

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Jungmannna
SPISY.
I.

Doc. F. Lindelary

NÁRODNÍ BIBLIOTÉKA.

VÝBOR PRACÍ
ČELNĚJŠÍCH SPISOVATELŮ ČESKOSLOVANSKÝCH.

DÍL PRVÝ.

SPISY JOSEFA JUNGMANNA.

SVAZEK PRVÝ.

V PRAZE.

NÁKLADEM KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1869.

Y

SECRET

JOSEFA JUNGMANNA
//
SEBRANÉ DROBNÉ SPISY

VERŠEM I PROSOU.

SVAZEK I.

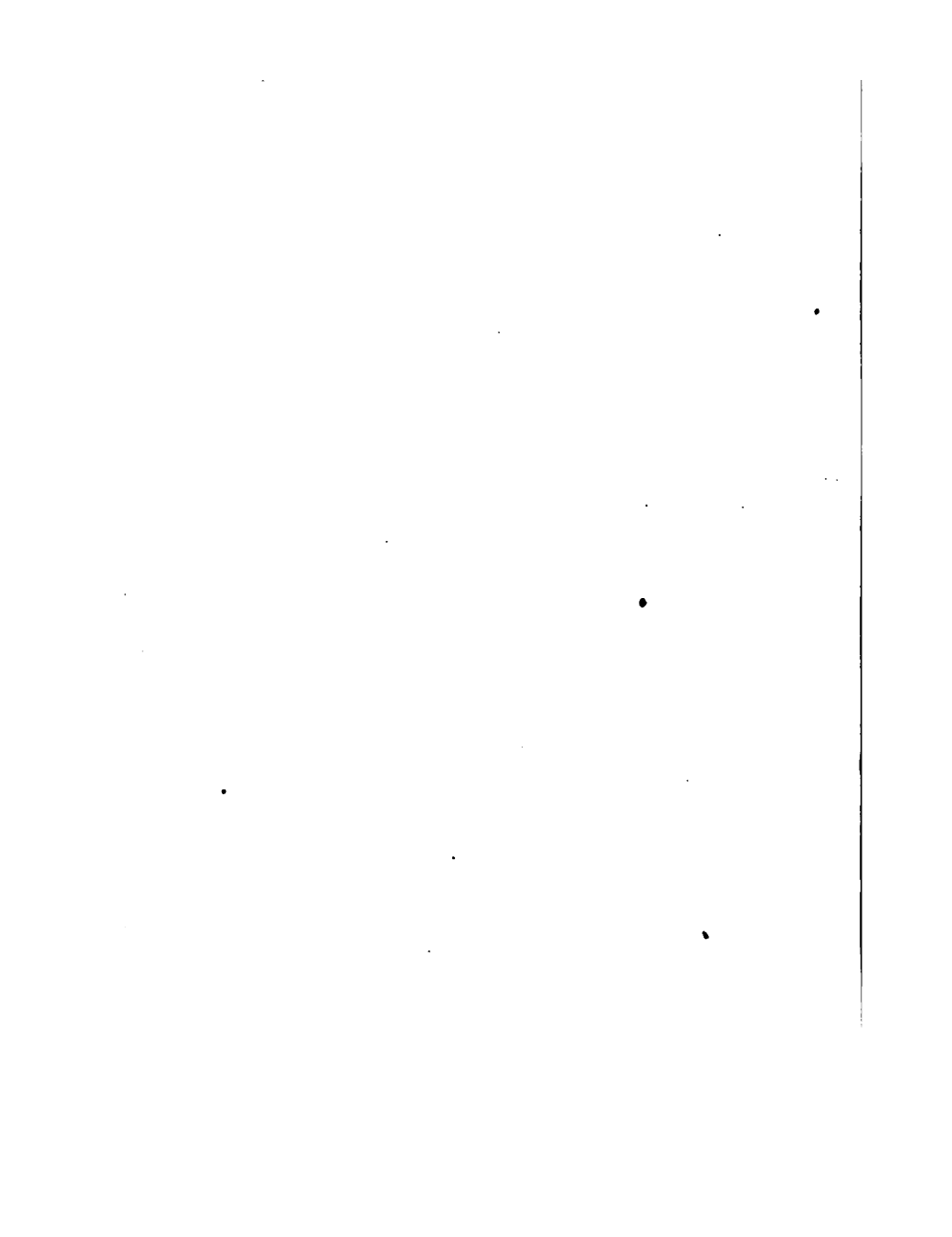
V PRAZE.
NÁKLADEM KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.
1869.

PG 4064
J8 AG.
1869
v. 1

Veškerá práva vyhrazuje si nakladatelstvo.

Národní kněhtiskárna: I. L. Kober v Praze.

SVAZEK PRVÝ.

◉ jazyku českém.

(1803, v Hlasatelí I.)

Rozmlouvání první.

Daniel Adam z Veleslavína, Čech a Němec.

Veleslavína. Dovol Minose! ať promluví několik slov s tímto přichozím. Tuším, pane! že rozprávíte česky?

Čech. Tobše pan! ja měla, tyš pyl chlapes, chovaška, a ten byl šesky.

Velesl. Chvalné a potěšitelné jest to srdci mému, an vidím, kterak i do cizích zemí jazyk můj milý se šíří. Vy, jakož patrně jest, Němec jste; odkud, prosím, rodič?

Čech. Na, na, Pan! ja Šech je, a v Šechy narotil.

Velesl. I toť jste tedy celé své živobyť v cizině strávil; a kdežto můj milý, že vám možné nebylo, abyste se doučil jazyku Českému?

Čech. Ja pyl můj šivot ne přešh granic šesky. Ja v Prase narotil, v Prase šiva pyl, a v Prase umšel.

Velesl. Pro Bůh! jak jest to možné: Čech — Pražan — a tak nedokonale mluvíti jazykem svým.

Čech. Můj jazyk ja mluvit tobše.

Velesl. Pohřichu! nehrubě; leda byste (čehož Bůh ostřez!) k jinému se znal jazyku.

Čech. Můj jazyk je němesky.

Velesl. I vim všecko; vyť jste syn nějakého Německého řemeslníka, jimž předkové naši Pořič za obydlí vykážali, aneb snad některého do Čech vnově přišlého Němce, a Němci vždy měli tu vadu do sebe, že, rádi do Čech se loudíce, neradi jazyku Českému zvykali; snad jste i málo s Čechy obcoval?

Čech. Prafil fám, še s Prase sem. Je ne šatny kaféhaus v Prase, kte ja nepyl jako toma, šatny saal, kte ja ne fortansovat, theater a khostel, kte ja neunterhalten. Ja mám tobše tabak koušil, tobše billiard hral, cechofal i fechtofal, a mám všecko tělal, so se šikofal na šlofěk od kultur.

Velesl. Odkud mnedle ta hřišná jazyka svého ne-umělost?

Čech. Ja šek fám, še můj jasyk je němesky; a ten kto šest v těle, a topry kapát na tělo má, ten šesky mlufit hanba.

Velesl. Nastojte! česky mluvití se hanbí! jazykem, v kterém veškeré království se řídí, jimž od končin do končin po celé vlasti slovo boží se káže a hlásá, jimž umění se přednášejí, a srdce česká k ctnosti a hrdinství se vzbuzují! — V hrdlo lžeš člověče! že Čech jsi! Němec tobě z očí i kroje hledí; oč, že Šváb jsi? —

Čech. Švab nepo Šech! tnes to jetno. Ale ja Šech je, a Mínos k Šechy mi anveisovat.

Velesl. Odrodilý předků svých potomku! Jestližes sobě v kaffrnách, v těch cizozemců, jak vidím, hnízdech, Němce vyvález, však jsi ve škole lépe česky naučiti se mohl i měl; čilis do žádné nechodil?

Čech. Še ja mlšel k ten šeci, fitál pan, še filosof sem; snám i jura všesko, a ja moch moje píl funt attest, jako kto jiny s nofey ušensy, producirofat.

Velesl. Avšak z Koldfna, kancléf výborný, neposlední zajisté jest spisovatel; což jste jeho městských práv nečetl? Tuť byste byl měl příležitost dobré češtině se naučiti.

Čech. Ja uměl ne šesky šíst, a ja to nepočebofal.

Velesl. Co slyším? Pravda-li, že nyní v Čechách někdo může naučiti se veškeré filosofii i všem právdám, jenžby česky ani čísti neuměl! Nečítají se tedy, jakož jsem doufal, spisové těch uslechtilých mužů, kteříž statky i životy své na zvelebení jazyka svého vynakládali? Nečítá se Konáč, Velenský, Hájkové a můj milý Kocín, aneb onen, jehož sláva i nás se donesla, dobromyslný Komenský? A což Veloslavína, ha! pověz, čítají-li toho?

Čech. Můj pan! To je šesky fesnic! o ten lit mám ja, so šiv, nic neslyšel. Ale to prařili mi, že ten šesky knišky je pletky a pláto; ten némesky proti něj slato; a ten šesky pyl ne tost na couvert tém némesky.

Velesl. Utrháš! co za mého času psáno bylo, to nebyly pletky; byli to plní bohobojnosti a mnění spisové, byly drahé ctností kameny, jimž opravdová pobožnost zjednala utěšenou a věku mému milou skvělost; byla zrna pravdy bez plev lichoty, zlato počestných mravů bez trusek lehkomyšlnosti. Němci sice vším úsilím za našeho času pracovali, však nepravda i lež jest to, aby v tom svém štěkavém a chrochtavém jazyku díla vyvedli, která by ona našeho libého a zvučného jazyka jako zlato nad bláto předčila! Ha! pověz opravdu, mají-li Němci tak drahé spisá výborných?

Némec. Pravdu mluví přichozí tento, kterýž, jak vidím, jest pravý obraz nynějších Čechů, ničehož méně

neumějcích, jako česky, a to prošlé skrze tvé péro přísloví prorocké, že někdy na mostě Pražském bude Čech nevdanější, jako jelen s zlatýma rohami, vyplněno jest téměř tuto dobu. Ne tak Němci; ti by měli vašim za příklad býti. Jest tomu asi 60 let, co našinci jazyk svůj upřímně vzdělávati počali, brousíce, pilující, hladíce tak dlouho, až se každému ve světě jazyku v bohatství a dokonalosti vyrovnati mohl. V brzce věk zlatý Němcům vykvetl, jehož vůní milou zakochali se i vašínci, zvláště proto, že štěp svůj, mohoucí nápodobný květ nésti, svévolně ze všech odrali poupat. Nebo již dvě století vyzouvají se ze všeho, což českého jest; spálivše staré knihy předků svých, nových nepsali; mrav, kroj, až i skoro jazyk otcovský proměnili, aneb aspoň změnití usilují; slovem, přijda mezi ně, řekl by, že ne Český to, ale z Franků a Němců jest složený národ: velcí z Franků, sprostí z Němců, a to všickni, když ne skutkem, aspoň vůlí. Všem u je naučíš raději, než jazyku předků jich!

Velesl. Přestaň, pro Bůh! přestaň! nahý meč jsou slova tvá.

Němec. Vidím v tobě Staročecha, jednoho z těch, kteří pro jazyk svůj a vlast nasazovali jmění i životy své, jimžto slouti Čechy byla chvála nejžádanější, kteří byli strašní práv hajitelé, podiv závistných národů, lampy u prostřed vichru hořící. Jednak zhasly lampy ty, přišel podiv ten v přísloví a lehkost, a usnuli hajitelé práv strašní. Čas, Danieli! čas, ten všeho dárce a zhoubece, za nímžto města, obce, národové i světy vycházejí a zacházejí napořád — i to jméno české, leč že Čechovi bude možné odolati osudům, brzy, brzy snad věčnými přikryje zavalinami.

Velesl. Ach, přísný soude boží! nastojte, že mi nelze

po druhé umřítí, že taková hanba potomků mně zahořčila sladké elysejské radosti! Zajdu, kde bych neviděl přicházeti nezdrárníků těch, i snažiti se budu, abych s vlastenci věrnými o tom, což bylo, rozmlouvaje, nad tím, což nyní jest, uskrovnil zármutku svého.

Němec. Nermuť se, Danieli! není ještě posavad po všem veta. Živ jest národ ten, jehožto jazyk zcela nepošel. Stojí až po tu dobu onen štěp vašinců, ač odraný, ač ostím vůkol dušený, nicméně zdá se pouštěti nové pupeny, silné dosti, aby ještě jednou jeho předešlá mladost se obnovila; jen ať dobrý zahradník jest ho šetrný, jenžto v sadu svém každý strůmek rovnou péčí pěstuje. Povstává, dím, ušlechtilější česká rodina, zdární synové vlasti, povinnou k té matce lásku v prsech čijící. Ti, kde jste vy snažice se ustali, uchopují se českého umění, a vytrhnou (buďtež jednosvorní!) slavnou druhdy vlast svou z přísloví a posměchu okolních národů, jen jestli (a lze-li pochybovati?) ten dobrý otec národů, král náš milostivý, k žádosti milionů věrných nakloní ucha svého, a bude, jímž byl Karel i Rudolf odpoly, docela otcem Slovanům svým!

Rozmlouvání druhé.

Slavomil a Protiva.

Protiva. Nenadál jsem se ve sboru včerejším, žeby z úst dávno prohlášeného světaobčana tak horlivá obrana jazyka českého se pronesla.

Slavomil. Světaobčana? — horlivá obrana? To první od vřidnosti vaší za poklonu tím raději přijímám, že tak se radovati mohu, an jsem vám poněkud podoben; než

to druhé? — inu, každý má svého koníčka, na něž zasedna rád v zámezni končiny paluje. Já zajisté toho nepřím, že na svém zaháletí nemohu; myslíte však, že mezi těmi dvěma slovy jest nějaký odpor?

Prot. As takový, jako jest mezi těmito: býti a nebýti, nebo dokonce mezi milovati a nenáviděti.

Slav. A kterak to? prosím.

Prot. Buďte že v pravdě kdo světaobčanem jest, a ten ovšem celý svět zároveň miluje, nebo ale některou jeho částku za obzvláštní lásky své předmět vyvolil, a ten světaobčanem býti patrně přestává; nýbrž bojím se, aby taková stranná láska k jedné částce lidí snadno v nenávisť ke druhé nepřešla.

Slav. Co se mne tkne, já o světaobčanství docela jiného jsem mínění. I mním, že se tak láska k vlasti s láskou k ostatnímu světu, jako láska k příbuzným s láskou k sousedům srovnává. O tom však jindy. Včera tedy jsem se vám zdál horlivěji rozmlouvat s tím poněmčilec? — Než medle, vidoucím mně u prostřed vlasti nevlastenectví tak náramné, Čecha rodem, an všemu, což dědům jeho svaté bylo, se rouhá a posmívá, domácí tupí, cizí chválí, těch nenávidí, od nichž žije a tyje, — možno-li, prosím, aby kdo horlivostí pojat nebyl, a nejpřísnější nevole proti synu vlasti nehodnému necítil?

Prot. Možno-li vám vlastně, opravdu nevim; to jedině vim, že tudíž za horlivost svou viděti jste musil na pokání, jak odpůrce váš, jakož při pětkách obyčejně se děje, tím pevněji na svém zůstal. Já, co chladný vás obou posluchač, snadno jsem se varoval svědčiti jedné neb druhé straně, a oleje do ohně liti; nýbrž toho prospěchu při tom užil jsem, že v obapolně zahřítém a tudy jako plynutějším vtipu vašem, velice jsem se kochal.

Slav. Pravát jest to moudrého povaha, z pošetilosti jiných rozumného požitku nabývati. Než tenkráté neodnesl jste jeho darma. Pokud zde sedíme v tomto starým Čechům posvátném háji, povězte mi, prosím, komu z nás sám u sebe jste dal za pravdu, neb co smýšlel o tom celém rozmlouvání?

Prot. S jednou výmínkou.

Slav. Přijímám ji, buď jakákoli.

Prot. Byste poslyše mne zůstal chladný.

Slav. Zůstanu jako led.

Prot. Nemálo jsem se divil, kterak jste zvláště vy celé to rozmlouvání od hlavní věci na jinou a docela rozdílnou přvedl, aneb ať zřejměji dím, od lásky k vlasti k lásce jazyka českého se uchýlil: což mi tak směšné přicházelo, jako když tam Lucianův Jupiter rozběhna se s svým mnohohrotným hromem na zapírače Bohů Anaxagora, sám nevěda jak, udeřil do chrámu Kastora a Poluxa, kteří mu ničím neublížili, ješto zatím filosof bez nejmenšího úrazu vyvázl.

Slav. Chrám Spartánských blíženců a Anaxagor filosof ovšem věci nestejně byly; jestliže pak mezi vlastní a jazykem vlastenským táž jest nestejnost, tož bychom arci daleko za cíl byli házeli. Než, dovolte, ať se vás zeptám, jaký národ přebývá v Rakousích? Řeknete zajisté, Němci! na týž způsob Francii Frankům, Rusii Rusům připsíte; aniž zapřete, že všickni tito svou zvláštní vlast mají. Nuže, což právě tím je dělá, aby Frankové, Rusové, Němci byli?

Prot. Zvláštní jich každých obec a správa.

Slav. Než co, kdyby se všechny jich země pod jedinou správou spojily, zdaž by předeš jako prvé tolikými byli národy?

Prot. Bylaby to jedna obec v Němcích, Rusích a Francích záležející.

Slav. Jedna, ale rozdílných národů. Každý ten národ sebou by omezen byl, a mním, žeby nenamluvil tak snadno Rusovi někdo, že Francie jeho vlast jest. Sami Francouzové, ač že jako nejhlavnější světaobčané všudy doma jsou, neopominuli by svého Zárýnska, jakožto vlasti své, plnou hubou zvelebovati. A mnedle, tu kdeby jedna správa, jedno právo, jedno, dejme i to, náboženství panovalo, odkud předce ta patrná rozdílnost mezi těmi národy pochází?

Prot. Rozumím vám: míníte, že jazyk jest to, co omezuje národy a vlasti jejich. Než co, kdyby místní okršlek snad to byl, ježž vlasti nazýváme? Dejme tomu, žeby Francouz ve Vídni jsa zrozen a vychován, o vlast svou tážán byl: může-li, nelhaje, zapřítí, že Vídeňan jest? umí-li německy, čili nic, na tom nezáleží.

Slav. Velmi mnoho. Neuměje německy, vůbec za Francouze jmín bude.

Prot. A co, kdyby takových Francouzů buď ve Vídni, buď v okolí jejím více, až i na tisíce bylo?

Slav. Tu by se patrné dělili, a jako jsou u nás čeští a němečtí Bojemové, nápodobně by tam němečtí a francouzští Rakušané byli; vždy však dva národové v jedné zemi.

Prot. Tedy v jedné vlasti?

Slav. Pokud jistou země částku, neboliž jisté z hor, dolů, řek a lesů sestávající okolí vlasti nazýváte, nepřím se, a na ten způsob celá naše, jakkoli prostranná máti země jedinou bude všech národů vlastí, a předce, že více na zemi vlastí jest (vyjímaje ty vaše světaobčany), žádný potud nepochyboval; aniž, pokud mně známo jest, přirozenost

zvláštní tak nazvané vlasti obehнала nějakou hradbou, aneb plotem jakýmsi viditedlným opatřila, tak aby jedné každé z nich věčné byly vykázány meze, a ona za hodnými toho příčinami menší nebo větší býti nemohla.

Prot. Vidím že, nechci-li, aby se ten led docela rozjhl, ustoupiti musím. Tedy kolik jazyků, tolik národů, a kolik národů, tolik vlastí?

Slav. Jelikož jistá částka země s svými obyvateli dle jazyků rozdílnými právem vlast slove —

Prot. Čechia tedy částkou Bojemie, a v Uhřích nejméně trojí vlast, a co při tom nejutěšenějšího, hezky pomatena jest!

Slav. Smějte se do vůle; jinak není. O jméno se nehádáme, nýbrž o věc samu; a mním, kdyby Český národ se poněmčil, aneb jakým koli jiným způsobem pošel (čehož na vzdory nenávisníkům českým jeho duch ho chraniž a ostřez), žeby jméno Čechie zemi té tak málo náleželo, jakož jí náleží ono Bojemie, an v ní dávno žádných Bojův více není. Tedy-liž včera cíle tak hrubě chybeno? Nebo jestliže vlasti bez národu, národu bez jazyka zvláštního pomysliť nelze, dokládám ještě jednou, že se žádný, kromě kdož jazyk národu svého miluje, pravou láskou k vlasti honositi nemůže.

Prot. Nechci déle upíratí, že jakási národu bytost v jazyku jeho záleží. Věru! Slavomil domnění svá, buďte ona sebe zvláštější, výborně ohrázeni zná.

Slav. Zkoušíte mne, příteli! Vy, jsa milovník a znalec staré i nové literatury, víte dobře, kterak každý ve světě národ o svém jazyku smýšlí. Znáte ono Římanův na vtírající se cizozemce neustálé nevražení, aniž třeba připomenouti vám Juvenála, an jako všech vlastenců zástupce ty Grékuly tam ne nehodně mrská; chcete starší

příklad? máte jej na nejstarším, od něhož památky jsou, národu, Hebrejském: celý zákon pln jest lásky rozpálené k vlasti a jazyku. Ale proč hledati u mrtvých, čehož u živých dosti! Frankové až pyšně rozprávějí o jazyku svého rozšířenosti a slávě; Angličané svého sílu, hojnost a krátkost, ač že ta jej nemálo štěkavým činí, horlivě zastávají. Což Němci? ti zajisté jednou rukou vynálezky uění a umění francouzských dychtivě vždycky uhcavovali, avšak druhou všemu, co u nich pofranciti se chtělo, vidliček podávali.

Prot. Vše to pohřichu svědčí, že svět posavad nezmoūdřel. Ony výborné myšlénky o povšechné obci, o všeobecném jazyku, o pokoji věčném, zůstanou tedy —

Slav. Čímž byly na počátku — pěkným snem! Ten moudrý a mocný přirozenosti správce, kterýž působí, aby ty vaše španielky a ty mé holandské tulipány, čím dále tím více, ony k ovcím, tyto k tulipánům českým podobnější byly: kterýž vinnému kři rovně jako královskému jablku náležitý prouh země vykázal, nás oběilil, Maury očernil: kterýž, ať díím všecko, ani dvou ve světě zrnek písečných docela sobě rovných neučinil, ten správce, pravím, nedopustí, a by ta ve všech věcech panující rozmanitost podivná v jednom pokolení lidském, aneb jen v jedné vlastnosti jeho lidskou mocí zrušena býti měla.

Prot. Ačkoli sám pochybuji, žeby kdy jeden jazyk, byť i jakási nadpřirozená moc všechném národům dnes jej v ústa vložila, dlouho se udržeti mohl, aby ho nový Babel nerozdělil: nicméně za to mám, že jak bez ujmy oné v pravdě velebné a divné rozmanitosti, tak bez ujmy osobnosti své národ Český poněmčiti by se mohl; nebo ani nejsubtilnější závěrek toho mi nedokáže, aby týž národ, proměniv jazyk svůj, zítra byl proto jiným, než

dnes jest, národem. Jen se přiznejte, že jakýsi záblesk od toho jazyka českého oko vaše zarazil, aby vám, že jeden jazyk jest jako druhý, nelze bylo pochopiti.

Slav. Mohl bych vám odpověděti, jakož odpověděl onen filosof učící, že smrt a život jedno jest, táčícimu se, proč on tedy živ jest a neumřel? Pro touž příčinu, vece, že to jedno jest; — aneb tím vás odbyti, že ovšem jedno jest, jestli růže od přirození červená aneb bílá; nicméně dívky naše by to nesoudily za jedno, aby jakoukoli růží pěkná nádra svá ozdobovaly, nýbrž každá by rozvážlivě vybírala tu, která by k pleti její nejlépe se hodila. Ale odstapte šprymy, kde rozmlouvání tak vážné místo má. Kdyby vaše filosofie kosmopolitická byla filosofii veškerého světa, řekl bych, že první jsem, který se snáším; ale dokud nejvýbornější lidé u vzdělaných národů s všeobecnou pochvalou zptávají:

Franky budouce, budem národ, ne však ale Němci. ¹⁾

Aneb:

Každý národ je živ, pokavad přemilý mu jazyk zní
Mateřský, s ním, ach! jestost jeho hasne nejistá. ²⁾

Dotud tuším bez hany smím přátí, aby národ můj milý raději s druhými národy chyboval, než aby zadal to neposlední slovanské jméno a bytnost svou, zadaje ten drahý poklad — jazyka svého, pro který od předků jeho mnoho krve prolito bylo. — Ale nechtějmež odkrytí té rány, ledva zamřelé — nebo kdož by mnedle z Čechů bez bolesti na ni pohleděti mohl? Než co, kdyby to, že jest jeden jazyk jako druhý, znělo pěkněji než pravdivěji?

¹⁾ Gleim. ²⁾ Virág, básně uherský znamenitý.

Zdaž každý národ nemá svého zkušeni a jako vychování vlastního? A není-li jazyk jako sklad veliký vši vědomosti lidské, kteráž jím od otce na syna, co zvláštní jedné každé rodiny bohatství přechází? Co více? jazyk jest nejvýtečnější, dle zvláštního země prouhu, mravů, smýšlení, náklonností, a dle tisícercých každého národu rozdílu uzpůsobená filosofie, a tudy, jakož každý účinek k své příčině se nese, tak on složením, zvukem a povahou svou nejjistější a nejvěrnější obraz počátku, zobecnění, vzdělání, povahy a způsoby samého národu představuje, tak že v jednom jazyku jako celý národ žije a jej co známku a důvod osobnosti své pronáší, jeho skoumáním sám neomylně skoumán bývá, a jím samým od jiných národů tak se dělí, jako se dělí člověk od druhu jiného vychování a zvedení. I může tedy vlastenec, nic se neohlédaje na jisté zámezní filosofy, bez bázně, žeby v ouhonný předsudek upadl, milovati jazyk jakýkoli národu svého, ano, ať dím ještě jednou, jelikož to jistému lidu dosti praveno býti nemůže, bez lásky k vlastenskému jazyku na lásku k vlasti, t. j. k národu svému pomysliti nelze; a Čech tedy zároveň smélostí zpívati může:

Němci budouce, budem národ, ne však Češi více!

Prot. Tenkráté (mezi námi) po celém tom ledu veta! an již nejen vlastenský, ale i básnický oheň vás rozehrál. Ale ti Čechové, co se tak trpělivě jako ta růže sličná na bílo z červena barviti dávají, aniž se bojí, žeby jsouce bílí růžemi býti přestali, a co se při německých mravech, způsobu a řeči tak výborně mají, žeť i neradi jsou, když jim kdo těch dřevních jejich českých připomene, ti, pravím, Čechové musejí býti velmi prosaičtí lidé, že se citlivost jich tak náramně změny, jakou vy v poněmčení

jejich vidíte, neleká; zdá se, jakoby je změna ta nic nebolela, ano i příjemnější jim byla, než snad pupě zmo-
tehlení její.

Slav. Vědomo jest vám, že člověk v roztrhaném kabátu všeho mluvití nesmí. Divíte se však, že ti motýlové, nebo raději brouci (tak jsem je z mládí jmenovati slyšával) lépe se mají, vyssávajíce pro sebe kvítí lučné, nežli včeličky, kteréž pro obec zásobu střednou pracně sbírají? Jsou to hladoleti, jichžto bohem břich jest, a jestliže ten pln, co jim do vlasti a národu? Dejte takovému sobíku jísti, a chcete-li, on vám zapře nejen vlast, ale i matku a otce svého; tak málo se víze přirozeným zákonem! Však on vždycky najde pěknou zástěru hanbě své, buďto pokrče ramenama dí vám, že tak osud to nese, nebo konečně za filosofa se vydá, jelikož mní, že těmto pěkně sluší, nižádné vlasti nemíti. Aby o své spolnobčany dbal, příběhy národu svého čítal, k tomu ho ani prosbou nepřivedete; a jakby mnedle čítal, ano česky neumí, a v němčině jen jednostranně předky své sezná, ač že ani v němčině nečítají hrubě takoví Něčechové letopisů o národu svém, bojíce se, žeby dočtoucím se, jak šlechetní byli otcové jejich, vlastní svědomí jim odrodilost od nich připomínalo, a z hrdin pošlých hubenců spílalo. Což tedy, chtějí-li ujíti zjevného na sebe prstem ukazování, zbývá jim jiného, než aby se doma i vně za Němce vydávali, jelikož vidí, že Čechové od dávna tak zdvořilí jsou, a Němců, kteří za dvacet i více let mezi nimi bydlíce česky naučiti se nemohli, beze všeho smíchu snažejí: jednáť tu oni zdvořilost mají jenom k cizozemcům, že nechťi uraziti práva hostinství, ale s našinci, nevím, proč by takovou útrpnost měli? Na ty celá potupa a hrdání jich slušně naléhá, že směli potupiti vlast

svou, žežhule! sebírající pérka po pávích, a znající se k stádu cizímu, a kyhající s ním; odkudž by dávno již vyštípání byli, leč že tamti, trpíce ujmu na západ, počet sváj k východu rozhojniti hledí, třebaš jenom žežhulemi opovrženými.

Prot. Aj, aj! toť nějaký Satyr z podšívky vám hledí! Smál bych se, kdyby se ty žežhule na vás sesuly, a hodně vám, jak tam Lucianu filosofové, vyzobaly a vyrvaly.

Slav. Kdybych jim to řekl německy, — česky nerozumějí, neb aspoň staví se, jakoby nerozuměli, bojíce se, kdyby jednou nekyhali, celý svět by zvěděl, že jsou nevědné žežhule. Jednák nechť přijdou, tuším, žebych jako Lucian hodného soudce nalezl.

Prot. Neradil bych vám k rozepři v tento čas, jelikož pro drahotu všech věcí i na spravedlnosti hrubě přiskočilo. Ale bez šprýmu, Slavomile! rozmlouvání naše stalo se nad nadání opravdovější, budiž, jak pravíte, že jen potud Čechové zůstanou Čechy, pokud česky mluvíti budou: než, prosím, co na tom, jestliže oni Čechové jsou nebo Němci, jenom když šťastní jsou; čili mníte, žeby Němec nemohl tak šťastný býti jako Čech?

Slav. O milý Protivo! rozumějte mně lépe. Nejsem tak mdlý, abych to myslil. Já sobě vážím Němců, co jiného národu osvíceného, a každý Čech tak pravotný bude a vyzná, že jim v umění aspoň tolik, co oni sami Francouzům, dlužní jsme; kterak bych mínil, žeby proto samé, že Němci jsou, šťastni býti nemohli, ješto já sám to, co je šťastné činí, umělost jejich vysoce velebím a miluji? Ale mohou-li Čechové, pokud to jich poněmčování trvá, šťastni býti, to věru jiná otázka jest. Uvažte sám a suďte! Pouhý Čech ode všech oněradů vyloučen jsa, ani mizerným nádenrám písákem býti nemůže, nýbrž

jako tamní Egypťan ku jehněnab. Šelá, což stých
zaklen jest, jesto zatím říšomoc: nadutý v správu: zem-
skem a prospěchy její se uvatuje; aneb velkým nákladem
a sprac k ouřadům ten křič německý zjedmati sobě mus:
ve školách, obkovaných síce němčinou, ale k tomu nej-
více hodných, aby i poslední znik vtipu českého udusily;
v nichž by i nejvyšší hlavě za čtvero i patero let
nebylo možné se naučiti kromě toho německému buk-
vař, hezky od slova k slovu, jakoby na moidánky hrál.
O porozumění věci, peřichu i dbání není žádného, a k po-
sledu vyjde ubožák jak všel, jen o něco tapějši. Zda-li
vás nepřivítali jako mna, Čecha pouhéhe, s; pouze ně-
meckým alabikářem? Váš-li učitel naučšřoval jako mne
tisákráté, že Němec jsem, že němčina jest má řeč
mateřská, ačkoli matka má německého slova mňdý ani
na jazyk nevstoupilo? A co studia? zdaž i tam, coby se
nejvíce učiti mělo, a mládeže se nepředpojímé? Těch
zajisté škál český buď pro nesnadnost dvou řečí nezad-
mých, z nichž jedna neučí se tak, jakby se řádalo, brzy
se odstraší, a do dílny nebo na pastvu se vrátí, jestliže
postudentiv se více mrzkým nebudé povalečem, — aneb
pak všecka nesnázi zmužile přeskočí, a konečně buda
výborným Němcem, Čechem býti přestane, a k ouřadům
v Čechách Němce jest nemnoho lepší. — Netrpí-li sama
při tom spravedlnost? Zdaž na tom jest dosti, že prá-
vům, takměř pouze německým, telike soudce rozumí? —
Zdaž od našich ouřadů pouhý Čech spravedlnosti bez-
pečně nadíti se může? Prosebný jeho list český buď se
zavrhne, buď, že žádný ma rozuměti nechce, do němčiny
trebas naopak překládá, ja podáván od Kaifáše k Pilá-
tovi, an zatím každý škrabák nad ním frní, že německý
není. A tak Čech, chce-li k svému, vol nevol právnímu

příteli, často řekl bych nepříteli, a opět na větším díle — Němci, do rukou se vrhnouti přinucen.

Prof. Než odkud mnedle v českém místě sudí Němec, jelikož dle opatrného rozkazu při skoumání za soudce zjevný se rozdíl mezi Němci a tak nazvanými obojetníky činí? —

Slav. Činí, jedno pozdě! Potom každý, at jen něco po chůvě hleptati zná, nebo dobrého jitra po česku dáti umí, za obojetníka, kterýmž ovšem v jiném smyslu býti může, se vydává, a tak obchází nejvyšší vůli; ale možná-li, aby jazyku, jemuž patnácte let učiti se zameškal, v tom posledním, práci předříkčitou zaneseném roce, naspěch se naučil? — Pravda, že Čechovi úsudek český vydati se musí, ale pro Báh, český-li — kolik Linakrá cítiti by jej musilo, aby český smysl z něho se vytvořil? — Než nechci vás dlouho voditi po kancelářích, jichž jména samého, snad ne bez přičiny, mnohý se leká, to řeknu toliko, že mne pokaždé demokritský smích napadá, kdykoli německý listek intelligencí do ruky vezmu a čtu, kterak tam neb zde pouhý Čech k dostavení se pod trestem povolán bývá, nebo veřejnou dostává zprávu o nápadném dědictví, rozchvacování statku jeho a tisícerych věcech užitečných a potřebných, o nichž se celá Německá říše snáze doví, než právě ten, koho se týče, jelikož tuze mnoho jest od něho žádati, aby, Čech jsa, noviny německé, jimž nerozumí, kupoval a sobě vykládati dával. Což tak za právourážné uznáno jest, že samo nejvyšší řízení veřejně prohlásilo, ³⁾ že *žádostivo jest, aby list intelligencí také českým jazykem se vydával*: jakoby pravo, aby se Čechové styděli jeden na druhého německy,

³⁾ Dekrét dvorský 2. prosince léta 1801 prošlý.

rozuměj on neb nic, volati a mluvíti. Prospěje-li to la-
skavé země Pána pokynutí? — Čas nejlépe ukáže.

Prot. Na ten způsob Čech předce šťastný jest, jeli-
kož ani sám neví, co mu chybí.

Slav. Tak šťastný, jakož ten úsměch váš jej šťast-
ným býti dokládá! Bohužel, že ne šťastnější! Než jaký
div, když ne umělejší! A může-li to, pokud celé umění
v rukou Němců jest? Čech velmi málo ví o vydeka-
ném hospodářství, málo o přirození, vědomostech a jiných
věcech, vzdělanému národu potřebných: ješto zatím Němec
nejen z tolika učených spisů prospěch svůj bere, nýbrž
i všelikými spisy potřebnými, co nějakými rukovětmi ke
všemu umění, hojně opatřen jest. I pomlouvá-li ten potom
jej, že není tak správný jako lid německý, že není k dí-
lům rozmanitým a k fabrikám způsobilý; mnedle není-li
hoden úkoru jako v báchkách pravice, ana své sestře levici
nemotornic předhazovala? Bláznová! kdyby člověk cvičil
obě bez rozdílu, což by překáželo, aby jí levice ve všem
rovna nebyla?

Prot. Co se týče hospodářství, ba i jiného umění,
mním, žeby v tom duchovní pastýřové a učitelé školní
lidu přispěti mohli, an by příklad jejich více vydal, než
knihovny spisů nejvýbornějších.

Slav. Dejme, že tomu tak jest, ač že veliké pohnůtky
mám toho příti, dejme i tomu, že slušno jest, aby duchovní
také v tělesných potřebách lidu dobrou radou posloužiti
mohl: než, prosím, žádati-li se od něho může, aby on
všecko ve světě uměl, a v tom smyslu všecko všem byl,
aby příkladně štěpoval, oral, včely přehlížel, snad i roze-
pře vedl a rány léčil? — Učitelé? — Kolik, mnedle, mezi
nimi Borových, Pavlovských a Michálků? Nežádejmež, aby
za skrovný plat svůj ještě i učení byli.

Proč. Vše to není důvodem jest, že lidé větší umění váha, tam i dělnost, pilnost a spásalost se naklokuje. Než to vás nejvíce těší máte, že právě vzdělaným jazykem, jakož německý jest, umění nejlépe do národu přichází; a myslím, že Čech uvylka němčině v umění a vzdělání dříve a snáze prospěje, než aby v svém jazyku od dvou set let, jakž na to sami Čechové naukají, zanedbáním, vzdělávati se měl; ještě snadno to každý pochopí, že snáze jest, stu knihám v cizí řeči porozuměti, nežli jen jednu dobrou sepsati.

Slav. Že umění s jazyky do země se vnáší, kdož pochybuje? Ale zůstane-li umění to v jazyku cizím, aniž s velkým národa zástupem se sdělí, tuč, myslím, méně prospívá nežli bohatství, které tam pan Stejskal za žito shrabuje a ve sklepe pochovává do trubly železné; tomu Vejskal, synáček otci na lejtka hledící, jen co z domu ho provádí, víka otevřít poběhne, a úplnou svobodu i oběh mezi lidem požitečný způsobí. Ale kdo způsobí doma oběh náramné učenosti pana Vševeda? Ten umí všechny jazyky, jen ne český; učenosti pak má tolik, že neví kam s ní, nýbrž rok co rok balíky jí posílá do Lipska Židům, ač že mu psali kolikráte, aby přestal voziti dřev do lesa, že jest tam více spisovatelů nežli kupců. — On však předce neustane pracovati pro cizinu; jednak na vlastence s outrpností hledí, že tak zpozdilí jsou a toho jazyka neumějí, v němž on tak utěšené věci vynáší. Nebo vs vlasti jeho jim nerozumí nižádný, a jest to pro domácí tak, jakoby on ani učeným nebyl; a o něm právě říci se máže, že není prorokem ve své vlasti. — To na vaši první námitku; druhou dovolte mi tak obrátiti: Snáze jest národu sto dobrých spisovatelů vynesiti, než celému v jiný národ se obrátiti. A věru, dejte Čechům

so-li tomu potřebí, a stojím za te, že za dvadecet let dříve na literatuře jejich uhlédáte; kdežto oněch padesáte let, za které omen našeho národu dobrodines, že Čechy celé se poněmčí, sňoval, již drahně minulo, a čím dále, tím více jest viděti, že selhal. Tak Bůh potrestej všech Čechových nenávisníků, aby zkvétati jej viděli, čím více se nadáli záhuby jeho.

Prot. Což jest padesáte let vzhledem národu, an jako mravná osoba jest nesmrtedný! Já pravím, že za dvě stě, a když to ne, ovšem za čtyry sta let najisté se zněmčí. Nebo k tomu že přichází, vidíte sám, jestliže vás ta vlastenská láska docela neoslepila. Za posledních třidceti let okolo pomezí na sta městeček a vesvic se poněmčilo; šest krajů jest německých, a ti jsou právě nejlidnější, právě nejvzdělanější, kdež obchod, umění, fabriky a hospodářství v takové dokonalosti se nacházejí, jakéž v pouze českých ledva jaký stín onde a onde jest znamenati. Němců, přidáte-li Prahu, větší města a úředníky pozemské, tolik nejméně jest co Čechů; a tito, kdož jsou proti oněm? — Sedláci, a něco měšťanstva v menších městech; u větších, jak sám pravíte, za češtinu se stydí; tak že v Čechách jazyk český sedlákým, a to jen z částky, německý naproti tomu městakým a zvedenějším jmenovati se může. Ač že již i pouze čeští sedláci děti své pilně k němčině mají, věduce, že jinak jim od pluhu daleko staviti se nemožno; a městské dcerky? co platna těm krásá, bohatství? neamějí-li německy, i ten chatrný bradýř jimi pohrdne. Německý jazyk této doby jest krásá; vtip, ctnost, bohatství i poctivost. Toť hlas sedláka i měšťana; vše nevráží na ty předky naše, že nebyli raději Němci. Jelikož tedy němčina jediné jest spasení vlastenců vašich, i což jim jí nepřejete, a to jim chválíte,

čehož by rádi pozbyli? Však, věříte-li tomu Českému Poutníku, *) nic vám pilnost vaše neprospěje, protože nad to všecko dobře on pozoroval, že země Česká se Slovy jinyými toliko na Moravu mezuje, a což nejbolestnější rána češtině jest, že i novězrůstající pokolení v pouhých prvé Čechách nyní již v pravdě německé jest; i jestliž tak, jakož věru jest, není do toho času daleko, kdy se řekne: *Kdež Čechové? Byli, a není jich více!*

Slav. Ten Český Poutník, co tak brzy doputoval? — Tomu na potkání ahodnouti se mohlo, co jest za krajana: vždyť jen na pomezí jezdil; a Čechové za to jeho k nim smýšlení, které sem tam podfekna se pronesl, málo příčiny mají jemu vděčni býti. Div-li, že ježek v bájce posavad pichá? — Že Čechie aspoň skrze Moravu s jinými sbratřenými Slovy se stýká, to má nad zemi maďarskou: může-li však Maďar udržeti se a zkvétati více, než cizozemci sobě představují, proč, chtěje též, nemohl by Čech? Ale příznejme se, že, zhasne-li jméno jeho, on sám toho jest největší příčina. Nedá-li jemu zdvořilost jeho, aby jako Maďar spolníky své nazýval přípletkami, měl by ovšem ho následovati v tom, aby miloval jazyk svůj, a zachoval původnost národu svého, která že s ujmou jazyka za našich dnů náramně trpěla, toho zapíratí bylo by arci o polednách slepým býti; žeby ale národ náš v pravdě na počepí byl, a strach šel, aby vše, co Čechem jest, před námi očitě nehaslo, jak to již jistý lid s plnou hubou a s radostným srdcem povolává, jako nad hrobem Čechie dupaje a křiče: *Ha! tu ležíš! přečkali jsme tě hrdá sokyně!* — to, myslím, směšný jest triumf před vítězstvím! Od té chvíle, co do

*) Časopis z němčiny překládaný, jehož vyšla pouze 4 čísla.

Bojanie Čech nohou vkročil, v neustavném trvá zápase s cizozemci, a tolik vědycky nepřítel proti jazyku jeho doma i vně válčilo, že, divil-li se Balbín po tolika vojnách býti jen jednoho v Čechách obyvatele, my dnes právěji diviti se můžeme, že slyšeti jest i nejalabí hláhol došlé nás od předků slovanštiny. Než tak zdlouha, i sám chtě, umírá národ! Přepial tedy úsudek svůj ten, kdož pravil, že již německé po nás vyrostá pokolení, tak abychom my poslední Čechové byli; ó toť mluvil ze žádosti srdce svého! Čili mní, že se vypudí jazyk náš, co neduh nějaký, očkováním jiného? — Ta jest člověka povaha, aby čehož neumí nedbal, viděl v každém druhu svého, a jako ona bezocasá liška každému radil kusým býti. Zajisté, pokud ten veliký obecného lidu zástup česky mluví, plesati nad pohřbem Čecha jest směšné; právo-li? Tomu by tuším Němci, kdyby jich se to jako nás týkalo, nejlépe učili. Než děkujme Bohu, že není tak zle, aby nemohlo lépe býti. Lid český jest; panstvo, nechť sobě hovoří francouzsky neb chaldejsky, (rozumnější jazyk lidu svého milují) což na tom? že lid za to je má, zač sebe vydávají, — za cizozemce, a tím méně je miluje, čím méně od nich milován jest. Věak jim to špatně sluší, když s poddanými svými skrze tlumoče mluví, což, ať s Lucianem díme, v pravdě tolik jest, jakoby cizím uchem slyšeli, cizíma rukama jedli, a cizích očí a nohou potřebí měli, a voditi se dávali, jakoby slepí a chromí byli. Pakliže to slepota a chromota mizerná jest, což říci mám o těch trefných opičkách mezi nižšími, jenž myslíce, že kdy neumějí česky, hned páni jsou, českou řeč za sedlákou mají? — Ubožátka! nevědí, že každý jazyk tu, kdež doma, sedlský jest, a že sedlák jest obyvateľ země nejpřednější, jenž by jim právě říci mohl:

Což mi to ještě ohebo hlavy? Já vám dávám jisti: jstědi vy lidé jako já, mluvíte, at vám rozumím! Divno jednak, že mnohý děti své německy učiti rád dává? Však i Němci svých du Čech postlají; oba tedy obou jazyků potřeba cítí. Než má-li Čech, že se Němec v zemi jeho rozšířít, přestati Čechem býti? Před ne raději onen Němcem? čiliž, aby kam směřuje, vyšle a řeklo sa: *Hle! nebylo z Čechů nic, pokud se nezněmčil?* i bylo pravdivé cizozemců přísloví: *Česke jest⁵⁾ vědění nehodno!*

Prot. Kam vás nese zámezni horlivost! Zdaž jest Čechům na škodu jedno neb druhé cizozemců přísloví, kteréž jedině dovodí, že oni jazyka českého neznají? Tož zajisté zvedenějším Čechům žádny za ouhonu nepoloží, že německy se učí a s jazykem umění německá sobě osvojují.

Slav. Není to jejich ouhona, že umějí německy, ale, že neumějí česky! jakž toho dobré a sláva vlasti jejich vyhledává. Kdyby, muedle, cizozemec, čta příběhy země České, žádostí pojat byl viděti ten národ, jehož kolik předků, tolik hrdin bylo, který nejsa velký veliké sobě ve světě získal jméno, a samým sebou toliko přemožen býti mohl; kdyby pravím připutovav k nám viděl a slyšel, jak mnohý poctivých otců nezdržný synek nemírným veselím v divadle tleská rukama na pochvalu herei německému,⁶⁾ který přijda po hostinu opovážil se toho hrabešství, praviti veřejně všem vůbec Čechům, že v bouřlivém času dokázali se býti pravým národem německým! jakoby jen Němec hodným býti mohl; kdyby viděl a slyšel, jak za tak velebné a šlechtné předky tak zhatrné potomčkové se hanbí, a studem lekájí, když Čechy je někdo nazve; viděl a slyšel, jak, čím kdo méně Čechem

⁵⁾ Wieland, v nevých básních. ⁶⁾ Ifflandu v 1802.

jest, kým větší hodnosti dochází, jak tu soudce protokol sobě do sněmčiny překládá, dává-li, nebo hraje správce jak tam v N^o důležité semé pána rozkazy pouze českému lidu německy vykládá, a kdy vše haba naň otvírá, mluví že to pozornost, a neví že posměch jest; nebo jak tam v N° 1) není Čecha duchovního, by lidu slovo Páně český hlásal, protože v Čechách studující za patnácte let nemá, kdeby se naučil česky, a má-li, neví že k platnosti to jest; jak Němec kaplan s lidem se modlí, až se všechno za bránu popadá, a jak na to jeho správce druhý den do školy běží, konem německy učí, a když to hned nejde, všeho tak nechá, a spokojí se tisíci důchodů svých: kdyby ty a těm podobné věci na své oči viděl a na své uši slyšel, jako my je vidíme a slyšíme den co den; kdyby viděl konečně ten národ pocestným jedoucím po dětiňancí podobný a spojený jen místem, bez spolní záležitosti, bez edměnné lásky, bez vlastenectví, podobný oném čtyřem sochám představujícím čtvero národů, ježto stojí na mostě Pražském, zdělané od velkého mistra Prokopa, aby byly věrným obrazem etního sobě českého národu, jemaž na dovršení hauby nic neschází, než aby, k čemu se i již schyluje, jako páni s poddanými, sudí s stranami, tak i duchovní učitelé s lidem skrze tlumače mluvíli: — Ó což by se pohrdlivým čelem obrátil nebo smáchy pukal, blahoslavě sebe, že cizokrajný jest, a pospíchal by z té hrdin starých zaškoudlé krajiny, kde patrní vyjevují důkazové, jaká neřest z toho bývá, když národ, knechtuté sobě etnost a mravy předků svých, zanedbá i jazyka svého, a svízel doma, vně pak potupu sobě připraví.

1) Rašno jest to léta 1808.

Proš. Vidím ovšem, a přítí nemohu, že buď jak buď v čase budoucím, nyní aspoň toho jest potřeba, aby každý mezi námi, kdož nějaký ouřad zastává, česky uměl, ano i tomu za pravdu dávám, že, jestli ne ten lidu druh, který k Němcům se přirazil, kamž i úředníci náležejí, alespoň ostatní lid potřebu literatury české cítí, — řekl bych z částky, že však pro úzký všech umění svazek toho říci nelze, pravím bez obmezení, literatury české; kteráž by ale tak dokonalá býti musila, aby i ten, kdo s německou známý jest, zamilovati ji mohl, jinak vždy by mu, jako sama čeština, byla zavržena. Nebo jen s literaturou k jazyku láska se vítěpuje, a jestliže ji potracují tudíž Čechové, jak brzy německou literaturu zachutnali, zdaž i Němec ji míti může, an mimo to s velikou nesnadností jazyka zápasiti musí? A v pravdě, chudoba literatury české jest snad největší příčina, pro kterou český jazyk tak málo milovníků má. Já sice se přiznávám, že o ceně její nejsem posavad cele přesvědčen, ale mním, že, kdyby něco na ní bylo, již dávno bychom to na jevě viděli. To vím, že Němci jak samému jazyku tvrdost pro mnohé spolazvučky, tak literaturu tu náramnou chybu vystavují, že až po tu dobu ani jedné knihy české nevyšlo, která by něco nového, výborného obsahovala. Všecko, co potud Čech dobře pověděl, buďto v německém jazyku pověděl, buď to lépe pověděli Němci nežli on, jelikož literatura jejich českou, i v Čechách samých, již dávno převážila. Přidám i to, načež sami Čechové sobě naříkají, že zvláště v technických slovích velký nedostatek trpí. I jestliže tomu tak, jakož nelze pochybovati, tuť malý prospěch učiní ten jazyk v umách a vědách. Od jiných ale dialektů slovanských aby sobě jich zapůjčil, neprospěje tím mnoho, protože jim Čech

předce rozuměti nebude. Tak veliká, hle, na tom, co českého jest, leží klatba!

Slav. Jak toho jednou žádný nebude zapřati, a kdož by zapíral, což i Protiva uznává? — že jazyka českého vědomost Čechům jest i chvalitebna i prospěšna, ano co vše do se zavírá, nevyhnutelně potřebna, jestliže nemají mravy, duch, spravedlnost, štěstí, až i sám národ jich zahynouti: o jazyku a literatury české zvelebení malá péče bude. Že jazyk ten dosti vybroušený a způsobilý ku vzdělání všelikých umění jest, toho staří spisové zjevnými sčítávají důvody, anobrž i jak našincové, tak Němci (vyjmonce ty naše nenávisť zaslepené) nestranně ukázali. Slovo, kterých mudrlec a umělec žádá, ovšem na malé najde; než, prosím, dlouho-li tomu, že v němčině více? A u koho jest ten nedostatek největší? U toho, kdo s jazykem nejméně jest známý! Potom táži se všech české řeči milovníků a zpytatelů: již-li všechna slova a mluvení způsobové mezi lidem a v spisech sebrání a vůbec v obchod uvedeni jsou? — Posléze nepochopuji, tu, kde by se pravý nedostatek vyskytl, coby zabránilo Čechovi bráti slovoce z jiných dialektů slovanských — od jedné matky pošlých? Ten ale křik nad množstvím spoluzvuček v našem jazyku zpozdlý jest. Má-li sem tam Čech něco více jich na začátku, zdaž za to Němec na konci tolik, ba i více jich nenahrnuje? Zvykem nesnadnost mjí. ⁵⁾

⁵⁾ Co té ubohé češtině všechno vytýkají! Slyšel jsem na svoje uši, kterak jistil muž jakýsi jednak nenučeny, že to síkavé latinské *st* a *sp* co *št* a *šp* vyslovení od Čechův počlo. O výborný úsudek! Kdož pak ve své řeči *st* a *sp* co *št* a *šp* vyslovuje, Čech-li či Němec? — Adelung praví, že saská řeč libosti od Venedů nabyla. Mnedle, zdaž Němci, čím blíže Slovanů, tím jemněji nemluví? naproti tomu Slované tím tvrději, čím blíže nich? Sušme Švába, Sasíka, Čecha, Poláka, Rusa

Zatím dobrý spisovatel v obojímu jazyku mnohým tvrdostem nenesadně se vyhne. Jsme za Němci této doby, ale ujdeme-liž kam, zůstanouce státi? Ač že i v tom se nám utrhá. Máme důležité spisy o národu našem, máme o slovu Páně, máme práva, máme — nechej se do literatury naší pouštěti na tom místě, snad toho jindy hodná příležitost bude. A již tam na východu vystoupá olověné nebe, i my obadva máme potřebí varovati se večera ohladného, chceme-li nápotom ještě pracovati pro miláčky své, vy pro ten váš vessvět, a já pro Čechy své.

Prof. Byl bych Slavomilovy satiry hoden, kdybych ještě nevyznal, že kdo svým vlastencům prospívá, světu prospívá. Co více? pozoruji dle sebe patrně, že hrdání českým jazykem konečně od jediné neumělosti jeho pochází; již i jeho potřebu uznávám, a že mnohé nevědomé přednosti má, to cele věřím vám, ješto ho vědom jste. Jednak pochybuji, aby kdy jen na prostřední stupeň dokonalosti se vynesl, pokud (povím otevřeněji, jelikož jen tento němý háj jest svědkem našira) ta hlavní závora jej svírá, a znikati mu nedá a dáti nemůže. —

Slav. Myslíte zemské řízení? —

Prof. Tak jest! Neboť patrno, že dobré slavného domu panujícího žádá, aby z Čechů Němci se stali; toť by jemu snadnost správy, jednota a síla vlády zjednálo. Nebo, ať všechno slovem uzavru, Francie pro jednotu řečí jest nepřemožená. —

Slav. Já bych zjevně mluvil, byť i celý svět za svědka stál. Dvůr náš i s nepřátely zachází pravotně: my bychom s pravdou předeň jíti se štítili? Čirá noc by nás tu na tom mechovitém kořání napadla, kdybych vyprávěti měl, jak vždycky Čechové k sobě Nečechy byli, tak že, ač všickni slavní z toho velkého domu panovníci neměli

se stejně k Čechům, říci se může, že padne-li jazyk český, Čechové sami, tím, vinní budou. Nebo, již-li, kdy jednohlasně prosili země pána o zachování jazyka svého, již-li jen znáti dali, že jim milý jest? Již-li jim, kdy čeho požívali, odepřel? Zdaž k pokynutí na prosbu svých věrných vědycky nebyl přeschnutý? — Francie nepřemoženost? Ta, myslím, v hlubíně politiky zcela jiné má průvody. Jisté jest, že dialekty jazyka francského, britského, kymrijského a biskaiského desti se patrně dělí; a nezmlí-li i potud celtický mezi nimi, ať pomízu německý a jiné rozštěnější. — Panovaliť již ve světě mnohojazyční národové: slomili také lidé jednoho jazyka. I již-li kdy slavný dvůr náš přemožen? A jestli kdy s štěstím nerovným bojoval, zdaž jazykové náhledy jeho byli tím příčinou? Zdaž právě tím nestal se silnějším, že kolik národů, tolik zvláštních o čest zápasníků do pole uvedl? — Jaký dův? všickni mu srdcem oddáni jsou, jelikož vědí, že váží sobě práv, náboženství a jazyků národů svých! Konečně jsme té naděje, že ten Otec všeobecný, který živí lidu i živočichů pokolení všeliké, i národ náš, skrze mnohá zkušění proslý, ostříhá i dochová do časů budoucích. Ještě, než domů se odebereme, dovolte, abych promel několik pobožných žádostí: aby nám opět do škol a radnic jazyk náš milý uvedli, aby se mládež češtině učiti musela, neb ona žel! neučí se než co musí! — aby všem Čechům láska k vlasti své, a svornost mezi sebou, Němcům pak našim větší snášlivost nás a větší chuť k našemu jazyku s nebe do srdce sestoupila: a každý, čemuž jak náleží nerozumí, aby, jak slušno na skremného člověka, haněti a tupiti hezky varoval se!

● ráznění českého písemního jazyka.

(1892. Mas. Časop.)

Jestliže literatura česká, od některého desetiletí u prostřed mnohých překážek vznikající, životem poněkud objeveným vlastence upřímně smýšlejícího obradovala: nemůže jinak býti, než že způsobou a tvárností, kterou této doby na se bráti počíná, téhož vlastence mysl zarmucuje, a naději v něm o svém dalším zniku a zkvétání na velikém díle udušuje. Ta smutná tvárnost její jest bezpotřebné od jazyka v písmě posavad užívaného odstupování, a jeho na jiné a jiné podnářečí rozdrobování. Pohledněme na nejnovější stav literatury české, a obojí vadu poznáme.

Počítá ona sice mnohé upřímné a příčinnivé milovníky, pokusila se za našich dnů dosti šťastně o vyšší umění a rozličné druhy básnictví, a na sebe pozor nejedněch dřímajících vlastencův obrátila: ale dvě sobě odporne strany mezi spisovateli dalšímu zniku jejímu nemálo škoditi se vidí. Jedna sobě jistou dobu minulosti, kterou zlatým věkem nazvati ráčila, za nejvrchnější a nejdokonalější obraz všeho psání vystavila, a nesnášlivě a urputně má se k těm, kteří jen o vlas od vedoucí tam cesty se uchylují, byť to i s napravením a uhlazením té veliké silnice díti se mělo. Těm každý nedostatek a omyl zlatého jejich věku rovně tak svatým jest, jako správnost a dokonalost jeho jazyka. Oni všecku literaturu i ve zpěvích i v nevázané řeči v ouzke meze slohu skoro jediného historického těsnají, pro strach, aby se od výborných Veleoslavínů a Komenských neušinuli, raději ničeho nepřísíce, k čemu by těchto klassický jazyk nestačoval. Od nich nelze čekati, aby nám českou logiku,

fysiku, metafysiku podali, neb chrám jiných vyšších vědomostí kdy otevřeli, nemohouce klíčů k tomu ve svém Veleoslavínovi nalezi. Jakkoli ale tito starověrci literaturu v pokroku jejím nemálo zdržují, a ji jako Niobu v nepohnutelný kámen obrátiti usilují: předce však, kdyby se jim takliho, čehož ovšem daleci jsou, podařilo Veleoslavíná a Komenských v pravdě dostihnouti, zapřítí nelze, žeby vždy tak ještě veliký národu a literatuře jeho užitek přinášeli. Neměl by Český národ spisů ve třídě soustavných věd a vyššího básnictví, ale historickými a z prosta poučujícími knihami by oplývati mohl. Dobře tedy oni o zachování přesnosti a čistoty jazyka se snažují, toliko v tom chybující, že o vyšší vzdělání jeho málo se starají.

Daleko škodnější literatuře naší jest druhá strana těch, kteří od došlého nás způsobu psání nepotřebně odstupují, anebo dokonce nová nářečí v písemný jazyk uvozují. K prvním počítáme ty, kteří českému jazyku mezi cizozemci odvykli, nebo jemu se ze staré literatury nenaučili (ano mnozí více knih českých napsali než přečetli), neb konečně zcestným hloubáním vlastním, neb nedorozuměnými od skoumatelů dobrých jazyka prosešenými slovy se zavedli. Těm ani zvuk českého jazyka líbiti se, ani jeho sklad k chuti déle býti nechce. Najdou-li kde v německém neb jiném jazyku nějaké dvojsmyslné a k básnické hříčce schopné slovo, nebo má-li jiný který jim známý jazyk dvě soujmenné neb šťastné podobnosti rozlišující, nebo konečně jim zdající se býti zvučné neb lahodné slovo, tu již nad chudobou a neohebností, nad tvrdostí domácího svého jazyka bědujíce jej na cizí brdo přetkávají; nová slova zamyšlují, stará stahují neb natahují, samohláskami protykují, cizí smysl a zvuk jim vnucují, a tak bohdá jiný, bohatší, libozvučnější dialekt

z-násobného, hrubého materiálního utváření. K těmto největším děm přistupuje neznámost jeho pravidel, která to působí, že v mluvení, směřování, odvozování a složením slovesnostně a právě opak pokračují, a tak pohoršení jazyka i větnářů všemožně dovršují.

K druhým, kteří konečně od českého jazyka docela odcházejíce nový naprosto sobě jazyk písemně tvoří, počítá musíme některé z párů Moravanů a Slovany uběhských. Byla to naděje utěšená, že u šesti milionů zhruba nových silovanů, našeho písemního jazyka užívajících, literatura svým časem veliké a vzácné plody ponese, ve které naději nás naše Palkeviče, Tablice, Kořára, Šafářka, Galtaše a jiných přičinlivá horlivost posilovala; avšak zoslabkého sna té veliké naděje nemile nás probudilo odvější na Moravě i v Uhřích usilování, tato nitračina, tamto jakousi valasko-hanacko-českou míchaninu v písemném jazyk povýšiti. Šel se duchů slovanstvímu toho samotražného úsilí! — Jiní národové, mající daleko rozdílnější dialekty: nežli my, honosí se jediným písemným jazykem, v něm palladium bytnosti národní pokládajíce, jemu každou obětí rádi přinášejíce. Ať nedáme nic o Anglii, Francii, Itálii, Hispanii, kdež nejeden jazykové domácí všeobecné písemné řeči své celé právo postoupili, obraťme pohled svůj toliko na nejbližší nám Němce. Koma neznáma jest mnohonásobná rozličnost dialektů jejich nízké a vysoké, saské, švabské, braniborské, rakouské, bavorské, v každém kraji, v každém okolí jiné a jiné němčiny, a předce jeden písemný jazyk všechny, jakkoli od sebe se lišící šťastně spojuje. Bavor ne bavorsky, Švab ne švabsky, Rakušan ne rakousky, ale každý z nich německy, to jest ve vyšší spisovné němčině píše, čte a vzdělává se. Jaký tu prospěch všem vůbec a každému zvláště, jaký samému jazyku

jejich náitek, z tolika pramenů v jedan velikou a vše potopující řeku se stíkájícímu! — My pak, nářečními mnohem sobě než oni bližší, k nenabyté literatury a vzdělání obecného škodě a zkáze, k žalosti všech o naše povšechné dobré upřímně smýšlejících vlastenců, k nevýslovné radosti našich nepřátel a jazyka slovanského hubitelů, sami se roztrhujeme, slabíme a zničení konečné sobě připravujeme. Půjde-li to dále, budeme mítí brzo knížky v pražském, domažlickém, krkonošském, holomuckém, tarčanském, a kdo ví v jakém podpodpářečí, v každém něco, ve všech nic! —

Český jazyk od 14. století až do 17. doma i vně váženým, v okolních zemích dobře známým, na Moravě vůbec, a na mnoze i mezi Slezany a Slováky v psaní užívaným byl. Drahé zůstatky jeho dávní vzdělanosti jsou nejpevnější a nejlepší základ nově vznikající v těchto nyní dotčených vlastech literatury. Žijící jazyk dle běhu přirozeného ustavičným proměnám podroben jest, kteréž proměny podlé místa a okolností všude jinou tvárnost mají. Psáti, jak se kde mluví, byloby jazyk národní na nesčíslné dialekty rozdrobovati. Má-li národní literatura nějakou jednotu a vnitřní ukončenost mítí, potřebí jest, aby jazyk co nástroj její na obecných a určitých pravidlech založen byl. Taková pravidla poskytuje obyčejné sídelní neb jiné hlavní město, z kterého jako ze srdce slušný mravu a mluvy způsob do těla ostatní vlasti vychází. Přestal-li ale domácí jazyk v témž samém městě býti nástrojem občanského života, a jinému své právo postoupil, tu již nemá míry a pravidla, leda v samém sobě a v literatuře své, kterých spustí-li se, v nesčíslné a záhubné novoty a změny, i konečné v mrzké barbarstvo ubíhá. Dosvědčuje toho prostředních věků latina,

kteří z kalu hlubokého nebylo jinak pomoci, než ouplným ku klassičnosti starořimské navrácením.

Nebude snad mezi Čechy nikoho, kdo by starou literaturu naši za hlavní školu jazyka písemního nepovažoval; rozumím pak zde netoliko celý její běh od prvních počátků nám povědomých až do 18. století, ale obzvláště spisy 16. věku, a mezi těmi na prvním místě biblí Kralickou, ten poklad neoceněný národu našeho, kterýž jako pramen a zákon písemního jazyka v Čechách, na Moravě i v Uhřích považován býti může, a za to od moudrého jesuity Matěje Štejra právem považován byl. Užili toho psaní způsobu všickni lepší spisovatelé, zvláště zasloužilý Faustin Procházka, vydavatel písem svatých, tak že jeho biblí, co se jazyka týče, tomu, kdo Kralické nemá, její místo na větším díle zastoupiti může. Pilné čtení biblí této ano kterékoli jiné (všecky jsou dobře česky psány, všecky sláva českého národu) jest spisovatelům českým vyvěšený praporec, ku kterému kdo nepřisáhl, snadno cizím zběračům a podvodníkům, to jest pokaženosti neb místné zvláštnosti jazyka materského, neb dokonce zvuku a pravidlům jazyků cizokrajných sebe svěsti a zběhem od písemního jazyka našeho učiniti dopustí.

Navrženo dobře smýšlejcími literatury naší přátely, aby čeští spisovatelé něco od své češtiny upustili, a ke slovačině i moravčině přiblížiti se hleděli, ano, když každá strana něco pro shodu obecnou učiní, snáze obě se sjednotí. Pěkně! ale, ptáme se, kterak to vyvésti, aby z toho větší zmatek nepovstal? Má se blížiti čeština oběma spolu nářečím a raději hned všem podnářečím? To zajisté nemožno. Čili jen — slovačině? Kterému, prosím, podnářečí? Dejme, že jen jednomu, nitranskému,

jakežto nejvíce vznikajícím. Co tím jiným podnářečím zpomoženo? — Potom otázka, má-li to přibližování rozumno býti z strany materie, t. j. užívání slov tam obyčejných, jak to činil Tablic, Palkovič a jiní spisovatelé oměch vlastí? V tom se my přerádi snášíme, a ujišťujeme, že již v pravdě mnohá jejích slovece u nás měšťanského práva nabývají. Rozumí-li se ale zevnitřní způsob a čili forma jazyka, tu nelze pochopiti, jak by dvě rozdílné způsoby sjednoceny býti mohly. Přijímání slov jinoslavanských — budiž jen střídme — nářečí naše písemní obohacuje, zdokonaluje: přijímání ale forem jinokrajných je ruší a zničuje, i připravuje nás o mnohem větší prospěch, kterýž nám stará literatura česká přináší. Škoda, nám odstoupením od ní způsobená, nemůže nižádným jiným užitekem nahrazena býti.

Nevstoupejž nikomu na mysl, žeby Čech, užívaje písemního svého jazyka, svým domácím nářečím psal, Moravan pak a Slovák, chtěje po česku psáti, sám jen teprvé tomu se učiti musel. Jest zajisté písemní jazyk český, jakovýž v biblických a jiných dobrých spisech se nalezá, a kterýž my sobě za obraz dobrého způsobu psání vystavujeme, ovšem sprostému českému bližší než moravskému a slováckému: ale i od našeho sprostého, zvláště, máme-li ohled na rozdílné kraje České země, znamenitě rozdílný, tak že, kdo se jemu z písem a knih nenaučil, jím psáti nikoli způsoben není; ano každý i prstonárodní spisovatel, který se čtením knih dobře českých pilně nezanáší, břídilem hnusným ostává a slávy dobrého spisovatele nikdy nedosáhne. Biblí Kralická v Moravě povstala; Komenský, Žerotín, Ctibor a jiní mnozí v staré literatuře co hvězdy první velikosti se skvějící, Moravané byli: Tránovský Slezák; Čerňanský,

Doležal, Hruškovíc, Semán a mnozí jiní správně česky píšící, Slovinci. Moravě a Slovensku pannonskému náleží i nyní mnozí z nejlepších spisovatelů československých, jichž jména v historii literatury české po věky skvíti se budou. Odkud, ptáme se, tito všickni ušlechtilí Moravané a Slované naučili se tak dobře česky, že lépeji než tisícové rozených Čechů píšící? Ne odjinud, než odkud ostatní částka česky píšících našich vlastenců, ze staré literatury české, a z nových některých spisů podle příkladu onéno zhotovených.

Odstap to od nás, abychom nejnovější snahu o jazyk a literaturu slovenskou dobré paměti Bernoláka, a v šlepeje jeho nastupajících výborných mužův haněti měli; my raději upřímně z toho se těšíme, že u jednověrných bratrů našich v Slovincích, v tom slovutném prvního křesťanstva šídle, odkudž ono své paprsky i na Českou zemi prostíralo, konečně jednou láska k národnímu jazyku a literatuře domácí se probudila; divíme se rekovně mysl, stálosti a vytrvání jednoho muže, kterýž u svých krajanů v nepříznivých okolnostech sám takofka literaturu zbudil a ji obšírným i na ten čas velmi správným slovníkem obdaroval: s podivením a úctou hledíme na toho muže, který snad první ve své vlasti o vyšší básnictví se pokusiti směl, a hned Horacovu lyru v původních odách uchopil, hned za Virgilem, Ovidem i Homerem ohlavně pokračoval, a pustiv se sám o svém vesle na epické moře, nového zlatého rouna, — Svatoplukyady šťastně doplaval; ctíme v pravdě ony muže, kteří velikomyseľnou podporou nové té literatury stali se dobrodinci nesmrteľnými svého národu, jichž péči i písmo svaté slovensky mluvící krajané jejich dlužni jsou. Všecka ta jejich přičiněním vydaná i budoucně vydávaná díla jsou

obohacování literatury, a nový zdroj čili pramen pro zkoumatele slovanského jazyka, z něhož obzvlášť my Če-
 chevé co nejbližšího nám hojně čerpati můžeme. A však
 kdyby pracovitý Bernolák byl českou literaturu důkladně
 poznal, o její rozšiřování se zasadil a podobné pomoc-
 níky a ochránitele našel, jistě by rannějšímu a množšímu
 ovoci on i krajané jeho se radovali; a kdyby všecka ta
 díla, jejich snaženstvím způsobená, české roucho měla,
 třeba látka slovní táž sama zůstala, jaký tu byl by pří-
 rostek literatury nám někdy s nimi obecné; za sto nalezlo
 by se tisíc čtenářů, a tak by desetkráté víc užítku ten
 pracně štípený strom vynášel. Jejich knihy potěšovaly
 by celé čtenářstvo české i moravské, a tak odměnné
 jedněch druhé; byl by všechném třem jeden jazyk pí-
 semní, zásobou všech tří kmenů obohacovaný, byla by
 jedna literatura ve všech třídách umění, snázeji vzrůstati
 a skvétatí mohoucí; kdežto každá literatura o sobě ne-
 dostatek spisovatelů i čtenářů nevyhnutelně trpětí, a
 tak každá neduživětí, a na vzdoru jednotlivým obětem
 a snaženostem vždy s chudobou, jestli ne mizinou a zká-
 zou zápasiti musí. Ó, kéž tento hlas z upřímného slo-
 vanského srdce pochodící nebude hlasem volajícího na
 poušti! Kéž ti dobří muži věc tu pomyšlení svého za
 hodnou uznají, a k napravení té škody všeobecné pří-
 nesou tu velikou obět: zapření sebe! Svorností malé
 věci rostou, nesvorností veliké se rozpadují.

● **Klasikost v literaturě vůbec a zvlášť české.**

(1897. Mus. Časop.)

Literatura každého národu v čase prodlouženém ne-
 stejné, to jest více méně dobré, plody vynáší, z kterých
 ony, ježto nejlepší býti se vidí, obyčejně jmenem klas-

nických spisův ze nazývají. I naše téměř tisíciletá česká literatura, prošeďší rozmanité doby a zakusivši moci ne-jedné, jak od náboženství tak od správy obecné, zajisté v počátku, prostředku a konci svém rozdílná jest materií a formou. Jak dalece ona klassičnou slouti, a kterák té chvály, jest-li jaká, dovršiti může, jest otázka, na kterou ne všickni jedním hlasem odpovídají. Jedni již dokonalé mezi námi klassiky vidí, a dle domnění jejich Ciceronů, Liviů, Horaciů a j. máme bez nedostatku; druzí, na některém ze starších věků lpějíce, všim což nového jest bez rozdílu pohrdají; jiní konečně, podle srdce žádosti, sebe a své přátely a kdo jich kdy pochválil za klassiky pokládají, ostatní všecky pod klassu, to jest pode vši cenu stavíce.

Hodno tedy bude o klassičnosti vůbec i obzvláštěně české, a o důležitosti její tuto několik slov pronésti, s užitím k tomu poněkud, co o té věci jeden z lepších spisovatelů německých pověděl¹⁾. Neboť poznání sebe jest věšiké dokonalosti počátkem.

Klassický neb *klassičný*, jakoby *třídný* (pocházející od slova *classis*, *třída*), Latinkům tré znamenalo: 1) potahmo na třídy lidu Serviem Tulliem ustanovené tolik co měšťan z první třídy, nejbohatší, nejobjzvláštěnější; 2) potahmo na vojsko tolik co vojenský, bojovný: *classicum canere*, znamená ke shromáždění se, k tahu, k boji dáti; 3) potahmo na loďstvo neb koráby tolik, co lodní, korábni, na př. *classicum bellum*, *classici milites*. My bēfeme slovece *classicus*, jak je bral Gellius (Noct. attic. XIX, 8.): e cohorte illa duntaxat antiquiore, vel oratorum

¹ Pölitz v knize: Das Gesamtgebiet der deutschen Sprache. Leipzig 1825.

aliquis, vel poetarum, id est classicus assiduusque aliquis scriptor, non proletarius. Rozumíme je tedy na spisovatele, kterýchžto hlas v literatuře tak rozsazuje a rozhoduje, jako v Římě mohovitější měšťané ve věcech obecních rozsuzovali a rozhodovali. *Klassičnost* nám znamená uměleckého díla v svém způsobu dokonalost, kdež se materie s formou pronikají a v jeden celek svrchovaný splývají. Mluvnická správnost a řečnická ozdoba nejsou k tomu dostatečny; v klassičném spisu pohledává se netoliko jasnost mluvy a spojená s ní čistota, vlastnost a určitost výrazů, ale také ukončená krása a jednota, nebo souhlasná míra a sličnost všech částek.

Tato klassičnost jest jakoby květ neb raději ovoce dlouho zrostajícího štěpu národní literatury. Pravý genius ovšem činí i zde výminku; on předbíhá věk svůj a jímaje své souvěké moci neobyčejnou, dává spolu budoucímu věku zákony: ale *doba klassická* literatury a jazyka nepovstává jedním nebo druhým spisovatelem vynikajícím, ani vzděláváním prospěšným jednoho neb druhého pole literatury, na př. básnictví, anobř znamenitým množstvím spoluvěkových, výtečných, původních hlav, a zdařilých vzděláváním všech, anebo skoro všech hlavních forem spisovatelských — básnictví, prostomluvy a řečnictví. Takováto doba klassická teprvé posvěcuje národní literaturu, a spolu na budoucnost klade pevný základ veškerému duchovnímu i mravnému vzdělání a mlavě bohaté. Nebo jen tenkrát, když spisové nepochybných klassikův národních ve vyšších okresech společnosti se čítají, ale také prostředním ano i nízkým stavům k obzvláštnímu vzdělání a ke správě i řízení duchovnímu základem jsou; jen tenkrát, když to, co právě klassičného jest v národním básnictví, v ústech zástupu obec-

ného žije, u vyačování mládeže přechází, a v rovné míře živoucí a zkvétající pokolení pozdvihá, nadechruje, proniká; jen tenkráté plodí se všestranná literatura národní, veliká k ní vážnost, a objevování se též literatury ve veškeré činnosti národu. To pronášeli za starodávna Řekové a Římané, to v novějších časech pronášejí Italové, Španielé, Frankové, Brittové, to Němci, Polané a Rusové. Cervantes, Tasso, Petrarca, Ariosto, Racine, Corneille, Shakespeare, Thomson, Pope, Schiller, Göthe, Kochanowski, Krasicki, Mickiewiç, Lomonosov, Deržavin, Karamzin, Puškin a jiná slavná jména živa jsou v ústech každé vzdělanější osoby těchto národů, a nspřehledná jest moc i působení takovýchto klassiků v rozvíjení a vzdělávání dorostlých i dorostajících pokolení. —

V klassičnost a v literaturu vůbec nejvíce působí správa obecná, náboženství, duchovní vzdělání a mravy. Čím volnomyslnější jest vláda, čím více, nepodporujíc vládařství luzy, obecnou svobodu vštěpuje a utvrzuje, čím lehčeji duch lidský pod přiměřenou časám správou, vynakládáním všech duchovních i tělesných mocí národu se pohybuje a mnohostranně vzdělává: tím rychleji rozvíjí se jazyk, tím dřívěji národní klassikové zlatý věk literatury přivodí.

Čisté, ušlechtilé náboženství mluvu lidskou mocně povyšuje, a vyznamenání pravd, nadsmyslnému a netělesnému světu náležejících, hojnost ponětí odrážejících v řeči rozvíjí, nedostávajících se jazyku, kdež národ na stupni cele smyslného náboženství a obřadu stojí.

Duchovní vzdělanost národu, visící od plazení um a věd²⁾, má-li k dokonalení jazyka patrně přispívati, žádá,

²⁾ Věda (vědění) jest učená vědomost, scientia, Wissenschaft; umě (umění) jest umění, zvláště krásné, ars, Kunst.

aby mezi umami obzvláště básnětví a řečnictví, a mezi vědami libomudrotví a dějepiství květko. Obecně, sebe uklazenější mluva nestačí dosaditi vyšší síly jazykové a vystavení básnických, libomudreckých a dějepisných předmětů. Žádný jazyk v celém okrese svém klassickým nazván býti nemůže, který toliko básníky a řečníky, ne pak i libomudrce a dějepisce v řadu svých klassiků počítá. Při čemž pozorovati slušno, že vlastnost a klassičnost jazyka tím výše stoupá, čím více lyrická, dramatická a epická básníci předměty zpěvu z prostředků života, z dějův a z ducha národního čerpají, čím více oheň politických řečníků z nadšení a lásky k vlastenské správě vychází, a čím mnohostrannější a zajímavější jsou strany dějů národních, na kteréž dějepisci zřetel vlastenců obracejí. Tudy a jen tudy patrně, proč Homér výše stojí nežli epik Virgil, proč libomudrci římské daleko za řeckými zůstali; proč ale politická řečnicková obou národů na rovném stupni klassické dokonalosti se zjevují, a i dějepisci jejich klassičností v celosti sobě rovni se nalezájí. To samé ukazuje se v nových časech. Itálie má své básníky a svého Guicciardina: vlastních filozofů a politických řečníků nepoznala. Podobným způsobem francouzská literatura, bohatá na básníky, počítá některé výborné politické řečníky a dějepisce, ale jejich eklektické filosofii nedostává se hlubokosti, bohatství a osoblivosti. Britové mají básníky, řečníky a dějepisce, jen ve filozofii jsou za Němci. Němci pak také honosí se mohou svými filozofy, básníky a historiky, ano i v duchovním řečnictví nad jiné mnohé předčí, a však v politickém řečnictví za Britty a Franky stojí.

Na posledy mravy v klassičnost mluvy národu znamenitě působí. Jsou-li mravy prosté a čisté, jest i mluva

šlechtná a čistá; klesají-li mravy v rozličných stavích společnosti obecné, trátí mluva svou vnitřní důstojnost, byť i na vtípkové hříčky a obojetnosti, ukrývající pod zevnitřnou slušností nemravnost, přeboháta byla.

V určení klassičnosti mimo to zřetel míti náleží na vzdělanost jazyka, a na rozdíl, živ-li on či mrtev. Vzdělaný jazyk sluje ten, který v ohledu na materii a formu dokonale jest. Co do materie takový jazyk postaćuje k vystavení všelikého předmětu, k vyznamenání všelikého stavu a vztahu vzdělanosti národní, jak ve fysickém, tak rozumovém (intelektualním), krasocitném a mravném ohledu. Každý stav domácího i obecného života, každé ponětí, každý cit a každé snažení vále nalezá dostatečné i úplné vyjadřující slovo, které buď původně jazyku tomu náleží, buď z jiného přijato, ale dlouhým užíváním zdomácněno jest. Co do formy vzdělaný slove jazyk, když cele rozvitý jest a postačitedlný ke všem formám prosaickým, básnickým i řečnickým. Naproti tomu známka nevzdělaného jazyka jest ta, když v některém, když ve více nebo každém vztahu na materii nebo na formu nedostatečným a nedokonalým býti se nalezá. Příčina toho bývá, buď že národ jazykem tím mluvící po všechnu dobu svého politického bytu neměl příležitosti a potřeby moči své duchovní svobodněji rozvinouti, anebo že se jazyku jeho nedostalo onoho postupu u vzdělání, jakovž v každém vzdělaném jazyku znamenáme. Postup onen záleží v tom, že nejprvé básníci z prostředku národu povstávají, a jazyku bohatství, novoty v slovech a spojování, blahozvučnosti a národnosti udílejí; že k básníkům připojují se libomudrci, jimiž jazyk správnosti, určitosti a rázu vědného ve všem okrasu, i bohatství nabývá; že po těch následují řečníci, kteří nalezenou a filosoficky spořádanou hojnou zásobu mluvy k okresům

nábožného a politického života vztahují, až na konec dějepisci jazyk již co vycvičený a cele vzdělaný nástroj naleznou, by jeho pomocí všechny vztahy a úkazy vnitřního i zevnitřního národního a obecního života v živém obrazu vystavili.

Z vyhaslých jazyků nám toliko ti dáležiti jsou, v kterých písemné památky, a sice z věku dachovní a politické dospělosti národu se zachovaly. Mezi těmi (ano nejstarší indické literatury známost ne vele posud v Evropě rozšířena) vždy ještě řečtina a latina první místo mají. V spisovatelích řeckých a římských spatřujeme postupující vzdělání jich i výše politické. Zde jsou básníci, filosofové, řečníci a dějepisci, kteří všem věkům za klassiky platí, a kteří svou důstojnou prostotou a krásou, velikým, mnohoobsáhlým smyslem a plastickou dokonalostí ke vzdělání a dobytí podobné klassičnosti napotomním národům nesmírně posloužili. A však vzdělání klassické novějších národů není bez obzvláštnosti, aniž pouhý oblesk starosvětské klassičnosti. Rozdílnost země, náboženství a správy obecné dala také obzvláštní ráz novějšímu vzdělání, a utvrdila samostatnost jeho na věky. Pročež klassikové novější v jazycích k zlatému věku dospělých nestojí ani pod klassiky starožitnými, ani nad nimi, ale vedlé nich v rovnosti; jelikož rozdíl věků a národů, ku kterýmž tito vzorní spisovatelé náležejí, šetřiti býti musí.

Živý jazyk jmenujeme ten, kterým národ vůbec mluví a píše, a který nese osud národu toho vzhledem na celé vzdělání a správu. V živém jazyku tedy vystupují klassikové, jak brzo jazyk ke všem předmětům domácího, společného a obecného života, a ke všelikému oučelu vědy a umy rovné zdokonalen, a ve všelikých formách prostomluvy, básnictví i řečnictví vzdělán jest. Zlatý věk

jazyka padá v tu dobu, když národ ve svém fysickém, rozumovém (intelektuálním), krasocitelném a mravném vzdělání nejvyššího stupně dokročil, a vzdělání toho obraz v dokonalých (klassičných) formách vystavuje. Neboť jakož ku prospěchu jazyka potřeben jest prospěch národního vzdělání: tak zase rychlý pokrok jazyka nápomocen k rychlejšímu pokroku ve vzdělání.

Na to však pamatovati sluší, že klassičnost v živém jazyku z jiného ohledu považována býti musí, nežli ve vyhaslém; že vůbec klassičnost ona toliko v jisté míře platí, potažítá (relativní) jest. Neboť v živém jazyku to možno, že nastoupí doba, ve které literatura vyššího vzdělání a dospělosti nabude, tak aby klassikové její nad klassiky dřevních věků daleko předčili. A protož o klassičnosti literatury, o rozdílných dobách a zlatém jejím věku toliko po vyhasnutí národu konečný úsudek vyneseno býti může. Ve vyhaslém jazyku klassictví pokazuje se jakožto celek ukončený, ve své stupně neboli věky oddělený, stálý, pevný, neproměnitelný: v živém jazyku to samé klassictví vyjevuje se jakožto celék živou posavad působící silou utvořený, vždy ještě ku větší dokonalosti zrající a dospívající.

Český jazyk ten zvláštní a nešťastný osud měl, že po celý svého se rozvíjení čas o samostatnost a jako o život zápasiti musil se dvěma jinýma, latinským, svou ukončenou vzdělaností a přijatou od náboženstva důstojností jemu v světle stojícím, a s německým, pro politickou převahu blízkých, podnikavých Tevtonů jemu nebezpečným. Protož jen na krátké doby, a to ne bez násilí a necele v samovládě se udržoval. Ouplná historie literatury v Čechách zavírá také literaturu latinskou a německou. Česká, vlastně jen částka celku toho, sama sebou roz-

padává se na tři epochy, z nichž první vztahuje se od počátku literatury až do 15. století; druhá odtud až do 17ho, a poslední odtavad až na naše časy.

První epocha, obsahující nikdy dosti neoceněné zůstatky nejstaršího básnictví, ve svém způsobu klassické, ale na několik druhů soužené, nemůže pro nedostatek ostatních jak básnických tak prosaických a řečnických druhů vlastně epochou klassickou slouiti. Jazyk sám té epochy, ačkoli slovenštější než kdy napotom, již nyní zastaralý a od nové čestiny znamenitě rozdílný jest. Jest to peníz z čistého, drahého kovu, ale se starým rázem, toho věku neberným, a — příliš v malém množství, by běžnou minci zastati neb zapuditi mohl.

Druhá epocha literatury ráz jazyka až dosud tryající ustanovila, a zvláště poslední její polovice, obyčejně zlatým věkem zvaná, znamenitá jest plody rozličnými v poli historickém, lékařském, právnickém a zvláště bohomluveckém; ale básnictví její, co do krásy, za starším věkem zůstalo. Mimo to tma pověrečnosti, hadactví, astrologie, alchemie, celou tehdejší Evropu kryjící, na plodech literatury naší tehdejší rovně leží. Jiný k dokonalosti klassické nedostatek literatury z té epochy nese ten, že pouze prstonárodní jest. Není jí to na snížení; neboť toho času téměř nikde v Evropě jiné literatury v národním jazyku nestávalo, kromě prstonárodní, proto že všude tehdejší vyšší nauky a vědy v latině se přednášely a vzdělávaly. Aniž v sobě vada jest, že prstonárodní byla, ano každá klassická literatury také prstonárodní stranu míti povinna, má-li do života národního vycházeti; ale to vada, že vědné strany rovně potřebné neměla. Odtud pošlo, že jazyk český, ačkoli ostatně bohatý, ohebný, předece ani pro vyšší básnictví, ani pro filosofii a

soustavné vědy uzpůsobiti a vzdělati se nemohl, bez čehož pravá klassičná doba jazyka i literatury nikoli povstati nemůže. Tu vadu, jakož dotčeno, všechny literatury evropejské na onen čas více méně nesly. Teprvé v 17. století národní jazykové nad zletilým právem vzdělané latiny vítěziti počali, a zvláště Italové záhy, pak i Francouzi, Angličané a posléz Němci svůj domácí jazyk za hlavní vzdělanosti nástroj slušně vyzdvihli; kteréhož štěstí Čechům pro dosti známé okolnosti nedostalo se. MĀ-li tedy česká literatura s jinými evropejskými na spravedlivou váhu položena býti, nejinak to státi se může, než do oněch dob, to jest do 17. století; a tu směle říci můžeme, že tehdejší naše literatura, ačkoli v celku svém právě klassičnosti nedosáhla, předce chvalitebné místo mezi sokyněmi svými zasluhovala, a co do čistoty jazyka mnohé jiné přesahovala. Jméno tedy zlatého věku, které zvláště literatuře za Rudolfových časů podnes se uděluje, neznamená nic jiného, než že ten věk mezi ostatními věky nejvíce plodů vlastenské literatury vynesal, a co do jazyka posud zákonem zůstává, jelikož napotom vzdělání jeho více nepostupovalo, ale ovšem klesalo. A potud my dobře srovnáváme se s těmi, kteří na tom ustrnuli, abychom jinak nepsali, než jak psali Veleslavínové, Komenští, Kocínové naši, ano jistě při všem snažení svém jich čistotou a vlastností jazyka převýšiti, ba ani dostihnouti mocni nejsme. Však s těmi, kteří domnívají se, že zlatý onen věk byl také věk svrchované klassičnosti veškeré literatury, kteří mnějí, že ani nesluší o věcech česky psáti, o kterých se za krále Rudolfa nepsalo, kteří chyby a vady onoho věku, podobně jako jeho ctnosti, sobě v zákon vystavili; kteří myslí, že nižádné jakkoli jmenované opravy buď ve způsobu mluvení, buď ve způs-

sobu psání nesluší přijmouti nad to, co oni starší zavedli a užívali, kteří v ničem ani o vlas od oněch starých uchýlili se nechtí, ačkoli nás dvě stě let od nich dosti uchýlily, — s těmi srovnati se nemůžeme a tvrdíme, že buď jest nám úsilně za příkladem jiných národů postupovati ku předu, buď všeho tak nechati a podati se všepřeplavivému cizích literatur návalu.

Nová literatura česká jest plod některých milovníků, kteří, nepřátelům na urážku, svým nevděk, sobě často na škodu, přinášejíce drahé oběti vlasti a přirozenému svému jazyku, ji až posud zachovali, ač jen mezi životem a smrtí, od kteréž poslední ji toliko spojená mnohých snažnost uchrániti může. Učinili v pravdě tito podnikatelé ku podivu mnoho, a v nejednom ohledu nad předešlé věky vynikli; zásluhy jejich, jimžto mnozí nevděčníci toho času rozuměti nechtějí, budoucí časové zajisté uznají: a však, má-li k vyššímu životu a zniku literatura přijíti, daleko víc zbývá, než činěno jest. Potřebí starati se o to, aby dobrý, Bohu i vládě líbezný duch a pravý národní smysl, který velice utuchl, opět se zkráslil a zmáhal; potřebí nezištné, bezzávistné oučinnosti více zkušených moudrých spisovatelů, a vůbec mravného vyššího vzdělání, a dobyté tudy důvěrnosti a podpory veřejné; potřebí snahy o pravou jak jednotných spisů tak celé literatury klassičnost, o dokonalé všeliké vědy a umy vzdělání, odkudž by napotom, jako krev ze srdce do žil tělesných, tak vědomost všeliká a vzdělanost do prstonárodní literatury vplývala, a tak literatura naše, co možné, ze života vycházela a do života národního vcházela; slovem potřebí nám ve všech formách poetických, prosaických i fečnických jak obsahem tak slohem dokonalých původních spisů bez nedostatku, klassiků klassi-

kům jinonárodným podobných, které, přičiní-li se o to národ, svoje doba i u nás vynese.

Tento buď našich prací veliký oučel; oučel, který všecku práci, pilnost a snažení zasluhuje. Neboť od něho visí zachování toho, kterým se zůveme, národu. Národ (dí Pölitz), který vyvedl klassiky, může pojití, ale řeč jeho zůstane; na proti tomu národ nemající klassikův neslavně pochází, a rychleji mizí v proudu věků, než národ, který ve vzdělání a v řeči své více chová, nešli zemi, na které bydlí. Nechať země ta změnou časův jiným obcem vlastní bude, klassikové, kteréž nesla, až do skonání světa jmenování budou po tom národu, který je zplodil.

● beáních ¹⁾ akademických.

(1882. Mus. Časop.)

Býval starý obyčej při vstupování do literního umění, zakonšeti nováčky rozličným, někdy vtípným a směšným týráním. Tak píše Řehoř Nazianský v řeči své dvacáté o způsobu, kterak za jeho času v Athenách vítání, uvádění, neb raději nabírání bývali ti, kteříž tam poprvé do učení literního přicházeli. Nejprvé, praví on, takového nováčka pozval k jídlu některý přítel, neb krajan neb jeden z řáků sofistům oddaných, potom však jej všickni haněti počali a všelijak týrati, hned hrubšími hned tenšími šprýmy, jakož jej vzdělanějšího neb surovějšího býti znamenali; naposledy vedli přes náměstí k lázním, v páru předcházejíce, a tam křikem, posunky,

¹⁾ *Beán* = neuk, neokřesaný člověk, snad od hlasu ovčého *be* nazvaný; porovnej přísloví: Ani *be* ani *me*; dle jiných od francouzského *bejaune*, jako *becjaune*, něm. *Gelbschnabel*.

tlučením na dvěře strachující, až pak do lázně jej vpuštěvše svobodna učinili, a z lázně vycházejícího již co druhá a přítelové vítali. Oučel toho byl okrocení mysli (*συστάλλει το φρονημα*) a jako podmanění nováčka.

Obyčej ten s uměním přešel v prostředním věku na university v Evropě založené, Pařížskou, a podlé ní na Pražskou a jiné. Noví žáckové museli se podrobiti jistým zkouškám trpělivosti, a i peněžně vkoupiti se do tovarystva studentského. Na den bidellem veřejně prohlášený, a to s povolením professorů, sešli se do některé kolleje starší posluchači, a nováčkové, jimž beání neb bejání říkali, a kdež je směšnými obřady uváděli ve spolek studentský, obyčejně jednoho některého z nich sobě za cíl střelám vtipu svého oberouce. Snad to byl tak nazvaný opat beánů (*abbas beanorum*), o němž u du Fresna zmínka se děje. Při tom dána bývala i hra nějaká divadelní. Příčina toho zvyku byla, aby se tudy nováčkové, jak pravíme, otesali, okřesali, ostříleli, hrubost a hloupost všecku s sebe složili, a jako rohy sobě sraželi; načež latinské výrazy: *mores agrestes per beaniam relinguere*, *beaniam in hirco deponere*, a samého toho jednání jiné jméno *depositio* (skládání) ukazují. Ale že puštěná mládežce podobná svoboda ráda v prostopašnost přechází, není divu, že již Justinianem císařem posluchačům práv takové hříčky zapověděny jsou. (*Sec. Const. de Pandectis.*)

Podobně v Čechách r. 1544 mistři učení Pražského vydali zvláštní rozkaz, aby s těmi, kteří se tak uvádějí mezi studentstvo, vlídněji a mírněji než před tím nakládalo, ze jména, aby se netýrali smradem shnilých a červy prolezlých plící, ohyzdováním a potíráním tváří neb jiných oudů smolou tekutou, kvasnicemi neb jinými

nečistými a hnusnými věcmi, které nechutí zbazují, a počestného muže nebo dobře zvedeného mládence urazití mohou. (Cod. dec. phil. Fac. II. 332.) Obraz takového uvádění akademického do studentstva zůstavil nám náš krajan Pontanus (Mostský) ve svých pěknou latinou psaných předběžných cvičeních (progymnasmata), vyhovívá o tom zvláštní rozmlouvání, kteréž tuto svobodně v češtinu přenešené čtenářům našim se podává.

Uvádění (depositio).

Těch. O, proklatý den prvního dubna! Nikdy mi nevyjde z paměti. Což bych já tomu dni rád oči vyloupal, tolik mi přinesl vzdychání, tolik hořkosti. Zajisté poznamenám jej sobě černou známkou.

Hron. Či to hlas obráží mé uši! Koho tu na blízku volati slyším! Ty-li to Těchu?

Těch. Co ten chce?

Hron. Zdráv buď, co děláš?

Těch. Domů se ubírám.

Hron. Postůjmež trochu. Proč se tak velmi hněváš nad tímto dnem, a na něj věčně pamatovati se zakazuješ?

Těch. Proto, že jsem dnes trpěl strašné věci.

Hron. Aj, co pravíš! trpěl strašné věci? A jaké, prosím? Skoro bych ale hádal, co to bylo.

Těch. Nevíš-li, jaké návěští vyvěšeno bylo na vrátech akademie?

Hron. Přísný rozkaz bidellův, kterýmž ohlásil beánům, aby o hodině dvanácté polední, kdež obyčej jest, dali se najítí ke slyšení a trpění toho, což spravedlivost a slušnost žádá.

Těch. To samé návěští, pravím, mně bolest a úkory mnohé způsobilo.

Hron. Řeknu svobodně, kterak myslím. Nic tobě více než jiným zvláštního a trpkého jistě se nepřihodilo.

Těch. Probáh, jestliže takovým způsobem přijímají všechny, lépe jest mnedle mezkáfem neb skotákem nežli studentem učiněnu býti. A však s mými spoluškolafky vlídněji se dále.

Hron. Nemyslím.

Těch. Ale já myslím, ano jsem očima viděl, a sám cítil. Mne sobě jako lepší zvěř vyvolili, po které by, jiných téměř nedbajíce, hnali se svými psy lovcími; a bylit to psi štěkaví, velmi dorážliví a kousaví.

Hron. O té nehody!

Těch. Když jsem vstoupil, hned mne tu někteří jménem *arcibedna* pozdravili, jiní vidliček, jiní fiků podávali, všickni pak mne obletovali a škubali, jako ptáci sovu. Srdce mi klepalo strachem, a kormoutila se mysl oszkostlivou péčí. Musil jsem ležeti znak, natažené bez pohnutí, jako mrtvý.

Hron. Co se tobě dále?

Těch. Náčiním tesařským, pilou, sekerou, oštěpačkou, bradaticí pěkně a podlé šnůry, to jest, podle tlustého provazu, jako nějaké břevno k stavení tesali mne, bijíce štědrě hnáty, ramena, boky, ba co dím? celé tělo. Pročež jestliže mne šťihlejšího spatřuješ, nežli včera a předevěřem, není divu, an jsem mnoho ztratil ve třískách ze mně odtatých.

Hron. V té samé dílně, nyní tomu tři léta, poznal jsem já velikou bídu.

Těch. Holili mně bradu ti dobří holiči, ano mi se brada ještě nespe; myli mi hlavu studenou vedou, kterou

jaem sám z kuchyně v měděné a nešvárné nádobce přinesti musil; ze které jeden nezbedník, jda mi po boku, tvář mi rukou svou pokropoval, a kolenama mne postrkoval. Potom česal tak tenkým hřebenem, že jsem hrábě to býtí domníval se. Zpomněl jsem na Poliféma, o němž Ovidius píše, že se takovým hřebenem česával. O ručníku, kterým mne utírali, co říci mám, ano z lázně a hřebenu domyslíti se snadno o jeho hladkosti a měkkosti.

Hron. Co bylo dělati? trpěti, neboť kdyby se opíral a bránil, neprospělo by více, než kdyby vodu v moždňí tloukl.

Těch. I chlapani dvoupídni urouhali se mi, luskajíce mi obličej, a dávajíce štilce.

Hron. Stavěl-lis se, jakoby se hněval, čili prosil, aby se nad tebou smilovali?

Těch. Stavěl-li jsem se? nestavěl, ale hněval se z toho srdce, a upřímně žádal, aby pomněli, že člověk jsem, ne hovado. Ale ti nešlechtníci, čím jsem více prosil, tím hůře dotírali, tím úsilněji týrali, nadávali, ledačeho spílali, štilci z nova okryvali. Věru zdálo se, ano jehně octlo se v stádě viků.

Hron. Tož bych rád byl při té komedii.

Těch. Nebyla to komedie, byl to skřípec nebo tur Falarisův. Ach, jak mne všecko bolí, tak jsem utáhn, usmýkán a stlučen. Ano (neslycháno) za takové úkony a potupy jako za nějaké dobrodiní nevím co jsem na penězích platiti musil, děkovati a přísáhati, že toho na kom nikdy mstiti nebudu. Kdybych nebyl přísáhal, nestojím za to, že bych některému z pilnějších týratelů mých rovným za rovné neodplatil. Co jsem živ, nic mne tak nemrzelo jako to.

Hron. Co se stalo, ne ze zlé vůle a nenávisti, ale

z lehkosti a pro stropení smíchu stalo se. Odpust, a pomysli, že i jiní podobného cosi nesli posavad, a ponosou budoucně.

Těch. Těžko jest, co radíš. Poslyš ale klam podivný. Přinesli mi kalamář na soustruh dělaný, s pérem a papírem, a kázali psáti. Já chtěje kalamář otevřítí, nemohl jsem, neboť zátka nebyla zastrčena a k vyndání, anobřz vše dílo bylo z jednoho kusu, jak pravím, na soustruh učiněné. Tu vyskočí jeden, a mne klepna přes prsty, řekl: Pro pána krále, ten beán ještě neumí otvíratí kalamáře. Všickni se počali chechtati. O, což bych rád chlapu tomu byl kyjem hlavu natřel, aneb aspoň tvář pěstmi pohladil, tolik chutí jsem v ruce cítil.

Hron. Mírně tu s tebou naloženo, ha, ha! Nevzal bych za to sto zlatých, abych se s tebou dnes nesešel. Ještě něco bylo?

Těch. Bylo a mnohem horšího.

Hron. Pověz mi to, rád uslyším.

Těch. Nějaký šibeničník strčil mi nepatrně do kapsy u kalhot psaníčko, jako od matky mně poslané, kteréž on vytáhna přede všemi četl. Pro Pána Boha, jaký tu strhl se smích rozpustilý a nemírný od něho i ode všech tu přítomných.

Hron. Co tam bylo psáno?

Těch. Matka naříkala sobě pro mé odjítí, vyčítajíc, s jakou bolestí mne rodila, kterak pilně prsama přikájela, jak často líbala překrásné dělátko, jakou mne péčlivostí chovala, a jak vroucně od dětinství co mazánka svého milovala, ano jsem prý byl její srdéčko, zlatoušek, holoubek, jehňátko, cukroušek, sladší nežli nejsladší med; potom přidala, že spáti nemůže, a každodenně potoky slzí prolévá nad mučením, které že slyšela trpěti mám

v uvádění tozto. To všecko oni posměvači vymyslíli a napsali. Nic jim nad to příjemnějšího nebylo. Tu téměř váleli se smíchy, psaní mi strkali, mne pěstovali, více a více štilcovali, krátce všecek učiněn jsem jako jediný štillec. Zajisté snesl jsem posměchu na zbyt a bez nedostatku, a volil bych raději umřítí, nežli jej znovu trpětí. Dábřtci, šetkové, rarášci šřvali na mne ty bídníky. Kdybych byl napřed věděl, že se to stane, byl bych odešel na akademie, kdež takových věcí nedovolují.

Hron. Připouštím, že ve mnohých akademích nic toho není, ale však předce proč to uvedeno, a v obyčej podáno, máže pravdě podobná nalezna býti příčina; aniž nepřím, že mnoho opuštěno, mnoho mírněji konáno býti máže.

Těch. Budu-li kdy uvedení cizímu přítomen, vlastní škodou naučen jsem, kterak k nim slušno se míti. S Bohem.

Hron. I ty s Bohem jdi Těchu, a poslyš!

Těch. Co?

Hron. Cos mi pověděl, toho jiným aerozprávěj.

Těch. Netřeba tvé výstrahy.

Přívník*).

(1832. Mus. Časop. IV.)

U Myslibora je přívník, milá kmotřičko, svěřila pohlasně Soběna své sousedě Nedělce, když z kostela jdouce nový pěkný dům Mysliborův mijely. Onehdy teta

*) *Přívník* nebo *plěvník*, jině *plěvel*, slove ohnivý drak v pověřtí letící, o němž pověra bájí, že ku komu v stavení vpadne, bohatší přinese. Pochází to slovece od jména *plěvní*, jináč pliný nebo plenný, slovensky plěnný, t. j. hojný, bohatý. Pravěna přívničičko, t. hojně na semeno.

Zorka na své oči viděla, kterak ohnivý drak letév povětřím, rychle jako blesk na jeho dvůr se snesl.

To je plívník, pravila Nedělka, poznamenajíc se křížem na čele. Snadno stavěti domy, a zakládati zahrady; ale, odpusť Pánbůh, nechtěla bych spáti pod tím krovem, nebo jísti jablek z toho sadu.

Jde tu o spasení, řekla opět kmotra Soběna. Všecko u něho jako z vody, a jako po línách. Jen se podívejte na jeho dobytek, koně, krávy, ovce, vše to bujné, tučné; a s obilím letos neví kam; stodola plnička i přístodolek a ještě vysoký stoh! Povídají, že leží pořád v knihách a ví napřed, co se státi má. Milá kmotřičko, on vám řekne: bude dešť, a dešť jistý jako hodina; bude jasno, a jasno co rybí oko.

To nejde dobrou cestou, doložila Nedělka, on má jistě plívníka.

Myslilbor má plívníka! šlo jako po trubách v celém sousedstvu. Tam je pokladá, pro pána krále! — přidávali mnozí ne bez tajné závidi. Jiní hrozili se tak blízkého s duchem nečistým sousedství, a kteří pověstí o plívníku prvé nevěřili, nyní s podivením v pochybnosti se viklali. Kdo prvních osm dní okolo domu Mysliborova šel, do půl kola na deset kroků obcházel, dívaje se plachým okem na zeleně barvená vrata, na čistá, veliká okna, a na krytou taškami střechu; mráz ale pocházel toho, kdo s samým Mysliborem se potkával; toliko tomu divili se, že se tvář jeho nezměnila, i svou obyčejnou barvu, bodrost a přívětivou veselost na jevo dávala. Zdálo se jim, že by ten, kdo se zlými duchy obcuje, něco strašlivého, peklem páchnoucího již v samém obličejí mti měl. — Čiliž dobrý to duch, ten plívník? — tužil první sused Naděj, že neškodě nikomu vyvolence své poklady

oběpá. I osmělil se k samičkému domu, a po krátkém rozmyšlení i v dům vešel. Líbil se sobě sám ve své srdnatosti, i pudila jej všetečnost, jestliť ne samého ducha, aspoň poklady, o kterých slyšel, očima svýma spatřiti; ano jakási naděje co blesk mysl jeho projela, kdyby snad i on také —. Ale nic nikdež; co vídal jindy, viděl dnes; prostranný dvár do čtyř uhlů, vůkol hospodářské stavení, chlěvy, stodolu, kůlnu s seankem, a obydlí důkladně stavené, pohodlné a pro sedláka i pěkné; všecko v pořádku. A domácí? Tiť, myslil on, davše výhost všem pracem, budou seděti s založenými rukama a míti jedinou starost — hlídání pokladů. Ano pak všickni, jako jindy, hospodyně, čeládka, děti v své obyčejné práci a činnosti. Nad čímž, když kýváním hlavy podivení své němé vyjevoval, náhle ujat jsa za ruku, a jako ze spaní probuzen, vidí před sebou státi — Myslibora. Vítám vás sousede Naději! Co tak ostýchavě, jako cizí? Mezi sousedy důvěrně! Musímeť spolu dobré i zlé nésti. Soused s sousedem, říkávají, plané hrušky jísti povinen. Soused za přítele stojí, ba lepší blízký soused, než daleký přítel. Co byste rádi? —

Já — koktal pomatený Naděj, já jsem — já bych — nehněvejte se — já slyšel —

Něco o plívnicku a pokladech, není-li pravda? navrhl Myslibor.

Pravda, odpověděl Naděj.

Pozorný na všecko Myslibor již byl zvěděl, co se mluvilo ve vsi, a vzav o to radu s výborným duchovním správcem té osady, ku kterémuž, jakožto moudrý k moudrému, neobmezenou měl důvěrnost, radoval se, že mu naskytla se tak dobrá příležitost ospravedlniti se u svých pověřených sousedů, a snad i některého z nich poučiti.

Milý sousede Naději, pravil s přívětivým usmíváním, žádost vaše bude také žádost některých jiných sousedů našich; pročež, aby to rázem všecko se odbylo, sřekněte se s těmi, kterým v hod a v chuť, a navštívte mne zítra, jest boží neděle, odpoledne, na sklenici čerstvého piva. Já se před svými sousedy a přátely ničímž tajiti nechci, a svého plívnicka rád všem ukáži. Zlé se neutají, a s dobrým můžeme před Boha i před lidi. —

S dobrým? — Tedy jsem uhodl, a není se tu čeho báti! — Tak sobě opakoval Naděj, odcházeje, a vrtě hlavou nad Mysliborem, jehož zdílnosti a otevřenosti dosti nadiviti se nemohl.

Druhého dne u Myslibora seděli za stolem sousedé Radialav, Podiva, Svatoch, Honěk a jiní, které přemluviti událo se Nadějovi, aby, padni co padni, na ten div se podívali. Každému čísti bylo něco jiného na čela. Jedni, pochybuje o dobrotě ducha Nadějem tvrzené, se strachem přemáhaným pohledu jeho očekávali; jiní s nedověrou hleděli na Myslibora, s pravdou-li se vytasí, čili s klamem obejde; část záviděla jemu tak náhlého štěstí a lehkého zbohatnutí; část, a v té byl soused Naděj, tajně sobě lichotila, že by snad podobné štěstí i na ně dojíti někdy mohlo. Darma chválil Myslibor své pivo: nebylo žízňné. Konečně vida všechných neukrocenou žádost a nestrpení odtahu, počal mluviti takto:

Milí přátelé a sousedé! Není mne tajno, co se o mém domě v obci od některého času rozpráví, že — ať dím bez okolku — duch jakýs, jehož plívnickem jmenují, zde obýváti má. Že jsem padl na lidské jazyky, nemnoho vážím. Říkávají: Chceš-li moudrým slouti, dej řečem mimo se plouti; aby pak všem ústa zavázal a zašil, musilby mnoho nití a plátna mítí. Nezapírám toho, jest

u mne, Bohu chvála, jakýsi dobrý duch; ale duch ten u každého rád obývá, kdo mu přístupu k sobě nebrání. On nehledí k osobám, jako nespravedlivý soudce, netáhne se po bohatých, jako zisku hledatelé, ano rád činí z chudých bohaté; přináší potravu, šatstvo, pomáhá stavět domy, vzděláváti role, štěpovati sady, a činí z pustin ráje. Jest to *duch hospodářský*, milí přátelé, vám všech nám známý, ač ne ode všech rovnou počtu beroucí. Pravý jest on plívák, bohaté a plívné obilí s pomocí boží plodící. Tomu duchu může každý z vás zapsati se bez ublížení svědomí, ano to i Bohu samému líbežno bude. Slyšte ale výmínky a zákony, kteréž on tomu klade, u koho bydletí má.

První zákon jest *bázeň boží*, z čehož vidíte, že sám a Boha jest a duch dobrý. Bázeň ta nesmí býti pouhá bázeň, anobřz plná víra, naděje a láska k tvůrci nebes a země, odhodlanost na vše, a spokojenost se vším, coby koli člověka potkalo, buď to dobré nebo zlé, při všem stejná, veselá, Bohu oddaná mysl. Což i platno protiviti se Bohu; moře nevypiješ, Boha nepřeválíš. Děj se tedy vůle boží. Varuj se hříchů, za hříchem pokuta v patách běží. Odtud prý až potud; džbán vodu nosí, ať se rozbije. — Nezvede se něco v hospodářství? pomysli sobě, že není vždycky ouroda, ale také někdy škoda, a jak praví přísloví: Ne vždycky rak, také někdy mába. Jest, co tebe hneče? pomni na to, co tebe kdy těšilo, kdo vypil víno, vypij také droždí, a kdo užívati chce sladkého, musí také okusiti kyselého. Trpěls ztrátu? mysl: Co tam, o to hlavy nelam; Pánbůh dal, Pánbůh vzal, buď jméno jeho pochváleno. Neráď se přitíš ze štěstí, aniž zarmučuj se z neštěstí. Moudrý blázen smával se jda k vrchu, plakával jda s vrchu. Říkávají:

Štěstí když chřestí, boj se neštěstí. Neštěstí ujde jako mrak, (a bude i před tvými vraty slunce. Všeliké řemeslo svou počtu nese, a v každém stavu mnoho davu: má-li jen tvůj bez psoty býti? — Druhý zákon jest důvěrnost ku vrchnosti, duchovní i světské. Dej, co jest císařovo, císaři, co božího, Bohu. Čiň dobře a právě, neboj se císaře a krále. Nestýskej si na daně a povinnosti; bez nich obec veliká, v které živeš, státi nemůže. Ona tebe ochraňuje, aby bezpečně orati a kliditi mohli; ty k zachování a vedení jejímu napomáhati povinen jsi. Nereptej na robotu a desátky, pomysli sobě, že jsou to výmínky, pod kterými tobě statek svěřen byl, a náleží ke koupí. Kdybys koupil dům, a peníze za něj placené okrajoval, zdaž by trestán nebyl co šantroka a zloděje? To samé činíš, když robotu necele a ke škodě vrchnosti odbýváš, nebo desátku utrhuješ, špatnější dáváš. — Máme, milí přátelé, my jiné roboty a desátky, které nám více ujímají, než panské a kněžské. Robotujeme zahálce, robotujeme hrám a rozkošem, robotujeme novým krojům a nádhernému šatstvu, robotujeme starým škodlivým zvykům, neumělosti a hlouposti.

A protož třetí, čehož žádá plívník, jest *umění hospodářské*. Myslí ovšem mnohý, že, poněvadž hospodaří, také hospodařiti umí. Ale není každý mistr, kdo se řemeslem obírá, ne každý oráč, kdo se pluhu drží. Nikdo se nedoučil. V každém řemesle a umění lidé postupují: má-li naše umění hospodářské jediné do skonání světa na jednom místě státi? Nestojí, milí přátelé! Tisisové. výborných hospodářů přemejšlejší o tom stále, kterak by to neb ono lépe činiti a věsti mohli; co den dějí se nálezové ve všech třídách umění, kteréž promyslný hospodář k svému užitku obracet se vynasazuje. Vychá-

zají knihy k zlepšení hospodářství polního vedoucí. Nelze ovšem sedláku, aby každou četl, ale jiné jest čísti všecko, jiné s potřebu. Kdo čte, dočte se. Dobrá kniha jest dobrá rada v potřebě, a kdo drží se moudré rady, nedojde brzo vady. O čem se nedočeš, ptej se u lidí, neboť přísloví jest: Kdo chce věděti a znáti, musí se na to pilně ptáti. Čemus pak se naučil, zkušuj sám. Cvičení a zkušené dáva umění. Nerci, že jen bohatý zkušovatí může: můžeť i chudý, toliko v své míře. Kdo má krátké nohy, drobné kroky dělej, a jakou duchnu má, tak lehni, tak se pod ní obrať a stěhni. Kdo na zkoušení mnoho nakládá, ten na zlatou udici ryby chytá, hledá jehly a páli svíčku; kdož pak spravuje se cizí zkušeností, ten hraje jistého, a koupaje se neutone, neboť drží se břehu.

Dále předpisuje můj duch hospodářský *pilnost*. Pilný hospodář hledí času, a nejen co, ale kdy a jak konati má. Říkáme, kdo má k čemu přhodný čas, nechť na jiný nečeká zas. Kovati železo, dokud horké, a když se lyka drou, jíti na ně i s dětmi. Střez se *zahálky*; zahálka jest všeho hříchu počátek. Stojatá voda zesmradí se. Pročež Boha vzývej a ruku příkládej. Žádný bez práce nejí koláče, a pečený holub nikomu do úst neletí. Kdo chce jádro jísti, musí skořepinu rozlouštiti. Kdo neseje, ten nevěje. Přijde čas, že se zeptá zima, co jsi dělal v létě. Práví moje stará knížka: Kdo Martínka často svátí, husy, koury mu zaletí; dům, dvůr, louku i dědinu přivede vše na mizinu.

Buď *opatrný*: opatrnosti nikdy nezbyvá. Dobře z předu i z zadu oči máti. Kdo neprohlédá očima, prohlédne měšcem. Dobře v čas jiskru uhasiti, ale pozdě zavřítí klec, když ptáci vyletěli, a dělati závory, když

koně vyvedli. Porad se s rozumem, než co učiníš; po oučinku zlá rada.

Nechat děti tvé zvykají práci. Zvyk jest druhé přirození, čím hrneček za nova navře, tím, až se rozbije, páchne.

Čeládce dohlídej. Říkávají: Jaký hospodář taková čeládka; jaký pastýř, takové stádo; jak veliké hodiny ukazují, tak malé se po nich spravují. Oko páně nejlépe koně vyobročí, a kde pán sám do koutů nahlédá, tu hospodářství dobře stojí; kdo však chce ve psí býti, spust se na čeled.

Nebuď marnotratný, ale šetrný. Kdo šetří, ten má.

Říká se: Neutrácej víc než získáš, sic se na hlavu potřískáš. Jedním zubem chléb jísti, když jest potřeba.

Dluhů varuj se. Dluh s tebou z misy jídá a bývá čím dál vždy mladší. Dluh, říká moje stará knížka, má nohy, vede tě do Nuzovic, a odtud na koráb, a koho koráb zachvátí, nebrzo se z něho vrátí.

Věc půjčenou opatruj. Za ztracené cizí lýčko řemenem zaplatíš.

Nehraj! První vyhrání z kapsy vyhání, a poslední prohrání z kabátu.

Nestůj o cizí. Kdo o cizí stojí, přichází o vlastní. Cokoli bývá zle nashromážděno, toho neužije třetí koleno.

Jak přijde, tak odejde.

Nebuď lakomý, ale dobročinný. Lakomec žádnému dobře nečiní, leč, když umře, statek poberou jiní. Práví opět moje stará knížka, že lakomec moudrosti a bázně boží nemá, pravdy mu se nedostává, upřímnost před lidmi zakopal a spravedlnosti oči vyloupal; víru do pytle zašil, naději udusil, a lásku v komíně usušil; kostel mu daleko, Pán Bůh příliš vysoko; modlitba ho mrzí: pakli

by kdy před lidmi komu pro hanbu peněz dal, hledí, aby ho prvé ujebal. Říkávají: kdo se bojí nouze, nerad pro bůh dává; a kdo rád z svého udělí, toho Pán Bůh nadělí. Neodkládej s dobrým skutkem. Za zdravého života dobře činiti, po smrti času nebude. Pomáhej sousedům, pomohou tobě. Když ruka ruku myje, obě bílé budou.

Měj *dobrou vůli* v domě i se všemi. Dobrá vůle koláče jí, zlá hlavu tepe, a řídké pivo pí. Nechoď mimo dům svůj po vyražení. Kdo nemá radosti doma, jinde jí darmo hledá, a blázen, kdo jinam proto jde, což doma na zbyt má. Každý jest svého štěstí strůjce. Jak kdo činí, tak odplatu béře. Jak sobě ustele, praví přísloví, tak lehne. —

Toto jsou tedy ty výmínky a zákony, milí přátelé, které vyplníte-li ochotně, duch hospodářský, jehož třeba plívnkem nazovte, u vás se uhostí, a poklady, rozumějte pozhnání boží, zdařilost obilí i dobytka, a jestli toho není, aspoň spokojenost a veselost myslí, chléb s solí s dobrou volí, vám přinese hojně a bez nedostatku. Z těchto pokladů — jiných u mne, sprostého jako vy, sedláka, nehledejte, — já Bohu neustále děkuji, a vám jich z toho srdce přeji a žádám. A nuže sousedé! ještě sklenici na zdraví naše společné! —

Posluchači jeho, kteří se byli při této řeči mnohokráté v tváři změnili, nemohouce jinak, nežli zdvořilost a srdečnou přívětivost Mysliborovu zdvořile přijmouti, vlídně děkovali, prosíce, aby ničeho jim ve zlé pokládáno nebylo, a odešli v tichosti, ačkoli s nestejnou myslí; někteří smáli se své vlastní lehkověrnosti, že k tak hloupým klevetám víru přiložili; jiní mrzeli se, že je Myslibor zahanbil, a jakož pravili, rozumy z nich vláčel; soused Naděj téměř litoval, že ta celá věc pouhá bájka byla,

a tudy jeho pěkná naděje v nic se obrátila; nejmoudřejší z nich Radislav, rozchází se s nimi, oslovil je s usmáním: „Myslibor ukázal nám svého plívnicka: teď jest starati se, abychom i my jemu svého co nejdříve ukázati mohli.“

Druhou neděli správce duchovní měl v kostele kázání o pověrách, kdež zvláště úkaz létajících ohnivých draků přirozeným a patrným způsobem vysvětlil a příhodně poučil své posluchače, kterak lepší jest pravé osvícení rozumu, jemuž věk náš radovati se počíná, nežli pověřčivá neumělost předešlých časů, kdež častokráte nevinni, bohobojní lidé z pouhé pověry a nařčení kouzla stíhání, mučení a pálení bývali; při čemž rodičům, aby děti do školy pilně posílali, pohnutelně domlouval. Od té doby jméno plívnicka v osadě naší v žert pošlo, a když se na úrodu a zdaření čeho jedni druhých ptali, říkali: Co dělá plívník? — Máte-li letos u vás plívnicka? —

I my, čtenáři laskaví! jsme-li mezi nouzí a nadbytkem uprostřed, máme-li čisté svědomí, dobrou, spokojenou, ani štěstím ani neštěstím nezviklanou mysl, říci můžeme, že v domě našem plívník obývá.

Hra v šachy.

(1806. Hlasat. 1.)

Jestliže hry vůbec hodny jsou pozornosti jak politika, tak učitele a správce mravnosti, poněvadž netoliko s povahou lidu v úzkém spojení stojí, alebrž i touž povahu a mravy jeho vedlé jiných prostředků vzdělávají a řídí: zasluhuje, tuším, té pozornosti dvojnásobně ta hra, která mimo to i sama v sobě nejušlechtlejší, a

nejdůmyslnější jest, i k vybroušení rozumu a zostření vtípu přenáramně prospívá. Ta přeušlechtilá, předdůmyslná, poučující hra, nebo raději všech her královna jest *hra šachovní*.

Kdy a kde se ta hra začala, a kdo byl ten nadobytého vtípu smrtník, kterýž stal se nálezcem jejím, o tom jsou rozmanitá mezi učenými zdání. Nejprvnější, kteří o vynálezu jejím psali, zaznamenali, že provozena byla nejdříve od Palamede, vůdce řeckého před Trojí; ale nejbližší těch částí spisovatel, bez kterého podivných věkům nástupným děl bychom zprávy o té vojně a obležení neměli, Homer, zabírající se často v nejmenší okolnosti, o té hře známky nepozůstavil: neboť ta hra, kterou Palamedes v dlouhém toho města obležení a sokové u Penelope se zabývali, naprosto jiná byla, v kamenných jakýchsi kuželkách *πεσσοι* nazvaných, záležející. Římská hra, pod jménem ludus latruncularum nebo duodecim scripta, neb scriptula, nebo i bissena puncta známá, měla poněkud podobu s naší hrou šachovní, nicméně předce od ní rozdílná byla. Již sama šachovnice nebo deska jejich od naší tím se dělila, že 12 linií jednou příčnou (linea sacra) protažených měla, na kterých 30 sklených nebo kovových figur po patnácti proti sobě s svými králi, buď podlé kostek, buď toliko podlé jistých pravidel se pohybovalo, tak že, kdo komu všechny figury zajal, vítězství došel.

V Persii ta hra dotud nejobyčejnější jest, ale přiznávají se Peršané, že jim z Indie přišla za panování jich velikého monarchy Kozroesa; Čínésové také hrají v šachy, a jsou v ní velice zblhlí. I oni praví, že jí z Indie povzali, a z jich počítání let jest viděti, že se to stalo jedním téměř časem jako u Peršanův, to jest,

v polovici šestého století. Jednak píše Fridrich Graw, čehož i Barrow ve své cestě do Číny dosvědčuje, že jich hra s naší nemá i nejmenší podoby, ani s strany chodu píškův, ani s strany ceny větší moci figur.

Dcera Alexia Komnena, Řeckého císaře, v knihách svých Alexiados, psaných v jedenáctém věku, vypravuje, že hra šachův, kterouž nazývá zatrikion, od Peršanů k Řekům se dostala.

O pojití té hry z východních zemí dosvědčuje již to samo jméno *šach*, které po celé téměř Asii znamená *krále, vládce, mocnáře*, a zde zvláště tu nejhlavnější figuru, kteráž všechny jiné brání. *Met* aneb *mat* jest pak tolik co *úpadek, snižení, zmatek*, odkud i u nás konec té hry ohlašujeme slovem *šachmat*, jakoby řekl, král jest v koncích. Druhá a po králi nejpřednější figura, u nás nepravě královnou nazvaná, jmenuje se ve východních zemích příhodněji *fertz*, což znamená *prvního rádce, ministra*.

Pravdě nejpodobněji jest, že ta hra jest nalezena od Hindův, toho starožitného národa a jako všeho nynějšího lidstva kmene, u nichž jméno měla *čaturanga*, t. j. *čtvero šikův* nebo *armád*; Peršané podlé nich ji nazývají *čatrang*, Arabové *čatrani*; Španielé podlé Arabů *xadrang* nebo *al-xadres*, i také *axadres*; Francouzové *le jeu des echecs*, dle arabského *schek* neb *scheik*; Němci podlé perského *schah* neb *schach*; noví Latiníci *ludum scachorum*; Vlachové *scacchi*; u Čechů a Poláků po Němcích se nazývá *šachy*, u Rusův *šachmatnaja igra*.

Přišla pak ta hra do Evropy, což se pravdě nejpodobněji říci může, skrze Arabů, jejichž také spisovatelé ji Indům připisují; tedy ještě před tažením křížovníků, kterým ji nejedni mylně přičítali. Španielé a Angličané mezi prvními se jí jako zoumyslné zanášeli, a první,

kteří o ní psali, byli z jejich národu. Zatím Vlachové počtem spisů, šachův se týkajících, je předčí. Skrze Španiely přišla do Ameriky, a okolo polovice osmnáctého století uvedena jest v anglických osadách v téměř dflu světa.

Kdy a kterak do našich milých Čech se dostala, není mi známo; to však nalézá se v historii Klatovské, že již léta 1009 Oldřich, kníže České, vyzdvih Klatovy za město, dal jemu do štítu šachovnici, pro výborné umění šachovní hry, které shledal při Klatovských; nebo jak jiná památka chce, proto, že Klenový rod, z kterého Klatovka, toho města zakladatelkyně, pocházela, šachovnici v svém starožitném štítu nesl. Tolik jisto jest, že Čechové nehrubě později než jiní polednější Evropané s hrou šachovní se seznámili.

Není-li pravdivá, aspoň pěkná jest zpráva o vynalezení hry té, od spisovatelů východních zůstavená a nás vyložením na evropské jazyky došla. Na počátku pátého věku seděl v Indii na trůnu panství velkého mocnář mladý, jménem Behib, aneb Behram, plný ctností, ale jak to obyčej u dvorů, zavedený od družstva jej obkličujícího. Přišlo tedy na to, že zkažený vinou nehodných tovaryšů mládenec zapomněl, že každý monarcha jest otcem lidu, že láska poddaných jest podporou trůnu, a na konec že té lásky jináč získati nemožno, než tím, aby se stal hodným milování.

V ten čas Bramin jeden, jméno jeho Nassir, Dahe-rův syn, jinak arabsky Sissa, chtěje na zábavky toliko čilému pánu otevřítí oči, vynalezl hru v šachy; hru, v které král jest podstata všeho, avšak sám bez jiných ničehož nemůže. Líbila se hra i mocnáři libujícímu si hříčky, i dvořanům, to toliko libujícímu, co se pánu líbí. Ale mladý mocnář měl čilost osvicenou, a ta čilost spravila,

že poznal ve hříbce výborné obsažené býti naučení. Povolav tedy vynálezce hry šachovní Bramina, takto promluvil k němu: „Synu Daherův, poznávám, že jsi muž, v kterém obývá duch moudrosti, nebo vzácný vynálezek tvůj spolu vyražením jest i naučením. Pověz medle, jakou chceš míti odplatu, a vezmeš ji.“ Sissa pokloniv se tváří k zemi hluboko, vece králi: „Milostivý pane! já jsem spokojen s stavem svým, ale jestli za můj nálezkem mám míti odplatu, tedy o tuto prosím: Každ, milostivý pane, štědrě položití na první čtverhraník mé šachovnice jedno zrno obilí. Šachovnice na šedesát čtyry podobné částky rozdělena jest, nechť tedy od jednoho zrna, na první položeného, každá v dvojnásob zrněk jde.“ Zamrzel se král, slyšev to, a rouhal se Braminovi v srdci svém řka: „Nežádal jsi, jako moudrý muž, ale jako blázen. Což se tobě zdá, žebych tobě něco většího udělití nemohl, an tak málo žádáš?“ Ale Bramin ujišťoval, že mu dosti na té odplatě; konečné, vidí-li se králi býti malá, aby ji dal dvojnásobně. Poručil tedy mu dáti král, čehož žádal. Ale když přišlo k počtu, nalezlo se skrze takové zrněk zdvojování, že ta odplata byla by větší nad možnost mocnářovu, i nad cenu všeho jeho království. Počet vedený od jednoho zrna šedesáte čtyřikrát zdvojeného přinesl to, žeby k odplatě potřeba bylo šestnácti tisíc, tří set, osmdesáti čtyr měst; v každém městě měloby býti tisíc a čtyrmeccitma obilnic; v každé obilnici sto sedmdesát čtyři tisíce, sedm set dva a šedesát korcův, a v každém korcí dva miliony, tisíc dvě stě a sedmdesát osm zrněk,¹⁾ a tím by teprv jedna polovice zaplácena

¹⁾ V počtu, který se obecně uvodí, klade se na jednu míru 32,768 zrn; ale to na korec český málo, ještoby na $\frac{1}{4}$, žejdlíku přišlo toliko 11 zrněk, jichž jsme my na 550 napočítli.

byla, a to by buď drobnické obilí, aneb korce nad mřu větší býti musily, ješto u př. ječných zrn na korec český toliko asi půldruhého milionu se vejde, kdežto všechných od Bramina žádaných zrněk bylo: 18^{'''},416744''073709',551615.

Po učiněném takovém počtu věci na první pohled lehké však možnost mocnářovu, a jak dokládá Wieland, všecko obilí, co ho od počátku světa sklizeno, převyšujíc, ušil Bramin té příležitosti a ukázal pánu svému, kterak i možným potřeba jest rozvážení, když udělují milostí.

Zdaž ten dobrý Bramin Nassir svou královskou hrou krále moudřejší a lepší zdělal, na to (dí Wieland) se nedotazujeme ale tolik zajisté způsobil, že ta hra po mnohé věky byla hra zamilovaná východních knížat a mocnářů, i jest sem tam až podnes.

Kalif Al-Amir, z Abasidů šestý, hrál právě u vnitř svého paláce s svým milým Kuterem v šachy, když jeden z sloužících jemu zvěstoval, že nepřítel, kterýž drahný čas město Bagdad obležením stěžoval, na tom byl města se zmocniti. Přijdu tu chvíli, pravil Kalif, jen co Katera do šachmat veženu.

To jednak tomu kalifu tak málo ku pochvale slouží, jako našemu Fridrichovi, který, když pro něho bojující Ůechové nejvíce klesali v oné Bělohorské bitvě, od hracího stolíku (ač jen v karty hrál) se vyplesti nemohl. Chvalněji zaměstknávala hra šachovní Jana Fridricha Saského, volence přesrdnatého. Ten když v nešťastné bitvě u Mühlbergu padev do rukou Karlovi V., od vojenské jeho rady španielské, pod správou ošemetného duca d'Alba, na smrt odsouzen byl, právě tím časem s vévodou Ernestem z Brunsviku spoluvězném svým v šachy hrál, když mu zvěstován ten ukrutný a nespravedlivý nález. Pozastaviv se na okamžení nikterak zármutku nezjevil, nýbrž

dav odpověď co hrdina a dobrý otec, velel vévodovi Ernestovi, na kterém táhnouti bylo, dále hráti, a celou tu hru s obyčejnou pozorností vesele a stejnomyslně vykonal, a vyhraje tak se radoval, jakoby se nic zlého bylo nepřihodilo.

Velký bojovník a vítězitel asiatský Timur aneb Tamerlan byl také šachů velmi milovný. Hrával však, jako náš Laudon, ²⁾ toliko ve velké šachy, na stu dva a třidcítí polích, s dvěma a třidcítí figurami po obě straně; obyčejná hra s šestnácti figurami byla mu tuze skrovná. Jmenuje historie výslovně ty, s kterými hrával; mezi nimiž byl Ala-Eddin neb Alladin tak vycvičen, že beze všeho rozmyšlování hraje všechny jiné pokaždé předtíl. Timur, jenž také v šachách nerád byl komu postoupil, předce Alladinovi větší v té hře způsobilost velikomyslně prominul. Jednou brániv se jemu všemožně, k posledu nicméně přemožen jsa, zasmál se a řekl: „Alladine, vyhrals! Ty jsi mezi šachovníky tak jediný, jako Timur mezi králi.“

Naproti tomu sultán Mahmud Gahsni byl, praví se, v šachovní hře tak nepřemožitelný, jako v vlastní hře královské, kterouž hrál s východními knížaty za svého času o koruny a země: což jistému perskému básníkovi, jménem On-ori, příležitost dalo pochlebiti jemu těmito verši:

S tisíci knížaty král Mahmud v šachy hraje,
Vždy jiným způsobem mat každému z nich daje.

Karel XII., Švedský král, zapověděv všechny hry, tu jedinou schvaloval a miloval. —

²⁾ Tento hrával v šachy tak zřízené, že v nich všeliká vojenská tažení přes řeky, hory a doly atd. se představují. Nebo jest více způsobů té hry.

Když kníže náš Oldřich ²⁾ léta 1015 po druhé za důležitými příčinami do Klatov se zabrav, do domu Radoslava, primasa téhož města, přijel a do pokoje jeho uveden byl, spatřil jest stůl v světnici, na němž u prostřed šachovnice čistě vymalovaná byla. I tázal se hned téhož primasa Klatovského, proč sobě na tom stole dal šachovnici vymalovati? Jemužto primas odpověděl řka: „Milostivý kníže, předně pro památku Vaší knížecí Milosti, že městu Klatovskému takový štít ráčil jste milostivě darovati: a potom pro mé známé mne navštěvující, kdyby se komu pro ukrácení chvíle pohrati líbilo: kdo vyhraje, aby ten druhému pro zdraví Vaší knížecí Milosti sklenici vína aneb piva připil.“ Oldřich kníže se pozasmáv, téhož primasa se tázal: „Dobře-li vy tu hru znáte? chtěli bychom potom spolu o pár dukátů v ni sehrati.“ Jemuž primas odpověděl: „Milostivý kníže, to by mně mnoho bylo o pár dukátů hráti, neb já jich jako Vaše knížecí Milost nemám; pokudž se tak mnoho ráčíte chtíti ponížiti a se mnou sehrati, přičiním se o vyhrání.“ Kníže na to řekl: „Velmi dobře; když bude po jídle, zkusíme spolu dvakrát neb třikrát sehrati: a jestliže vy nad námi vyhrajete, tedy vám chceme pár dukátů dáti, a vy naproti pár sklenic vína zde představíte.“ Primas k tomu s počestným poděkováním svolil. Když bylo po jídle, poručil kníže primasovi, ihned šachové kameny přinesti, a počali hráti. Primas nepominul velmi brzy knížete zatáhnouti, a tak na knížeti hned první hru vyhrál. Jemuž se kníže divě, zase podruhé o pár dukátů k hrání pobídl, a poručil napřed hráti. Primas podruhé hraje opět zatáhl knížete, a vyhrál. Kníže poručil ihned třetí hru začíti

²⁾ Hamersmíd v Klat. Hist. na str. 84.

a táhnouti, a na tu hru osm dukátů vsadil, aby bylo všecko prohráno, nebo nic. Trvala tato třetí hra dobrou chvilí, nebo kníže již bedlivější a pozornější byl. Primas též opatrně hrátí nepominul, aby knížete i po třetí obehral a těch osm dukátů na knížeti obdržel: a stalo se. Poručil tedy kníže ihned těch osm dukátů primasovi odevzdati. Primas přijav jich s velikou vděčností za ně knížeti velmi uctivé poděkoval. Jemužto kníže řekl: „Nedomnívali jsme se, abyste vy zde tak dobře uměli v šachy hrátí. Tak byste zajisté mohli na mně mé celé knížetství vyhrátí.“ Jemužto primas zase odpověděl: „Milostivý kníže, ne vždycky takové štěstí jednomu hráči slouží: tomu dnes, druhému zejtra svědčí, kdo ví, zdaliby mně, jako nyní, tak potom štěstí sloužilo? snad kdybych podruhé dnes neb zejtra hrál, hra by se mně tak nepoštěstila: neb jsem to kolikráte slychal i vidal, že první, druhé, třetí vyhrání rádo potom takového hráče z kabátu (raďte odpustiti) vyhání, a měsíc takový potom na ruby přehání.“ Jemužto se kníže tu velmi přívětivě zasmáv řekl: „Musíme tedy podruhé ještě spolu pohrati, a jeden druhého z kabátu vyhnati.“ —

Od vážnosti té hry pošlo, že mnozí mezi mocnáři i velký náklad na šachovnici a kamení šachové vedli. Kozru, Perský král, měl šachovnici, na kteréž jedna polovice z smaragdů, druhá z hyacintů byla; jiný perský mocnář měl tak nákladné figury, že nejmenší z nich 3000 zlatých dinarů stála. Don Juan d' Austria, syn Filipa IV., měl zvláštní světlici nebo sň, jako šachovnici zřízenou, kdežto na místě figur živé k tomu vyučené a ustrojené osoby se pohybovaly.

Propověděl kdosi, že hra v šachy jako hra příliš pracná, jako práce příliš hravá jest; ale Benjamin Franklin,

muž mnohotvárného vtípu a učenosti a jinak svobodným Amerikánům nesmrtný, neostýchal se mezi menšími spisy i také jeden ku pochvale té hry vydati, převýborný, jakož všecko jest, co z jeho péra vyllynulo. Nadpis jemu dal: *Morály, t. j. mravná poučení ze šachové hry*; z něhož my zde toto klademe:

Hra v šachy jest sama v sobě tak důležitá, že není potřebí zisku očekáváním k ní zvátí: pročež nikdy o penize se nehraje. Kdo k hraní uprázdni se může, nemá hry nad tuto nevinnější, a účinkové její na duši hrajících jak jsou neouhonni, tak oběma, vítězovi i přemoženému, prospěšni býti mohou. Hra v šachy není prázdna kratochvíle. Mnohé vzácné, v živobytí lidském užitečné vlastnosti ducha tudy se nabývají, aneb ssilují. Sám život lidský jest šachů způsob, kdežto začasťe nám jest o nějaké místo státi, jeho dobývati, a s protivníky a soky se potýkati, a kdež nekonečná rozmanitost dobrých a zlých příhod panuje, jsoucích jí jako následkové opatrnosti aneb nedostatku. Ze šachů se tedy učiti můžeme:

Předně: *Prozřetelnosti*, jenž nahlížeje v budoucnost uvažuje všeliké skutku nějakého následky; neboť hráč neustále sobě opakovati musí: Potáhnu-li takto, jaký bude mi prospěch v tom novém místě? Kterak toho můj odporce k mé škodě užiti může? Jak a kterými kameny táhnouti bych mohl, abych onoho zachránil a před útokem naň se ubezpečil?

Za druhé: *Opatrnosti*, celou šachovnici neb divadlo jednání obsahující, a mající zření na to, v jakém mezi sebou srovnání všecky kameny stojí, co jedněm od druhých za nebezpečenství, kde a kolikerá každým ochrana, kterou figuru odporník nejspíše by vzíti, kterou táhnouti, na kterou outok učiniti mohl, a kterak by oukladu jeho

se vyhnouti, aneb jeho následky proti němu samému obrátiti se událo.

Za třetí: *Rozvážení a šetrnosti*, abychom kvapně netáhli. Čemuž nejlépe navykneme přísným zachováním herních pravidel, u př. toho: „Kdo se dotkl kamene, táhni jej; kam jej stavil, tam zůstaň.“ Zachování pak toto proto lepší jest, že tudy ta hra pravějším bude obrazem lidského života, a zvláště vojny, v které, uhodiv neopatrností na zlé místo, nikdy od nepřítele očekávati nesmíš, aby tobě dovolil na zpátek s vojskem povyjítí a je bezpečněji postaviti, anobřž veškeré následky své kvapností pykaje poneseš.

Posléze hrou šachovní nabýváme zvyku *nebyti hned malé myslí nad okamžitou podobou strastného stavu věcí našich, kojiti se nadějí šťastné proměny a setrvati u vyhledávání prostředků*. Ta hra jest tak bohatá na případy, tak rozmanitá v svém chodu a přeonačování, štěstí v ní tak náhlým proměnám podrobena, a tak často, po dlouhém přemýšlení, tu nalezti jest prostředků k dobytí se z téměř nepřemožitelné nesnadnosti: že málo kdy člověk docela srdce potratí, nýbrž do poslední chvíle se brání, vždy jsa té naděje, že buď svým vtípem konečně získá, buď aspoň za nepozorem svého odporníka poctivě přemážen bude. A v pravdě, kdo pomyslí (k čemuž hra v šachy časté podává příčiny), že jistí blýskaví prospěchové snadno hrdost a společnou tovaryšku její nepozornost působí, za kterouž druhému škodu svou sobě nahraditi nenesnadno jest, ten konečně naučí se, že se neustraší okamžitým štěstím svého odpůrce, aniž každou závadou, odporou omyslům svým, zbaven bývá naděje, že šťastného na keuc cíle dojde. —

S tímto hry šachovní výborním uvážením Benjamina

Franklina (ostatek jeho spisku týká se šlechtivosti hráčů) srovnává se znamenitý příklad onoho mladého Araba, který oddav se nemírně té hře, a trestán jsa přísně pro ni od otce svého, kleče jemu představoval, žeby ona také užitečná byla. Načež otec, uchlácholiv se poněkud, zeptal se jeho: I může-li, prý, ta hra hodna býti k čemu, nežli aby se ní čas mařil? — „Může, milý otče!“ odpověděl politování hodný syn, „ta hra učí mne mnohým užitečným věcem.“ — „A medle jakým?“ pravil dále otec. I řekl opět syn: „Dejme, žebych někdy pro vlast bojovati musil, ta hra mě učí, kterak bych způsobně a prospěšně bojoval. Dejme, žebych na cestách mezi lotry nešťastně upadl, podlé té hry chytřeji bych než jiný jim z rukou vynikl.“ — „To se tobě zdá,“ pravil otec, a umínil v duchu zkusiti syna. Nedlouho potom poslal ho na cestu, daje mu koně a mnoho peněz, aby zboží nakoupil. Když pak se odebral, nastrojil i to otec, že čtyři zákeřníci vrazili naň, aby ho oloupili. Syn, vida se přepadena od zlodějů, zůstává jim svého koně, a chrastím odskoče schová se za blízkou zeď. Nabyv pak tudy bezpečnosti vykonal předce tu cestu, a nakoupiv zboží domů se navrátil. I tázal se ho otec, zdaž se mu ničeho zlého nepříhodilo? — „Ba ovšem,“ odpověděl syn, „čtyři zlodějové na mne vypadli, a bylo po mně veta, leč že jsem sobě vzpomenu na jeden prostředek, kteréhož jsem často v šachách byl užíval.“ — „A co to za prostředek?“ pravil otec. „Ten,“ řekl syn, „že jsem v nebezpečnosti zákeřníkům raději koně, nežli peníze a života svého postoupil, rovně jakož dělávám hraje v šachy, kdežto vždy raději koníka (rytíře) nežli královnu neb dokonce krále ztracuji.“ Líbila se ta odpověď otci, tak že od té doby sám se také šachům naučiti umínil.

Nalezla ta výborná hra záhy a mnoho spisovatelů i chvalořečníků. Psali, mimo již dotčené, o hře šachovní **Damianus Portugalský**, **Philippus Carrera Španiel**, **Gustav Selenus**, nebo raději pod tím jménem skrytý **August vévoda Brunšvický** (1617), **Phillardor Angličan**, **Filip Sstamma, Arab** (v Londýně 1730). Pak **Calabrois**, **Cunningham**, **Bertin**, **důvtipný Hyde**, **Freret**, **Jan z Salisburgu**, **Navarrus**, **kardinál Cajetanus** v Komentářích k dílu sv. **Tomáše Akvinského**, **Jeronym Vída** pěknou o hře šachovní složil básně, kterouž **Jan Kochanovský** na polský jazyk přeložil; jiný **Polák** nejmenovaný sepsal krátké o ní pojednání v knize: **Listy i pisma** různé, kteréhož tuto užil jsem; dále **Fieldding**, **Fridrich z Graw** (v Lipště 1801), **Koch** (*Codex der Schachspielkunst*, 1813), **Mauvillon** (1827), a jiní mnozí.

My tuto k závěrku položíme krátkou básně o hře šachovní, kterou elegickým veršem v latině sepsal **Dominik Ludovici**, **jesuita vlaský**, jenž byl živ mezi 1676 a 1745 rokem, a kterou my prostě vyložili.

Nechť pro mne každý svou se nese za libostí,
Jen když se srovnává, co koná, s počestností:

Mne vojna těšívá, však vojna žertovná,
Již vede pouhý vtip, ne ruka bojovná.

Mé celé bojiště na stolku hracím stoj,
A k službě vojenské jsou šiky barvy dvoji.
Na osmkrát osmero mé pole změřeno,
A vojsko v čtvero řad po osmi zděleno.

Hned v druhém pořadí jich pěchota jest věrná;
Vždy první do boje; zde bílá, tamto černá.
Za tímto průčelím jsou vyšší stavové,
Dva střelci mysliví a dva rytířové.

Pak tam zde hrubý slon nejspíše zdvihá kroky,
 S svou tíží věžatou, a uzavírá boky.
 Než statná královna se k králi stavuje,
 A za celý i šik, kdy třeba, bojuje.

Již čelem odporným se měří vojska obě,
 Již nastal k bitvě čas, i vyjdou proti sobě.
 Jest rozmanitý boj i chůze rozličná,
 Než každý k potkání svou vlastní cestu má.

Upřímo péchota se k bitvě běře v čele,
 Však zpátkem nesmí jít, kdy postoupila směle;
 Než jestli stranou v přič ji potká nepřítel,
 Můž zabít jej, a jít v to místo, které měl;

A jestli náhodou neb chvalnou schytralostí
 Kdy přšek do pole se posledního vhostí,
 Hned z něho pán, a jak kdy víc užitečný,
 Buď střelec, nebo slon, neb rytíř statečný.

To přšek: ale pop (tak nazvi jinák střelce),
 Ten přičkou podává se na daleké směle;
 A jako na bílém vždy jeden obcuje,
 Tak druhý na černém se poli zdržuje.

Slon může sem a tam, však rovnou cestu tříti;
 Zpět, před se, po boku mu dovoleno jíti.
 By ale bez trestu ti všickni chodili,
 Buď žeby krokem šli, neb honem kvapili,

Buď prázdno před nimi: neb toto dobře vězte,
 Že nesmí žádný jít, když něco jemu v cestě;
 Jen rytíř bojovný se všudy podává,
 A vůkol udatně strach z sebe vydává.

Ten šiku žádnému, ni hradbám nevyhne se,
A skokem v tábory se nepřátelské nese.

Jest, že ho proradí zlá někdy odvaha,
Však, vězeň, dvojího sám měří na vraha :

Tu, která menší jest, si vyvolíš nehodu,
Neb často vyhrá ten, kdo menší běře škodu.

Co dím, jak štěstí tu mění se vrtkavé,
Jak strach a naděje hned tamto, hned je zde :

Co dím, jak důvtipně se proti sobě zbrojí,
Co sobě za klamy, co za oklady strojí.

Pokoutně počítav, jsa plný tajné lsti,
Vyběhne náhle pop, a dojde kořisti.

Pop dojde kořisti; než bidník z nenadání
Pad v ruce jinému, i sám se neubrání.

Cos ohtěje velkého, z svých šiků vyrazí,
A v husté vrahů tmy se rytíř odváží;

Nešťastný bojovník! nestráhl se okladu;
Jest vůkol nepřítel, i v předu pasť i v zadu.

Vrazí-li na píska kdes nepřátelského,
Jest hanebná to smrt, když padne od něho.

Co zde chce královna? či zkázy žádá ona?
Ta tryskem přepadne buď stělce, nebo slona.

Nechť přepadne, avšak bez pomsty nebude;
Jí, k ztráty náhradě, hned rytíř dobude;

On tiše v sousedstvu již dávno očihoval,
A k náhlé potřebě svou pomoc tajně choval.

Teď rychle z táborů se řítí plukové,
A kudy jíti lze, jdou statní rekové;

Zde černý bělého, co vězně, náhle sepne,
 Tam bílý černého zas nepřátelsky tepne:
 Kdo zdál se padati, ten nepřítele zbil,
 A v léčku uběhl ten, kdo léčku nastrojil.

A bitva veškerém se na bojišti strhne,
 Ten, koho porazí, ten hledá, kam se vrhne.
 Jest outěk, seč a dav, a padá sedlák, pán:
 Již každý v srdci mní, že druhý překonán:

Než všecko neplatno; vždy bitva půjde dále.
 Leč že kdo vyzuje, neb zajme v kořist krále;
 Neb králem stojí boj; a ostojí-li král,
 Tvé štěstí; padne-li, tu nešťastně jsi hrál.

I protož o něho všem bojovníkům péče,
 Jen jeho samého všech zastávají meče.
 Když strastným osudem král pužen ubíhá,
 A vítěz nepřítel naň zbraní nalhá,

Tu: *Dostal!* vykřikne; *král vešdn do šach matu!*
 Již není nikudy ni outěku, ni zvratu.
 Tak bitva skončena, a tudy po hře jest,
 Z níž jeden hanbu má, a druhý béře čest.

Frant. Aug. Chateaubrianda

A t a l a,

aneb

Láska dvou divochů na poušti.

(Z franšiny. V Praze 1805. 1832.)

Ú v o d.

Francia měla jindy v Americe půlnoční rozlehlou říši, vztahující se od Labradoru až ku Floridě, a od pomoří Atlantského až k jezerům nejzadnějším Kanady horní.

Čtyry valné řeky, berouce na týchž horách počátek, dělily nesmírné ty končiny: řeka sv. Vavřince, tratící se na východ do téhož jména zátoky; tok západní, který do moří neznámých vnáší vody své; Burbon, padající od poledne k půlnoci do zátoky Hudsonské, a Mešasebé, která sstoupivši od půlnoci na poledne, pochovává se v zátoce Meksikánské.

Poslední řeka, běžící dále pěti set mil, svlažuje rozkošnou krajinu, obyvatelstvu spojených zemí novým Edenem nazývanou, již Francouzové zanechali toho líbivějšího jména Luisiana. Na sta jiných řek, podrobených Mešasebí, ji roztučňují bahnem a zúrodňují vlahami. Když se všechny ty proudy povodněmi naduly zimními, kdy bouřky celá mejta lesů zvyvrácely napořád; shromažďuje věk u veškerých pramenů stromy vykořeněné. On je proutím slučuje a klejuje třtím, on vysazuje křovinami a vstrká na vody dílo své. Po rozpěněných vezouce se vlnách sstupují ty vory k Mešasebí odevšad. Zmocnivši se jich řeka stará pudí je k ústí svému, pilíc nové zakládáti rameno. Ondě i onde povyšuje ohromného hlasu,

rozléhajícího se horami, a vylévá zedmuté vody vůkol sloupení lesových a hrobových pyramid. Jest to Nyl na poušti! Jednak příjemnost v divadlech přírodních pojí se vždycky se slávou; a zatím když prostřední proud valí k moři sosen a dubů mrtviny, viděti na pobočných proudech postoupati, podlé břehů, plovající ostrovy z pistye a lekna, jichžto žluté růže chvějí se co praporečky u výši. Zelenaví hadové, volavky šeré, růžoví plamenáčkové, mladí krokodýli plaví se, nahodilí poutníci, na těch květných korábích, a osada ta, rozestroucí větrům zlaté plachty, jme se přistati spěčky do kteréhos řeky soukromného chobotu.

Ode vpádu Mešasebé do moře až do spojení jeho s Ohiem nejneobyčejnější obrazové následují toku jeho vod. Po břehu západním rozvinují se pousty nepřehlednutelné, jichž zelena vlny podál vidí se dmouti k nebes blankytu, kdežto mizejí. Na neobmezených těch pastvinách tékají náhodně stáda, tři i čtyř tisíc bůvolů divokých. Někdy zubr letitý rozkálaje vlny plováním, přijde se rozhostit do vysoké trávy na některý ostrov Mešasebéský. Po čele jeho, zdobeném dvěma půlměsici, po bradě starožitné a blatnaté, mněl by bohem jej býti bučícím, jenžto spokojeným okem pohlédá na velikost vod a na pustý nadbytek porčí svého.

Takové jest divadlo na břehu západním; ale mění se náhle na protivné straně a rozmanitost způsobuje podivnon. Visíce nad tokem vod, stojíce hromadně na skalách a horách, porůznu v údolích, stromové všelikého způsobu, barvy a zápachu, směšují se, spolu zrůstají, vynikají do hory, na výsost, která schvacuje pohled. Plané révy, trubače a tykve zámořské motají se u kořen stromů těch, vystupují na ratolesti jejich, lezou na pokrajnost větví, sestřelují s javoru na tulipy, s tulip na alkaje, působíce

steré jeskyně, podloubí a sklepy. Často bloudíse ode stromu ke stromu pletiva ta, kladou se přes ramena proudů, kryjíce je mosty a oblouky květnými. Z lůna těch balsamových houští šácholan hrdý vynáší nepohnutý kužel svůj: zdobený růžemi bílými panuje lesu celému, nemaje soka kromě palmy, ježto podlé něho zlehka zachvívá své rozsochy zelené.

Množství živočichů, umístěných rukou stvořitele v tomto krásném ústupu, rozšiřují tam podjímající půvaby života. U vchodu zblíženém viděti podnapilé mstem hrozná medvědy, ano se potácejí na haluzích jilmových; karybů stáda koupají se v jezeru, černé veverky pohrávají v mrákotě lupení; posměváčkové, virginičtí holubi, na velikost co vrabci, sletují na zardělý od jahod trávník; papouškové zelení se žlutými hlavami, strakopondi brunátní, plamenní kardynáli lezou do kotouče na cypřišů vrcholích; kolibrové třpytější se na jasmínu květníků, a čižební hadi, sipějící, visí dolů se stromových vrcholků a houpají se na vzor pletiva z kvítí.

Jestliže ticho a poklid panuje v poustách na druhé straně řeky, tu naproti tomu hučí a hemží se všecko: klubání ptactva do pňů dubových, chramoštění živočichů chodících, pasoucích se, nebo louskajících zuby škořepí ovoce, ječení vod, lehký šust, bučení temné, sladké vrkání naplňují ty pustiny milou a divokou jednohlasností. Avšak kdy vichřice povanouc oživí veškerou tu samotu, rozehne chvívající se těla ta všecka, všeliké ty bílé, blankytné, zelené, růžové pomísi spousty, zjedná všech barev měňavost, všeliký spojí šust a hluk: tu vyniká takový hřmot z lůna oněch lesů, takové se věci staví před oči, že by marná byla píle má vypisovati je těm, kdo neprošli nikdy těch prvotinných polí přírody.

Po vynalezení Mešasebě otcem Henepinem a Lasalfem nešťastným, první Frankové, kteří osedli Biloksu a nový Orleán, učinili smlouvu s Natchezy, národem indiickým, jehožto moc strašlivá byla v oných krajinách. Bezprávi zvláštní, pomsta, láska, všeliké vášně krví skropily napotom tu zemi hostinskou. Žil mezi těmi divocho stařec, nazvaný Šakta; on pro svůj věk, moudrost a známost u věcech k živobytí náležejících, stal se miláčkem a praotcem pouště. Ten, jako smrtedlník každý, koupil čtnost za neštěstí. Nejen lesy naplněny byly pohromami jeho, nébrž donesl jich až na pomoci franské. Ukován byv na galejích Masilských krutým bezprávi, na svou dobu propuštěn a představen u dvora Ludvíka XIV., obcova se všemi velikými muži věku toho slavného, byl přítomen slavnostem Versailským, Racinovým smutnohram, Bosvetovým řečem pohřebním; slovem, byl to divoch, kterému událo se viděti lidskou společnost na nejvyšším vrchu blesku jejího.

Drahně let, navráccn jsa lůnu vlasti své, požíval Šakta v ní pokoje. Jednak i tu přízeň nebe draze mu prodalo; oslepnulě stařec. Mladá dcera provázela jej v pustině, jako Antigone spravovala kroky Edipovy po Cytheronu, nebo jako Malvina vodila Ossiána ke hrobkám otcův jeho.

Jakkoli Šakta od Francouzů mnohé vytrpěl bezprávi, nicméně miloval je. Zpomínal sobě vždy na Fenelona, u něhož pohostinu byl, a žádal prokázati službu nějakou krajanům toho čtnostného muže. Dána mu v tom příležitost hodná. Léta 1725 Francouz, jménem René, puzený vášněmi a neštěstím, přibral se do Luisiany. Vstoupiv po Mešasebi až k Natchezům, žádal přijat býti za vojáka od národu toho. Šakta, vyptav se jeho a nalezev nepohnutým

býti v rozmyslu, přijal jej za syna a zasnoubil mu ženu Indianku, Selutu nazvanou. Brzy po tom sňatku divocí strojili se do velkého lovu bobrů.

Šakta, jakkoli slepý, ustanoven jest radou sachemů vůdcem té výpravy, že zástupové lesní velice ctili jméno jeho. Počaly se posty a modlení; žonglérové vykládali sny, tázáni jsou manitové o radu, obětovány v zápal lesy tabáčné a zažženy jsou žilny jazyku kozla divokého; pozorováno, zdali v plamenu třeští na ohlášení vůle duchův; poslěze, kdy sněden jest svěcený pes, nastoupena cesta. René mezi nimi. Pomocí proudů odporých plovají lodičky proti Mešasebi a vejdou v Ohiovo řečiště. Jest podzim; nádherné Kentucké pustiny rozestrou se před užaslým okem Franka mladého. Noci jedné, při měsíci, kdy všickni divochové spí na lodičkách a indické loďstvo varuje se lehkého větríku, René, zůstana sám bez spaní se Šaktou, prosí jej, by vypravil mu příhody své. Svolí kmet, a sedě na zadu loďky takto počne při jeku vod, u prostřed samotný ohromné.

Vypravování.

Lovci.

Jest to, milý synu! osud podivný, který nás spojil na této poušti. Já v tobě vidím člověka vzdělaného, jenž se podivočil: ty ve mně vidíš člověka divokého, jehož svrchovaný Duch, mimo pochybu za svým úmyslem, vzdělati umínil. Nastoupivše oba dráhu života od protivných končin, ty přišel jsi odpočinout sobě na místě mém a já posadil se na tvém: i musil tedy pohled náš na věci docela býti sobě odporen. Kdo z obou, ty-li, či já,

proměnou stavu toho získal nebo ztratil nejvíce — to vědí duchové, z nichž ten, který nejméně moudrý, více má do sebe moudrosti, nežli všickni lidé pospolu.

Budoucího měsíce května bude sedmkrát deset sněhů a tři sněhy nad to, co mne na svět přinesla matka, na břehu Mešasebésckém. Španělé málo před tím osadili se u zátoky Pensakoly, ale nikdo z bílých neobýval ještě v Luisianě. Počítaje ledva sedmnácte listopadů táhl jsem s otcem, bojovníkem Utalisem, proti Muskogulgům, mocnému ve Floridě národu. Přirazili jsme se ke Španielům, spojencům našim, a svedena jest bitva na jedne pláni Mobilská. Areskui (bůh vojny) a manitové nebyli laskavi na nás. Nepřátelé zvítězili; otec můj ztratil život v bitvě, a já dvakráte raněn byl, zastáváje jeho. Ach! že jsem nestoupil tehdáž do krajiny duší! Byl bych vyvaroval se pohrom, které mne čekaly na zemi; ale duchové nařídili jináče a já od poběhlců až do sv. Augustina potažen byl. V tomto městě, nedávno stavěném od Španielů, bylo na tom, by mne odvlékli do rudních dolů mexikánských, leč že jeden Kastilián starý, jménem Lopéz, pohnut jsmou mladostí a prostotou, dal mi útočiště a uvedl mne k sestře své, s kterou živ byl bez manželky.

To spanilé dvě podjato jest srdečným citem ke mně. Od nich všemožnou péčí chován jsem; dáni mi rozliční učitelé. Ale když jsem pobyl třidceti měsíců v sv. Augustinu, znechtělo mi se najednou pospolitého života. Chrádl jsem patrně, stáváje nepohnutý celé hodiny a pohlédaje na vrchy lesů odlehlých, nebo sedávaje na břehu vody a dívaje se smutně toku jejímu. Vyobrazovával jsem sobě luhy, skrze které ona téci měla, a s celou duší bloudíval v té samotě. Nemoha déle snést touhy po navrácení se do pouště, jednou ráno postavím se před Lopéza, oděný

v své dýchavé roucho, drže v jedné ruce luk a šípy, a v druhé evropský oděv svlečený. Vrátil jej šlechtěnému ochránci, jemuž k nohám padl jsem prolévaje potoky slzí. Dával jsem sobě omrzelá jména, vinil se z nevděčnosti; než napoleody: „Otče můj,“ pravím jemu, „ty vidíš, ano umru, neuchopím-li se opět téžavého Indův života.“ Lopéz, projatý úžasem, chce mne odvrátit od úmysla mého. Představil mi nebezpečnoství, v které jsem se vydával, upadnouti znova v ruce Muskogulgům. Než vida, že hotov jsem podniknouti všecko, sám se rozplývá slzami a přivina mne k sobě: „Jdi,“ zvolal, „velikomyšlný synu přírody! méj sobě tu drahou svobodu člověka, kteréž Lopéz tobě odníti nechce. Kdybych byl mladší, provodil bych tebe do pouště, kdež i mně sladká květa památka, a navrátil bych tebe mateři tvé. Buda v lesinách pomni časem na starého Španiela, jenž tě choval hostinsky, a pamatuj, aby se nesl k milování podobníků svých, že první, kteréa učinil, zkušeni srdce lidského, souplna bylo jemu příznivé.“ Lopéz dokonil s modlitbou ku křesťanskému bohu, k jehož službě jsem přistoupiti zpěchoval se. I rozejdeme se s pláčem.

Neprodlala trestati mne má nevděčnost. Jsa nepovědom a zabloudě v lesinách zajat jsem od stádce Muskogulgův a Siminolův, jakž mně předpověděl Lopéz. Poznali mne za Natcha po oděvu a po peří na hlavě. Sepiali mne pouty, jednak lehce pro mladost. Simaghan, pluku vůdce, chtěl věděti jméno mé; i díím mu: „Nazývám se Šakta, syn Utalisa Miskoviče, kteří odjali na sta křtící hrdinám muskogulským.“ Na to Simaghan: „Šakto, synu Utalisa Miskoviče, těš se, ty budeš upálen ve veliké dědině.“ — Odpovím jemu: „Totě dobře!“ a počnu zpívatí píseň k smrti.

Zajatý jakkol, nemohl jsem první dny zdržeti se od podivu nad nepřátely. Muskogulg, nebo raději Siminol, spojenec jeho, dýše veselím, láskou, spokojeností. Chod jeho lehký, pohled otevřený a jasný. Mluví mnohé a obratně, a řeč jeho jest hbezná a snadná. Ani věk neodjímá starcům té radostné prostoty, a na vzor sestarálých ptákků na poušti míšejí své starobylé zpěvy k novým písňm potomstva.

Ženštiny, které provázely to stádce, osvědčovaly nad mou mladostí laskavou útrpnost a milostivou zvědavost. Tázaly se mne o matku a o první dny života mého; chtěli věděti, zdali visela kolébka má mechová na květné větvi javorové, a zdali mne tam kolébali větřici, podlé hnízda písklat. Potom následovalo sto dotazů o stavu srdce mého. Ptali se, vidal-li jsem kdy ve snách bílou laň, a jestliže mi stromy v údolí soukromném šeptávaly lásku. Odpovídal jsem prostě matkám, dcerám i manželkám provdaným za muže, řka: „Vy jste milostnice dnové, a noc vás miluje jako rosu. Člověk povstává z lána vašeho, visí vám od prsou a rtů; vy máte slova kouzeldná, kteráž uspávají bolest všelikou. Ejhle! to mi povídávala má rodička, kteráž mne neuvidí více. Povídávala mi také, že panny jsou tajemné kvítí, které se nalézá na poustách.“ Chvála ta velmi těšila ženy; dávaly mi hojně darů všelikých; přinášely mi mléka ořešného, javorového cukru a saganity, kusů medvědích kyt, bobrových koží, skořepinek na okrasu a mechu na ustláni. Zptávaly, smály se se mnou a potom daly se do pláče, kdy zpomněly, že mám býti upálen.

Noci jedné seděl jsem podlé hranice lesní s vojákem, strážním mým. Náhle zašustne oděv po trávě, a osoba ženská, zakrytá odpolu, přijde sednout po boku mém. Slzy

jí kamsy s očí a zlatý křížek blyštěl se od ohnivé záře za řádky jejími. Byla pravidelně sličná, a znamenání na obličejí jejím něco ctnostného a naruživého, čehož luznosti odolati lze nebylo. K tomu něžné vděky, náramná tklivost, sjednocená se zármutkem hlubokým, žily jí v pohledě; usmívání její bylo nebeské.

Myslíl jsem, že to byla panna poslední milosti; panna, jakou posílávají k vězni vojenskému, aby hrob osladila jemu. To mněje pravím zajímavě a s pomatením, jedná nepocházejícím ze strachu od hranice: „Panno! ty jsi hodna první milosti a jsi učiněna poslední. Bítí srdce mého, které v brzce ustati má, zle by odpovídalo bítí srdce tvého. Kterak pomísiti smrt se životem? Přílišně litoval bych světla. Buď jiný kdo šťastnější nade mně, a dlouhé objímání spojij lianu s dubem!“

Vece dívka mladá: „Nejsem panna poslední milosti. Křesťan-li ty?“ — Odpovím jí, že jsem nepustil duchů chatře své. Na ta slova panna pohnula sebou nevolně. I dí mi: „Jest mi tě líto, že jsi mrzký modloslužebník! Má matka udělala mne křesťankou. Já se jmenuji Atala, dcera Simaghanova se zlatým náramkem, jenž vévodí pluku tomuto. Táhneme do Apalachuky, kdež ty budeš upálen.“ — To řkouci zdvihla i oddálila se.

Tuto Šakta přinucen byl zastaviti své vypravování; památka davem přicházela na mysl jeho a dva potůčky slzí cedily se ze zavřených jemu očí po usvadlých lícech; takto praménkové dva, ukrytí v hluboké noci podzemní, zjevují se vodami vyřinujícími ze skály.

Ó synu můj! praví konečně, vidíš, ano Šakta nehruhé moudrý, ač že na slovo se béře moudrost jeho. Ach! mé milé dítě, člověk, nemoha i viděti, ještě plakati může! Mnoho dnů sachamova dcera přicházivala každý večer

rozmlouvat se mnou u hranice. Dřímota mřjela očí mých, a Atala byla v mém srdci jako památka na stany otoč našich.

Sedmnáctý den tažení, dobou, v které jepice povstává z vody, stoupili jsme na velikou poustu Alachovu. Obkřčena jest pahrbky, kteří, utíkajíce jedni druhých, vynášejí zhůru k oblakům mnohá přása lesů kopalmových, citrino-vých, šácholanů a dubiny zelené. Vůdce vyvolá hlasitě dochoď, a stádce rozhostí se u kořen pahorků. Mne odstranili něco dále, k jedné z těch přirozených studnic, ve Floridě slovutných. Uvázán jsem ke stromu, a jeden bojovník stál netrpělivě u mne na stráž. Ledva co pobudu některé okamžení na tom místě, zjeví se Atala u tekuté ambry studničné. „Lovče!“ praví k hrdinovi muskogulskému, „chceš-li honiti srny, já ostřím vězně.“ Bojovník skákaje radostí na ta slova dcery vůdcevy vztýčil se na vrch pahorku a pospíchal odtud.

Podivný odpor srdce lidského! Já, touživší náramně povídati tajemství té, kterou jsem již miloval jako slunce, nyní zaražený a zmatený, mnim že bych byl přál sobě raději předhozen býti krokodylům vrchoviště toho, nežli tak se nacházeti samotěn s Atalou. Strážná člověka z pouště byla rovně tak zkormoucena, jako vězeň její: tiho zavíralo ústa naše; duchové lásky odjímali nám mluvu. Konečně dcera Simaghana bojovného praví s úsilím takto: „Bojovníku! velmi slabě jsi uvázán; mohl bys snadno ujíti.“ Na to slovo přišla odvaha do jazyku mého, i dím: „Slabě uvázán, ó panno!“ — Dále mluvití nemohl jsem. Zarázila se Atala na okamžení, potom vece: „Utec!“ — A od-vázala mne ode stromu. Vezma pouto podáváje jí do ruky: „Vezmětež opěť,“ pravím, „vezměte!“ — „Nesmýslný!“ dí Atala s pohnutím; „nešťastníku! nevíš-li, že budeš

wpálen? Co před se béřeš? Pomněl-lis, že jsem dcera Simaghana strašného?“ — „Ach! bylo,“ odpovím slzavě, „že i mne nosřvala v koži bobrové na plecech matka má. Můj otec měl také pěknou chaloupku, a srny jeho napájely se vodou z tisíců pramenů; ale nyní bloudím bez vlasti. Až mne nebude více, žádný přítel nehodí trochu trávy na tělo mé, by je ochránil před muchami; o tělo nešťastného cizozemce nepečuje niřádny.“

Ta slova obměkčila Atalu. Slzy její padaly co chřestící déřř do studěnky. — „Ach!“ řekl jsem s živostí: „Kěž srdce vaše mluví jako mé! Zдали pouřřt není volná? zdařř není, kde by nás ukryli lesové, záhbu v zelenitém oděvu jejich? Potřeba-li, aby řřastni byli, tolika věcí synům chatřře? Ó dívko, krařřší nad první sen snoubených! Ó milenko! osměl se následovati řřlepěji mých do smotyňy.“ Takto já. Atala mi odpoví hlasem laskavým: „Mladý příteli! tys se naučil jazyku bělochů, snadno tobě oklamati Indianku.“ — „Kterak!“ zvolám já, „ty mne nazývářř přítelem? Ach! můřř-li nebohý otrok —“ — „Ba právě!“ vece ona, skloníc se ke mně, „nebohý otrok.“ — Načeřř já vroucně: „Nechat jedině polřřbent ujistí jej o víře tvé!“ — Vyslyřřela prosbu mou Atala. Jako vidí se kolouch viseti od květu řřůřových lianů, jeřřto uchvátíl jazykem outřřým na pohorní stráni; tak jsem řřstal vise ode rtow milenky.

Ach! můj milý synu, blahost s neřřěstím stýká se úzce. Kdo by myřřlil, aby právě to okamženi, v kterém Atala dávala mi první základ milosti, vteklo dýku v prsy mé? řřediny starého řřakty, jaké bylo uřřasnutí vaše, ano dcera pouřřtě pronesla slova ta: „Pěkný věřřni, blágnově povolila jsem tvě řřádosti; ale kam nás povede vznikající nářřušivost? Náboženství mé na vřřdy od tebe muě

loučí. — — Ó matko má! ces činila?“ — Atala utichla náhle, zamlčeci nevím jaké tajemství osudné, jenž vyjítí mělo ze rtou jejích. Slova ta pohřížila mne v zoufalost tím hlubší, čím byla živější naděje má. „I budu,“ zvolám, „tak krutý jakos ty; neuprchnu více. Uvidíš mne v plápoňu ohně; uslyšeci lkání těla mého budeš plna radostí.“ — Atala, vezmouc ruce mé do rukou svých, dí: „Mladý modláři! jest mi tě opravdu líto! chceš tedy, abych sobě vyplakala srdce? Škoda, že mi není utéci s tebou! Nešťastný byl život matky tvé, Atalo! Proč jsi mne nehodila krokodylům na vrchovišti!“ —

V tu samu dobu krokodyli před západem slunce počínali výti hlasitě. Vece Atala: „Opustme tu černou jeskyni.“ I vedu dceru Simaghanovu k patám pahrbků, pásovicech zátoky zelena a vztahujících se jako předhoří do pustiny. Bylo ticho, spanilo, samotno a kormoutlivo na poušti. Bočan ozýval se na hnízdě, lesina rozléhala se od zpěvu jednohlasného křepelk, skřehotu papoušků, bačení zubrů a řehťání kebyl siminolských. Procházka naše byla téměř němá: já šel Atale po boku, ona držela konec pouta, kteréž aby opět vzala ji byl donutil jsem. Někdy jsme prolévali slzy, někdy hledali úsměchu; brzo pohled náš k nebi pozdvižen, brzo na zemi sklopen; zde ucho poslouchalo zpěvu ptačího, tu tváře obráceny k zapadajícímu slunci; tu stiskali jsme sobě ruce; tu prsy naše tlakoucí, tu pokojné; jméno Šakty a Ataly obapolně opěťováno.

Ó první pouti lásky, konaná s Atalou na poušti! mocné jest pomnění tvé, jelikož po toliku let nešťastných pohybuješ srdcem Šakty starého.

Jak jest nepochopitelné srdce, pohnuté náruživostmi! Opustiv nešťavno šlechetašho Lopéza vydal jsem se na

všeliké nebezpečnosti pro svobodu; na rychlost pohled ženy proměnil mé chuti, rozmysly, myšlenky. Zapomenu na vlast, na matku, chalupu a na smrt ukrutnou, která mne čekala, stal jsem se nedbalým všeho, což nebylo Atalou. Nejsa mocen posdvihnouti se k rozvaze mužské upadnu náhle v jakési dětinství, a daleko vzdálen, abych něco činil pro sebe, potřeboval jsem skoro, aby někdo jiný pečoval o lože a potravu mou. Bylo tedy nadarmo, že, ano chodíme po poušti, Atala vrhnouc se k nohous mým znovu, bych ji opustil, dotírala na mne. Ujišťoval jsem, že se sám vrátím na místo, jestli žeby ona zpěčovala se přivázati mne ke stromu. Přinucená povolila, naděje se přemluvíti mne jindy.

Druhého dne, který ustanovil osud života mého, stádoe naše zůstalo v jednom údolí neďaleko Kaskovilly, hlavní dědiny Siminollí. Tito Indové, sjednocení s Muskegalgy, dělají s nimi spolek Krécký, na slovo vzatý. Dcera krajiny palmové přišla hledati mne o půlnoci. Uvedši mne do velikého boru obnovila prosbu, chtěje mne pohnouti k outěku. Nedav odpovědi a vzav ruku její do ruky své, nutil jsem tu prahnoucí laňku blouditi se mnou po veškerém lese. Noc byla rozkošná. Duch noci vztřásal medravou křtici svou, páchnoucí líbou vůní od sosen, a cítiti bylo ten slabý zápach ambrový, jež vyrývali krokodyři spějíce pod tamaryšky říčnými. Měsíc svítil u prostřed blankytu nebe bez vady, a perlošedé jeho světlo splývalo nad pochybným svrchem lesiny. Žádného nikde hřmotu mimo tu nevím jako libozvučnost odlehlou, kteráž panovala v hlubokosti lesa: řekl by, že duše samotiny vzdychala po celém prostoru pouště.

Znamenali jsme mezi stromovím jinocha, jenž nesá v ruce pochodni podobal se duchovi jara; probíhajícíma

lesy na oživení přírody. Byl to milenec, jdoucí na vy-
svědění osudu svého k milencině chaloupce. Zhasila-li
panna pochodni, přijala chotě; jestli ale zastřela se ne-
zhasící ji, zavrhla podávané sliby. Bojovník, promykaje
se skrze tmy, zpíval poloubhasím slova tate:

„Předstihnu kroky dnové na vrchu hory, abych po-
lapil holubičku samotnou na větvovi lesním.

„Dám jí okolo hrdla skořipkový pásek; jsou na něm
tři zrnka červená pro mou lásku, tři fialová pro mou
bázeň, tři modrá pro mou naději.

„Míla má oči hranostajové a vlasy lehké, podobné
rejčovišti; ústa její jsou skořepinky růžové, obroubené
perlami; prsy její jsou jako dvě srnky bez vady, kteréž
porodila matka jedním dnem.

„Kéž Míla zhasne pochodni tuto, kéž ústa její vylinou
na ni mrákotu rozkošnou! zárodnil bych láno její. Naděje
vlasti visela by jí od prsu plodného a já kouřil bych
třtinu pokoje nad synovou kolébkou.

„Ach! nechať předstihnu kroky dnové tam na vrchu
hory, by mi bylo polapit holubičku samotnou na větvovi
lesním!“

Tak zpíval mládenec; jeho zpěv zkormontil zhluboka
mou mysl a měnil obličej Atalin: ruce naše spojené jedna
ve druhé se třásly. Ale vytržení jsme divadlem jiným, ne-
hrubě pro nás bezpečnějším. Přijdeme ku hrobce dítěte,
sloužící za mezník dvěma národům na poušti. Vystaveno
bylo podlé cesty za obyčejem, aby mladé ženy, jdouce
k studence, vdýchati mohly do prsou svých duší toho ne-
viňátka a navrátit ji vlasti. Viděti zde v tu dobu vdané
nedávno manželky, ježto žádostivé sladkého mateřství plily
rtoma otevřenýma ssáti do sebe duši nemluviňátka, těkající,
jakož domnívaly se, po kvítí. Ustoupily matce pravé, která

složila snopek kukuřice a květ bílého lilium na hrobku! Skropila zemi mlékem svým, a sednoucí na pažit vlhkou mluvilu k dítěti svému hlasem obměkčeným, řkoucí: „Proč tebe kvílím ve tvé kolébce zemní, ó mé zrozeňátko! Když odrostou ptačata, jest jim hledati píce, a naležají mnoho trpkých zrn na poušti. Tys alespoň neznalo slzení; tvé aspoň srdéčko nebylo vystaveno dechu zžírajícímu člověkův. Poupě, usvadnoucí v obálce, zachází se vším zápachem svým, jako ty, ó synáčku! se vši nevinností. Blažený, komu pojití v kolébce! tent neznal než celování a mateřiny úsměchy!“

Podmanění od srdce vlastního, překonání jsme na-prosto těmi obrazy milosti a mateřství, ježto nočně, v těch okouzlených samotách, vidíny jsou následovati nás ke zmatku našemu. I nesu Atalu v náručí do hlubiny všech lesů, rozprávěje k ní slova, kterých nadarmo hledal bych nyní na rtou svých. Polední vítr, synu můj! tratí teplo, povana přes údolí ledová, a památka na lásku v srdci kmeta jest jako plamen dnové hvězdy, obražený od pokojného kruhu měsícova, když zapadlo slunce, a ticho a kormutlivost vznáší se nad chaloupkami divokých. Což vyprostití mehlo Atalu, co překaziti, aby neklesla pod přirozeností? Nic, mimo zázrak zajisté, a zázrak ten udál se. Simaghanova dcera utekla se k Bohu křesťanskému; vrhši se na zemi říkala vroucné modlitby. Od té chvíle, milý René, pojal jsem podivné smýšlení o tom náboženství, které v lesích, u prostřed nedostatku všeho, co k životu náleží, obohacuje tisícerymi dary dva nešťastničky; o tom náboženství, které, postavíc jedinou svou moc proti proudu vystoupplé náruživosti, v stavu jest odolati nejprudším náklonnostem, tu kde jim přispívá všecko, i soukromnost lesů, i vzdálenost lidí, i mlčelivost stínů. Ach! což mi

božské přicházelo to prosté, divoké děvče, ta neumělá Atala, klečící u staré, padlé sosny co u nějakého oltáře, a obětující Bohu svému, skrze vrchole lesů, modlitby za modláře milenka! Oči její, pozdvížené ku hvězdě noční, líce, stkvělé ode slzí náboženství a lásky, byly krásy nesmrtedlné. Nyní zdálo mi se, jakoby k nebi letem se zdvíhala: nyní mněl jsem, ano vidím sstupovati po měsíčných paprscích, ano slyším na větvoví stromů ty duchy, které Bůh posílává těšit věrných svých, neb když ustanoví povolati jich k sobě; truchlil jsem nemálo, předvídaje, že Atala měla jen krátce pobýti na zemi.

Zatím ona tolik slzí prolévala, tak nešťastnou býti se osvědčovala, žebych snad byl svolil oddáliti se, avšak tu stal se povyk po lese vražedný a čtyři zbrojnící vypadli na mne. Prozrazení jsme byli; vůdce vojenský vydal rozkaz stíhati nás.

Atala, podobná královně výtečným chodem i myslí, neměla za hodné odpověděti bojovníkům. Pohleděvši na mě pohrdlivým okem, brala se k otci svému.

Nedosáhla ničeho. Zdvojena jest má stráž, utužena pouta, odloučena milenka. Pět nocí uběhlo, a viděti Apalachuklu, postavenou na poříčí Chatouchy. A hned věncovali mne kvitím, opsali tvář blankytem a červcem, přivázali mi perly na nos i na uši a do ruky dali šikykné (nástroj hudebný).

Tak ustrojený k oběti vejdu do Apalachukly, při opětovaném pokřikování stáde. Veta bylo po mém životě, ano tu náhle slyšen jest na skořepku hřmot a Miko, neboli vrchní národu, káže jíti do rady.

Ty znáš, synu můj! trápení, kterým divochové mučí vězně vojenské. Missionáři křesťanští s nebezpečenstvím života a s laskavostí neunavenou dovedli toho u mnohých

národů, aby otroctví snesitelného užívali na místě strašlivé hranice. Muskogulzi nepřijali posud toho obyčeje; ale část velká ohlásila se proň. Tedy, k snešení se o tu důležitou věc, povolal Miko sachemův. Přiveden jsem na místo, kdež rokováno. Nedaleko Apalachukly, na soukromném pahrbku, vyvstává rádnice. Trojí řada sloupů působí ozdobné té okrouhlice stavení. Sloupy jsou z cypřiše hlazeného a vyřezávaného: rostou na výsost a tloušťku a tratí se na počet, čím víc se blíží ke středu, znanému pilířem jediným. Od vrchu pilíře toho podávají se oblouky z kor, kteří, sahající na vrchy jiných sloupů, okrývají stánek ten na způsob vějíře dnového.

Sešla se rada. Padesáte starců, v nádherných bobrových pláštích, postavilo se na schodní výstupky proti vchodu do stánku: vévoda sedne u prostřed, drže v ruce třtinu pokoje, odpolu barvenou k vojně. Po pravici starců umístilo se padesáte žen, oděných chvějícím se rouchem z perí labutího. Vůdcové vojenští, majíce tomahawk v ruce, pannach na hlavě, ruce a prsy krví zbrocené, stanuli po levé otcům vlasti. U sloupu prostředního hořelo světlo rady. První žonglér, obstoupený od osmi strážců chrámových, oblečený v dlouhé roucho a mající vycpanou sovu na hlavě, vylije oleje kopalmového do plamene a koná obět slunci. Ta trojí řada starců, žen a bojovníků, ti kněží, ten oblak kadidla, ta obět, to všecko dodávalo té divoké radě podoby neobyčejné a stkvostné.

Já v kovech stojím u prostřed sboru. Po oběti počne mluvití Miko a přednese sprostě věc, pro kterou sešla se rada. I hodí náhrdek modrý do sálu, na znamení toho co řekl.

Vystav jeden sachem, ze třídy orlové, dí jim fka:
„Otče Miko, sachemové, matrony, bojovníci, čtveré

třída, orlové, bobrové, hadi a želvové! neměňme ničeho na mravu otcovském; upalme toho vězně a nerozmařujme své udatné myslí. Toté mrav bělochů, co se nám navrhuje! ten nemůže býti než záhubný. Prohoďte náhrdlek červený, ten obsahuje slova má. Řekl jsem.“

I prohodí náhrdlek červený do sboru. Vstavši jedna z žen vece:

„Milý otče orlový! vy máte mysl liščí a nejapnost želví. Uprostráním mezi mnou a mezi vámi svazku přátelství a postavíme strom pokoje. Ale proměňme obyčeje otců svých, tu kde jsou škodliví. Živme otroky, kteří by dělali pole naše, a neposlouchejme déle úpění vězňů, jenžto zkormucuje srdce matkám. Řekla jsem.“

Jako viděti mořské vlny srážeti se v bouři; jako na podzim list usvadlý vpuzen bývá od vichru; jako rákosí v Mešasebi hýbá se a zdvíhá při zátopě náhlé; jako jelenů ohromné stádo řjí v hlubině lesů: takové zmítání a hřmoty vedla rada. Sachemové, bojovníci, matrony mluvili jedni po druhých, nebo všickni vespolek. Byl spor úsudků, hlasů rozdvojení, rada se rozejítí měla. K posledu opanuje starý zvyk a snešeno se na tom, abych byl upálen se vším trápením obyčejným.

Jedna okolnost zdržovala mé utracení: *slavnost mrtvých* blížila se. Obyčej jest neutráceti nikoho ze zajatých ve dny zasvěcené tomu velikému obřadu. Svěřen jsem přísné strážci, a mimo pochybu sachemové oddálili dceru Simaghanovu, nebo neviděl jsem jí více.

Zatím zástupové na sta mil z okolí přicházeli stádně slavit duši svátku. Vystavena bouda podloužná v odlehlém místě na poušti. V den jistý každá chatrč vykopala ostatky otců svých z obzvláštní jich hrobky, a zavěšeny jsou veškeré kostlivce, v pořádku a po rodech, na stěnách

v obecné předků světlici. Větrové — obrána-tě chville bouřky —, větrové, lesy, spády vod hučeli vně, ano zatím starcové národů zavírali mezi sebou smlouvy obchodu, pokoje a spolku na kostech otců svých.

Držány hry pohřební, v běh, míč, kostky. Dvě panny snažují se vyvinouti sobě proutek vrbový. Bradavice prsou jich stýkají se, potkávají ústa, ruce zápasí o prut vyzdvižený nad hlavami. Jich nohy sličné zapletány, sladký dech poměšován, slučování vlasové; napínají se, ohledují na matky, červenají; zavzní pochvala. Žonglér vyzývá Mikabova, ducha vod. Vypravuje vojny velikého zajíce proti Kitchymanytovi, bohu zlého. Povídá o prvním člověku a pěkné Atahenzii, první ženě, s nebe shozených, proto že ztratili nevinnost; o zkrváčené zemi od bratrobijce; o Žuskeku bezbožném, kterýž obětoval Tahuitsara dobrého; o potopě, přišlé na hlas velikého ducha; o Masovi, jenž sám jediný vyproštěn jest na loďce korové, o krkavci vyslaném k vynalezení země. Dále vypravoval o pěkné Endai, navrácené z krajiny duší, za sladkými zpěvy manžela svého.

Po těchto hrách a zpěvích strojili se zjednati svým otcům hrob věčný. Na břehu řeky Chata-Uchy viděti planý fik, jehož posvětil zvyk národů. Panny tu právaly lyčené své rouchy, a vyvěšely je na dech pouště, po větroví toho stromu starého; tu vyryt jest hrob náramný. Vyšli z umrlčí světlice, zpívající pohřební píseň. Každá rodina nese některé posvátné ostatky, a všickni, nevyjmouc dětí, naložené mají veliké hnáty otců svých. Právou ten slavný přijde k hrobce. Tam se spouštějí ostatky svaté, tam se rovnají u vrstvách, oddělené medvědími a bobrovými kůžemi. Vyvstává vrch hrobový, a štípen jest podlé strom pláče a snu.

Želejme člověka; synu milý! Ti samí Indové, jichž obyčeje jsou tak pohnutelné, ty samé ženy, které tolik mi líbě prokázaly laskavosti, žádaly nyní utracení mého křikem velikým, a celí národové odkládali s odchodem, aby měli radost, viděti jinocha nešťastného, trpícího muky přehrozné. V údolí jednom k půlnoci, v nějaké odlehlosti od hlavní dědiny, vyskytuje se temný lesík cypřišový a chvojový, jemuž jméno: *háč krve*. Jde se tam skrze zříceniny jedné ze starých památek, jenž náleživaly jakémus neznámému národu na poušti. V hlubině lesů prostírá se písčité prostranství, na kterém obětovávali vězně vojenské. Tam mne vedou s triumfem; všecko se chystá k popravě; postaven jest kůl Areskui; sosny, jilmy, cypřiše dlouhověké padaly pod toporem; hranice vystává. diváci ustaví okol z větvoví a kmení stromového; každý zamýšlí muku některou; jeden sobě ukládá strhnouti mí kříži s lebu, druhý vypáliti oči rozžatým dřevcem: i počnu píseň k smrti.

„Nebojím se muk, jsa udaten, Muskogulzi! vyzývám vás, pohrdaje vámi, co ženami. Otec můj, slavný Utalisi Miskovič, píval z lebů vašich rektů nejslavnějších; nevyučíte ni jednoho vzdechnutí.“

Vyzvaný zpěvem mým bojovník jeden proklal rámě mé šípem; i díím jemu: „Děkuji ti, bratře.“

Za vsí ochotností katů přístroje popravý mé nemohly dohotoviti se před západem slunce; tázaný o radu žonglér zapověděl znepokojovati duchů mrákoty, a usmrcení mé odloženo na zítřek. Ale lid nedočkavý divadla, chtě pohotově býti za svitání, neopustil háje krve; zažžení jsou ohňové velicí a začaty slavností a tance.

Zatím prostřen jsem na záda; provazy, opiaté o krk, o ruce a nohy mé, podávaly se k dřevcům zabodeným

do země. Bejováci leželi na provazích, a nebylo mi se pohnouti, aby neučili toho.

Prodlužuje se noc, uléhá poznenáhlu zpěv i ples, ohňové vydávají červenalon toliko záři, v které viděti mykat se zde onde stíny těkajících divochů; všecko usne. A jak utichal lidu hřmot, tak zrostal omen na poušti, a na povyk hlasů následovalo úpění větrů po lese.

Dobu tu Indianka mladá, která právě stala se matkou, procítila náhle v noci; nebo zdálo jí se, ano slyší kvileti svého prvorozence, žádajícího krmě sladké. Upřev oči na nebe, kde měsíc bloudil mezi oblaky, rozjímal jsem svůj osud; Atala mi vidína potvorou nevděčnosti. Mne, ano jsem zvolil hranici, než bych zanechal jí! — mne opustiti mohla v okamžení útrpné smrti! — A předce cítil jsem, že ji miluji, že bych pro ni umřel ochotně.

Jest v potěšení nejvyšším osten nějaký, pobádající nás ušiti spěšně krátké jeho chvíle: u velkých bolestech naproti tomu jest nevím co těžkého, jenž nás uspává: oči slzami umdlené, za přírodou pílí se zavřítí, a dobrotu Prozřetelnosti znáti se dává i v neštěstí. Poddav se bezděky mámicímú spání, jehož někdy požívají bídnič, mám sen, že se mi odnímají pouta, a že cítím toho polehčení, které se stává, když po dlouhém nátisku ruka pomocná uprostraní okovům člověka,

Pohnutí to smyslů bylo tak živé, že otevřelo víka očí mých. Při bledé záři měsíce, od něhož právě ukrádal se paprsek naskrze dva oblaky, zahlédnu velkou bílou podobu, ana, náklonmo, zaměstknává se po tichu s rozvazováním mé vazby. Jmu se vykřiknouti, než v tom ruka poznaná na rychlost zdržela ústa má. Jediný zbyval provaz, ale ten rozpítí zdálo se nemožné bez zavazení o vojáka, na něm celým tělem ležícího.

k němu ruku; voják, probudě se odpolu, sedne přímý; Atala stane bez pohnutí, dívající se jemu; Indian máje, že by to byl duch zbořeníště, ulehne opět, a uzavrá oči vyzývá Manytu svého. Uzel pustí. Vstana jde za vyprostitelkyní. Avšak vůkol nás, ó kolikeré nebezpečnosti! Brzy v strachu jsme zavaditi o spící divochoy v mrákotě; brzy stráž se dotazuje nás, kteréž Atala odpovídá proměněným hlasem. Tu děti vřesk, tu štěkání psů na nás po cestě. Ledva co vyjdeme z toho vůkolí zhubného, rozláhá se veškeren les povykem. Zbudí se tábor, zažhou se ohňové, viděti běhat divochoy s pochodněmi ode všech stran: utíkáme pádem.

Když zorní záře probudila se na východu, byli jsme již daleko na poušti. Veliký duše! tobě vědomo, jaká byla blaženost má, nacházeti se ještě jednou v samotině s Atalou, s Atalou, mou vyprostitelkyní; s Atalou, ježto mi se oddala na věky! Nedostávalo se slov jazyku mému; padev na kolena dím Simaghanovně: „Málo jest to, co jest člověk, ale když duchové navštíví jej, tu není nic na prosto. Ty jsi duch ten, tys navštívila mne, a já nemohu mluvíti před tebou.“ — Atala, podadouc mi raky, praví s úsměchem smutným: „Jest mi ovšem následovati tebe, jelikož nechceš utéci beze mne. Tuto noc porušila jsem žongléra dary; opojila pálenkou tvé katanay, a směla jsem odvážiti se života pro tebe, ano jsi dal život svůj pro mne. Tak jest, mladý modláři,“ pravila hlasem, který mne zděsil, „oběť odměnná bude.“

Atala dala mi zbroj, kterou vzala s sebou, potom obvázala mi ránu. Utírajíc ji listem papajovým, polila ji slzami. „Toté balsám,“ dím jí, „který liješ do mé rány! — „Bojím se raději, aby to nebyl jed.“ odpovíděla ona; „přichází ode srdce.“ Roztrhla roucha

náprsní složila ji v klůček, jež přivázala tkanicí z vlasů svých.

Opilest, ježto dlouho trvá u divokých a jest jim jako nemoc, zbránila bez pochyby stíhati nás první dny; a jestliže hledali nás napotom, podobné, že to stalo se na západ, v tom domnění, že jsme sstoupili na Meša-sebi; ale my obrali cestu ku hvězdě nepohnuté, řídíce se mechem na dubích.

Nedlouho však, i poznali jsme, že málo získáno mým vyproštěním; poušť rozvíjela nyní před námi své samoty neobmezené. Bez zkušenosti života lesního, vyšinulí s pravé cesty a chodíce maní, kde jsme měli se octnouti v těch pustých lesinách? Často pohlédna na Atalu pomněl jsem na ten starý příběh Agorův, který mi Lopéz čísti dal a který udál se na poušti Bersabské před drahnými lety, když lidé žili za tři věky dubu.

Atala udělala mi plášť z jesenového lejčí, nebo byl jsem takměř nahý. Ušila mi mokasiny z kůže pížmového picha, ostnem svině mořské. Já naproti tomu pečoval jsem o její ozdobu. Brzy vstavím jí na hlavu věnec z modrého slézu, který jsme nacházeli po cestě u zpustlých hrobek indických; brzy navleku jí pásek na krk z červených zrněk azaleových; a potom usmívám se, patře na krásu její podivnou.

Když se nám nahodila řeka, přeplavili jsme se na voru, nebo přeplouli ji. Atala podepfela se jednou rukou na rameno mé, a jako dvě labutě putující podali jsme se přes ty vody pusté.

Často u velikém horku ve dne hledali jsme záslony pod mechem cedrů. Všecko téměř ve Floridě stromová, zvláště pak cedroví a doubí, přikryto jest mechem bílým, spouštějícím se s větví jejich až na zemi. Uvidá v noci,

při měsíci, na oplchlé pouště, habr osamotělý, ve stroji takovém mněl by viděti příšeru, vlekoncí za sebou roucho dlouhé. Divadlo to neméně jest utěšené ve dne; nebo hejna motýlů, mušek třípyticích se, kolibrů, zelenavých papoušků, blankytných kavek, přiletují zavěšet se na to mechovi, a představují s ním podobiznu bělovlného koberce, na němž by řemeslník evropejský vykrampoval žízaly a ptáky bleskové.

V těch podivných hospodách, připravených u prostřed samotin duchem svrchovaným, odpočívali jsme o polednách. Když větříkové s nebe sstoupili a chvěli tím cedrem výtečným: tu ten hrad povětrný, vystavený na větroví jeho, kolébal se i s ptactvem a poutnictvem usnulým v zácloně jeho; tu tisícový šust vynikal od loubí a sklepení toho pohnutedlného stánku; žádný z sedmi divů věku starého nevyrovnal se těmto památkám na poušti.

Každý večer rozdělávali jsme oheň veliký a stavěli stánek počestný, z kory čtyřmi dřevci upevněné. Zabuli jsem krátku divokou, doupňáka, bažanta lesního, pověsili jsme je k dubu zapálenému, na konec hůlky zaražené do zemi, a zůstavili větrům otáčeti zvěřinu. Jedli jsme mech, nazvaný drátkami skalními, cukrové kůry březové a jablka majová, kteráž mají chuť broskve i maliny pospolu. Ořechy černé, sumach, javor poskytlí vína na stolík náš samotný. Někdy vyšel jsem hledat mezi rákosím zrostliny, jejíž květ, podlouhlý co kornout, obsahoval sklenku nejčistější rosy. Velebili jsme prozřetelnost, kteráž na outlém proutku květiny umístila to židlo jasné, u prostřed sňiloty bahná; jako vložila naději do dna srdce hofem sklíceného; jako dává znik ctnosti z lůna bídy života.

Ach! znamenám brzy, že jsem myšlil se v povrchním klídu Ataly. Čím dále postupovali jsme na poušti, tím viděla se býti smutnější. Někdy potrhla sebou mimo příčinu a ohlédla se kvapně. Někdy přepadl jsem ji, ana upírá na mne pohled vášnivý, jež tudíž nesla k nebi s hlubokou těžkomyslností. Co mne děsilo nejvíce, bylo nevím jaké tajemství, nevím jaká myšlénka, ukrytá v hlubokosti srdce jejího, kterou jí na očích jsem znamenal. Vždy mne vábíc, vždy odhánějíc, oživujíc a udušujíc naději mou, když jsem mněl nějaký míti přístup do srdce jejího, zůstavila mne tu, kde jsem byl z počátku. Koli-kráte řikala mi: „Ó můj mladý milence! já tě miluji, jako stín lesní o poledni! Ty jsi krásný, jako poušť se vším kvítím a dechem větríků. Když se nakloním k tobě, drkoci; dotkne-li se ruka má ruky tvé, mním, že umírám. Včera vítr pohnal vlasů tvých do mé tváři, an jsi odpovídal na mém klínu; i mněla jsem, že cítím lehkého tknutí duchů neviditelných. Takť jest, viděla jsem kozky na vrchu Okoně, slyšela rozmluvy starců, plných dnů; než ani příjemnost kůzlátek, ni moudrost starců jsou tak líbezné a mocné, jako slova tvá. A nieméné, ubohý Šakto! nebudu nikdy tvou manželkou!“

Neustavný odpor lásky a náboženství Atalina, oddanost její outloty a čistota mravů, povahy výtečnost a hlubokost cítění, vznešenost mysli u věcech velikých, jemnost v maličkostech: vše to z ní dělalo bytost mně nepochopitelnou. Atala nemohla nad mužem ni slabé vlády dosíci: jsonci plna náruživosti, byla plna moci; hodna buď poklony, buď nenávisti.

Po patnácti nocích běhu kvapného vstoupili jsme na pohorí Allegany, a došli jednoho ramene Tenázu, řeky do Ohia vpadaající. Pomocí Ataly zdělal jsem člunek,

ještě jsem oklejoval šivici slivovou, sešiv nejprve koru jeho vlašním jedlového kořene. Potom vstoupivše do něho pustili jsme se po řece.

Dědina Stiko, s hrobkami pyramidovými a katrčemi pobořenými, okázala se nám po levici na záhybu jednoho předhoří; na pravo mtjeli jsme údolí Kéov, ukončené výhledem na věsku Joru, visící od čela hory téhož jména. Řeka, nesoucí nás, tekla mezi vysokými strminami, na jichžto povrchu viděti bylo slunce zacházející. Tyto samotiny hluboké nebyly zkormucovány přítomností nižádného člověka. Uzřeli jsme jen jednoho indického lovce, jenž opřený o luk a nepohnutý stoje na vrchu skály viděl se býti sochou, ustavenou na horách duchovi těch pustin.

Ataša i já připojili jsme ticho své k tichu scény toho světa původního; než najednou dcera vyhnanství pronesla tento v povětrí se rozléhající hlas, plný pohnutí a zármutku. Zpívala o své vlasti:

„Šťastný, kdo neviděl dýmu slavnosti cizokrajné a který sedával toliko při radovánkách otců svých!

„Kdyby modrá kavka od Mešasebé pravila Nevyrovnané z Floridy: Proč kvílíš tak žalostně? není-li tu pěkných tobě vod a pěkných stínů a všelikeré pastvy, jako v lesinách tvých? Takt jest, řekla by odběhlice Nevyrovnaná; ale hnízdo mé jest v jasmínu: kdož mi ho dá? a stunce pustiny mé, je-liž tobě?

„Šťastný, kdo neviděl dýmu slavnosti cizokrajné a který sedával toliko při radovánkách otců svých!

„Putovav drahně hodin umdlený poutník sedne si smutně. Ohlédá se vůkol, po domácích člověků; nemá poutník, kdeby sklonil hlavu svou! Poutník klepá u chaloupky, složí luk za dvěře, prosí o nocleh; hospodář pokyne mu rukou: poutník vezme luk a vrátí se do pouště!

„Šťastný, kdo neviděl dýmu slavnosti cizokrajné a který sedával toliko při radovánkách otců svých!

„Přepodivné povídky, vypravované okolo ohníska, sladké výlevy srdce, dlouzí zvykové milovati, tak potřební životu, vy jste naplnili dny toho, který neopustil své vlasti! Hrob jeho doma, když mu slunce zajde; na hrobu slzy přátel a sladké, nábožné památky!

„Šťastný, kdo neviděl dýmu slavnosti cizokrajné a který sedával toliko při radovánkách otců svých!“

Tak zpívala Atala: nic nepřekáželo náreku jejím, mimo povlnné šumání člunu našeho po vodě. Toliko zde onde opětován byl od ohlasu slabého, jenž podával jej druhému slabějšímu, a ten třetímu ještě slabšímu nad něj: myslil by, že duše dvou milenků, druhdy nešťastných jako my, přivábené tím libozvukem tklivým, oblíbily sobě lkáti poslední od něho slova na horách.

Zatím samota, přítomnost neustavná předmětu milého, i samo neštěstí rozmnožovaly lásku naši každé chvíle. Síla počala ucházeti Atale, a náruživost, unavující tělo, jala se svítězovati nade ctností křesťanskou. Stále prosila své matky, jejíhož stínu rozhněvaného udobřovati se zdála. Časem tázala se mne, slyšm-li žalostný hlas a vidím-li vynikati plamen ze země. Já, mdlobou uchvácen, plápolaje žádostí a mněje ztracena se býti v oných lesinách, na stokrát v úmyslu jsem byl obejmouti milenkou; na stokrát jí představoval jsem, abychom, zdělavše sobě stánek na poušti, tam pochovali sebe. Než odpírala vzdychky. „Pomni,“ říkávala, „mladý příteli, že bojovník náleží vlasti: co jest žena slabá proti povinnosti, které jsou na tobě? Budiž velké mysli Utalisoviči; nerepci proti osudu; srdce člověka jest jako houba říčná, která poněkud pije vodu čistou za jasna, avšak nabubří

bahnem, jak brzy nebe vodu zkalilo. Smí-li houba říci: Mněla jsem, že nebude nikdy bouře, a že slunce nebude páliť nikdy?"

Ó René! bojíš-li se zármutku srdce, varuj se obydlí pustého: veliké náruživosti milují samotu, a nésti je do pouště, jest zjednati jim vládu. Jsouce stíženi péčí a strachem, vystaveni nebezpečenství přijíti do rukou Indům nepřátelským, býti pohřženi u vodách, uštknutí od hadů, sežrání od šelem, nacházejíce trudně potravu nuznou a kam nohou dítí nevědouce: nemohli jsme, zdálo nám se u větší nalézati se nesnázi, ano jedna příhoda dovršila tu zlobu.

Bylo sedmcecítmé slunce od odchodu našeho z dědiny. Ohnivě kolo jeho nastoupilo běh svťj a všecko ohlašovalo bouřku. V dobu, kdy ženy indické pověšují vorací berlu na chvojky a kdy papoušci utíkají se do vydutín cipřišů, aby požívali chládku u prostřed dne, počalo se kaliti nebe. Zatajili se po samotiné všelíc hlasové, utichla poušť a lesy umikly, stanouce u všeobecném tichu. Brzo na to hřímání hromu dalekého, rozléhaje se po tom lese věkovitém, co sám jest svět, vyvádělo z něho rachot výtečný. Bojíce se utonouti v řece, pospícháme dosíci břehu a skrýti se v lese.

Bylo bařinaté místo. Probírali jsme se nesnadně klenutími svlakovými a skrze vinné kmení, skrze fazoly a plazící se pletivo, v nichžto vázly nohy jako v léčkách. Země bahnitá šeptala vůkol a každé chvíle blízcí byli jsme utonutí v hloubi. Nesčíslné žízaly, náramní netopýři oslepovali nás, chřestící hadi sykali ode všech stran, a vlci, medvědi, zubři, karkajové, tigřici, sběhše se hledat ochrany v ústupu tomto, naplňovali jej rykem svým.

Zatím zdvojily se tmy: mračno skleslé mísilo se

do stínů lesních. Náhle roztrhne se oblak, plane blesk kvapně cestou klikatou. Strhna se náramný vítr od západu, sežene v hroznou směš mračna se mračny. Nebe otvírá se ráz co ráz, a skrze rozpukliny jeho viděti jest nové nebe a plápolající krajiny; skloňuje se celá lesní pousta. Strašné, spanilé divadlo! Zapálí hrom les onde a onde; zážeh lítá co plamenná kštice; sloupy jisker a dýmu stíkají oblaky, ježto chrlejí hromy své do záněcení šírého. Třeskot bouře a ohně, hučení větrů, šumání stromů, křik oblud, ryk šelem, jekot proudu, sykot blesku hasnouceho u vodě, všeliký ten hřmot, rozmnožený od ohlasu nebe a hor, ohlušoval pouště.

Veliký duch to ví! okamžení to viděl jsem jen Atalu, myslil jen ji. U kořen smrku, pod který jsme vběhli, za štít byl jsem jí tělem svým; udalo mi se za chvíli uchrániti jí před litinou, sující se na nás skrze spěrážené ratolesti. Sedě u vodě pod stromem, drže milenku svou na klíně a zahřívaje její nahé nohy krásné rukama rozkochanýma, byl jsem šťastnější nad mladou manželku, poprvé cítící plésati zárod v životě svém.

Zatím poslouchali jsme hluku bouře! Najednou ucítím, ano slza ukapne Atale na klín můj. „Bouře,“ zvolám, „jest to krůpěje deště tvého?“ — Potom, obejmajíc ardečně milenku: „Atalo,“ pravím jí, „ty tajíš něco přede mnou. Otevři mi srdce, ó krásno má! Blaze jest, když přítel nahlédne do srdce příteli! Pověz mi to tajemství bolestné, které zpěčuješ se odkryti. Ach! vidím, ano oplakáváš vlasti!“ — Odpověděla na rychlost: „Synu lidský, kterak bych plakala vlasti, otec můj nebyl z krajiny palmové!“ — „Kdož jest ten, který tě postavil do dolu slzavého? Odpověz.“ — Atala vece: „Prvé než matka má dala u věně bojovníku Simaghanovi třidceti kobyli, dvacet

bůvolů, sto měr oleje dubového, padesát koží bobrových a mnohé jiné zboží, poznala člověka pleti bílé. Ale matka mé matky chrlila jí vody do tváří, a přinutila vdáti se za velikomyslného Simaghana, podobného králi a ctěného od národů jako ducha. Tu matka má řekla ženichu svému: Počala jsem, zabij mne. Načež Simaghan: Chraň mne duch velký skutku tak mrzkého! Já tobě neuřeší nosu ani uší proto že jsi byla upřímná a že jsi neoklamala lože mého. Plod tvého života bude plod můj, a nevejdu k tobě dříve, nežby odešel pták rejžový a svítil by měsíc třináctý.“ V ty doby já protrhši láno matky své počínala jsem růsti, jsouci hrdá co Španielka a co dívochyně. Matka má udělala mne křestankou, jakož byla sama s otcem svým. Potom hlodalo jí hoře lásky, a ona sstoupila do toho sklípka, kožemi vykládaného, odkavad není navrácení nikdy.“

Takový byl příběh Atalin. „A kdožtě byl otec tvůj, ubohý sirotečku na poušti?“ řekl jsem. „Kterak ho nazývají lidé na zemi a jaké měl jméno mezi duchy?“ — „Nemyla jsem nikdy nohou otcí svému,“ dí Atala; „vím toliko, že živ byl s svou sestrou v sv. Augustinu, a že byl vždy věrný mé matce: Filip bylo jmé jeho mezi anjely, a lidé ho nazývali Lopézem.“

Na ta slova zkríkna, až se rozléhlo po poušti. Hlas úžasu mého pomísil se s třeskotem hromu. Přítaliv Atala k srdci svému, jako bych ji zardousiti chtěl, volal jsem, zajíkaje se, po chvílkách: „Ó sestro má! ó Lopézova dcero! dcero dobrodince mého!“ — Atala, zděšená, tázala se, odkud pomatení to; než kdy svéděla, že Lopéz byl ten hostinský muž nělechtilý, který mne za vlastního přijal v sv. Augustinu a jehož jsem opustil pro svobodu, projata jest sama pomatením a radostí.

Bylotě příliš pro naše srdce, že i bratrská přiznání navštívila nás, připojíc lásku svou k lásce naší. Veškeren Ataly zápas stával se nyní neprospešným; nadarmo pozoroval jsem, že vztáhši jednu ruku do klínu svého, pohnula sebou nadobyčejně: již jsem ji uchvátil, již opojoval se sladkým dechem jejím, již pšel celou konzednost lásky ode rtů jejích. Pozdvih očí k nebi, k blyskotiny světlu, držel jsem nevěstu v rukou svých, u prostřed pouště, u přítomnosti Věčného. Stroji svatební! hodný neštěstí a velikosti lásky naší divoké! Nádherní lesové, jenž jste chvěli všemi ratoolestmi a vrchy svými, co nějakými oponami a nebesy lože našeho! Sosny zanicené, jenž jste působily pochodně k svatbě naší! Řeky vystouplé, hory bučící, hrozná a výtečná příroda! — což jste byly jen marné přípravy, které by oklamaly nás, a nemohly jste ukryti na okamžení do svých tajemných hráz štěstí jednoho člověka!

Atala slabě již toliko odpírala žádostem mým, dotýkal jsem se okamžení blahosti: ano náhle nezkracený blesk, provozený od třeskotu hromu, zabrázdě v hustosti mraku, naplní celý les sirou a světlem, a rozrazí strom před nohama našima; utíkáme zděšení. Ale úžasu! — v tichu, následujícím po tom rozpuku ohromném, slyšíme zvonění. Obadva s podivením posloucháme hlasu, tak neobyčejného na poušti. Na rychlost zaštěkne pes opodál; potom blíží se, opětuje štěkot, přijde, vyje radostné u nohou našich: starý poustenník, nesa lucernu, následuje ho lesem. „Velebena budiž Prozřetelnost!“ zvolal on, whledav nás. „Již dlouho vás hledám! Zvonímť obyčejně v noci a v bouři, bychom přivolali pocestné; a za příkladem bratří našich na Alpích a Libanu, máme psy, učené hledat poutníků zabloudilých v samotině. On vás

čil od počátku bouře a přivedl mne sem. Dobrotivý Bože! kterak jsou mladí! Ubohé děti! co zkusily na té poušti! Nuže, přinesl jsem medvědí kůži, ta hodí se té mladé ženě. Tu hle, jest drobet vína v láhvi. Budiž Bohu chvála ve všech skutečích jeho! milosrdenství jeho jest náramné. a neskončená dobrota jeho.“

Atala již se octla u nohou kněze! „Pěstoune modlitby!“ pravila jemu, „já jsem křesťanka; nebe tě seslalo k vyproštění mému.“ — Já velice divil se poustenníku; ta milostivost jeho zdála mi se tak vznešená nad člověka, že ve snách býti jsem se domníval. Při záři od lucerny, kterou držel duchovní, viděl jsem kapati vodu jemu od brady a hlavy; nohy, ruce a obličej jeho skrvceny byly od trní. „Starče!“ zvolám k poslední, „jaké to máš srdce, že se brome nebojíš?“ — „Abych se bál? tu kde lidé jsou v nebezpečnosti, a já přispěti mohu! Ó, toť bych zajisté byl nehodný služebník Jezu Krista!“ — „Ale, víš-li,“ dím jemu, „že já nejsem křesťan?“ — „Mladíku!“ odpověděl poustenník, „tázal jsem se tebe o náboženství? Řekl-li Kristus: Přišel jsem pro toho a ne pro onoho? On trpěl za židy i pohany, a viděl ve všelikém člověku svého bratra a nešťastníka. Co tuto pro vás činím, málo jest; naleznete jinde pomoc platnější; ale chvála z toho nebudiž chvála naše. Co jsme my lidé, než nehodní nástrojové dobroty božské! a kdež jest vojáka tak choulstivého, anby utekl, vida svého vůdce s křížem v rukou a s hlavou korunovanou trním, krácejícího před sebou na pomoc člověkům?“

Slova ta projala mé srdce; slzy podivení a citedlosti kanuly mi po lícech. „Mé milé děti!“ praví poustenník, „panuji v těchto lesinách malému zástupu bratří svých divokých. Jeskyně má jest nedaleko odtud ve

vrchu; pojdte ohřát se ke mně; nenaleznete tam pohodlí života, ale najdete ukrytí; a i za to děkovati jest dobrotě božské, neboť jsou, kterým se i toho nedostává.“

Bolnici.

Jsou lidé spravedliví, kterých svědomí tak jest poklidné, že nelze přistoupiti k nim, aby nezdělil pokoje, který tak říkajíc dýše ze srdce a myšlének jejich. Když mluvil poustenník, cítil jsem, že se spokojují naruživostí v prsech mých, a sama bouře na nebi vidína jest oddalovati se na hlas jeho. Mračna dosti brzo se rozptýlila, tak že opustiti mohli jsme ústup svůj. Vyšedše z lesa vstupáme do stráně vysokého vrchu. Běží pes před námi, nesa na konci hole lucernu zhaslou. Podav Átala ruku jdu s ní za missionářem. Ohlédal se často, aby nás viděl, patře s outrpností na nouzi a mladost naši. Byl urostlosti výtečné, podoby bledé a suché, tváři pozitivé a prosté. Viděti, že dnové jeho byli zlí, a vrásky na čele jeho ukazovaly jízvy naruživostí udušených odectnosti a od lásky k Bohu i lidem. Když stoje přímý a nepohnutý rozprávěl, oči jeho mírně sklopené, nos orličí, brada dlouhá, měly cos výtečného v svém poklidu a jako čelícího do hrobu, pro své přirozené k zemi se nesení. Kdo viděl jako já otce Aubria putujícího v samotě o hůlce na poušti, ten má pravý obraz křesťanského pouťníka na zemi.

Podavše se půl hodiny po nebezpečných stezkách té hory, přijdeme k jeskyni missionářově. Vstoupíme do ní skrze břechtanovi mokré, jenž se vinulo o skalí. Nebylo tu ničehož, mimo koberec z listu papajového, nádobku na čerpání vody, některé dřevěné osudí, motyku, hada

pitomého na kamenu za stál slonžícím, konečně křucifix a knihu křestanskou.

Muž starých dnů roznítil oheň ze suchého proutí: rozemlev kukuřici mezi kamenama, a udělav pokrutu pekl ji v popeli. Když pokruta přijala od ohně péknou žlutou barvu, předložil nám ji za horka, se smetankou ořešnou v javorovém okřínaku.

Večer přivodil jasnotu, a služebník ducha velikého pobídl nás sednutí na skalí u vchodu jeskyně. Následujeme na místo, kteréž otvíralo shled nesmírný do pouště. Ostatky bouře vrhly se zmatené na východ; ohňové zejmutého od blesku lesa svítili ještě v odlehlosti. U kořen hory celý bor zvrácen do bahna, a řeky hnaly vesměs odmočenou hlínu, kmení stromové, mrtviny zvířít a ryby zleklé, jichžto břicha stříbrná vidino plynoutí po vodě.

U prostřed toho vábného divadla Atala vypravovala příběh náš starému duchu hory, jehož tklivé srdce pohnuťo jest, a brada slzami skropena. „Dítě mé!“ řekl k Atale, „povinnas obětovati bolesti své Bohu, k jehožto chvále vytrpěla jsi již tak mnoho; on ti pokoj navrátí. Hle! jak se kouří tyto lesiny, opadají proudové, roztrhají se mračna: mníš, žeby ten, který spokojuje takovou bouří, nemohl utišiti zármutku v srdci člověka? Není-li tobě útočiště lepšího, dcero rozmilá, dám tobě chaloupku mezi stádcem, které šťastný byl jsem získati pravdě. Vyde Šaktu, dám tobě za muže, když hodným bude jím býti.“

Na ta slova padnu poustenníkovi k nohoun, prolévaje slzy radostné, ale Atala stane se bledá jako smrt. Kmet zdvihl mne dobrotivě; a tu znamenáno, že měl ochromené ruce. Atala na rychlost pochopila neštěstí. „Ó ukrutníci!“ zvolala ta dívka. —

„Milá dcero!“ pravil otec, usměje se tíše, „co jest

to proti tomu, co vytrpěl můj učitel božský? Jestliže Indové modlářští mně ublížili, jsou to slepci uboží, které Pánbůh jednou osvítí. Já i je miluji více, čím hůře naložili se mnou. Nemohl jsem ostati ve vlasti, do níž byl jsem se vrátil a kde slavná královna poctila mne, vzhlednouc na to slabé znamení mé upřímné snažnosti v rozhlásování pravdy. Vrátil jsem se opět na ty pouště, bych tu strávil ostatek života, slouže bratřím a Bohu. Bude skoro třicet let, co obývám v té samotině, a zítra dva a dvačet, co bydlím v té skalině. Přišel na to místo nalezl jsem těkavé rodiny, jichž mravy byly divoké a živobytí bídné. Zvěstoval jsem jim slovo pokoje, a mravy jich poznenáhla okrotly. Nyní živi jsou pospolu v malé obci křesťanské, u kofen této hory. Hlásaje jim spasení vyučoval jsem je prvotným uměním života. Sám, boje se býti jim těžek přítomností, ustranil jsem se do jeskyně této, kamž oni přicházejí o radu. Tu vzdálený od lidí velebím Boha v ohromnosti samotin a hotuji se k smrti, kterou mi ohlašuje sešlý věk můj.“

Táкто vypravoval stařec na poušti. Zatím němí bleškové otvírali nebesa na východ, a na oblacích k západu trojí slunce třpytělo se pospolu. Některé lišky, rozptýlené od bouřky, natahše své černé tlamy ležely nadě srázem, a slyšeti bylo žustění zrostlin, které osychajíce na větříku večerním pozdvihovaly vůdu ratolestí sklopené.

Vrátíme se do sluje, kdež poustenník připravil lůžko z mechu cypřišového Atale. Hluboká mdloba jevila se v očích a v hnutí té panny; pohlédala na otce Aubria, jakoby mu zjevití chtěla tajemství, ale něco zdálo se jí překážeti, buď přítomnost má, buď nějaký stud, buď neprospěch rady. Pozoroval jsem, že vstanouc o půlnoci hledala poustenníka; který však, upraviv jí lože, vyšel

spatřovat péknosti noci, a modlit se k Bohu na vrchu hory. Reklťe mi ráno, že jest to jeho zvyk, i v zimě; ano, prý, rád vidí kolébati se vrchy opchalých lesů, oblaky choditi po nebi, a slyší rád hučeti větry a proudy v samotě. Sestra má tedy přinucena byla vrátiti se na lože, kdež usnula. Ach! pln jsa naděje viděl jsem ve mdlobě Ataly toliko známky pomýjející unavenosti!

Ráno procítiv od zpěvu kardynálů a posměváčků, hnízdících v akacii a bobkovi, jenž obkličovalo jeskyni, šel jsem utrhnout růže šácholanové, a položil jsem ji cele mokrou ode slz jitra nad hlavu Atale spící. Byl jsem té naděje, podlé náboženství krajiny mé, že dušička neviňátka jakéhos, umřelého u prsou mateřiných, sstoupila na ten kvítek v jedné krápní rosy, a že blahý sen dodá ji v láno mé milenky. Potom hledaje hospodáře najdu jej, an s vykasaným oděvem čeká mne, sedě na kmenu věkem padlé sošny. I dí mi, chci-li jíti s ním v osadu, pokud Atala spí: svolím, a dáme se na cestu.

Stoupaje s hory viděl jsem duby, na kterých zdálo se, že duchové vypsali tajemství. Poustenník vyryl tam některé řádky. Byly to verše jednoho starého básníka, Homéra nazvaného, a několik průpovědí z jiného básníka, ještě mnohem staršího, jemuž jméno Šalomoun.

Bylo, nevím jaké, starožité a tajemné srovnání mezi tou moudrostí časů, těmi verši mechem zarostlými, tím poustenníkem, kterýž je psal, a těmi duby starými, ježto v hlubině pouště sloužily mu za knihy. Jméno, stáří jeho a den příští byli také zaznamenáni na jedné třtině u kořen stromu. Divil jsem se křehkosti té poslední památky. Bude trvati déle než já, odpověděl mi otec, a bude vždy míti ceny více, než to málo dobra, které sem učinil.

Odtud přišli jsme do hlubokého údolí, kdež jsem viděl věc přeodivnou. Byl to most přirozený, jako ten ve Virginii, o kterém snad mluvíti slyšel jsi. Lidé, synu můj! zvláště z krajiny tvé, následují často přírody, ale vyobrazení jich jsou skrovničká; ne tak příroda, když jí líbo následovati děl člověka! Ta prostírá mosty od vrchu jedné hory na vrch hory druhé, zavěšuje chodníky v oblacích, rozlévá řeky za oužlabí, vytíná hory za sloupy, za vodní kotel — moře.

Prošedše sklepem jediným toho mostu stavíme se u prostřed jiného zázraku: nebo chodili jsme z jednoho očarování ve druhé. Byly to hrobky Indův z dědiny, neboli háj smrti. Poustenník povolil jim pochovávatí mrtvých vedlé obyčeje dávného; a posvětil toliko místa křížem. Země hřbitova byla rezdělena, rovně, jako pole jich obecné, na toliko částek, koliko rodin. Každá část dělala hájek pro sebe, rozdílný vedlé chuti a srdce těch, kdož štúpili jej. Potůček vinul se bez hrkotu prostředem háje; nasývali jej struhou pokoje. To milé útočiště duší uzavřino bylo na východ mostem, pod kterým jsme prošli; dva pahrbkové obmezovali je k půlnoci a poledni; otvíralo se jedno na západ, kdež vystával velký les jedlový. Kmení těch stromů červené, mramorované zelenem a nápodobné sloupům vysokým, působilo nádhernou síň u toho pěkného chrámu smrti. V lese onom panoval hluk slavný, podobný temnému zvuku varhan pod klenutím křesťanského kostela; ale zabrav se do hlubiny té svatyně člověk slyšel toliko chvalo zpěvy ptačtva, slavíčího na památku mrtvých slavnost věčnou.

Vyjdouce z lesa uříme dědinu, založenou na břehu jezera, u prostřed pousty květné. Přišli jsme tam průchodem skrze šácholany a zelené doubí, obrubující jednu

z těch starodávných cest, které se nalézají na poušti. Uhlédávše Indové starého pastýře na pláni, opouštěli tudíž práci a sbíhali se k němu. Jedni líbali uctivé šat, druhí podporovali kroky jeho motavé; matky vyzdvihující dítky ukazovaly jim otce dobrého. On chodě vyptával se, co se děje v osadě: dával radu jednomu, káral vlivné druhého; mluvil o žněch nastávajících, o vychování dítek, o potěše v zármutku, a mísil Boha do všech řečí svých.

S tímto průvodem podáme se k jednomu kříží velikému stojícímu u cesty. Tu sluha Páně obyčej mívál vzývati Boha s osadníky veřejně. „Moji milí novorozenci v Kristu!“ řekl on, obrátě se k zástupu, „přibyl vám bratr a sestra; a na doplnění štěstí vidím, ana prozřetelnost božská ušetřila včera obilí vašeho: to hle jsou dvě veliké příčiny děkovati jí. Vykonejmež tedy povinné Bohu díky, a každý měj pobožnost vroucnou, vděčnost neskončenou a srdce skroušené.“

Potom poustenník pod širým nebem prostými, nelicnými slovy jal se konati modlitbu k Bohu, a všecken zástup modlil se s ním, kleče u vysoké trávě. Zorní záře, jevíc se v záhoří, zplameňovala východ rozlehlý. Všecko bylo zlaté nebo rozlehlé na poušti; voda odrážela proměnný nebes oheň, jakož i rozsochaté lesů a skalin vršky, jenž splývaly nad břehy jejími. Hvězda dnová, ohlášená tolikým bleskem, vzešla naposledy z propasti světla, a sličný paprsek její radostně zasvítal na to shromáždění nevinné. Ó modlitbo slavná, ó podívání rozkošné na zástup dívochů, jedněmi ústy, jedním srdcem veleblících stvořitele! Chrámem tu poušť, krovem širé nebe, slunce svíci chrámovou! Není, není pochyby, že slyšel Bůh modlitbu tu, že tu chvíli, kdy jsme se kofili, sstoupil na veškeré lesiny, nebo cítil jsem, ano přicházel do srdce mého.

Po té modlitbě, při které mi nedostávalo se jediné deary Lopézovy, podali jsme se do osady, kdež vášný pamoval svazek pospolitého a přirozeného života. Na konci háje eypřišového staré pouště viděti bylo znikající orbu. Zlaté klasy kolébaly se nade kmením poražených dubů, a snop jednoroký nahražoval strom desíti věků. Všudy lesy zůstavené plápolu, vyrážejí dýmu mraky do hory, a pluh zdlouha ponáší se po ztelleosti kořání jejich. Měřiči, s provazci dlouhými, chodí vyměřujice pustinu, a soudce stanoví první ku jmění právo. Ptactvo postoupá hnízd svých, doupě šelmy lité stává se chalupou. Slyšeti břinkot kování a rány od sekery probuzují posledníkrate oblas, sám umírající se stromy, útočištěm svým. Bloudil jsem u vytržení mezi těmi obrazy, oslazenými pomněním na Atalu, a představováním sobě blaženosti, kterouž se kojiti mělo srdce mé. Divil jsem se prospěchu umění nad životem divokým, viděl jsem oběti se člověka divokého na poušti, byl jsem při snoubení prvotním člověka se zemí: an člověk tou úmluvou velikou postoupil zemi dědictví potu svého, a země podvolila se věrně vydávati žně, chovati děti a popel člověka.

V ty doby přineseno missionáři dítě, jež on okřtíl mezi jasmíny květočímí u žídla vod, ana zatím rakev nesena jest u prostřed her a prací do smrti háje. Dva snoubenci dostali požehnání pod dubem, a potom šli jsme osadit jich do nového koutu pustiny. Pastýř kráčel napřed. Ten malý zástup, pojda od skály ke skále za svým správcem ctihodným, představoval obměkčenému srdci mému ta stará tažení prvotných čeledí lidských, když Sem se syny svými podával se světem pustým, následuje slunce, jenž chodili před nimi.

Chtěl jsem se tázati poustenníka výborného, kterak

spravuje děti své; odpověděl mi s velikou vřidností: „Nedal jsem jim žádného zákona, naučiv je toliko milovati se vespolek, modliti se Bohu a očekávati lepšího života: všechny zákony světa jsou toho menší. Vidíš na návsi chalupu větší nad jiné; ta slouží za kapli, kdy deštivo jest. Tam se shromažďují ráno a večer chválit Pána, a kdy nejsem já přítomen, vykonává stařec jeden modlitbu; nebo starost jest jako mateřství, jako kněžství přírody. Potom rozejdou se po práci na pole, a jakkoli jmění rozděleno jest, by navykli hospodaření společnému, nicméně obilí klade se do stodol obecných, pro zachování lásky bratrské. Čtyři starcové rozdělují podle rovnosti požitky práce.“

Správa ta těšila mne nad míru, a cítil jsem tudíž přednost toho života stálého, mravného a pracovitého, nad onen tékavý, neprospěšný a lení divochů.

Ach René! já nerepci proti prezřetedlnosti, jednak vyznávám, že nepomním nikdy na tu obec evangelickou bez trpkého citu toužení. Kéž jedna chatrč s Atalou v tom kraji užastnila život můj. Tam by konec bylo bloudění mému; tam s milovanou manželkou, jsa neznám světu, v štěstí okrytém hlubinami lesů byl bych pošel, jako ty řeky, kteréž nemají jména na poušti! Na místě toho pokoje, ježž tenkrát jsem sobě předpovídati směl, v jakém zármutku strávil jsem dny své! Býti za hříčku ustavnou štěstí, metánu na všechny břehy, drahně času vzdálenou od své vlasti, a nenalezti tam po navracení se ničehož, mimo chalupu zřícenou a přátele zapomenuté v hrobě: ten býti měl osud Šakty!

Jednání.

Byl-li sen můj o blahosti živý, netrval aspoň dlouho, a pročitění čekalo mne v jeskyni poustenníkově. Užasím jsem se, že Atala přicházejícím nám o polednách nevyběhla vstříc. Jakási hrůza pojala mne náhle, cítil jsem, že mi usedalo srdce, a vidíno mi, jakoby bobkovi šustělo smutně na vrchu. Blíže se k jeskyni, nesměl jsem volati Lopézovy dcery. Mysl má děsila se zároveň buď hlasu, buď mlčení, ježto následovati mělo na mé volání. Ještě více strašila mne noc, panující u vchodu skály, i dím k misionáři: „Ó ty, jehož provodí a zesiluje Bůh, vstup do té mráčky a navrať mi Atalu!“

Jak jest slabý, kým vládnou náruživosti! jak jest silen, kdo jich prost jsa spoléhá na Boha! Byla větší mysl v srdci víry plném kmeta, usvadlého věkem sedmdesáti šesti let, nežli ve vši mladosti prsou mých. Muž pokoje všel do jeskyně, a já zůstal vně, plný strachu. Brzy slabý zvuk, nápodobný k náreku, vyšel z hlubiny skalní a uhodil v ucho mé. Vykřikna a nalezna všecku sílu, vrazil do noci jeskyně. — — Duchové otců mých! vy jedni víte, jaké divadlo ranilo mé oči!

Poustenník rozžžav pochodni z louče, držel ji třesoucí se rukou nad ložem Atalíným. Ta mladá, pěkná dívka, odpolu zpodepřená na lokti, vidína jest bledá a rozčechraná. Krůpěje bolestného potu blyštěly se jí na čele; oči její napoly zhaslé snažily se ještě vyrazěti lásku ke mně, a ústa její usmívala se. Zaražený, jako bych ohromen byl, s upřenýma očima, vztaženýma rukama, rtoma odpolu otevřenýma, stál jsem nepohnutě. Hluboké mlčení panovalo za chvíli mezi třemi osobami toho žalost-

ného divadla. Poustenník přerhl je první. „Totéž,“ řekl, „zimnice od unavení; poddejme se vůli boží: Bůh se smiluje nad námi.“

Na ta slova krev stavená vzala opět běh svůj do srdce mého, a citlivostí divochovou přešel jsem na rychlost od zoufání do důvěrnosti nemírné. Jednák Atala nenechala mne dlouho v ní. Pohnouc smutně hlavou znamenala nám, abychom se přiblížili k loži jejímu.

„Otče můj!“ pravila mdlým hlasem, obrátíc se k duchovníku, „blízka jsem poslední hodinky. Ó Šakto! poslyš bez náramného zoufání tajemství, které jsem skrývala před tebou, abych neučinila tebe nešťastnějším a poslušná byla matky své. Nepřekaziž mi znamenání bolesti, kteráž by privodila kvapně konec té chvíli, kterou mi žítí zbývá. Mnoho povídati mám, avšak podlé bití toho srdce stávajícího — podlé nevím jaké tíže ledové, kterou ty prsy ledva zdvihají, cítím, že dosti chvátati nemohu.“

Po mlčení krátkém Atala promlouvala takto: „Smutný osud můj počal téměř prvé, než jsem spatřila světlo. Má matka počala mne v neštěstí; s tíhotou nosila mne v životě a vydala na svět s náramnými bolestmi: pochybováno o mně. Chtěci zachovati dny mé, učinila jsem slib zavazajíc se jménem mým, že věčné zachovám panenství, jestliže ujdou smrti. — Slib nešťastný, kterýž mne uvrhuje do hrobu!

„Bylo mi na šestnáctý rok, když jsem ztratila matku. Několik hodin před tím, než zhasla, povolala mne k posteli. „Dcero má,“ pravila mi u přítomnosti jednoho misionáře, který potěšoval poslední hodinky její, „dcero má! víš, jaký slib učinila jsem za tebe. Chtěla-li bys, aby sklamala matka tvá? Ó má Atalo! zůstavuji těbe světu nehodnému křesťanky; u prostřed modloslužebníků,

kteří pronásledují Boha otce tvého a Boha mého, kterýž, dáv tobě dny života, zachoval tě druhým zázrakem. Mé milé dítě, přijmouc rouchu panenskou odřekneš se toliko bídy chatrče a smrtedlných naruživostí, které zarmoutily střeva matky tvé! Nuže, pojd milenko má, pojd, přísáhní na ten obraz matky spasitelovy, v rukou toho svatého kněze a tvé matky umírající, že mne nezradíš přede tváří nebes. Pomni, že jsem zavázala se pro tebe, abych zachovala život tvůj, a že nesplníš-li slov mých, ne ty treatána budeš, ale matka tvá, jejíž duši uvržeš do muky věčné.“

„Ó matko má! proč jsi tak mluvila! ó náboženství, jenž jsi jednímkrátem strastí mou a štěstím mým! ztracuješ mne a potěšuješ mne! A ty, milý a smutný předmôte naruživostí, která mne zžírá i v náručí smrti! ó Šaktol! vidíš nyní, co způsobila přikrost osudů našich! — Prolévající slzy a přivínouc se k prsím mateřským, zaslíbila jsem co žádáno. Missionář vyřekl nade mnou ta hrozná slova a dal mi škapulír, který mne víže na vždycky. Matka má hrozila mi klatbou, jestliže bych kdy zrušila slib svůj, a poručivši mi tajiti toho nepřestupitelně pohand, pronásledovníká náboženství mého, skonala objímající mne.

„Neznala jsem tenkrát nebezpečnosti té přísahy. Jsouc plna vroucnosti a horlivá křesťanka, hrdá na krev španielskou, probíhající mé žíly, neviděla jsem výkol sebe člověka hodného mé ruky: plésala jsem, nemajeci jiného ženicha, mimo Boha matky mé. — Uzřela jsem tebe, mladého, pěkného vězně: obměkčena osudem tvým směla jsem mluvití s tebou u hranice lesu — a hned pocítila veškeré tíže slibu svého.“

To kdy řekla Atala, já, zatna pěsti a pohlédna na

missionáře okem hrozlívým, zvolal jsem: „Hle! to jest to náboženství tak náramně schválené! Zlořečená přísaha, která mi odmíná Atalu! Zlořečený ten bůh, který protívuje se přirozenosti! Člověče! kněže! co jsi přišel tropit do lesů?“ —

„Tebe zachránit!“ odpověděl stařec strašlívým hlasem; „krotit náruživosti tvých a zbraňovat ruhači, abys nevalil hněvu nebeského na sebe! Pěkně tobě sluší, mladíkovi ledva na svět přišlému, toužiti bolestí svých! Kde jsou známky trápení tvého? kde snesená bezprávi? kde ctnosti tvé, kteréž by jediné ospravedlnily nářek tvůj? Kde jaká služba, kde dobří skutkové tvoji? Nešťastníku! nic není tvého, než náruživosti, a ty smíš reptati proti nebesům! Až třidceti let, jako otec Aubri, strávíš u vyhnanství na horách, méně hotov budeš souditi ústavy Prozřetelnosti; potom seznáš, že nevíš nic, že nejsi nic, a že není kázně tak přísné, není zloby tak strašlivé, již nésti nezasloužilo by tělo porušené.“

Blesk, který starcovi z očí vycházel, obrostlá brada jeho, která dorážela k prsím, jeho slova ohromující činily jej podobna Bohu. Poražen jsa důstojenstvím jeho padl jsem k nohoum jemu, prose za odpuštění výstupku. — „Synu můj!“ odpověděl mi hlasem tak lahodným, že lítost vstoupila do srdce mého; „synu můj! ne pro sebe káral jsem tebe. Ach! dobře máš, přišel jsem dělat málo do lesů těchto, a Bůh nemá služebníka nehodnějšího nade mne. Ale synu můj! nebi, nebi zlořečiti nikdy nesmíme. Odpuť, jestli jsem tě urazil; ale poslyšme sestry tvé. Snad jest pomoci; nezoufejme. Šakto! Bůh dal člověku naději.“

„Mladý příteli můj!“ převzala mluvu Atala, „tys byl svědkem zápasu mého, a předees viděl jen nejmenší částku;

ostatek tajila jsem před tebou. Ano, otrok černý, skropující potem horoucí písek Floridy, jest méně bídný, než byla Atala! Vzbuzujíc tebe k outěku, avšak jistá smrti, kdyby se oddálil ode mne; bojíc se utéci s tebou do pouští, a předce prahnouc po stínu lesovém a volajíc hlasem velikým pustinu. — Ach! kdyby bylo jen opustiti rodiče, přátele, vlast; kdyby (hrozné k vyřknutí) jednalo se jen o ztrátu mé duše! — Ale tvůj stín, ó matko má! byl vždy přede mnou, předstíraje mi muky své. Slyšela jsem tvé úpění, viděla plamen pekelný zžíratí tebe! — Noci mé byly suché a plné přístrachů; dni mé neutěšené; rosa večerní usychala padajíc na horké tělo mé; rty otvírala jsem větříkům, a větřici nedadouce mi okřání zažehali se od ohně dechu mého. Jaké trápení, viděti tebe neustavně před očima, daleko od lidí, v hlubokých pustinách, a cítiti mezi mnou a mezi tebou hráze nepřestupitelné. Konati život svůj u nohou tvých, sloužití za otrokyni tobě, strojiti oběd a lože tvé v některém koutě světa neznámém, byla by pro mne blaženost svrchaná: blaženosti té blízka byla jsem a nemohla jí užiti! Jakou jsem zamýšlela radu! jací snové vycházeli z toho smutného srdce! Někdy, uprunc očí na tebe, u prostřed pouště, jala jsem se poddávat žádostem nesmyslným, jako hodným trestu. Brzy chtěla jsem býti jediný tvor s tebou žijící na světě; brzy, cítě božství, jenž mi překáželo v strašlivých zámeznostech, přála jsem, aby pošlo božství to, kdybych jedno já, zavřená v tvém náračí, metána byla od propasti k propasti, s zříceninami Boha i světa. Tu chvíli, — Hci-li smím? — tu chvíli, ano pohřizuje věčnost mne, ano postaviti se jdu před soudce neuprositelného, to okamžení, v kterém bych poslušna byla své matky, vidím s radostí, že stráven jest od panenství život

máj — a i teď, v hrozném odpera, umírám litujíc, že jsem nenáležela tobě!“ —

„Dcero má!“ vešel poustanník do řeči, „bolest mámi tebe. Ten výstapek náruživosti, do kterého se podáváš, málo kdy pravý jest: ten ani v přirozenosti není, a jest proto méně hoden trestu před Bohem, že raději omyl ducha, nežli zlobu srdce zjevuje. Mělas varovati se zámezností, nehodných své celosti. Ale milé dítě! tvá mysl klopotná přílišně zarmoutila tebe nad slibem tvým. Náboženství pravé nežádá obětí větších nad lidské. Jeho pravé cítě, jeho mírné etnosti předějí daleko cítě zcestné a ctnosti přepjaté domnělého hrdinství. Kdybys byla klesla, i nu! ubohá ovečko zbloudilá! dobrý pastýř by hledal tebe, a přivedl opět ku stádu. Pokladové žele byly otevřeny tobě; potoků krve potřeba jest k smazání omyl před lidem; Bohu na jediné slze dosti. Upokoj se, má milá dcero! tvůj stav žádá pokoje; utecme se k Bohu, on léčí každé rány služebníků svých. Jestli to vůle jeho, jakož se naději, že jest, aby jsi vyšla z té nemoci, vyučím tebe pravdě, a zproštěna budeš svého slibu před Bohem a konati dny své u mne, se Šaktou manželem svým.“

Po těch slovích starcových Atala uchváčena jest dlouhou křečí, které zniknouc dávala znamení strašlivé bolesti. „Jakže,“ pravila náruživě, s sepjatýma rukama, „bylo tedy pomoci! mohla jsem zproštěna býti slibu svého!“ — „Ba mohlas, dcero má!“ odpověděl otec, „a můžeš dosavad.“ — „Pozdě, pozdě jest!“ zvolala ona. „Ach! že mi jest umříti v okamžení tom, kdy slyším, že jsem mohla býti šťastná! Kéž jsem znala dříve toho svatého kmeta! Jaké bych dnes požívala radosti, s tebou, se Šaktou, s křesťanem — potěšená, zotavená od toho muže velebného — v této poušti na vždycky! — Ó to by přílišná

byla blaženost!“ — „Utěš se!“ dím jí, vezma za ruku tu ubožičku; „utěš se, to štěstí bude nám.“ — „Nikdy, nikdy!“ pravila Atala. — „Kterak?“ dím já opět. — „Ty nevíš konce!“ řekla panna; „včera — v té bouři — tys mne tiskl — tvá to vina — byla jsem na tom, abych zrušila slib svůj — uvrhla matku svou do plamenné propasti! — Již klatba její naléhala na mne; již jsem klamala Bohu, kterýž vysvobodil život můj. Líbaje mé rty třesoucí nevěděš, ach! nevěděš, že objímáš smrt!“ — „Pro Boha!“ zvolal misionář, „milé dítě! co jsi činilo?“ — „Hřích! otče můj,“ vece Atala s pomateným pohledem; „jednak já zkasila jen sebe a zachovala jsem matku svou.“ — „Dopověz!“ dím spěšně, pln jsa zděšení, „dopověz!“ — „Nuže,“ řekla, předvádoucí slabost svou, „vzala jsem z domova s sebou —“ — „Což?“ vskočím jí do mluvy s hrázou. — „Jed!“ — dí otec — „Jest v životě mém,“ zvolala Atala.

Vypadne oheň z ruky poustenníku; já omdlévaje klesnu k nešťastné dívce; stařec obejmě obadva rama neme otcovským, a všickni tři v mráкотě mísíme za chvíli vzdychání svá na tom loži smrtedlném.

„Zbůra! zbůra!“ pravil brzo srdnatý poustenník, rozsvěcuje lampu. „Maříme drahou chvíli; hledejme pomoci, Bůh se smiluje nad námi! — Snad ještě lze — doero má, ó žes neřekla včera!“

„Ach, otče!“ řekla Atala, „hledalati jsem tě minulé noci; ale nebe na pokutu viny mé oddálilo tě ode mne. Jednak, všeliký prostředek byl by neplašný; Indové sami, povědomí trávenin, nevědí prostředku proti jedu, který jsem vzala. Ó Šakto! suď o mém úžasu; kdy ne tak náhlý oučinek byl, jakož jsem se nadála. Láska zdvojila sílu mou; duše má nemohla tak brzy odloučiti se od tebe.“

Tu já ne vzdycháním hlasitým překazil jsem Atale vypravující, nýbrž výstupky divochům toliko známými. Válel jsem se zuřivě po zemi, rukama lomě a ramena si hryze. Otec starý s podivnou laskavostí běhal od bratra k sestře, a steré shledával pomoci. Při vši klidnosti srdce svého a tíži věku uměl se činiti srozumitelným mladosti naší, a lidskost jeho výtečná podávala jemu zvuků tklivějších a vroucnějších nad samu náruživost naši. Kněz ten, obětovaný od čtyřiceti let den co den službě Boží a lidu na horách, podobal se velikému zápalu, kouřícímu se stále na výsosti před Hospodínem.

Ach! bylo nadarmo vše, cokoli snášel, aby ulevil Atalině bolesti. Unavení, hoře, jed a náruživost smrtelnější nade všechny jedy pospolu sjednotily se, aby odňaly ten kvítek pustinám. K večeru znamení strašná se ukazovala. Mrtvost oudů všech uchopila Atalu a krajnosti těla jejího počínaly stydnouti. „Dotkni se prstů mých,“ řekla mi, „nejsou-li jako led?“ — Nevěděl jsem co odpověditi, a vlasy mi vstávaly hrůzou; potom pravila dále: „Včera ještě, můj nejmilejší! za jedním dotknutím tebe celá jsem se třásla, a hle, již necítím ruky tvé — ledva že slyším tvého hlasu; jeskyně ta mizí poznenáhlu vůkol mne. — Zpívají to ptáci? — již asi zapadá slunce — Šakto! světlo jeho pěkné bude na poušti, nad hrobem mým.“ —

Pozorujíc Atala, že slova její rozpouštěla nás ve slzy, vece: „Odpusťte mi, milí přátelé! jsem tuze mdlá; snad budu silnější! — Jednak umřítí tak v mládi! tak najednou! kdy srdce mé plné bylo života! — Pěstoune modlitby, měj se mnou strpení, neopusť mne. Myslíš, že matka má spokojena bude, a že Bůh mi odpustí vinu mou?“ — „Dcero má!“ odpověděl dobrý duchovník, prolévaje

a stíraje slzy třesavými a ochromenými prsty: „dcero má! celé tvé neštěstí pochází od nevědomy; vychování tvé divoké a nedostatky umění potřebného jsou zkáza tvá; nevěděla jsi, že člověku nesluší vládnouti živobytím svým. Potěšena buď tedy ovečko má! Pánbůh tobě odpustí pro nevinu srdce tvého. Matka tvá a ten missio-nář nerozumný, jenž ji spravoval, byli vinnější nad tebe, oni překročili svou moc, vynatíce na tobě slib nesmyslný, kterýž nikdy platnosti neměl a míti nemohl před Bohem; ale pokoj Hospodinův budiž s nimi. Vy všickni dáváte světu strašlivý příklad, *jak nebezpečná jest přepíatá horli-vost a nedostatek svědla u věcech náboženství*. Upokoj se, mé dítě; ten, který zkušuje ledví a srdce, bude souditi tebe podlé úmyslu tvého, jenž čistý byl, a ne podlé skutku, jenž byl úhonný.

„Co se týká živobytí, jestliže hodina tvá padla, v které usnouti máš v Pánu, ach, mé milé dítě! což málo ztra-tíš, ztratíc tento svět! Byvši živa v samotině poznala jsi hoře; co, kdyby viděla psotu pospolitosti; kdyby, při-stavši na břeh Evropy slyšela urážlivý křik bolesti, vznášející se od té staré země, kteráž jest toliko mrtvých popel, zapájený slzami žijících! Obyvatelé chaloupek i pa-láců, všickni vespolek trpí, všickni lkají v tom údolí. Vidíny jsou královny plakati jako sprosté ženy, a uža-snouti se bylo nad množstvím slz, které byly v očích králů.

„Litovala by lásky? milá dcero! rovně tak litovala by snu. Znáš-li srdce člověka, a mohla by sčísti ne-stálosti tužeb jeho? Snáze by spočetla vlnobytí mořské, povalené od bouře. Atalo! sebe obětování, dobrodinstvo nejsou svazek věčný: byl by den, kdy snad ošklivost následovala by za sytostí; co přešlo, za nic by pokla-dano, nic by pozorováno nebylo, jedině neshoda chudého

a opovrženého spojení. Bez pöchyby, dcero má! nejpöknöjší láska byla ona toho muže a ženy té, kteřížto vyšli z ruky stvořitele. Ráj byl zdölán jim; byli nevinní a nesmrtedlní. Dokonalí na duši i na těle srovnávali se ve všem; Eva stvořena byla Adamovi, Adam Evö. I jestliž nemohli oni udržeti se v tom stavu blaženém, kdož moci bude po nich? — Ať nedím o sňatcích prvního lidu, o tom spojení nevymluvném, kdy sestra byla manželkou bratru; láska a přizeň bratrská sloučily se v srdci jediném, a čistota jedné z nich veličila lahodnost druhé. Všecka ta spojení skormoucena jsou; závist připhžila se na oltář trávný, kde oböetováno kozlátko; panovala pod stánkem Abrahamovým a na loži tom, kde arciotcové okoušeli tolika radostí, že zapomnali na smrt matek svých. Mlčím o klopotech hospodářství, o svätích, o výčítkách obapolných, o nepokoji a všech psotách tajných, ježto bdi pod poduškou lože manželského. Žena obnovuje bolesti své pokaždé, kdy matkou se stává, a vdávání její döje se s pláčem. Jaká žalost nad ztrátou, novorozence, jež matka kojíc vidí umíratí na svém klínu! Hory byly plné úpění; nic nepotöšilo Rachele, že synü jejích nebylo více.

„Ale řekneš, že celá to byla žádost tvá, žiti v chatrné chaloupce s vyvoleným svým; že jsi nebledala sladkostí manželstva, jako raději vnady onéno pošetilsti, kterou jinostvo nazývá milostí: klam, omyl, marnost, sen myslí ranéné! I já, dcero má! znal jsem bouř srdce; hlava ta nebyla vždycky plechatá, ani prsy ty tak poklidné vždycky; jako se zdají tobö tento den. Věř mnö zkušenému: kdyby človök stálý v náklonnostech neustavnö svých nalézal, čím by zbuzován byl cit jeho, jsa obnoven stále; mimo pöchybu, samota a milost vrovňaly by Bohu jej samému;

nebo to jsou ty dvě potěchy věčně Svrchovaného. Ale duše člověka ustává a nikdy nemiluje úplně dlouho téhož samého předmětu. Vždy jsou dvě stráněčky, kterými dvě srdce netýkají se sebe, a ty stráněčky učiniti mohou život dosti nesnesitelný.

Posléze dcero má! veliká jest to vada člověka, že ve snách o blahosti zpomíná na tu křehkost smrti spojené s přirozením jeho. Jest nám dokonati, jest nám rozloučenu býti. Dříveji, později, buď jakákoli blahost tvá, bylo by tomu obličejí krásnému proměnití se v tu jednotvárnou způsobu, kterou hrob dává rodině Adamové; ani Šaktovo oko nepoznalo by tě mezi sestrami hrobovými. Láska nevztahuje vlády své na červy rakevní. Což dím, ó marnost nad marností! co mluvím o moci přátelství na zemi! Chceš, má milá dcero, věděti vztažení jeho? Kdyby člověk některý se vrátil na světlo několik let po smrti, pochybuji, aby uvidín byl s radostí od samých těch, kteří prolili nejvíce slz na památku jeho; tak brzo člověk přichází v nové spolky! tak snadno na se běře jiné navyklosti! tak přirozená jest jemu nestálost! takou maličkostí jest život náš, i v srdci přátel!

Děkuj raději dobrotě božské, milá dcero, že tak brzo vytrhuje tebe z toho dolu strašného, a povolává do sídla blaženosti, kteréž nikdy nebude konce.“

Jako poslední záře dnová utěšuje větry a prostírá pokoj na nebi zkrášeném, tak starcova slova poklidná utišila náruživosti zbourené u vnitřku mé milenky. Zdála se mysliti jedině na bolest mou a na prostředky, jimiž by snesitelnou učinila svou mi ztrátu. Brzy pravila, žeby umřela šťastná, kdybych připověděl neplakati jí; brzy mluvila o matce, o vlasti mé, a hleděla vytrhnouti mne z bolesti přítomné, vzbuzujíc ve mně jiné památky;

napomínala mne k trpělivosti a k ctnosti. „Ty nebudeš povždy nešťastný,“ řekla mi; „zkušuje-li tě dnes nebe, jest to proto, abys více měl lítost nad neštěstím svých bratří. Srdce, milý Šakto! podobá se oněm stromům, kteří nevydávají na člověčí rány balsámu, leda žeby ocel ranila je samy.“

Takto řešši obrátila se k missionáři, hledajíc oblečení u něho, kteréz mně zjednala; a tak odměnně potěšujíc a potěšována jsouc, přijímala a dávala slovo života na loži smrti.

Poustenník, čím nešťastnějšími byli jsme, tím více namáhal pilnost svou; jeho staré kosti okřivaly teplem milosti a pořád, upravuje léky, rozsvěcuje oheň, obnovuje stlání, držel podivné řeči o Bohu a blahosti spravedlivých. Maje pochodni náboženství v ruce, zdál se předcházeti Atalu k hrobu a zjevovati jí divné tajemství jeho. Celá jeskyně plna byla velikosti té smrti křesťanské, a duchové nebeští, mimo pochybu, pozorovali toho divadla, v kterém náboženství samojediné zápasilo s láskou, mladostí a smrtí.

Zvítězilo to náboženství božské, a znáti bylo triumf jeho po svatém zármutku, jenž následoval v srdcích našich za prvním náruživostí klopotem. Okolo půlnoci Atala vidina jest obživati k opětování modlitby, kterou jí předřikal duchovník u lože. Brzy potom podadouc mi ruku, hlasem ledva slyšitedlným pravila: „Synu Utalisův, pamatuješ-li tu první noc, kdy jsi mne držel za pannu poslední milosti? Ó divné tušení osudu našeho!“ — Umlkla; potom dí: „Když si pomyslím, že tě opustiti mám na vždycky, srdce mé usiluje ožiti tak náramně, že pro milost velikou cítím téměř do sebe moci státi se nesmrtedlnou. Ale Bože! staň se vůle tvá.“ Utichši opět

za chvíli pravila dále: „Nyní zbývá, bych tě prosila za odpuštění té žalosti, kterou jsem ti způsobila. Trápila jsem tě svou hrdostí a svéhlavostí. Šakto! trochu prsti, nasypané na tělo mé, brzy postaví světy mezi mnou a mezi tebou, a sprostí tebe na vždy břemene neštěstí mého.“

„Mne za odpuštění!“ díím jí, pohřížený v slzách, „zdaž nezpůsobil jsem já tobě všeho neštěstí?“ — „Příteli můj,“ pravila ona, vejdouc mi do mluvy, „tys mne užastnil velice: a kdyby mi bylo ještě jednou živu býti, volila bych raději tu blahost milovati tebe chvíli u vyhnanství nešťastném, nežli celé živobyťi strávití pokojně ve své vlasti.“

Tuto zatajil se hlas Ataly: stínové smrti kladli se vůkol očí a úst jejích; bludné prsty něčeho se týkati chtěly; mluvila pošeppo s duchy neviditedlnými. Brzo na to usilovala, ačkoli nadarmo, odvázati s krku malý křížek; i prosila mne sníti jej a řekla mi: „Když jsem mluvila s tebou poprvé u hranice, viděl jsi tento křížek blyštěti se proti ohni na prsech mých; to jest celé jmění Atalino. Lopéz, otec tvůj a můj, poslal jej mé matce, když jsem se narodila. Přijmi tedy to dědictví ode mne, bratře! chovej je na památku neštěstí mého. Utečeš se k tomu Bohu nešťastných v strasti života, a daruješ snad slzu milence své. Šakto! mám na tě poslední prosbu! Příteli, spojení naše nemohlo než krátké býti na zemi, ale po tomto životě jest život delší. Ó jak trpké bylo by, rozloučiti se s tebou na vždycky! já tě předcházím dnes toliko, a budu čekati tebe v království nebeském. Jestlis miloval mne, mladý modláři, dej se vyučiti náboženství křesťanskému, které zachystá spojení naše u věčnosti. Učinilo před tebou veliký zázrak to náboženství

božské, jelikož schopnou udělalo mne, opustiti tebe bez zoufanlivé žalosti, v které bych umřela sice. Nicméně Šakto, nechci od tebe, než slovo prosté; dobře vím, co to jest žádati přísahy. Snad by slib ten rozděloval tebe od některé ženy šťastnější nade mne! — bude-li tě která milovati, jako Atala? — Ó matko má, odpusť své zbloudilé dceři! Padám opět do mdloby a ujímám ti, ó Bože, myšlení, které náleží jedinému tobě!“

Proklán jsa bolestí a úpěje, jakoby se rozskočiti bylo mému srdci, slíbil jsem Atale přijíti jednou víru křesťanskou. To vida poustenník zdvihl se s nadšeným pohledem, a vztáhna ruce ke sklepení jeskyně: „Přispěj,“ zvolal, „přispěj veliký Bože!“ — To propověděv poklekne vedlé lože s vroucností, tichý jsa, jako v hlubokém rozjímání. Jeho příkladem, co nějakou mocí nadpřirozenou, uchvácený vrhu se já na kolena a skloním hlavu k nohám Ataliným. Strašlivé ticho panovalo mezi námi za chvíli, potom muž výborný, pohleděv na dívku, náhle pronesl ta slova: „Jdi, duše spanilá, spoj se s stvořitelem svým!“ — Atala skonala.

Tuto Šakta podruhé u vypravování přinucen byl stanouti. Slzy ho polily a hlas jeho vydával toliko pře-tržená slova. Sachem slepý otevřel ňadra a vytáhna křížek Atalin: „Tuhle,“ pravil, „jest ten základ protiviv-ství! Ó René, ó synu můj! ty jej vidíš, já nevidím více! Pověz mi, za tolik let nezměnilo-li se zlato jeho? Znáti-li na něm slzy mé? Poznal-li by to místo, které ta svatá dívka líbávala ústy svými? A co Šakta, není posud kře-stanem? Jaké příčiny důležité politiky a vlasti držely jej dosavád v bludu otcův jeho? Nebude meškati déle. Volá mne ze země: kdy miníš sstoupiti do hrobu, že nesplňu-ješ slova daného? — Ó země, nebudeš mne čekati dlouho!

Jen co kněz zmladí vodou tuto hlavu hořem šedivou,
naději se spojení býti s Atalou. Ale nechať skončím
přiběh svůj.

Pohřeb.

Nepokusím se, ó René! vypisovati tobě zoufalost,
která uchvátila duši mou, když Atala vydala poslední
vzdechnutí. K tomuž více by náleželo teplosti, než mi
se dostává; musily by zavřené tyto oči otevřítí se slunci,
aby žádaly počtu od něho slzí vylitých na světlo jeho.
Ano, tento měsíc, svítící tu dobu nad hlavami našimi,
ustane prvé objasňovati samoty Kentucké; Ohio, nesoucí
tu chvíli člny naše, stává prvé běh vod svých, než slzy
mé ustanou téci pro Atalu. Celé dva dny byl jsem ne-
čítadlen domlouvání poustenníkova. Přeje ukrotiti žalost
mou ten výborný muž nežíval marných důvodů zem-
ských; spokojoval se říkati mně: „Synu můj, to jest vůle
Boží!“ a přivinoval mě k sobě. Nevěřil bych nikdy, bych
toho byl sám nezkusil, že tolik jest potěšení v tak mále
slov oddaného křesťana.

Laskavost, léčení, nezměnná trpělivost starého sluhy
Hospodinova překonaly posléze mou urputnou bolest. Sty-
děl jsem se za slzy, které on vyléval pro mne. Otče!
pravím jemu, totéž přliš; nechať náruživosti jinochovy
nekormoutí déle pokoje dnů tvých. Dovol, ať odnesa
ostatky své milenky pochovám je v některém koutě pou-
sty, a budu-li odsouzen k živobytí delšímu, snažím se
hoden býti té svatby věčné, kteráž mi slíbena od Ataly.

Při tom nenadálém navrácení myslí mé ten dobrý
otec tetelil se radostí; i zvolal: „Ó tvůrce, ó Bože můj,
dokonej dílo své: navrať pokoj té duši strápené a nezůstav

mu po tom neštěstí ničehož, kromě prospěšné a pokorné památky!“

Muž spravedlivý odepřel mi toho, aby mi vydal tělo mé milenky; ale představil mi, že povolá osady a pochová dceru Lopézovu se vši úpravou křesťanskou; čehož já opět zbraňoval jsem, řka: „Neštěstí a ctnost Ataly neznámé byly před lidmi; nechať hrob její, vykopaný soukromě rukou tvou a rukou mou, sděluje tu mrákotu.“ Umluveno, bychom zjítra, když vycházeti bude zorní záře, zahrabali Atalu pod obloukem mostu přirozeného, u vchodu do háje smrti. Ustanoveno, že ztrávíme noc tu na modlitbách u těla té světice.

K večeru přinesli jsme ostatky vzácné k jednomu jeskyně otvoru, hledícimu na půlnoc. Poustenník zaobalil ji do evropejského plátna, předeného od své matky; to bylo jediné zboží, kteréž mu pozůstávalo ze staré vlasti, a od dávna schovával je k pohřbu vlastnímu. Atala ležela na trávě citlivek pohorních; nohy, ruce, hlava, ramena a částka prsou jejích odkryty byly. Ve vlasech viděti jí kvítek šácholanu svadlý; — týž, který jsem položil na postel panenky, bych učinil plodnou ji! Rtové její, na vzor poupěte z růže, utržené přede dvěma jitrami, zdáli se prahnouti a usmívati se. Na lících bělostkvoucích viděti jí některé modravé žilky; krásné oči byly savřeny, nohy spojeny mravně a ruce alabastrové držely u srdce ebenový křížek; škapulíř osudný slibu nešťastného byl na krku jejím. Zdála se očarována býti od anjela zármutku a ode sna neviný a hrobu. Neviděl jsem nic nebeštějšího; a nevědomý, že ta panna požívala světla, vzal by jí za sochu usnulého panenství.

Duchovník neustal modle se celou noc; já tise seděl u hlav pohřebního lůžka mé Ataly. Kolikráte, když spala,

choval jsem na klíně tu hlavu utěšenou! kolikráte, přilna k ní, poslouchal a chystal dychání její! Ale nyní nevyšlo dechu z těch prsou nepohnutých, a darmo čekal jsem probuzení její krásy.

Měsíc půjčoval své bledé pochodně k tomu bdění smutnému. Vyšel o půlnoci, jako bílá panna, která se běře plakati nad rakví družky své. Brzo rozšířil po lese to velké tajemství těžkomyslnosti, kteréž tak rád povídá věkovitému doubí a břehům stovčkým jezera. Časem duchovník opětoval starou notou několika veršů starého básníře, nazvaného Joba, pravě:

Člověk vychází jako květ a podtat bývá, a utíká jako stín a netrvá.

Proč Bůh dává světlo zbědovanému a život těm, kteříž jsou ducha truchlivého?

Tak zpíval stařec. Hlas jeho vážný a poněkud líbý rozléhal se po tichu pouště. Jméno Boží a jméno hrobu odráželo se od hlasu všelikého lesiny i feky. Vrkání Virginických holubů, chrěstění spádu řeky v horách, cinkání zvonečku na pocestné přidávalo se k tomu zpěvu pohřebnímu; a zdálo se, jakoby v háji smrti odlehlý kůr zemřelých odpovídal hlasu poustenníkovu.

Mezi tím záplava zlatá povstala na východě. Kraňuci ozývali se na skalách a kuny vracovaly se do doupat jilmových; to bylo znamením k Atalinu pohřbu. Vložil jsem tělo její na plece, poustenník předcházel s rýčem: počneme sstoupati se skály na skálu; starost a smrt zdržovaly kročeje naše. Uhlédaje psa, který nás vyslídil v lese a který nyní, skákaje radostí, jinou nám vyznačoval cestu, dal jsem se do pláče. Často dlouhá křtice Atalina, chvěná větríky ranními, okřývala tváří

mou co zlatou rouškou; často, ustávaje pod břemenem, složil jsem ji do mechu a sedl k ní pro nabytí nové síly. Posléze přijdeme k místu, vyznamenanému od mé bolesti; sejdem pod klobouk mostový. Ó synu můj! — Bylo tu podívatí se na mladého divocha a starého poustenníka křesťanského, obadva na kolenu klečící proti sobě na poušti a ryjící hrob rukama ubohé dívky, jejíž tělo prostřeno bylo podlé nich ve vyschlém výmolu řeky.

Dokonavše dílo přenesli jsme tu krásu do lážka jejího z hlíny. Ach, což jiné strojil jsem pro ní lážko! Vezma potom trochu prstí do ruky a zachovávaje ticho strašlivé, upřel jsem poslednímkrát oči své na obličej Atalin; na to sypal jsem tu starověkou zemi na čelo osmnáctijaré. Viděl jsem znenáhla mizeti podobu své milenky a vděky její skrývati se pod rouchu věčnosti: ještě vyhlédaly poněkud prsy její ze země černé, jako strmí lilium bílé z temné hlíny. „Lopéze!“ zvolal jsem potom, „pohleď, syn tvůj pochovává sestru svou!“ — a tak zahrabal jsem Atalu zemí sna.

Vrátíme se do jeskyně, a tu zjevím missionáři úmysl, že se usadím u něho. Svátý muž, znaje ku podivu srdce člověka, vyskoumal mysl mou a podvod mé bolesti. I dí mi: „Šakto Utalissoviči, pokud žila Atala, mluvil jsem tobě, bys zůstal na té poušti; ale nyní změněn jest osud tvůj, ty náležíš vlasti. Věť mi, synu! bolest není věčná; dřívěji, později nachází konec svůj, proto že srdce člověka konečné jest; a totéž jedna z velikých běd našich, že nám není dlouho býti nešťastnými. Navrať se k Meša-sebi, jdi potěšovat své matky, kteráž tě čeká každý den a má potřebu tvé pomoci. Dej se vyučiti náboženství tvé milé Ataly, když příhodno bude tobě, a pamatuj, žeš jí přislíbil býti ctnostným a křesťanem. Já tu bdíti

badu nad hrobem sestry tvé. — Jdi, synu můj! Bůh duše tvé milenky a pamět na tvého starého přítele v horách pájdou s tebou do pouště.“

Taková byla slova člověka skalního; vážnost jeho u mne byla veliká, hluboká jeho moudrost, i poslechl jsem. Hned zítřa opustil jsem hostitele čestného, jenžto tiskna mne k srdci svému dával mi radu poslední, své poslední požehnání a poslední slzy své. Šel jsem okolo hrobu Atalina. Podivil jsem se, vida malý kříž, postavený nad nebožkou, jako viděti bývá stežeň korábu utonulého. Soudil jsem, že poustenník modlil se u hrobu v noci. Ta známka přátelství a nábožnosti starcovy přivedla mne k hojnému prolévání slzí! Projala mne tužba, otevřít ještě jednou ten rov a podívatí se konečně na milenku mou; ale strach jakýs nábožný zabránil mi. Sednu na zemi kyprou, do kteréž se již zarýval červ, hledaje průchodu ku kořisti své. Založiv loket na kolena, hlavu podpíraje rukou, zůstal jsem pohřížený v trpkých myšlénkách. Ó René! tuto jsem prvníkrate opravdově rozjímal marnost dnů našich a převelikou marnost úmyslů našich. Ó synu můj! kdož jest, aby neučinil rozjímání toho? já jsem jelen zšedivělý od zimy; věk můj rovná se věku vrány. A věru! po tolikých letech, kteráž odpočívají na hlavě mé, po tak dlouhé zkušenosti života neznám člověka, jenž by oklamán nebyl snem blaženosti: neznám srdce, ježto by nemělo rány tajné: srdce nejjasnější, na pohled, podobá se studnici na poušti Alachne: svrček zdá se býti tichý a čistý, ale nahlédneš-li do dna pokojného, uztíš ohromného krokodyla, jež chová studnice u vodách svých.

Uvidév takto vzjíti i zajíti slunce na tom místě žalosti, druhý den, jak uslyšán křik pelikánův, hotovím

se opustiti ten hrob posvátný. Odtud, co od cíle něj-
kého vyšel jsem, chtěje se dáti dráhou ctnosti. Třikrát
volal jsem duši Atalinu; třikráte duch pouště odpovídal
na hlas můj pod obloukem pohřebním. Pozdravil jsem
potom jitřní záře a pozoroval opodál na pohorní stezce,
ano poustenník kráčí k chaloupce nešťastníka jednoho.
Padna na kolena a co nejvroucněji obejma hrob, volám
hlasitě: „Odpočívej v pokoji v této cizině, ó dívko pře-
nešťastná! Na odplatu za milost, za vyhnanství a za pod-
stoupenou smrt opuštěna budeš i od Šakty!“ — Potom
prolévaje potoky slzí rozžehnal jsem se s dcerou Lopé-
zovou a vytrhl ze samoty té, zůstaviv u kořen nád-
herné památky přírody památku ještě spanilejší, nizounky
hrob ctnosti.

Z á v í r k a.

Šakta Utalissovic, Natcha rodem, vyjevil tento pří-
běh Renéovi Evropčanu. Otcové podali ho synům, a já,
poutník do dalekých zemí, pověděl jsem věrně tobě čte-
náři, co o něm vypravili mi Indové. Viděl jsem v té
pověsti mnoho věcí: obraz lidu lovcího a lidu role děla-
jícího; první zákonodárství pospolitosti, nebezpečnost ne-
umění a horlení nábožného; s druhé strany světlo, snáše-
livost a pravého ducha evanjelického; zápas nárůživosti
a ctnosti v srdci bezelstném, posléze svítězení nábožen-
stva nad citem nejurputnějším a nad hrůzou nejstrašli-
vější — nad milostí a smrtí.

Když mi Siminol jeden vypravil ten příběh, viděl
mi se velmi užitečný a docela pěkný, proto že on při-
činil k němu květ pouště, půvab chalupy a prostotu
u vypsání bolesti, jakou že zachoval jsem nepochlebují

sobě. Než jednu věděti věc zbývalo mně! Na dotaz, co se dalo s otcem Aubriem, nemohl mně odpověditi nížádný. Mělo to býti tajno vždycky mne i tebe, čtenáři, leč že Prozřetelnost všeřídící vyjevila mi, čehož jsem hledal. Poslyš, co se dalo.

Procházaje poříčí Mešasebéské, jenž dělá na pole-dne pěkné meze nové Francie, žádal jsem viděti na půl-noci druhý div té krajiny, spád Niagary. Stavím se na blízce toho spádu, v staré zemi Irokezů, když jednoho jitra, podávaje se planinou, vidím ženu, ana sedí pod stromem, držíc mrtvé dítě na klínu. Obměkčen jsa tím divadlem pojdu tíše k mladé matce, a slyším ji říci:

„Kdybys zůstal u nás, milý synáčku, jak milostně by napínala luk ruka tvá! Ramenem silným uchvátíl bys medvěda zuřivého a předstihl by na vrchu hory losa nejrychlejšího během svým. Bílý hranostaji skalní! tak brzy ušlý do krajiny duší! Jak tam užívíš se? Není tam otce, aby krmil tě lovem; bude ti zima a žádný duch nedá tobě kože, aby se prikryl. Ó musím já snažiti se, bych přišla zpívat písní a prsu podávat tobě.“ —

Po této modlitbě, obyčejné na poušti, ta matka mladá zpívala hlasem třesavým; kolébala děcko na klínu, skrápěla rty jeho mlékem mateřským a vynakládala na mrtvého všecku tu péči, která mívá se o živé.

Žena ta chtěla sušiti tělo dítěte svého na větroví stromu, podlé zvyku Indův, by potom do hrobu otcův je vnesla. Počala tudíž ten obřad laskavý a nábožný: svlekši dítě a dmychavši za chvíli do ústek jeho pravila: „Duše děťátka mého! dušinko spanilá! otec tvůj stvořil tebe na rtou mých pocolováním: ach! mé rty nemají moci dáti tobě zrození podruhé!“ — Potom odkryvši své prsy přitiskla k nim posledníkrátě ty ostatky

studené, kteréž byly by obživly od teploty srdce mateřského, leč že Bůh zanechal sobě dechnutí, co uděluje života.

Vstanouc hledá očima na poušti, okrášené od záře jitřní, stromu, na jehož větví zavésila by syna svého. Vyvolila javor červeně květoucí, obvěšený apiovým věncovím, jenž vydychovalo zápachy nejsladší. Jednou rukou sehnouc větev spodní, druhou položil tam dítě. Vrátil se zhůru vypuštěná ratolest, vzesouc s sebou ty svlečky nevinny, ukryté v listí vonném. Ó jaktě tklivý ten obyčej indický! Ve svém hrobu povětrném, ta těla proniknutá podstatou nadpovětrnou, obalená do věnků zelena a květu, očerstvená od rosy, balsamovaná dchem větrků, kolébaná od nich na též větví, na které slavík vystavěl hnízdo a slyšeti dává zpěv žalobný; ta těla tak vystavená ztracují všelikou ohyzdnost hrobovou. Jestliž to obal některé dívky mladé, jež povésila milencova ruka na dřevo smrti; jsou-li to ostatky dítěte, kteréž matka položila do příbytku písklátek: zdvojuje se ten půvab. Strome americký, nesoucí mrtviny na větví svém, jež oddaluješ od bytí lidských a bližší působíš obytu božského, odpočívá jsem u vytržení pod stínem tvým! Výtečný obraz tvůj ukazoval mi strom ctnosti! Jeho kořán roste v prachu světa tohoto, vrchol tratí se ve hvězdné obloze a ratolesti jeho jsou stupně jediné, po kterých člověku, putujícímu na této poušti, udá se vstoupati od země k nebesům.

Nyní matka, položivši dítě na strom, vytrhla sobě kadeř vlasů a povésila ji mezi lupení, an zatím dech jitřenky kolébal v posledním spaní děťátko, kteréž ruka matčina mnohdykrátě uspávala tu samu chvíli, na kolébee mechové. V tom okamžení jdu přímo k ženě, a vloživ jí na hlavu ruce své vydám tříkrát hlas bolesti. Potom,

nemluvíce ničeho, vzali jsme každý větvičku a odháněli hmyz bzející vůkol těla děckého. Ale varováno se odehnati holubici, jejíž hnízdo bylo na blízce a která přilétala uskubovat vlasů děckých, chtějíc ustlati měkčeji mladým svým. Indianka pravila jí: „Holubičko! nejsi-li duše synáčka mého uletělá, jsi bez pochyby máti, hledající, z čeho by upravila kolébku. Vezmi těch vlasů, jichžto já myti nebudu více u vodě Eskvinské; vezmi, ustel koloubátkům; kéž velký duch je zachová tobě!“

Zatím matka plakala radostí, vidouc vřidnost cizozemcevu. To když konáme, přijde mládec a dí: „Dcero Setulina! sejmi dítě naše, nezůstaneme tu déle, odejdeme s prvním sluncem.“ Jemuž já: „Brachu!“ pravím, „přeji ti modrého nebe, mnoho srn, bobrového pláště a naděje; nejsi tedy z té pouště?“ — „Nejsem,“ odpověděl, „my jsme vystěhovanci a jdeme hledat domova jiného.“ — To povědév bojovník sklopil hlavu k prsím, a koncem loka svého srážel hlavičky kvítkům. Vida, že slzy budou pod tím příběhem, i mlčel jsem. Žena snavši syna se stromu, dala ho nésti manželu. Pohlédali na dítě a usmívali se; bylo to, jakoby plakali. I dím: „Dovolíte-li, abych vám rozžehl světlo noci té?“ — „Nemáme žádné katrče,“ odpověděl bojovník; „chcete-li s námi, budem noclehovati u spádu.“ — „Velmi rád,“ řekl jsem a šli jsme pospolu.

Přijdeme brzy na zábřeh spádu, jenž ohlašoval se hrozným jekotem. Působí jej řeka Niagara, pocházející z jezera Eryé a uvrhující se do jezera Ontaria. Přímá výsost jeho obsahuje 114 střeviců. Od jezera Eryé až k Sautu řeka potíká stálým padajíc srázem, a u samého spádu ne tak řekou jest jako mořem, jehož proudy davem trou se v rozšklebený otvor propasti. Spád dělí se ve

dvě ramena a skřivuje se v podkovu. Mezi dvěma spády podává se ostrov, podemlený ve spodu a se vším stromovým visící nad směsí vod. Spousta řeky, srážejíc se na poledne, obli se u válec ohromný, pak se šíří co prostěradlo sněžné a pstrže se na slunci všelikými barvami. Část k východu padající sestoupá do mrákoty strašlivé; řekl by ramenem je býti potopy. Duhy obloučné kříží se nad propastí; vody, tepouce skálu otrásanou, obražejí se pěnavými víry, jenžto vynikají nad lesy, jako dým zanícení šířého. Boroví, ořeší plané, skalí tesané v podobu strašidel ozdobují to divadlo. Orlové, přitaženi proudem větrů, snášejí se kolující na svrček hlubiny, a kvikačové zavěšující se ohonem dlouhým na konec sehnutých větví lapají v propasti mrtviny medvědů a losů.

Zatím, když s potěchou, pomíšenou se strachem, spatřuji ten zázrak, Indička s manželem oddálí se ode mne. Hledám jich, vstoupaje proti řece nade spád, a naleznu je v místě hodném k jejich žalosti: leželi na trávě se starci, u člověčích kostí, zaobalených ve zvířecí kože. Užaslý nade vším, co jsem viděl za několik hodin, sednu k té ženě, řka jí: „Což to sestro?“ — I praví mi: „Bratře! to jest země vlasti; toto jsou kosti otcův našich, jenž nás provázejí do samoty.“ — „A kterak,“ dím já, „přivedeni jste do takového neštěstí!“ — Dcera Setulina odpověděla: „My jsme ostatkové Natchezů. Po té velké porážce, kterou Francouzi potřeli národ náš, mstíce bratrů svých, bratří naši utekli vítězů nalezli útočiště u Šikasů, sousedů našich. Tam jsme pobyli drahý čas v pokoji; ale před sedmi měsíci bělochové Virginičtí uvázali se v země naše, pravice dány je býti jim od jednoho krále evropejského. Pozdvihli jsme oči k nebi, a pojavše popelce otců svých dali se jinou cestou pouště.“

Porodila jsem v tažení, a byvši zkaženo mléko mé od žalosti otrávil mé dítě.“ To řkouc utírala si oči vlasy; i splakal jsem též.

Potom dím brzo: „Sestro má! velebme ducha velikého, vše se koná dle vůle jeho; bídnicí nebudou bídnyými vždycky, a jestiž místo, kdež nebudou plakati více. Kdybych se nebál míti jazyk lehký, jako jest bělochům, tázal bych se tě, slyšela-lis kdy o Šaktovi Natchezu?“ Tu Indička pohlédnouc na mne praví: „Kdož ti pověděl o Šaktovi Natchezu?“ I dím: „Tenť jest mudřec!“ — Načež Indička: „Vypravím,“ dí, „tobě, co mi vědomo, proto že jsi odháněl mouchy od těla syna mého, a že jsi mluvil dobře o duchu velikém. Jsem dcera dcery Renéovy, ježž Šakta přijal za svého. Šakta, jenž stal se křesťanem, a René děd můj zahynuli v bitvě.“

„Člověk vždycky kráčí od jedné bolesti do druhé,“ pravím skloně se. „Mohla bys mi tedy zprávu dáti i o otci Aubrim?“ — „Ten nebyl šťastnější nad Šaktu,“ vece Indička. „Slyšeli jsme, že Širokové, nepřítelé Francouzů, pronikli až do osady, jsouce tam vedeni zvonečkem, na který se zvonilo ku přispění pocestným. Otec Aubri uchrániti mohl se; ale nechtěl opustiti svých dítek v neštěstí, a zůstal při nich zudatňuje mysl jich ke smrti příkladem svým. Upálen jest s trápením velikým; nemohli od něho vymučiti slova proti Bohu a vlasti jeho. Neustál celé umučení své modliti se za katany a jeviti útrpnost nad ostatními oběťmi vůkol sebe. —

„Několik let po navrácení Šakta, uslyšev o neštěstí pěstouna modlitby, šel sebrat popele jeho i Ataly své. Prošed poušť stávil se na místě, kde byla osada; ale ledva že poznal ji. Jezero vylilo se a pustina stala se bahništěm

neschodným. Most přirozený obořiv se zasul hrob Atalin i s hájem smrti.

„Šakta dlouho bloudil v těch místech: navštívil jeskyni poustenníka, již našel plnou trní a malinová, v kterém laň napájela koloucha svého; posadil se na skálu strážce mrtvé, kdež neviděl ničeho, kromě několika per upadlých ptáku tudy letícím. Zatím kdy plakal potichu, přileza krotký had missionářův otočí se mu vůkol nohy. Pohla-zoval a zahřival v záňadří svém toho přítele starého, kterýž sám jediný pozůstal v tom zbořeníšti. Hledav darmo hrobu poustenníkova a snaživ se marně, odkryti Atalin, jal se odcházeti z toho místa, ana tu vyběhší z jeskyně laňka skáče před ním ku kříži osady velkému, kdežto stanula. Kříž odpolu vodou okroužen byl; dřevo jeho mechovaté a zpukřelé, a pták z pouště kolébal se rád na tom starém pni. Šakta soudil, že laň vděčná uvedla jej ku hrobu hospodáře svého. Podryv kámen u kříže našel ostatky muže a ženy. Nepochyboval, že to byly kosti kněze a panny, jež tu pochovali rozptýlení osadníci. Vyňav je ze země a zaobaliv medvěďmi ko-žemi vrátil se pouští zpět, nesa zbytky vzácné, jenž chře-stěly mu na plecech jako toul smrti. V noci položil je sobě pod hlavu, a měl sny o lásce a ctnosti. Tak obřemeněný přišel k Natchezům. Cizozemče, tuto viděti tobě kosti ty, s kostmi Šakty samého!“

To když vypověděla Indička, vstav já pojdu k těm ostatkům svatým, a vrhna se k nim zůstanu leže za chvíli v tichosti; potom kvapě od nich krokem velikým volám hlasitě: „Tak pochází na světě vše, co dobrého, ctnost-ného a citlivého bylo! Človče! tys míjející sen, zdání bolestné, jehož životem neštěstí, bytností smutek dacha a věčný zármutek myslí!

Tyto myšlenky přemítány jsou u mne celou noc na zábřehu spádu, na nějž jsem se díval při měsíci. Ráno na úsvitě hostitelé moji opustili mne, tihnouce dále pustinou. Mladí bojovníci předcházeli, manželky zavíraly tažení; onino ostatky svaté, tyto novorozené své nesouce. Starcové kráčeli zdlouha u prostřed, mezi předky a potomky svými, mezi těmi, jichž nebylo více, a mezi těmi, jichž nebylo dosavad, mezi památkou a nadějí, mezi vlastní ztracenou a vlastní budoucí. Ó, jaké slzy skormucují samotinu, když se tak opouští země otcovská, a když viděti s vrchu hory vyhnanství posledníkrátě ten krůvek, pod kterým člověk býval ukájen, a ten potok u chaloupky, tekoucí truchlivě pustou krajinou vlastní!

Indové nešťastní, jež viděl jsem blouditi v poustách nového světa, s popelem otcův vašich! Vy, ježto chovali jste mne hostinsky v bídě své! já bych nemohl dnes tolika učiniti vám, nebo bloudím jako vy, jsa hříčkou lidem a méně šťastným vyhnancem, že nemám s sebou kostí otců svých.

Areskui, bůh vojny; srovnej řecké *αρης*. Azalea, rostlina, *azalea coccinea*. Kardinál, pták indický. Karib, los Kanadský s menšíma rohami. Květník, rostlina, *floride*. Kvikáč, Quikhatsch, *carcajou*, Bieberfresser, *gulo luscus*. Mokasiny, obuv indický. Pannach, zbraň jistá divochů. Plamenáček, pták, Flamming, *Phoenicopterus*. Posměváček, drozd dlouhonošý, *moqueur*. Saganita, jídlo z mouky. Sachem, stařec, rádce u Indů. Šacholan, rostlina, *magnolia*. Šakta, znamená hlas libozvučný. Tomahawk, zbraň divochů. Trubač, rostlina, *liriodendron tulipifera Willd.* Žonglér, kněz indický.

Spolky střídmosti.

Těchto časův, když v uměních a vědách promyslných toliké nálezky člověčenstvo obohatily a denně obohacují, kde všech živlů síly upotřebují se, aby více k tělesnému užítku, a pohodlí člověka, toho pána nad podlunním tvorstvem, přičinily, kde obávati se již bylo, že realním uměním všecko formální vzdělání udušeno a zahubeno bude, každému pravému člověčenstva milovníku příjemno býti musí nejnověji povstalá snaha a péče o věc nejen tělu a zdraví, ale i duši velice důležitou, týkající se svobodného užívání Bohem nám daného rozumu a ušlechťující člověka mravnosti. Myslíme snahu vykoření opilství, a uvésti střídmost v přirozené její právo.

V Americkém soustátí, té veliké dílně promyslu, kde kořalnictví nad míru bylo se rozmohlo, povstaly před 20 lety první spolky střídmosti, jichž účel a závazek byl, aby členové opilství, zvláště pak pití kořalky, varovali se pod trestem vyloučení ze spolku. Rozmohou-li se, jakož jest naděje, všeobecně, bude opilec tam tak neobyčejný úkaz, jako tele o dvou hlavách neb jiná potvora z mezí přírody vystoupilá. Brzo v Angličanech, Francouzích i Němcích toho příkladu následováno.

V Ruském Polště, kde promyslem židovským opilství trán sobě bylo vyzdvihlo, moudrým zákonodárstvím panování jeho konec udělán, a kořaleční Židé nuceni jsou řemesel a pluhu se chytati, chlap počíná střízvětí a protírá sobě oči z dlouhověkého obžerství. Dostala se i do Haliče a Moravy ¹⁾ ta spasitelná mravní oprava a vznikají

¹⁾ Viz Českou Věstu 1845. č. 61.

tam spolky chvalitebné ke střídmosti ne z mody, ale z přesvědčení svatě se zavazujícíe.

A což naše milá vlast Česká? ta-li jen vždy škodných obyčejův cizích následovati bude? Nikoli. Již i k nám prostírá se to žádané blahověští. Jmenovitě v hlavním městě počínají vznikatí podobné spolky v té třídě lidu, v které jindy nejedem v pití nemírném blaženosti hledával. Že pak nadíti se jest dobrého odtud prospěchu, ručí za to jejich při tom moudré počínání. Neboť zvyk, jak přísloví praví, jest druhé přirození, a příroda velikých skoků nemiluje. Pročež spolkové ti chvály hodni jsou v tom, že činíce rozdíl mezi opojnými nápoji pití sice kořalky pro velikou její škodlivost hned cele zamezují, mírně však pití piva a časem něco vína nezbraňují. Přejí sobě potřebného posílnění a obveselení, ale nezbedné žádosti v uzdu pojímají a nečestnému opilství meze ukládají.

Tak jest, ne užívání mírné a místné toho, co dobrý Bůh ku posile a zdraví poskytuje člověku, ale přeplňování se dary jeho jest záhubné a hříšné. Víno, praví přísloví, není vinno, že se lidé ožírají, a jen z nemírných a nestřídmých blázny činí.

Mezi přeplněním a hladem neb žízni stojí u prostřed sytost, jako střídmost mezi obžerstností a hladomořením neb skoupostí k sobě samému v jídle a pití. Poslední nectností není se báti. S krajícem v ruce ještě nikdo neumřel, ale přeplněním mnozí pošli. Jsou pak mnohé stupně mezi oběma těmi krajnostmi, aniž pak každé i nejmenší odchýlení ode středu s přísnými stoiky za veliký hřích klademe, anobrž s Horácem mezi větším a menším uchýlením rozdíl čítme. Dobře staří znamenali, že vinný kmen trojí hrozen nese: jeden veselosti, druhý opilství,

třetí bláznovství. My pro krátkost stanovíme jen dva stupně: veselosti a opilosti, kterážto poslední až k šílenství vzrůstá a někdy úmrtím se končí. První stupeň, totiž veselost počestná i rozumná, bez vady jest, an moudrý Syrach praví, že víno stvořeno jest k obveselení člověka; pravého ale opilství ohavnost sama v oči bije, když na opilce pohlednem. A protože Lacedémonové schvalně opijeli otroky, aby pohledem na ně děti své od opilství odstrašovali.

Účinky toho hříchu jiní jinak líčí, v hlavní věci se srovnávajíce. Šalomoun v příslovích sumovně o něm dí, že hněvu božího popuzuje, mysl odcizuje, k chlipnosti rozněcuje, statek rozptyluje, k vzteklosti a sváru vzbuzuje. Prostosrdečně mladý Cyrus u Xenofonta zpilé hosti a děda opisuje, aby dovedil, že jim Sakas číšník jedu přilíval. Viděl prý jsem vás, že jste i rozumu i vši stly pozbyli, a co nějací šaškové sobě počínali. Nebo nejprvé toho jste se vy staří lidé sami dopouštěli, čehož ani nám mladým pacholatům činiti nedopouštíte. Neb jste všickni vesměs křičeli, jeden lépe než druhý, a žádný z vás jeden druhému nic nemohl rozuměti. Potom jste velmi směšně a potvorně zpívali, a ač jste jeden druhého nemohli dobře slyšeti a na to pozor míti, jak kdo z vás buď pěkně aneb škaredě zpívá, avšak jste se všickni přísahali, že každý z vás nejpěkněji zpíval. K tomu také každý z vás o svém rekovství a rytířství velmi velebně vypravoval. Naposledy pak když jste vstali, tu jste ani na nohách státi nemohli, nerci-li aby jste pěkně, pořádně a ozdobně měli tancovati. A tak jste hned všecku pamět potratili, že jsí ty dědku na to zapomenul, abys králem byl, i tvoji hosté na to nepamatovali, abys ty jejich pánem l. a oni tvoji poddaní. A tuť jsem já teprv tomu

porozuměl z toho, jak jste sobě tehdaž počínali, že máte v tom rovnou svobodu, aby při vašem shledání každý svobodně mluvil, kdy a cokoli chce. Neb jste nikdy úst nezavřeli a nemlčeli.

Rýmovník starý takto vyjadřuje se o opilství:

Obyčeje tyto kdo vidí, nejsou než opilých lidí.
 Jeden zpívá, druhý pláče, třetí výská, čtvrtý skáče,
 pátý sotva sedí, šestý co beran hledí,
 sedmý říká patero, osmý laje od kurvy matere,
 devátý s každým bojuje, desátý hned frejuje,
 jedenáctý užera se bude spátí,
 dvanáctý nebude na žádného dbáti,
 a jestli pak ještě který víc, ten nedělá dobrého nic.

Byli i básníci, kteří na píanstvo pochvalné ody skládali, ale těm, leč to v opačném smyslu činili, od Anakreona až do posledního skladače pijácké písně přejí rád, že je Plato ze své republiky vyhostil. Poctivěji měl se v tom Palingenius, z kteréhož tuto několiko veršů uvedem v překladu.

Ó mrzká opilosti, umu smrti, ó krmitelko
 hříchů všech: k čemu, ach, člověcká srdce pobádáš,
 nač se tebou váží? Ukrutné sváry a bitvy
 ty zplozuješ, rádas cezené krvi; skrz tebe tajnost
 se pronosí; ty jazyk rozpouštíš, bázně ty neznáš
 ni stydu. Pryč bídňici, varujte, tu mor je hanebný,
 jenž pošetilce činí. Špinavější nikde není věc,
 nikde hovadnější nad opilce zvíře naleztí.
 Kvas, co nedávno žral, ven dáví, páchaje vínem:
 bídňě motá se a často padá, hlavu sobě neb oudy
 obráží, bleptá i mluví bez smyslu na prasto:

pak co mluvil, co dělal, když temno a šum z hlavy vyspí,
 a když vzejde mu jasno, to sám původce zamítá,
 sám rumění se za to, chtěje rád, by se nestalo nikdy.
 A kdo vyličít může, kolik neduhův a bolestí
 nápoj bezmírný ožralci a jídlo přivádí?
 Odtud se proudí svraby a hnusné vředování,
 zlá i horečka, hnízdcí se v rukou a nohou dna;
 odtud očí krvavost, třesení těla, smradění dechu,
 zkáza zubů a žaludku slabost, a smrt nenadálá.
 Více lidí zchází ožralstvím než meče ostřím.
 Dej k tomu, že v brzkém čase pěkná mizne majetnost:
 statky, domy ztráví s nábytkem hrdlo lakotné,
 a z bohatého chudý ožralstvím se stane bídák. —

Básník náš před očima měl vlastně opilství vínem;
 kdyby za našeho věku živ byl a účinky páleného poznal,
 zajisté mnohem strašlivější obraz byl by maloval.

To ještě mimochodem připomeneme, že opilost není
 pouhý a jednoduchý účinek v sebe přijatého opojného
 nápoje, poněvadž mnohý maličko se napiv již pomaten
 v hlavě, jiný leda množstvím nápoje šumu se dopije.

Jest tedy opilost znásoba čili produkt dvou činitelů:
 síly nápojové, a to v poměru rovném, pak síly pijanovy,
 a sice v poměru obráceném. A tu může povstati otázka
 kasnistická, kde větší provinění, toho-li, kdo málem, čili
 toho, kdo mnohem dostoupil stejné opilosti? My do roz-
 řešení tolo se nepustíme, a krátce o rozdílném lidí smý-
 šlení o naší věci dotkneme.

Jako všechno ve světě nalezá své přátele a nepřátele,
 tako i uváděné spolky střídmosti. Již nad tím se zdržují
 někteří, že to opět nové spolky, nové jednoty, nová bratr-
 va, jelikož jim vše, co spolku jméno nebo podobu nese,

již tím samým podezřelé, obci škodlivé a nebezpečné být se vidí. Avšak co záleží na jménu, jestliže věc dobrá? Nemá-li i to spolek, když deset, dvacet v jednom hostinci k stolu nasedne, a společně pije přes meze tiché veselosti? a týž-li spolek stane se nebezpečným, když se umluví, aby veselice se pospolu nápoje mírně užívali?

Člověkolibec raduje se takovým jednotám, odstraňujícím jednu z hlavních překážek lidskému blahu na světě. Křesťanský učitel dává jim rád své požehnání, že jeden z nejohavnějších hříchů ze společnosti lidské vypusují. Sami pijanové, z omráčení svého se vyspavše, proklínají krčmu, opilství, bolení hlavy, slabost a neschopnost ku práci, ačkoli, že ukojení žádosti novou žádost vzbuzuje, vráti se opět k páchní tétož hříchu vrací.

Podezřivě hledí k tomu statečník a správce jeho, nákladník a krčmář, bojíce se ujmy na důchodech. Nemilují zajisté opilství, ale milují užitek z něho plynoucí. Zde se jen o to jedná, co snesitelnější jest, schodek na důchodu některých osob, čili na zdraví, jmění a mravnosti množství lidu. Moudrý a lidu milovný pán nebude na rozpácích, co voliti má, a slušnější nalezne cesty k dobývání užlých mu tudy důchodův. Aníž pak odstraněním pálenky a uvedením mírného pití chmelného nápoje mnoho ztratí; neboť střidný piják tím více beze škody jeho požívati může, dle přísloví: aby dlouho pil, pí méně.

Nejsm tak zběhlý v chemii a lékařství, užlých rozsoudil, kteří pravdu mají, ti kdož tvrdí, že pivo nižádné potravu tělu lidskému neposkytuje, čili ti, kteří je mezi potravní věci počítají. Snad by poslední toto mínění tím se poněkud osvědčovalo, že, jak zkušenost učí, pijáci piva neb tak nazvaní pivodusové při džbánku ne mnoho o jídlo dbají. Ale že kořalka nesytí, nébrž jen na čas

silly nervové napíná a tuží, aby potom tím více ocháblý, to každému vědomo. ²⁾

Budiž tedy snaha naše, pitele kořalky od prudkého toho nápoje k mírnému piva pití přivykatí. Odbyt kořalky ovšem bude menší, a ona jen co lék v apatekách neb k jiným potřebám v nemnohých vinopalnách připravována bude, za to ale vzmohou se pivovary, a to tím více, čím spravedlivější a lacinější piva vystavovati budou. Hospodářství tím v celosti nic neubude, a byť z počátku ubylo, časem na jiný způsob se nahradí.

Opilství jestli ne jako sám svět, aspoň tak staré jest jako potopa, a první datum od otce Noema počíná. Jest to škodná bylina v každé půdě se kořenící a bujnějící. Důkaz toho divochové a polodivochové všech dílů světa opojné nápoje milující; důkaz sami na vyšším stupni vzdělání stojící národové starého i nového věku, u nichž u všechných opilec nebylo nic neobyčejného; důkaz i mnohé uměním a vědami výtečné hlavy filosofické a básnické, o nichž by říci se mohlo, co o výborném Katonu řečeno, že často šlechtnost podpaloval vínem. Jest to vada, kteráž odpuštění vzájemně prositi a dáti povinna, ale která právě pro velikou k ní náklonnost lidského pokolení a pro rozšíření nesmírné pozornost na se vzbuzuje a snahy úsilnější žádá, má-li kdy z života lidského vyuzena býti.

Nelze určití, do kterého stupně opilosti medovina bradaté předky vznášivala. Že opilstvím nehrubě slynlí, s potěšením zavíráme z mlčení o tom zahraničných spisovatelů.

²⁾ Viz o následcích z pití kořalky v knížce: „Sbírka po-
učených i zábavných spisů pro rolníka a řemeslníka, číslo první.“
V Znojmě 1844. Výborný to spisek, kdež i pravidla střídmých
spolků nalezti.

vátek, všechny jejich ostatní vady věrně a hojně vylučujících, a ze slov našeho Kosmase, který zejména chválí mírnost, střídmost a zdrželivost jejich. Že to nečiní z lásky vlastenské, patrně odtud, že chyby jejich, jako nedržení manželstva, zřejmě vytýká, ačkoli pravdě podobno, že to poslední jen u bohatších a rozkošnějších některých své místo mělo.

Tím nechceme tvrditi, žeby opilství dokona neznali. Měliť také vždy sousedy, u nichž hojně pítí téměř ke zdvořilosti a k dobrému zvedení náleželo²⁾, a nescházela Čechům nikdy schopnost a chuť přiučiti se všemu modernímu, zlému i dobrému; ale právě to samé činí nám naději, že i dobrý ten obyčej pítí střídmeho ochotně přijmou a upovšechní. Odloží-li také cizojmennou pikslu a dýmku, o kteréž slavný otec Čech a družina jeho pranic nevěděli, pak pomocí nálezku nesmrtedlného Jennera a obecního národního vzdělání a promyslu uvidí budoucí věkové národ pěkný, zdravý, mravný a zámožný, od Krkonošů až po Šumavu květoucí.

Přídavek.

Němci jsou národ systematický. Učený Lichtenberg, boje se, by některý Angličej v tom nepředěšel, sebral k systému opilství 103 mluvení způsoby ve spisovní němčině a 55 v dolnosaské, kterými opilost ve svých rozličných stupních se vyjadřuje. Já zřetel maje k zachování všeho, co jest české, a v duchu předvídaje, že u nás

²⁾ Immensa cupiditas potus, jam confesso vitio, ideoque magis libero illam gentem infestat. Nec ad voluptatem tantum haec Thracica libido est, sed in parte comitatio, et pene disciplinae.
Barclai.

s opilstvím i pojmenování jeho rozlišná z obvyklé výjady, počal jsem je sbírat, pokud to možné slovíčku v smutné čtvrti nebývajícím. Jsme v tom daleko na Němci, bnda že mne má neznámost mylí, a někdo jiný najda více než já výrazů palnu jim z ruky vytrhne.

Spisoby mluvení.

1) Jest napilý, 2) napitý, 3) podnapilý, 4) podnapitý, 5) opilý, 6) epitý, 7) upilý, 8) upitý, 9) spilý, 10) zpitý, 11) podpilý, 12) podpitý, 13) opojený, 14) dokřtě napojený, 15) ožralý, 16) užralý, 17) ochmelený, 18) zohmelený, 19) zmáčený (u víně atd.), 20) zmáchaný, 21) zbrýřaný, 22) zdrhnutý, 23) chyčený, 24) střelený, 25) taklý, 26) natrklý, 27) ochlastaný, 28) ochlastalý, 29) na mel opilý, 30) jak noc zpitý, 31) na žmoch zpilý, 32) má špičku, 33) má opici, 34) má rouš (lépe s Poláky a Řasy: má šum), 35) má klín v hlavě, 36) má dost, 37) má macha, 38) má mucu, 39) má muček, 40) má koubici, 41) má pivku, 42) má v hlavě, 43) má těžkou hlavu, 44) má hlavu pod vichem, 45) má nabito, 46) jest hotov, 47) je pod stolem, 48) je zpilý do němoty, 49) je blahoslaven, 50) jest pryč, 51) chytil opici, 52) břeďe vínem, 53) smokl pod střechou, 54) zmokl ano nepršelo, 55) promokl, 56) umeklý od vína, 57) vínem přepíněný, 58) vínem naplněný, 59) vínem přemožený, 60) vínem obtřibený, 61) vína plný, 62) nahnul si, 63) přihnul si, 64) nahlédl hluboko do sklenice (do džbánku, do korbele atd.), 65) přebíral se pitím, 66) přepil se vínem, 67) motá se pitím, 68) potáčí se, 69) vrávorá, 70) nemůže na nohou státi, 71) rozešlo jej víno, 72) víno mu hlavu zbiló, 73) vidí dvě slunce, 74) nalíval, 75) dolíval, 76) štěďe

pil, 77) přílišně pil, 78) až do dna vyvážil konvici, 79) s kvasnicemi vyžral, 80) velikou sklenici vysušil, 81) hrabě žral, 82) nalil do sebe, 83) hluché trunčky dělal, Vel., 84) hlavu pitím podebral, 85) hlavu pitím podkouřil, 86) pil až se mu hlava točí, 87) pil až do závratu.

Trojí způsob.

(Z frančiny.)

**Jak hodný melování byl ten národ Athenský!
 Jak mne okouzluje um jeho, jak jeho nálesy myšl
 Pravdu kryjí mně milou pod vtípaých přikrovy bájsk.
 Nejlepší ale jich nález bylo, až se nemýlím,
 Jisté divadlo, na němž hrdinám z času dávnobylého,
 Jich vášním a mravům znovu jakby ožívati dáno.
 Příklad ten ctí národové, jeho následující
 Podnes. Lépe divadlo učí nežli kniha tlaště.
 Bída lichým rozumům, jichž přísnost zatracuje hry
 Tháliiny. Když vzniklo prvé to plémě nelidské,
 Příroda dobrotivá jemu dáti zapomněla srdce.
 Jedna z největších rozkoš na divadle Athenském
 Ve hře byla slavné nejlepší měšťany věncem
 Ozdobovat za ctnost a veřejanou ctíti je počtou.
 Dřív než Melpomene vysokém na koturnu se nesla
 Eshylovým ležením, byla odplata dána milencům.
 Kdo v roce tom pro kochanku svou byl skutku dokázal
 Nejpěknějšího, kdo citů dal důvod a lásky
 Nežnější, toho veškero věncena uzřelo Řecko.
 Každá své vlastní věci tam zastávala kráska,
 Záslnhy vypravujíc svého zmilělého kochánka,
 Přisaze po pěkné, že v způsobu zůstane řádném**

Ni slova nepronosíc, řečníkem ježto by páchlo,
 Bez všeho nadsazení; což ženským neřku milenkám,
 Ba právním i samým zástupcům dosti nesnadno.
 Zpor takový šťastných ve volné Grécii dítek
 Nám zachován, a co vím, bylo to v dobu Eudama vládce.
 Před Řeky rozkochané spolu tři předstoupily krasky,
 Egle mladá, a Teóna libá, Apamiska i smutná.
 Tu krasoumci davem řečí na divadlo přiběhli,
 Ačže jinak mnohomluvní byli, předc v půlkole sedše
 Teď ničehož nemluvic poslouchali tíše a vážně.
 Svým se synem ve zlatém Venus oblaku šetřila sváru.
 Egle mladá počala, prostá dcera přírody Egle,
 Ježto hlasem jemným a lahodným kouzliila lidem
 Každého sluch i zrak, v každé hned velnula srdce.

Egle.

Hermotimos slove můj rodičel; ten z mládí život svůj
 Obětoval Musám, učení a darům ducha krásným,
 Jichžto mocí kouzelnou mrav se zlahodňuje lidský.
 Po cti netouže a hodnostech, soukromně i se svou
 Žil rodinou. Nechtěl dceři manžela dáti jiného.
 Leč kdo v přízni bohův jako on s učením by obíral
 Se pěkným, kdo by ve spanilých nejlíběji popsat
 Mohl verších, oživit na plátně a opěti loutnou
 Málo ješitných těch půvabův, nebe jichž mi popřálo.
 Můj mileneč byl Lygdamon. Um jeho, vyznati dlužno,
 Ač nauky prázdnen, dobrou měl přírodu matku.
 Dávtipný, skromný, zdvořilý bez pokloňování,
 Správně vždycky mluvil, třeba nemluvil uměle nikdy.
 Pravda, nevyevičený u vědách, ale v nich se i poznal.
 Šlechtila pak jeho srdce milost a Grácie důvtip.

Uměl jen milovat, v milování sám ale mistrem.
 I mne jemu přiučil. Když otec můj, pojma tyranský
 Úmysl, odnít chtěl předmět duchu mému milníký,
 A mne choval smutnou šťastnému jakému malíři,
 Jenžto by verše dělal dobré, a znal se ve hudbě,
 Ó, jak z mých tehdáž se očí slzy prýštily horké.
 Roditelé nad námi mají moc a vládu panovnou,
 Jsou bozi nám právě, vlastním jelikožto plozencům.
 Pravda, umírala jsem, však umírala oddaně celkem.
 Lygdamon odtud šel, zoufání a studu pln jsa,
 Skrýše hledal daleké, by ho mé zraky zřítí nemohly.
 Šestiměsíčná lhůta byla příslibena vůbec
 Námluvcům. Oni pak slzy jen, jen mohli bolesti
 Mé malovat. Doba blížící se mi většila horkost.
 Lygdamon, ach! kochaný mne smutnou na vždy opustil.
 V tesknostech jsem žďála, mající za náhradu býti.
 Dvacetí díla sokův se k soudu naposledy sešla,
 Skrz cenu jichžto vřelých na tisícero povstalo hádek.
 Já, ani jich nevidouc, jsem rozhodnouti nemohla.
 Harpagu jal se otec dar přiznati, Harpagu slavných
 Schopností u vědách, ale téže tvrdosti a pýchy.
 Slibena jest mu věrnost má, jeho jsem měla býti.
 Přejde krokem velikým a v prospěchu zaklepe otrok
 Od ruky neznámé obraz nesa. Tu zraky každý
 Obrátil na to plátno. To já byla: zdálo se, jakbych
 Tam žila a mluvila, vzdychajíc od srdce milostí;
 Mé oči a tvář má mou něžnou hlásily lásku.
 Umělství tu nejevno, spíše že příroda, řekl by,
 Příroda ozdobená; na plátně v souzvuku sladkém
 Duch, tělo, obě bylo. S temným tam jasnota něžná
 Splývala se stínem, jako zřítí, kdy slunce vysílá
 Do hustých své ohně lesův a zlatí pole, louky.

Velmi divil se a vystavovat chtěl rád cosi Harpag,
 Všichni pak ostatní mlčeli spolkem se divíce
 Ký člověk, dí Hermotimos, nebo lépeji ký bůh
 Tak vznešené učinil umělství z vlohy k následování,
 Svou věrnost dcera má komu as bude dlužna konečně?
 Lydamon, aj, se jeví a praví jemu: Má ona jesti!
 Láska malířem jest, obraz ten dílo jest lásky,
 V mé ona jaj srdce vryla, vedla na plátně mi kystku.
 Každéť umělství poddáno její moci božské;
 Z ní bere všecko život. Pak něžným loutně při ladné
 Lydamon ozval se hlasem a zvuky líbě vydával.
 Myslíl by člověk, že slyší pěti chóry nebesné.
 On zpíval jako Orfej, on maloval jak Apelles.
 Tuť zarydal Harpag; tajená ve tváři posupné
 Dychala mu vzteklost, a v očích mu vzháralá litých.
 Náhle kopí uhopiv chtěl kláti. I uzřela hroznou
 Já dobu; an vzteku obětovat šel zrádně milenka,
 An jedním osudy dvou smrt měla končiti rázem.
 Lygdamon uhlédal to, nelekna se, tou i rukou sám,
 Pod níž loutna libým rokotem naše kouzliila srdce,
 Soumila uchvátíl, porazil, pak prosta ho pustil.
 Suďte nyní, zdali zasloužil tím odplatu lásky;
 Aspoň, bych jemu já své oddala srdce, dovolte.
 Tak byla řečnila Egle. Amor jí chválil a ves lid
 Zatleskal do rukou. Ruměnci se zarděla kráska,
 A svého zmilelého potom hochá líbila více.
 Teď vstala dívka Teóna. U ní ani lce ni ústa
 Neznaly nic z učeného. Vidouce ji dychali soudci
 Hned veselím. Ona usměvajíc se povídala příběh
 Svůj v méně dlouhých a jiného i rozměru verších,
 Jež po dvou dvakráte nohách vede Gracie pěkná;
 Jak je i chór řecký, sama jak je i přiroda líbí.

Teóna.

Všechněm známý vám jest Agaton ;
 On je milostník Nireje krásší.
 Sotva pchýřím jemu se spe brada ;
 Hlas jeho tenký, pohled Venušin ;
 Pleť jeho bílá rdí se ruměncem ;
 Vlasy jak Fébovy dlouhé a zlaté.
 Když jsem dospěla, jej jsem zvolila.
 Však jen krásou nezajal duše mé.
 Jestliže péknost on Parisovu,
 Rámě Achillovo má milenec můj.
 Jednou u večer ve člunku malém
 Vedle ostrova mezi Cykladami
 Má teta se a já kochaly plavbou.
 Tu koráb veliký z Lydie připloul.
 Kapitán zbojník v okolí jezdil
 Hledaje krásavic svého pro pána.
 Na mně nevím co zlíbilo se jemu,
 Nalezal on mne sličnou dosti.
 Nedbaje tety mé ulapil hned mne,
 Odnesa lehko pryč jako vrabce,
 A kořist Satrapu prodati chvátal.
 S povykem strašným, sevřeným srdcem
 Má teta dobrá přistála na břeh
 Říci prvému, kdož by se nahodil,
 Že Teóna její jest odnesena,
 Z Lydie že plavec, zbojník mořský,
 Květ můj Satrapu prodati chvátal.
 Snad myslíte, že Agaton tehdáž
 Pláči se oddal, tvář mou maloval,
 Ztrátu zpíval při zvuku varita ?

By mne vyprostil, uchopil se zbraně;
 Nemaje však čím ni sluhu živiti,
 Úfaje do své způsoby něžné
 Dívčí ústroj na hlavu posadil,
 Vzal náplecník, ženskou sukni,
 Pod zástěru pak břitké oruží;
 A potom pokusití jal se o hrdinství
 Ku Meandra břehu v bárce plavecké.
 Pro svůj pávab, pro své líce
 Jmín za ovečku z toho ovčince,
 Kam mne prodali; kdy na zem stoupil,
 Se mnou zavřen hned do Serailu.
 Žádná, 'co živa, čtvrtku blaženstva
 Dívka necítila, jakové pojalo
 Duši mou šťastnou, když ve Serailu
 U boku svého jsem Řeka viděla,
 Mocna jsoucí odměniti se mu
 Tak spanilého skutku hrdinstva.
 Já ho za manžela sobě zvolila.
 Jediní bohové přítomni byli
 Tak náhlému spojení našemu,
 An žádného kněze tam nebylo.
 A jakož můžete myslit sobě,
 Snadno se obejít jestiť se sluhou,
 Když jest člověk na očích pánu.
 Na večer Satrap láskou vznícen
 Bez všech okolků v komoru vstoupil,
 Něžných vyjevil svých žádostí.
 On se domýšlel k hašení ohně
 Jednu najíti dívčinu toliko,
 Podivil pak se, když nalezl dvě.
 Tím líp, pravil on, ta vaše družka

Je mi též po chuti. Spolky mne těší.
 Obě spokojím; vy neřečujte.
 Dokonav tento krátký rozkaz,
 K němuž on připojil též lákání,
 Jal se opravdu slib plniti svůj.
 Já se o mého třásla Agatona:
 Ale máj v tom Řek ramenem statným
 Za kšticí ho chopil, vytasil zbraň svou,
 Vyznal se mužem, ta slova mu říká:
 „Pojďte my tři z domu, kaž ty otevřít,
 A svým rci lidem nechodit z místa.
 My k řece půjdem na lodi vstoupit;
 Já oko nikdež s tebe nespustím.
 Ni posunku, prosím, od tebe, ni ceku.
 Za malé znamení, za mžik jediný
 Tebe rozpoltím a hodím do řeky.“
 Satrap náš byl bázliv dosti,
 Zachoval tehdy se cele poslušným.
 Ve strachu člověk lahoden bývá,
 My vzali jej v člun, se do Řek plavili.
 Tam jeho vítěz dal ho na výkup,
 Veliký výkup v zlaté a stříbře.
 To věno bylo mé, to peníz vdovský.
 Vyznejte, že víc uměl konati,
 Než byl vykonal Lygdamon umný,
 A že bych litujíc byla nešťastna,
 Kdyby byl toliko mne hleděl malovat
 A na mé osudy skládati písně.
 Hlas libý a živý, veselost děvy prostosrdečná,
 A vrozená lehkost, jakovou přednášela pověst,
 Libily se všechněm. Líbezná vypravování
 Více platí než věc. Se smíchem pochvalu dáno.

Teď smutná s slzavým Apamis vystoupila pláčem,
 Pláč ten byl vlnadný, jí více dodáváje krásy.
 Ji zhlédnouc Řekové vážný hned ukázali pohled.
 A kdy mluvit počala, k ní všecka přilnula srdce.
 Nešťastnou Apamis jim svou předkládala lásku.
 Míry ani dlouhé ani příliš užívala krátké,
 Dvakrát šest syllab dala šestinohého do verše,
 Jichž sada rychle běží, a lichá noha volněji kráčí.
 Tímto chodem dávné se pohýbaly vážné koturny.

A p a m i s .

Hvězda krutá, den pod kterou jsem spatřila,
 V Amachuntě se zrodit mi přec dopustila,
 V té vlasti přebílé, kde, jakž povídají,
 Kolébka líbezné rodičky Milkovy
 Od Rozkoší se nesla na zpěněných vlnách.
 Tam zrodila se pro světa blahost; však ne pro mou!
 Zákon její čistý a pocta jí vzdaná
 Vždy dobročinná jest služebníkům jejím:
 Neboť její zákon je zákon přírody.
 Přísnost tuhá poskvřnila žertvenník její.
 Jsou bozi milostivi, krutí však jich žreci.
 Nevěrna byvši, tak libo ohtivým novot,
 Dny dívka má skončit ve hloubi té vody,
 V které s kolébkou druhdy ploula Cynthia,
 Leč žeby milovník některý utonul za ni.
 Zda možno zákon kdy vynalezti tak krutý?
 Ach, potřebí-li uzdy trestní tak tuhé
 Ušlechtilému srdci, by stálé bylo?
 A jestližef, kořist slabosti se stanouc,
 Ostavila záletníka dívka některá,

Zlo jest to velké, ale topit-li hned se má?
 Cythéro něžná, mé radosti příčino
 I mého neštěstí, které takou snahou
 Jsem sloužila s pěkným Bathyllem, jenžto byl
 Srdcem tak upřímný, a tak jemný duší,
 Tebet dokládat smím se já co svědkyně,
 Jak milovala jsem, zdaž měla kdy potřebu,
 By láska má stálost brala svou od strachu.
 Čistý a nejkraší a nejsladší svazek
 Z čilých našich srdcí dělal srdce jediné.
 Bathyll i já dýchali jsme tím ohněm samým,
 Kterýmžto plála druhdy dobrá ta bohyně.
 Nastoupajíc svůj slunce běh po obloze
 I jej skonávajíc na lásku zřelo naši;
 Povědoma noc, jaká bylať něžnost moje.
 Arénorax, člověk nehodný lásky mé,
 Zrádný umem, chmurný čelem, surový zrakem,
 Láskou otráven ke mně býti jest vidín,
 Ne však něžen: což znáti jevně dával on.
 Řevniv jsa jen, k závisti podlé jen zrozen
 Jed svůj vyžil, černou zbudiv mi pomluvu.
 Ó vy klevetníci! vy naší zemi potvory,
 Pekla synové, ach, všickni tam se vraťte zas!
 Proti mně lest takou si lež vymyslila,
 Že můj milovník býti mohl jí oklamán.
 Ouklad nevinnost potlačil. Nerozvinu
 Vám ukryté černého outku osnovy.
 Mé srdce citlivé nemůž se tím bavit,
 Milence, ach, příliš plné, jehož želí.
 Já darmo útočiště jsem k bohyni brala,
 Vidouc se posléz zrádně být odsouzenu
 Ke skončení mých dnů mladých i bídy mé

V mořských vodách, v kterých Venus svět uzřela.
 Mne vedli na hrozné to místo popravý,
 Národ celý slzami kropil mé šlepěje,
 A mne plakal pohnut jsa neplatným hořem,
 An od Bathylla mého byl podán mi list.
 Ten list osudný veškeren můj stav změnil,
 Ten list drahý nad smrt vidín mi hrozněji.
 Mně zdáno, že v temnost klesám věčné noci,
 Když jsem v rozevřeném zahlédla ta slova:
 „Já za tě umírám; kéž jsi nevěrnou byla.“
 Tak se stalo. Chtě on zachránit můj život
 Do vln uvrh' se. Zalkali smutkem lidé.
 V tvé náručí, ó smrti! má touho jediná,
 A má povinnosti jediná! jsem chvátała;
 Za ním ukrutní však mi jíti bránili,
 Střehouc mne; neštěstí měla jsem, být živu.
 Na světlo podvodníka přišla nepravost
 Černá, a odkryta pozdě. On dle zákonův
 Byl pokutován. Než můž-li trest mi nahradit
 Mou ztrátu? Můj pěkný Bathyll již jest mrtev!
 Nyní přicházím laskaví k vám soudcové.
 Kéž dotkne mé lkání, smrtelná péče má
 Srdcí vašich; kéž obdržím aspoň na vás
 Pro mou bolestnou ránu přílepek malý.
 Milému mému v temnotách jeho smrti
 Přisudte odměnu, které smrt hodna jest.
 Na Styxovém potěšen nechať bude břehu,
 Polovička an jeho zde nezná útěchy,
 Nechať třesoucí a klesající má ruka
 Poň dobrotou opět vašich posilněna,
 Před vámi nápis píše ten na hrob jeho:
 „Atheňané a já milého, věncujem.“

Když byla promluvila slova ta, lkáním se zamlkla,
 Ač mluvily slzy dále její. Byli pohnuti soudci.
 K Egli prvé sklonění s pěknou se smáli Teónou.
 Neznám, vítězství kdo vzal, komu odplata dána.
 Vám, milení druhové, věnována ode mne ta pověst.
 Jižto jeden vetřchý zachoval nám ve spisu mudřec.
 Já se na vás sponštím, vy nyní jste mi Areopagem.
 Určiti teď na samých jest vás, komu odměnu dáte.

Rozepře mezi písmeny. ¹⁾

Čeština, písmena y, i.

Čeština. Styďte se jednou takového škorpení a hryzení se vespolek, jsouce obě písmena jedné abecedy a jako oudové jednoho slavného sboru, sestry, dvojčata, ba téměř ve dvou způsobách jediná osoba. ²⁾

Písm. y. A proč vtírá se v mé dobyté právo ta haldecká hláska, a namlouvá si mé věrné manželky.

Písm. i. Nikoli, ale ty násilně uvázala se v mé právo; nebo, poněvadž mezi námi literami od přírody ustanoveno jest mnohomužstvo, zvukové c, s, z, aby věděla, jsou moji jako tvoji manželé.

¹⁾ Rozmluva tato, v roce 1820 povstala, pod žertem představuje spor onoho času dosti důležitý, nyní ledva k víře podobný. Může ona sloužiti památkou a doložením toho, jakou zbrojí proti pravdě a pro pravdu válčeno, dříve než sobě obecnější průchod zjedнала. Příklad Luciana podobnou rozepří mezi σ a τ vypisujícího nechat původci rozmluvy přítomné záští-tou bude.

²⁾ Dle Adelunga forma litery *ij* z dvojného *i* (*ij*) povstala.

Písm. y. To nepravda, že jest neobmezené mnoho-mužstvo mezi námi. Hleďte, naposledy by mně i mé nejvěrnější chotě *r, h, ch, k* odmluviti chtěla! A což nemá paní dosti na svých zženilých číslicích *č, ř, š, ž*, které sobě konečně na mně vypravotila?

Písm. i. Já vypravotila? Ó té křivdy! Že já z prvo-počátku šťastná bez tebe a jediná byla v českém písmě vládkyně, toho důvod nepohnuté stojí v nejstarší památce, Libušiných Sněmích, ano ty, nevím odkud z Řecka přibravši se a na mé místo vedravši, pomalu mne z písma jako ježek lišku z doupěte vytiskla, až pak rozumnější Čechové Jan a po něm Beneš a Petr mně úpějíci ke starému právu aspoň poněkud dopomohli. Ale neměla jsem pokoje, jsouci obviněna z jakéhosi kacífství, tak že se mne pravověrci, tebou oslepeni, nemoudře štilili. Kdyby nebylo Steyerova Žáčka, snad bys mne již byla z úřadu a slavného sboru, myslím z abecedy české, docela vypíchla. Ten dobrý Jesuita ujal se mne potlačené, a jakkoli Husův nepřítel, vždy o uznané od něho právo mé statně se zasadil. Tys dlouho nestyděla se i samému Veleoslavínovi jakýmís kouzly oči zaslepovati, aby v tobě nevím jaké znamení pravověrné církve lpěti domníval se, a neznamenal cizoložstva tvého s těmi, kteréž nyní na pomstu šíšláký nazýváš, kteří ale tobě druhdy pěkní bývali, ač že ty, tvrdá a hrubá jsoucí, k nim se nikoli nehodíš, jakož i nehodíš se ke zvukům *c, s, z*, potud mým, pokud mou měkkou, tenkou povahu chovají, budouce jen tenkrátě hrubších, nejemných mravů, když jim podlé tebe státi se nahodí. A tak ty sama hrubá i jiné hrubými činíš. Než proč ty, jestliže k české abecedě náležíš, sama jediná cizím jmenem se pyšnic, slovouc po řecku *ψιλον*, jakoby se česká písmena styděla, anoby spíše za

to. ~~Nahé~~ jméno *φιλον* stydět se měla, což u nás znamená tolik co nahé, plechaté, holé.

Písm. y. Ó ty sucholupé, špatné písmeno Plantovo! Neb tys to zajisté a ne ten poctivý zvuk *ι*, což on dlouhým písmenem, aneb zprosta viselcem nazývá. Ty chatrná blásko, sotva za deset jedniček stojící, víš-li pak, že já u Řeků platím čtyry sta, jsouc tebe na ten způsob čtyřicetkrát ušlechtilejší a platnější! Že mne grammatikové nazvali *φιλον*, to mně není na potupu, ale ke chvále tehdaž, když jako samoženka, chci říci samohláska svobodná a soběvolná stojím bez příděchu, s kterým jinak byla bych latinské Van; a tak vidíš ve mně mužatku bojovnou, ano Řekové i vojáky lehkozbrojné *φιλον* nazývají. Mne, že dušná jsem a při těle, člověk ovšem plným hrdlem, jakoby širokou branou pronášeti musí: tebe naproti tomu, že tenká, vyzáblá, vychrtlá jsi, sůženým hrdlem, jako kozími vrátcí propouští. To jest ta hrubost, kterou ty mi hrubě spíláš, následujíc v tom grammatiků, kteří nevědouce příhodnějšího jména tak mne na zdař bůh nazvali, neb raději řeckého jména, ačkoli u Řeků jinou mám způsobu, mně ponechali, může býti z nedoučenosti, může býti z dobromyslné k učitelům svým šetrnosti. Ale ty rýpavá, nepokojná sestro, slyš konečně, co tobě pravím. Víím já dobře, že ty ke zvukům *c*, *s*, z právo máš jako já, ale abys věděla, já ti jich nepostoupím, a to proto, že nechci. Mne ujímají se blahorodní, velectihodní, důstojní páni; já i v kalendářích své zástupníky nacházím. Pro mne bojuje starý zvyk silným ramenem, který platí za druhou přírodu a táhne za šestero spřeží; pro mne opírá se pohodlnost neustupně zastávající svého místa; mne zastává vzbuzená proti nehodné sokyni vášeň a šlechtná hrdost, neznající smíření. Ty bláznice, majíc

pod praporcem nenáviděné novotářství, obtížnost nového učení, mozolné grammatikářství a podobnou rotu, naději skládáš do lidského rozumu. té malichernosti, kterouž nejmenší vášeň v tu chvíli pobojuje a překoná. Pomní mnedle, komu z nás padnouti, nač tobě přijíti musí, ustup dobrovolně, a pak naděj se mého přátelství.

Písm. i (pro sebe). Nastojte, čeho jsem se bála, neubála jsem se. Ach, toho pokolení lidského! Chlubí se rozumem, ano zatím zvykem, pohodlím, hlupstvím, ziskem, vášněmi nesčíslnými se spravuje, jakoby méně rozumu mělo, než leckteré mezi námi písmeno. Tak tuto zpěčují se činiti mi spravedlnost dílem z marnosti, aby sami toliko moudrymi zdáli se býti. dílem ze závisti, aby moudrým býti nezdál se kdo jiný, dílem z hrdosti, tím což jiní našli, zprosta opovrhující, dílem ze zášti k osobám opravu tu nepatrnou předkládajícím. Jest i mnohý ne tak pravdy jako zisku milovník, kterýž pro domněnou na svém prodejném literním zboží ujmou té malé změny se bojí. Ostatní částka buď hloupých, že pochopiti nemohou, buď lhostejných a lenivých, že ji chápati nechtějí, drží se raději zvyku. toho tyрана, ach! příliš mohutného, u něhož, jak praví básník, rozsud jest mluvení i pravidlo i zákon!

(Nahlas.) To tedy jsou ti tvoji bojovníci, hrdá sestro! Těmi mne od mého, tebou samou uznaného práva odraziti hodláš, slibujíc mi drazé koupené přátelství! Já však ještě naději mám, že rozum lidský nad podlými vášněmi, nad hlupstvím a leností zvítězí, a mně mého přirozeného práva a spravedlnosti dopomůže. Neboť může-li člověk rozumný opravdu býti nepřitelem nevinného písmena?

Písm. y. Všem to ke smíchu, že ty, mizerné písmeno, lidskému rozumu meze a pravidla stanoviti se opovažuješ.

Avšak nejsi tak nevinná, jak se děláš. Ačkoli nejnepatrnější mezi všemi literami pravoslavné naší abecedy, neméně velikou matencí a nelibost v literatuře působíš, ještě tam, kde oko čtenářovo mne, příjemné okrouhlosti a oblíbené způsoby literu očekávalo, ty z nedojipky svou sucholupou, vytenčenou, pichlavou postavou je urážíš, a jako ostrým hrotem raníš a bodeš, tak že ne jeden laskavý čtenář uleka a zhrziv se tebe, celou knihou, jako žežavým uhlím pod stůl anebo pod lavici hodí, přisahaže, nevzítí napotom nikdy více české knihy do rukou, a stěžuje sobě, že pro ty veliké novoty té zptovořené češtině nerozumí. A tak ty, nešťastnice, děješ se, chtic nechtíc, literatury vlastenské překazou i záhoubou. Neřku ničeho o tom, že spisovatelům, zvláště básníkům, v letu zdařilé myšlenky stavuješ a je, chtí-li na tebe zřetel svůj obrátiti, jako z brku vyrážíš; ale toho mlčením pominouti nemohu, co jsi před nedávným časem ve školách triviálních stropila. Tvůj tehdaž náčelní zástupce T***, mne sobě zlehčiv, tebe se zvukem c skládati počal, a mimo to starému *g* právo měšťanské vzítí osměliv se, nastrkoval tebe dolem prodlouženou a jotem po cizozemsku nazvanou, a kde tebe dlouhé potřeba bylo, jakýs chochol čili bláznový čubek tobě nad hlavu stavěl, a tak, mne ze dvěří vypuzuje, jen tebe a opět tebe uváděl. A mnedle, co tím získal? Nesvornost uvedl mezi staré i nové slabikáře, tak že mezi nimi povstala vojna nemenší oné, kterouž u Svifta staro- a novověké knihy ku pohoršení všemu učenému světu svedly. Takové ty stropila různice. Školy byly plny hluku, žáci bouřili se, učitelé, nevědouce sobě rady, někteří ty nesvorné a bouřlivé slabikáře české hned na prasto z učilišť vinné nevinné vyhazovali, německých svornějších povolávajíce, jiní hlasitě a úpěnlivě,

jako v bájce žáby, o pomoc volali, až poslán jest k zastavení zmáhajícího se neřádu pevný pařez, rozsudce, pravím, statný a moudrý, kterýž všecky hned nové slabikáře do klatby dal, a starým vítězství zjednal i místo navrátil. To všecko dalo se, bídnic, tebou a pro tebe, a tak ty toliko zlého bylas příčina a původkyně.

Pism. i. Kolik tu slov, tolik urážek, nepravdy a ne-spravedlnosti. Mám-li já podobnou zbrojí válčiti, sestro, ač práva jsouc, neostojím; raději chci z pole ustoupiti a déle křivdu snášeti, než takto bojovati. Ale jestli v tobě jiskra sesterské lásky a nějaká šetrnost pravdy, odlož všecku kyselost a hněv, a pokojně se mnou o té věci porozmluv. Přehledněme společně naše práva i majetky, a přátelsky se porovnavše již napotom každá na svém přestávejme a sestersky spolu živý budme.

Pism. y. Odstup od svého novotění, nepřekážej literatuře, nestěžuj písma i grammatiky mimo to Čechům nevelmi libé, potom mluv.

Pism. i. Jsem já příliš slabá, abych měla stěžovati písmo, ve kterém mimo to jako ty dýchám a životu se raduji. Ale grammatiku já ovšem usnadňuji, jakož tobě nestranná naše svědkyně Analogie přisvědčí. Snázeť zajisté pravidlo bez výminky nežli s výminkou v myslí chovati. Ty máš své zvuky *r, h, ch, k, j, j* své *g, ř, ž, š, c, č*, ostatní nám oběma společné.

Pism. y. Výborně, pěkně! Nedávno jsi zvuk svůj *c* za společný nám oběma vyznała, teď, rakem zpátky jdouc, celý sobě osobuješ. Sama nevíš, jaké právo k němu máš.

Pism. i. Jestli ty zvuk *c* v cizích kde slovích zastihneš, měj si jej všecek, já nežehram; ale v českých

slovesch nenajdeš, aby od své přirozené měkkosti odstoupilo, a tu že mně docela náleží, již Pelcl uznával. ³⁾)

Pism. y. Ale neuznává toho můj věrný zastupitel * * ský, kterýž, pro mne potýkaje se statečně, všechny mé odporníky z pole vybil a na hanebný outěk obrátil.

Pism. i. Ten dobrý tvůj ochránce šáčil se předludem zrakovým, pozoruje způsoby liter psaných a ne zvuků slyšených. Bylo mu nad to hleděti netoliko nahoru ale také dolů, nejen k vyššímu zvuku č, ale i k nižším zvukům k a l, odkudž zvuk c pochází; bylo mu povážiti obdobu koncovek tvrdých a měkkých u jmen i sloves; bylo — avšak nesluší nám písmenům mluvnicky spisovati, nébrž raději po vůli býti grammatikům, a zvláště onomu, ježž i tvůj ten zastavatel za náčelníka všech grammatiků vystavovati se neváhá.

Pism. y. Mohl i onen slavný grammatik poblouditi. A což od počátku návodu až do té doby nikdo neměl sluchu, aby rozdíl mezi těmi zvuky a měkkost tvého c znamenal?

Pism. i. Ou, ba, znamenali mnozí, ano i v nevelikém zbytku došlých nás ze starého věku památek nalezají se rukopisy co nejsprávněji psané, nejinak než jakoby je kdo podlé analogického pravopisu nyní zhotovil. Pravda může býti dlouho tajena, ale vždy jednou na jevo vyjde.

Pism. y. Budiž tak, jak pravíš; já však na svém zůstanu a majetku svého, v jehož držení jsem, nikdy neustoupím; všemi zajisté zbrojí se opíráti, na tebe střelami jizlivými lučiti, a své věrné ochránce k zahubení tebe všemožně pobádati budu, Alcheronta movebo. Než bych tobě povolila, raději, co nejhoršího jest, ponesu a samé literatury zkázou okryjí se a pobřbím.

³⁾ V předmluvě ke grammatice české.

Čestina. Ne tak, milé Ypsilon, ale jsouce obě dvě abecední částice a pod mou správou služebnice člověka, nemudrujte výše než vám přísluší, a stáňte tam, kde vás postaviti on za dobré uzná. Sám člověk poddán jest z částky zvyku, z částky rozumu. Jemu zůstaveno budiž, zvykem-li či rozumem spravovati se ráčí; ačkoli že i zvyku někdy šetřiti rozumem jest.

~~~~~

Herman a Dorota.

(Z Göthe.)

~~~~~

Kalliope.

Osud a útrpnost.

„Tak jsem nikdy co živ neviděl trh i ulice pusté!
Vždyť se zdá, jako město by vymřelo! Přes padesáte
Mním že z bydlitelův tu našich nepozůstalo všechněch.
Hle, zvědavost co dělá; i běžíť a harcuje každý
Vyhnanců nebohých tažení chtě zříti žalostné.
K hrázi pak až, kam jdou, hodná jest předce hodinka.
Teď o poledni běží, když nejvíc parno a prašno.
Což bych z místa nešel pro podívání se na outěk
Nešťastný dobrého lidu, jenž nábyteček sváj
Vychvátiv kraj záreanský, žel, pouštěje krásný,
Táhne sem, a šťastným ourodné tamtudy koutem
Ouzlabiny vinuté do cizin se kvapně ubírá.
Udělalas výborně, ženo, žes laskavé synka
Vyslala, plátna by kus vetehého, i nápoje, jídla

Dal trochu těm nebohým; neb věc jest dáti majetných.
 Jak ten hoch jezdí! jak běže ti v uzdu ty hřebce!
 Pěkně nový vypadá i vozík; čtyři mohli by volně
 V něm sedět, a k tomu ještě svůj měl vozka by kozlík.
 Sám tenkrát vyjel, šlo to pak vůkol rohu lehce!
 Takto, na náměstí sedě ve průjezdě pohodlně,
 Rozprávěl ku paní hospodský u Lva zlatého.

Hospodyně k tomu odpovědouc tak řekla rozumně:
 „Otče, to obnošené jsem poslala plátno neráda;
 K ledčemu předce se hodí, a není za peníze je dostat,
 Když jeho potřebuješ. Jednak dnes ráda mnohý jsem
 I lepší dala kus, což mohla, košil jako povlak;
 Neb se praví o mladých i starých, že dočista nazí jdou.
 Zdaž ale odpustíš? že také i zloupena jest tvá
 Armara; ten župan indickým zdobný květováním
 Tenkým podsazený flanelem z tenkého i cajku
 Poslala jsem; jeť stár a vetech, již pak z mody vyšlý.“

Než na to výborný usmáv se otec pravil, a řka:
 „Pozbudu předce nerád toho mého župánku ze cajku;
 Látka to indická, takové zase dostati nelze.
 Pravda! že jsem nenosil jej víc. Teď člověk aby vždy
 Ve svrchníku chodil neb v pekeši, kamkoli vyjde,
 A v botě veždy; mají výhost pantofle i čapka.“

„Ejhle! tu“ řekla paní, „vracují se lidé zase nazpět,
 Jenž tažení ubohému se dívali, již je konec snad.
 Pohleď, jak zaprášeni jsou, jak tváře se jim rdí
 V rozpalu! každý pak šátkem s čela pot si utírá.
 Toť bych pro takové odřekla se v horku divadlo
 Trpěť a jít! věru, mám na povídání toho dosti.“

A s povahou zas takto otec jí odvece správný:
 „Čas takový ke žním takovým se ne často hodívá,
 I přivezemť obilí tak, jak seno již se přivezlo,
 Za sucha; jasnoť jest, po celém nebi nikde mračínka
 A chládkem věje líbezným od východu větrík,
 Na stálé počasí! Žito přezrlo skorem již;
 Dá-li to Bůh zítra, hned z úsvity, počneme žatvu.“

Tak kdy mluvil, vůkol se zatím všudy zástupy lidstva
 Zmáhaly, ježto po náměstí v tu chvíli domův šly.
 Navracoval se také nazpátek s dcerkami svými
 Zamožný soused, ze druhé strany rychle jedoucí
 K svému novému domu, první mezi kupci ve městě,
 V svém voze otvořeném, jenž v Landavě sličně dělán byl.
 Úlice obživly; i byloť městečko to lidné,
 Fabrik tam všelikých jako obchodu píleno snažně.

Tak bylo jest sedělo v průjezdě dvě to dověrné
 Nad jdoucími kochajíc se lidem propovědmi mnohými.
 K poslehu hospodyně důstojná takto praví, řkouc:
 „Ejhle, přichází k nám kazatel, s ním jde spolu soused
 Lékárník: tito nám povědí vše, cožkoli venku
 Spatřili, a čemu dívati se nehrubě je mílo.“

Vlídne nyní dva ti přišli a pozdravení dali páru,
 K nim pak na dřevěné lavice v průjezdu si sedli,
 Prach s obuvi třepající a šátkem chlad si vanouce.
 Tu kdy se pozdravili vesměs, první se mluvit jal
 Lékárník, a takto pravil, bez mála mrzut jsa:
 „Tak věru jest člověk! a jeden je druhého ne lepší;
 Ževluje rád, třeba neštěstí bližního-li potká!
 Všecko se na plápol dívat hrne, škodně horoucí,
 Všecko na odsouzence, chudínku, kdy k popravě na smrt

**Jej útrpně vedou. I chodí dobrých by vyhnancův
 Bídu viděl každý, nemnic, že snad ho podobný
 Potkati může osud buď v ten čas, buďto budoucně.
 K neztrpení lehkost ta; a předc jest člověku vlastní.“**

Odpověděl mu farář na to výborný a rozumný,
 Ozdoba byl on města, jinoch jsa blížeji mužství,
 Ten znal dobře život, znal potřebu posluchačův svých,
 Výtečnou i božích písem cenu úplně cítil,
 Jenžto osud lidu odsloňnjí i tajnotu myslí;
 Nejlepší z světských vědomá jemu též byla písma.
 Tento pravil: „Nehaním, je-li bez škody, podnětu nikdy,
 Člověku jež kolivěk dobrá dala příroda máti;
 Neb seč ne vždy rozum mžž být, s to častěji bývá
 Náklonnost taková šťastná neobranně pudící.
 Byť zvědavost popudem nepovábila člověka mocným,
 Mnedle! zkuzil-li by on, světskými jaké mezi věcmi
 Srovnání krásné? Neb má prv touhu novosti,
 Pak potom ustavnou prohlídá k prospěchu plíí,
 Posléz dobra hledí, odkudž hodnost mu a vzáctnost.
 Lehká průvodčím mysl jest mu z mládi radostným,
 Ježto nebezpečnost skrývá jemu, zdravě a rychle
 Jizvy bolestí maří, jakž jí bylo jedno minouti.
 Chvalnýť arci to muž, jemuž um se ve věku dalším
 Rozvážný napotom z veselé té rozvine myslí,
 Jenž v štěstí jako v neštěstí děje snažně a vroucně;
 Od něho povstává pak i dobro, i náhrada ztráty.“

Vlídne paní tu netrpělivá hned počne domácí:
 „Řekněte nám, což jste viděli, to slyšet chceme rádi.“

„Z těžka,“ pravil na to líkárník, důkladně se ozvav,
 „Tak brzy rozveselím se po tom, co mi zříť se událo.“

I kdo přerozmanitou vypravíť mocen ouplně bítu!
 Již zdálí uvidíno je prach, než ještě do luk jsme
 Došli; neboť tu táhlo se jich se pahorku k pahorku
 Nepřehlédnutelně, a málo i poznati možno.
 Kdyžť ale přes dolinu příčné jsme cesty dostihli,
 Tuť veliká byla tíseň a dav i chůze i vozby.
 Ještě vidět nebohých bylo žel tudy mjeti dosti.
 Poznat i mohl každý, co bolestná outěku trpkost,
 I co radost citu, když se život tak kvapně zachrání.
 Smutno na nábyteček pohleděť bylo tak mnohohličný,
 Ježť blahozásobený dům ukrývá, a jemužto
 Svá domu pán správný příhodná místa vykázal
 V potřebu předhotoviv; vše je v potřebu, všecko k užitku.
 Na všelikých kolesách a vozích teď všecko to vézti
 Různo vidět složené, a vidět vše v outěku náhlém.
 Skřinka na sítku leží, vlněná opět tuto houně;
 V moučné díži poduška, tu zas na zrcadle je plachta.
 Ach! a nebezpečnost, jako nám, bude dvadeceti let to,
 Tenkrát v ohni se dalo, pamět vši člověku běže,
 Žeť se chytá chatrnůstek, a pak, co drahého, nechává.
 Tak tu také pečující lidé nepovážlivě vezli
 Chátru věcí, dobytek pro nemnoho obtěžující:
 Prkna, stará osudí a^o bečky, posádku i kurník.
 Na způsob takový ženy s dětmi tu vláčely uzly,
 Nůše a putny nesouc, div dýchaly, s věcmi lichými;
 S posledním člověk, co svého, se bezděky loučí.
 Tak jest po prašné putoval ten dav lidu cestě,
 Vše v nepořádku a zmatku. Jeden s slabšími hovádky
 Zdloužeji chtěl, a snažně druhý pospíchatí pílil.
 Stal se tu křik od dítek a žen, jenž přišly do těsna,
 A řvání tu i tamto hovaď, mezi tím skolení psů,
 A nářek churavých a starých, co u výši na těžkém

Přeplněném voze na peřinách klátíce se vezli.
 Jednak vyšinulé obvyšné do kraje cesty
 Zašlo kolo škréhotem, i svrh' do příkopu vůz se
 Překlopený, a zvahem dalekým se pořítlo lidstvo,
 S ohromným křičením až do pole, předc ale šťastně.
 Později truhly hrkem se vyřítily blíž vozu padnouc.
 Ten, kdo padat je viděl, věru, toť tu chvíli nadál se
 Pod váhou skříní a polic na padrt' je nalezti.
 Takto ležel vůz rozkotaný, a nikdo nebyl, by
 Přispěl; jdouce jedouce druzí mimo mýjeli spěšně,
 Na sebe jedno pamětlivi a zachvácení proudem.
 My přispíšili tam a nalezli churavce a starce,
 Jenž doma trudné život trvající by v loži nesli,
 Pochromené na zemi vzdychající a bédující.
 V úpalu slunce a pod chumelem prachu, div že nezakli.“

Pak na to hospodský outřpně a lidsky se ozval:
 „Kěž pak najde a občerství nebohé lidi Herman.
 Já jich nechci vidět, mně zřít na žalost je bolestno.
 Hned první zprávou tak velké pohnuti bídy
 Poslali my hřivničku honem jim z nadbytu, aspoň
 Jich několik by okřálo; samým pak ulehčeno nám jest.
 Již ale o smutném nemluvmé tom obrazu více,
 Neb strach velmi brzo vloudí na srdce se lidská
 A protivící se mně víc, než pohroma, péče.
 Vejděte pak do domu k nám dáleji, do chladu jízby,
 Tam nikdá nesvítí slunce, neprohřeje vedro
 Zeď silnou; a maminka nalit nám půže butelku
 Ze tří a osmidesátého, by ty trampoty zašly.
 Nelze tu píti, hučí okolo skleniček tudy mouchy.“
 Vešli do jízby potom, radující všickni se chládku.

Pečlivě matka hned výborné víno a čistě
 V láhevce hlazené jim nesla na tácu na lesklém
 S římany názelenými; právě to číše na rénské! —
 Takto sedíc to tré obklíčilo leskavohládkou,
 Okrouhlou a hnědou tabuli, s silnými trnožmi.
 Cinkaly hospodského tudíž a farářovy sklenky;
 Jedno třetí, zamýšlen jsa, nepohnuté ještě držel svou.
 Vyzval hospodský tak jej slovy přívětivými:

„Píme tedy z vesela, pane sousede! ještě milostně
 Chráníl neštěstí nás Bůh, i budoucné ochrání.
 Neb kdo neuznává, Bůh od hrozného že ohně,
 Jímž nás tak tuze potrestal, teď vždycky těšil nás,
 Vždycky choval nejinak, než jakž oko ve hlavě člověk
 Pilně chová stkvostné, nad všechny mu oudy milejší.
 Zdaž-li by nás napotom nechránil a nám nepomáhal?
 Neb teprvé, co může, v nebezpečnosti je vidno.
 Město-li to zdárné, jež teď skrz měšťany pilné
 Ledva dobyl z popela, a jemužto i hojně požehnal,
 Zas by hubič měl, a všecku v niveč obrátiti snažnost?“

Vlídne farář na to výborný a laskavě řeknul:
 „Stále trvejte u víře a tak smýšlejte i stále;
 Toť v štěstí bezpečna činí i rozumna, ve strasti
 Nejkrasší potěchu dává i naděje sladkost.“

Odpověděl zase hospodský rozvážně a mužně:
 „Ó, kolikrát s podivem vítal jsem Rénovy proudy,
 Když k němu opět jsem se po obchodu jezdě přiblížil!
 Vždycky mi byl veliký, a ducha vždy i smysly mi nadchnul;
 Však se domyslití nelze bylo, by libý jeho zábřeh
 Státí se měl hrází tak rychle drázm proti Frankům,

Obhájnou široký výmol jeho býti překážkou.
 Tak hle přiroda nás, tak nás i našinci udatní
 Obraňují, tak Pán; i kdož by bláznově zoufal?
 Umdlení již jsou valčitelé, vše k míru se chýlí.
 Kéž by také, kdy ta žádoucí se konat bude slavnost,
 V chrámu našem, a zvon zahučí i varhany hlasně,
 A hlučná vznešené Te deum nám zvěstuje trouba, —
 Kéž by také Herman můj, důstojný pane, před vás
 Rozmyslný stoupil se svou k oltáři nevěstou.
 A šťastné radovánky, budoucí v končině každé,
 I mně hodem napotom staly mé se radosti domácí!
 Však přenerad to vidím, že mi tak ten mládec ochotně
 Vždy po domácku se má, z domu pak rozvláčně a těžce
 Málo chuti v něm jest, by se předc mezi lidmi ukázal,
 Což pak víc, štítí všeho on se s děvčaty spolku,
 I veselých tanců, jimž každá ráda je mládež.“

Řekl a poslouchal. Uslyšán opodál je koní dus,
 An se jevil dupotem, uslyšán i rachot je kočáru,
 Jenž přivaliv se klopotně nyní v průjezdu zahrřimal.

Terpsichore.

Herman.

Když sličněspanilý teď syn do světnice stoupil,
 Pohlédal naň okem kazatel za chvíli přebystrým,
 Pozoroval jeho jednání i způsobu všecku
 Skoumatele smyslem, jenž snadno z ohledu hádá;
 Pak usmáv se pravil jemu tak slovy důvěřivými:
 „Človče, vyť se měníte celý! té myslí ochotné

Vás neviděl jsem ještě, ni té ve tváři živosti.
 Čil a vesel jest povrat váš; znamenám, dary že jste
 Rozdílil nuzným, a dostal u nich požeňání.“

A poklidně na to slovy odvece syn zmužilými :
 „Chvalně-li jsem jednal, to nevím; ale srdce naprosto
 Tak mi dělat velelo, jako teď tuto zouplna dím vám :
 Dlouho, matinko, přebíraly vy hledajíc a volíce
 Zdlouha veteš; a také uzlík jen pozdě hotov byl,
 Víno na vůz i pivo příliš se pečlivě kladlo.
 Když posléz jsem z brány vyjev se na silnici dostal,
 Měšťanstvo zpátkem se přibíralo s dětmi mnohými
 I s ženami muž vstříc; již dál byli vystěhovanci.
 Spěšně počínaje sobě i jel jsem k vesnici rychle,
 Kdežto, povídali mi, že mají dnes oddech a nocleh.
 A kdy po silnici tamto nové tak svou jedu cestou,
 Vůz mi zočít se udá, z kmenoví notného dělán byl;
 Dva vysocí volové a statní jej byli táhli,
 Podlé nich švárná prospěšně kráčela dívka,
 Podloužným spravující prutem ta dobytčata valná,
 Zdržovala i pobádala je, i správně je vedla.
 Když mne tu pak zahlídla přijížděti, stoupřla mírně
 Blíž ke koňům a řekla: „Ne tak nám bývalo veždy
 K nářeku, jak dnes nás na cestách těchto vidíte.
 Ještě není můj zvyk, na cizím bych žádala dárku,
 Jež on často nerad dá, by zhostil se chudého.
 Nouze mluví jednak mě dohání. Zde hle na slámě
 Slehši nedávno, leží bohatá majitelkyně statku,
 Jižto s tím potahem jsem já vychvátla těhotnou.
 Zdloužeji následujem; stížíť odnesla život svůj.
 Teď tu drží na rukou ubohé zrozeňátko nažičké;
 A jen málo budou na pomoc močí dáti našinci,

Byť pak i v nejbližší jsme vesnici, oddechu místě,
 Našli je, ač že bojím se, že již jsou odjeli dále.
 Máte-li snad, čeho netřeba vám od plátna, a jestli
 Tu jste toho z okolí, poudělte milostivě nuzným.“

Tak ona; tehdy zdvíhla mdlá od slámy se zhůru
 Šestinedělka a na mne vzírala; já ale řekl jsem:
 „V pravdě lidem dobrým duch často vnuká to nebeský,
 By, na jejich co bratry čeká, byli bídý čitedlní;
 Takto mi, tu hle, matinka dala již v předcitu této
 Strasti vaší uzlík, by nahá se přikryla nouze.“
 Rozvázav pak uzal vyndám i ochotně podám jí
 Prostěradlo s košilí, a župan spolu otce milého.
 Děkovalať mi, radostně pravíc: „Nevěří tomu šťastný,
 Žeť se dějí posavad v světě zázraky; v bídě jenom znát
 Prst ruky Hospodina dobré k dobrému vedoucí
 Člověky. Co skrze vás děje nám, děje vám to samotným.“
 Tu s potěchou omaká všeliké omladnice plátno,
 Zvlášť ale pod županem z flanelu podšívku měkounkou.
 „Kvapme,“ praví jí panna, „ku vesnici, kamžto obec již
 Dospěla, a kdež odpočinouc dnes zůstati hodlá;
 Tam připravím rychle věci děcké všecky na prsto.“
 Pozdravila mne zase, a vzdávala díky srdečné
 Pohnavší voly; vůz šel ku předu. Já ale ještě
 Meškaje dlím a držím koně; přišla na srdce mi rozpáč,
 Hnát-li spěšnými měl bych do vesnice koňmi,
 Rozdat tam lidu jídla, či té hned dívčině všecko
 Dáti samé, by to ostatním rozdělala moudře.
 Rozmyslím se tudíž v svém srdci a lehko pojeví
 Tím za vozem dostihnu ji skůro, a rychle pravím jí:
 „Dobrá dívka, ne jedno samého mi nandala plátna
 Matka na vůz, by nahá z ruky mé přiodíla se nouze,

Něbrž jídla dala k tomu též a nápoje čerstvé.
 Jest toho ve vozní u mne zde v truhlici dosti.
 Já pak úmysl mám i také dát tobě ty dárky
 V tvou ruku, tak vyplním mi daný nejlépeji rozkaz;
 Tyť podělíš jich s rozmyslem, mne by náhoda vedla.“
 Reklaf zas na to dívka: „I rozdám snažně a věrně
 Všecky ty dárky; kdo nejchudší, tenť okřeje jími.“
 Tak pravila. I otevru tudíž já truhlici vozní,
 Vyndaje uzeniny těžké a vyndaje pecny,
 I piva láhve a vína, i dám jí všechno na prosto,
 Rád bych byl dal víc, ale již byla truhlice prázdná.
 To vše k nohoun naložíc omladnici odjede dívka
 Dáleji: já zase k městu podám rychlými se koňmi.“

Hned, jak byl dokonal Herman, jme se takto hovorný
 Soused říci, a dí: „Ó šťastný, kdožkoli v ty dny
 Outěku a zmatení ve svém domu živ je samotný,
 A k boku manželka mu nepřilnula tesklivě s dětmi!
 Šťastna se teď cítím; já dnes bych pro mnoho nechtěl
 Otcem slouti a o druží býť a o dítky starostliv.
 Již jsem též pomněl sám často na outěk, a všechno
 Což lepšího složil, i řetěz i staré ty peníze
 Od mé matky nebožky; není nic ještě prodáno.
 Zůstalo byť ovšem mnoho zpátky, co těžko se jedná.
 I bylinek těch a shledaných všesnažně kořínků
 Bych přenerad pozbyl, třeba žeť cena jich je nevelká.
 Zůstane-li však provízor doma, já směle půjdu.
 Když zachovám hotovost a sám sebe, tuť vše, co mého,
 Jest zachováno; jeden člověk nejsnadněji ujde.“

„Sousedě,“ odpověděl na to zas důkladně mu Herman:
 Nesmýšlím nikoliv jako vy, ani tu mluvu chválím.

**Důstojný-li to muž, kdo v neštěstí jako štěstí
 Jen sebe sám vždy hledí, se jinými neuměje sdílet
 Žel a radost, a není od srdce mu pohnutu býti?
 Já dnes radše bych ustanovil než jindy ženit se.
 Ochranného mnohá má teď muže potřebu dívka
 Dobrá, má ženy muž veselé, když strast mu nastává.“**

Usmívavě otec na to dí jemu: „Tak tě slyším rád!
 Tak moudrých jsi mi slov prohodil do dneška přemálo.“

Vejde však dobrá v tom hned jemu do mluvy matka:
 „Ba pravduť, synu, díš; my starší v tom dali příklad.
 Neb dva my, já i otec, veselých jsme se nevezali ve duech,
 Nás doba přesmtná manželskou sloučila vazbou.
 Pondělním jitem — vím dobře to, právě že před tím
 Byl ten oheň hrozný, co v popel naše město obrátil —
 Dvadceti již tomu let; neděle jak dnes byla tehdáž,
 Parný čas, náramně suchý, vody nemnoho v městě.
 Všecken lid, ve svátečním se procházejce šatstvu,
 Na vsi zašel po pití sem tam do hospod a mlýnů.
 I vznítí tu oheň se na konci města, a zážeh
 Úlice rychle chytil, povětrí sám plodě sobě;
 I hořelyť stodoly s obilím po žatvě přehojným,
 Úlice pak hořely s náměstím; k posledu otcův
 Dům lehnul popelem, popelem lehl tento také zde.
 Málo jenom zachráněno. Noc tu na oupoře já jsem
 Smutnou před městem byla tráвила, truhly, podušky
 V stráži majíc; předc k posledu usnu, a pak kdy mě ráno
 Chlad probudí, jenžto před vzeštím slunce padává,
 Dým uvidím, žeřaví, zdi zpuště stál a komíny.
 Sevřeno srdce moje; však když vycházelo slunce
 Pěkněji než jindá, tu novou čil odvahu dueh můj.

I seberonc se běžím. Bylo, jak by dohánělo zřít mne
 Pohořeliště domu, a jestli mi zůstaly slípky
 Přemilené; nebo, ještě bylat jsem myslí dětinské.
 Když tak přes zbořeniště domu a dvorce polézám
 Ještě se kouřících, a vidím tu spoustu obydlí,
 Se strany přijda druhé prohlédals pohořeliště,
 Kdů ti zařícen v chlívě, na něm byly ještě tlející
 Klády a rum, hovada však nikdež nelze najítí.
 Tak jsme stáli my, já zde, ty tam, rozpáčně a smutně.
 Rozbořenať byla zeď naše, jenž oddílela dvorce.
 A kdy stojíme, tu ty mne potom za rukus jal a řekl: „
 „Což tu, Liduško, děláš? jdi pryč! nohy sobě popálíš;
 Ještě je sut horký, silnější mé boty smahnou.““
 Pak jsi potom pozdvih' mne a odnesl do dvora sem k vám.
 Ještě tu vyklenutý průjezd domu státi pozůstal,
 Jak tu stojí dosavad; toť ze všeho zůstalo jedno.
 Zdeť pod ním posadil jsi mě, líbaje, bránila jsem se,
 Ty však laskavě jsi mně pravil slovy znamenitými:
 „„Aj, dům náš pohofel. Zůstaň tu, pomoz mi ho stavět,
 Pak zase já pomohu stavět za to rodiťelům tvým.““
 Já ti však nerozuměla, až pak k otci jsi matku
 Poslal, a smlouva na kvap veselé byla zavřena svatby.
 Ještě poloushořelé podnes mám v paměti kládí,
 Ještě vidím spanilé tenkrát to slunce vycházeť;
 Dal mi onen byl manžela den, časové dali první
 Tehdejší pusté té zkázy porod mi mladosti.
 A proto tě chválím, můj Hermane, v důvěře čistě
 Žeť myslíš na družku i ty v dobu, jak tato, smutnou,
 A smíš namlouvat si ve vojně a na zbořeništi.“

Odpověděl na to rychle otec, a číle pravil řka:
 „Tak smýšleť jest chvalno, a všecko je pravda, matinko,

Cos tuto vypravila; v ten způsob všechno se dalo.
 Však ale lép jest lép. Nebo ne každého to potká,
 Svou by začítí musel z prvu živnost všechnu a bytnost.
 Neb jako my a jiní se nemá tak trápati každý.
 Ó šťastný, komu matka otec svůj zůstavují dům
 Již blahozásobený, a jež on zdárně vykrásí!
 Všecko počátkem těžko, a nejtěžší z všeho živnost.
 Rozmanité člověk má potřeby, všechno je denně
 Dražší; viz tedy on, by peněz víc sobě vyzískal.
 Tak já naději mám v tebe, Hermane, žeš mi co nejdřív
 Tvá do domu s pěkným se věnem nevěsta vynajde;
 Muž statný též zámožné, mním, dívky hoden jest.
 Vděk to také bývá, když s žádoucí spolu ženkou
 V nůších a truhlách požitelný dojde tě přínos.
 Darmo není to, že naspojujc skrze let mnoho matka
 Pro dceru plátno chová z bytedlné příze a tenké;
 Darmo není, že stříbro dadí jí kmotry u počtě,
 Do spořitelny otec vzácné klade ze zlata mince;
 Slušněť má jednou takovými statky a dárky
 Obveselit mládence, již on si přede všemi vybral.
 Ještě i více povím, jak bývá žence to mílo,
 Když v kuchyni s vlastním orudím i v jízbě se pozná,
 A svůj v ložnici má, i svůj má na stole ústroj.
 Rád bych jen se věnem bohatým nevěstu uhlídal;
 Neb nuzné předc muž jen k poslední lehce si váží,
 A za služku ji má, že co služka se přibrála s uzlem.
 Zůstane vždy křiv muž; vroncí doba lásky pomíjí.
 Obradoval bys, Hermane můj, i ty velmi starost mou,
 Jestliže bys do domu brzo nevěstičku přivedl mi
 Hned tu ze sousedstva z domu naproti tam zeleného,
 Možnýť muž ten jest, a obchod i fabriky jej vždy
 Možnějšího činí; nebo kdež by kupec nevyzískal?

Tři dcery jen tam jsou, a těch bude všechno bohatství.
 Snoubena nejstarší z nich vím že je; než tu druhou lze
 I tu třetí posavad dostat, ač snad ne na dlouze.
 Kdybych byl jako ty, toť bych do nyníčka neváhal
 Jedno to děvče vzít, jako odnesl já si matinku.“

Dí na ta úsilná syn tak slova otcovi mírně:
 „V pravdě to byl, jak váš, můj úmysl, jednu tu dívku
 Šousedovu si vzít. I myt byli pospolu rostli,
 Hráli na náměstí u studnice v době předešlé,
 Často i jsem zastal jich před chlapců divokostí.
 Již však dávno to jest, i drží se děvčata větš
 K poslední slušně doma, plašších varujce se hříček.
 Dobře že jsou zvedeny, toť jisto je; často i já jsem
 Ze známosti staré dle vaší tam vůle chodíval.
 Nikdy však radovat se v jich neudálo mi spolku.
 Vždyť nějakou měly do mne hanu, tu mně bylo snášet,
 Hned dlouhý že kabát jest můj, hned barva že sprostá,
 Sukno hrubé, hlavy přiholení jako kadeře špatné.
 K poslední jsem též úmysl měl zároveň se fintať
 Se krabčičky, co vždycky mají tam v neděli schůzky,
 Obvěšení polohedbávným tím v lité capartem.
 Ještě to jsem však záhy viděl, za blázna že byl jsem.
 Tím uražen cit můj i hrdost; než hlouběji to mne
 Rozbolelo, když úmysl můj tak nezaly dobrý,
 K nim chovaný vůbec, k nejmladší zvláštněji Mince.
 Byl jsem o velkonoci tam u nich naposledy ještě
 V tom ve kabátu novém, co visí teď v armaře horní,
 Oblečen a kadeřen cele byv jako tam ti jonáci.
 Vejdu, i chechtaly se; já však toho na sebe nevztáh'.
 Minka, ta hrála klavír, a otec poslouchaje zpíval
 Svých dcerušek byl tam v své právě libostce a vůli.

Ledačemus nerozuměl jsem, co v těch bylo písňích; [▼]
 Jednak zhusta Pamínu slyšet bylo, zhusta Tamína.
 Já chtěl předce také prohodit něco! Jak byly v konci,
 Táži se v textu lecos, a po těch Pamíně, Tamínu.
 Všickni utichli a se usmívali; až tu otec dí:
 „Příteli, pravda-li jest, on zná jenom Adama, Evu.“
 Nezdržel ihned nikdo se, nahlas dívky se smály,
 Nahlas smáli se chlapi, starý sám za břicho bral se.
 Já pustil pro hanbu kloboúk, oni vedli ty chechty
 Všickni pořád, jak dlouho potom zpíváno a hráno.
 Pak mrzutý s potupou jsem spěšně domův se navrátil.
 V armaru skrýti kabát a kadeřky pobourati prsty
 Jal se, i ustanovil přes práh k nim více nejtí.
 Já nechybil; pouháť jest v nich marnost a neláska,
 A jmenují, prý, až posavad mne ještě Tamíno.“

Odece matka na to: „I nemáš tak dlouho se horšit
 Hermane na ty děti, nebo jen děti jsou spolu všechny.
 Minkať jest dobrá, byla pak na tě laskava vždycky;
 Ještě onehdá se ptala na tebe. Tuť by jsi měl vzít!“

Odece syn rozpáčně: „Nevím, proč tak tuze v mysli
 Ta mrzutost mně tkví, nechtěl bych víc, kde celý svět,
 Ji u klavíru vidět a jejíh poslouchati písni.“

Než popudil se otec, a tak slovy dí hněvivými:
 „Špatné jsem dočekal se radosti! i toť byla vždycky
 Má mluva, kdys ke koním a rolím jen ukazoval chuf.
 Co pacholek může jedno dělá blahozásobeného,
 To ty děláš, a otcí zatím jest bez syna býti,
 An by se předc jemu ke cti také v měšťanstvu ukázal.
 Záhyť hned prázdnou nadějí mne šálila matka,

Když maje číst a psát a učit se ve škole, nikdy
 Neprospěls co jiní, a seděl nejzadněji vždycky.
 Ovšem! toť bývá, kdy k žádné neplane ke cti
 V myslí jinoch, a není žádost v něm stoupati výše.
 Ó, kdyby byl můj o mne otec, jako já o tě, pečlil,
 Do školy mě poslal dav učít, jako já tebe dal jsem,
 Víc, věrn, bych než hospodským byl u Lva zlatého.“

Vstav na to syn mírný, ke dveřím blížil se mlčečky,
 Zdlouha i bez šustu; však otec roznicen i dále
 Vhlas mu ulál a volal: „Jen jdi! znám svéhavo já tě!
 Jdi statku spravovat napotom, ať netřeba láti;
 Však nepomysli na to, snad by děvů někdy mi selskou
 Za nevěstu přivedl opovážlivě do domu, troupa!
 Dlouhoť již jsem živ, bych znal jak s lidmi zacházeť,
 Znal vyhovět pánům i paním, aby všickni odešli
 Spokojení, a znal se k cizím jak mítí ochotně;
 Však za to k poslední má i se ke mně druhdy nevěsta
 Tak zachovat a za práce mnohé dát náhradu sladkou;
 Má mi také zahrát na klavíru, a z obyvatelstva
 Nejhezčí kdo a nejlepší, rád u mne se scházeť,
 Jak tamto v neděli u souseda.“ Na kliku syn v tom
 Lehce přitiskne a tak v tichu ven ze světnice vyjde.

T h a l i a.

Měšťanstvo.

Taktoť byl vyhnul syn mírný domluvě příkré,
 Avšak otec v takovém, co počal, dí způsobu dále:
 „Nelze, nemá-li toho člověk, bude od něho vzítí;
 ” šžka kdy vroucí naplní se ta srdce mi žádost,

Byl syn otci se nepodobal, ale byl jeho lepší.
 Toť byla by špatná domu správa i města, by každý
 Jak zachováť tak i obnovováť jich vždycky nepřilil,
 I lepší, jak čas to učí neb jak cizozemstvo!
Mnedle, není co hřib člověk, by z půdy vyrostal,
A kde vyrost, tu na místě také ihned zase uhníl!
 Vždyť pak jest na domu hned znát, kdo teď jeho pánem,
 Rovně jak o městské lze je u vchodu souditi správě.
 Kde věže na zboření a zdi, kde příkopy blátem
 Zapěněny, kde i ulice jsou plny naskrze bláta,
 Kde z dlažení kámen se vytkne a zůstane vytčen,
 Kde hnije břevno a dům na novou přede podporu dlouho
 Bez platnosti čeká: špatná v tom správa je místě.
 Neb, leda žeť v příklad bude řádu a čistoty vrchnost,
 Snadnoť nešvárným měšťanstvo navykne lenostem,
 Tak jako žebrák své odránce uvykne chodecké.
 A proto jsem žádal, by někam se do světa Herman
 Skůro vydal, a viděl Straspurk aspoň nebo Frankfurt
 A sličný Manheim, jenž přímo a pěkně stavín jest.
 Neb kdo ta města viděl veliká a čistě pořádná,
 Ten krásif bude též i malé své město rodné.
 Nechválí-li u nás přespolník opravených bran
 A věže pěknobělé i kostela obnoveného?
 Dlažbu také velebí i kryté vodu trouby vedoucí,
 Rozdělené, jak zisk, jak bezpečnost toho žádá,
 By, kdy vypukne oheň, jemu hned se brániti mohlo.
 Zdaž to všecko po tom hrozném neuvedlo se ohni?
 Šestkrát nad stavením maje ouřad pochvalu sobě
 Získal jsem měšťan dobrých, ano díky srdečné.
 Co smysлил, to i pilně konal jsem, k konci přiváděl,
 Když co počestnými neukončeno zůstalo mužmi.
 Taktoť povstala chuť v každém a zmohla se radním.

Všickni se teď snažují, a novou již uzavřeno cestu
 Stavěti, ježto by k silnici nás přiblížila valně.
 Však toho já se bojím, že ne tak bude jednati mládež,
 Jedni, ti jen na stroj marný a zábavu myslí;
 Jsou i druzí, jenž vždycky dřepí, peciválci, za kamny.
 Aj, takový, se bojím, mi že na věky zůstane Herman.“

Odvece dobrá hned na to choť i matka rozumná:
 „Vždycky jsi nespravedliv k synu, otče, a taktó zajisté
 Dobra, jehožto hledáš, nejmiň vyplní se ti žádost.
 Nelzeť nám dle svého dětí převrátiti smyslu;
 Tak, jak Bůh nám dal, milovať je a míti musíme,
 Co nejlép je chovat, pak nechť jak možno, daří se.
 Jsou dary rozličné, i každý má svoje vlastní,
 Jími těží, a protož ve svém jen způsobu každý
 Jest dobr a šťasten. Nenechámť já Hermanu láti,
 Vím, že hoden toho jest, ježž jednou dostane, statku;
 Hospodařit výborně, sedláku i měšťanu za vzor
 Jistě bude, v radě pak, předzvídam, též ne poslední.
 Každý den však lát a hanět, tím všecku mu srdce
 Odjímáš bodrost, jako dnes učinils to chudince.“
 Řekla, i hned za synem ze světnice v pospěchu vyšla,
 Chtíc jej někde nalezti, a pak slovy láskyplnými
 Chlácholit; an syn výborný plně zasluhoval to.

Opět otec dí s usmáním, jak náhle odešla:
 „Předce podivný lid ženy jsou, a právě co děcka!
 Všecko to rádo dělá po své libosti a vůli,
 Však je potom napořád jen chval a jim se umšlej.
 Vždy starodávní přápuvěď předc zůstane pravdou:
 Ten kráčí nazpět, kdož ku předu nejde. I takť jest.“

Odpověděl na to líkárník rozvážlivě: „Rád to
 Připouštím, pane sousede, též i vždycky po lepším
 Sám hledě, ač, novo jsouc, snad jestliže nedraho příliš
 Avšak platno-li jest, kdy nemáš k tomu důkladu hojně,
 Činným být i vše chtít lepšíti, venku i uvnitř?
 Obmezen až příliš měšťan, jemu nelze dosíci
 Dobra, kteréž i zná; vždy předce měsíc jeho slab jest,
 Potřeba pak veliká; tak vždycky překážku nachází.
 Sám chtěl jsem všelicos, než ale kdo nebál by se útrat
 Na změny přílišné, teď zvlášť, an nikdo ne bezpeč!
 Dávno by již můj dům v novomodském byl kroji smál se,
 Dávno v prostranném by se rozměru svítla okna;
 Však kdo po kupci to může dělat, jenž, kromě bohatství,
 Má své cesty, po nichž lepší věc dostati možno.
 Jen pohleďme na dům, tam naproti, jak se vynáší
 Nádherně v zeleném poli ta štukatúra bělostná!
 Okna kterak, veliká co zrcadla, tabulmi se lesknou,
 Ostatní domy náměstské co ve stínu se temní.
 A předce nikde tu pěknějších nestálo po ohni
 Jak líkárna u Anjela, neb jak tento zlatý Lev.
 Takť i celém v okolí má zahrada bývala slavná,
 Každý, kdož tudy šel, díval na žebračky kamenné
 Skrz laťoví se rudé, i na ty trpaslíky barevné.
 Než, komu jsem v spanilé kdy nalíval jeskyní kávu —
 Arcí stojí zaprášena teď, ba i odpoly v sutku —
 Velmi se ten radoval nad světlem barvitě lesklým
 Pěknofadých skořepin. Zraky sám znalec oslepenými
 Díval se s podivem na korály a krušce olovné.
 V jízbě se též s rovným podivem dívávali malbě,
 V zahradě vystrojení kde baví s paními se páni,
 Konci jenom prstů kvítí druží druh podadoucí.
 Kdož by si jen toho teď povšimnul! Já mrzutosti

Řídko docházím tam; teď má být všecko pochutné,
 Jakž oni to jmenují, bílé lati, též i sedátka;
 Všecko je prosto a hladko, ni řezby ni pozlacování
 Nechtí víc; nejdříve cizí teď ze všeho dříví.
 Nuž, byl bych povolen zjednat něco sobě nového,
 Pokračovat se časem, změňovat třeba častěji svrčky;
 Každý však se bojí nejmenším hýbati řádem;
 Neb kdo by práci nyní dělníkům byl v stavu dáti.
 Ondyno přišla mi chuť, bych anděla Michala jednou
 Opět dal, jenž mou lékárnou mi vyznamenává,
 Pozlatiť, i se drakem u nohou mu se hrozně vinoucím;
 Však vyrudlého nechám, jak jest; cena odstrašila mne.

E u t e r p e .

Matka i syn.

Takto se rozhovorem mužové pozabývali. Matka
 Pošla zatím mileného hledat syna, předně na náspl
 U domu, kdež obyčejně sedal na sedadle kamenném.
 Pak nenalezši ho tam šla hned do konírny se dívat,
 Zdaž-li koně, spanilé hřebce, snad sám by poklízal,
 Hřibata, jež koupiv do rukou žádnému nedával.
 Oslovený pacholek pravil: „On do zahrady odšel.“
 Tu dvory prostranné oboje proběhla na rychlost,
 Stáje dobytka minouc s pěkně srubenými stodolmi
 Stoupila v sad k městským až hradbám se vztahující,
 Prošla celý, radujíc se, že bujně všecko tu rostlo.
 Rovnala tyčky, kteréž těžké podpíraly větví
 Jabloňové a hrušek náklad ratolesti nesoucí;
 Zbírala jdouc se zelí housenky zduřmatělého;

Hospodyněť správná nečiní kroku nikdy nadarmo.
 Tehdy na kraj dlouhé byla zahrady došla, kde lesní
 Opletalo chladník lilium; nenalezla tu synka
 Rovně jakož posavad nezhlídlá ho v zahradě nikde;
 Avšak vrátka jenom byla přivřena, jež 'za besídkou
 Z lásky byl obzvláštní prolomil skrz hradbu obecnu
 Někdy proslavený měštanský správce, jejich děd.
 Takž i suchý příkop za městem přešla pohodlně,
 Kdež vinohrad blahoochrazený hned u cesty veřejné
 Obvýchně vstupal, povrchem ke slunci obrácen.
 Kráčela též i na ten, nalitým radující se hroznům,
 Jížto se pod hustým sotvínkem skrývali listím.
 Prostřední vysoké chlad stinný dávaly odry,
 Kdežto se po stupních vystoupalo zhůru kammenných;
 Rozvěšený cinifál do vnitřku zřítí a muškát,
 Podlé nich zvláštní velikosti z červena modré,
 Vše schvalně štěpené, hostům v zákusky budoucí;
 Ostatní ale vrch zmatkem kryly rozsazené kře
 S menšími hrozny, z nichž chutné víno pochází.
 Tak šla skrz vinohrad radující podzimku se napřed
 A slavnému času, v němž ves kraj jásaje vůkol
 Sbírá hrozny, a mest šlapaný ve voznici vlívá.
 Rozkošné večer ohně planou a v šíři a dáli
 Střelba hrochá; tak nejpěknější sbírka slaví se.
 Cítila však nepokoj, po dvojm i trojm kdy volání
 Na syna sám se jenom množený jí navracel ohlas,
 Jenžto byl od městských se věží štěbetavě ozýval.
 Nikdy ho nehledat; neb nikdá nevzdaloval se
 Od domu, leč by o tom jí řekl, aby nejměla péče
 Oň milující máť, nebo náhody zlé se nebála.
 Doufala ještě ale, vždy že jej tu nalezne na cestě;
 To proto, žeť dolní jako horní dvěřka viničná

Stála otevřena. Tehdy nyní se přes pole dále
 Pustila, ježto plochou širokou pokrývalo stráni.
 Vždycky po vlastní ještě chodíc zemi, ráda i sji
 Zřít opět vlastní a slavně se žito vlající,
 Ježto celém po roli ve zlaté se kolíbalo síle.
 Kráčela polmi pořád, kudy vedla ji stezka pomezni,
 Hrušku majíc na očích velikou, kterážto na chlumei
 Stála, polím mezník ke statku jejímu patřícím.
 Nikdo nemohl povědít, kdo ji štípil; v šíři a dáli
 Zřít ji bylo v okolí, ovocem pak též byla slavná.
 Pod ní se v polednách radovávali obědu ženci,
 Hlídalei pak dobytek zde v hustém stínu pasáci,
 A z drnu i kamene zde hrubého stála sedátka.
 Matka nemýlila se, zde seděl poklidně její syn;
 Byl podepřen na loket, a do kraje zírali zdál se
 Tam ke horám, a seděl maje pryč odvráceno líce.
 Zdlouha se přiblížíc ona lehce ho po pleci dotkla.
 Rychle se obrátil; tu vidí slzy, an mu roní se.

„Máti milá!“ dí překvapený, „napadáte mě náhle,“
 Utra slzy na ručest mládec přešlechtilocitný.
 „Jak synu? ty pláčeš?“ pravila s podivem jemu matka,
 Tak tebe ja neznám! toho jsem nespátřila nikdy!
 Řekni, co tobě na srdci leží? co sedíš tu samotný
 Pod touto hruškou? co z očí slzy tobě vyráží?“

V tom sebrav se jinoch k mateři své takto se ozval:
 „V pravdě, nemá ani srdce, a hruď mředěná jemu jesti,
 Ten, kdo nyní honěného lidu těžkosti necítí,
 Ten v hlavě smyslu nemá, kdož jak svoje o blaho vlastní
 V těchto ve dnech smutných, tak i o blaho vlastní nepečliv.
 Co jsem dnes spatřil, co slyšel, to mi pohnulo srdce;

Teď pak jsem tu vyšel spanilý na kraj se podívat,
 Jenž před námi leží plodné prostíraje chlumce.
 Zíral jsem na zlaté obilí, ke snopům se klonící.
 A stromu plod hojný, jenž náplň ovocnici věští.
 Ach, ale jest blízko nepřítel! Nás vlny Rénské
 Obhajují jednak, však což vlny neb hory mocny
 Hroznému proti národu, jenž jako bouře se blíží!
 Nebť ze všech konců volají oni starce i mládež;
 Ku předu pak se valí násilně a nestrachujet se
 Ni smrti jich množství; za plukem pluk stále hrnou se.
 Ach, našinec doma zůstatí smí? a snad se nadítí,
 Žet bude šťasten ujít jediný všezkáže hrozící?
 Máti milá, to pravím vám, mne dnešního mrzí dne,
 Žet jsem byl vymluven, když k vojsku vybírali ondy
 Měšťany. Pravda, že jsem jediný syn, jest i majetnost
 Nám veliká, i zajisté důležitá naše živnost.
 Zdaž mi není však lépeji u předu odporovat tam
 Na hranicích, než zde očekávati bídu a chlapství.
 Jistě to duch mně povídá můj, a v utrobě prsní
 Odvaha ve mně a touha, abych jen pro blaho vlasti
 Živ jsa i umra jiným dal hodný od sebe příklad.
 V pravdě, by všecka naší se mládeže sloučila síla
 Na hranicích, a to umluvená nepodať se cizincům,
 Ó, jistot, žeby nikdy nestoupili ve spanilou zem,
 Nikdy plodů našima před očma netrāvili zemských,
 Rozkazující mužům, ženy uchvacující a dívky.
 Hleďte, matinko, že ve hlubokém mi uzavřeno srdci
 Skůro a hned to činit, co pravé se mi zdá i rozumné.
 Ne vždy volí ten nejlepší, kdo dlouho přemýšlel.
 Hleďte, nenavrátím já více se již k domu! Odsud
 Cestou chci přímou do města, a dáti vojtnům
 Rámě a srdce své, nejdražší vlasti na službu.

Nech pak řekne otec, žádná že snad ctimilovnost
Těchto prsou mi neobživuje, i že výše netoužím!“

Odtušila s povahou dobrá jemu máť a rozumná,
Tíše roníc slzy, neb jí vřči přicházely snadno:
„Aj, synu, což to v tobě a ve tvé dále se myslí,
Žeť nemluvíš k své matce, jakož jsi vždycky mluvil,
Přímo a otevřeně, nepravíš, čeho tvá duše žádá.
Jestli by někdo třetí tebe uslyšel, on by tě jistě
Chválil a úmysl tvůj velebil nad míru šlechetný,
Podvedený slovy tvými a významnými i řeči.
Já však jen tě haním, nebo hled, já lépeji znám tě.
Ukryváš své srdce, jiné cele máš ty myšlénky.
Vím to zajisté, žeť tě buben nevolá ani trouba,
Žeť nebažíš, v montuře by se před dívkami blýskal.
Tvé povolání jest, ač ty statný jsi a hodný,
Hospodařit doma dobře a tíše zdělávati polnost.
Řekni mi upřímně, k rozmyslu tě co k tomu vedlo?“

Vážně pravil jí syn: „Mýlíte se máti, není den
Jak den. Dozrává mládec v své době ke mužství,
Lépe i dozrává k skutkům v tichu, než v hluku šumném
Živobyti divokého, kteréž ke zkáze jinostvu.
Jakkoli tich jsem byl, nicméně mi v útrobě srdce
Rostlo si zošklivujíc všeliké nepravosti a křivdy,
A věci dobře umím smyslem rozeznávati světské.
Práce také nohy mé i rámě posílila mocně.
Všecko to, cítím, pravda že jest, a na tom mohu státi.
Právem předc mne, matinko, haníte, a jste mne dopadly
Jen v půlpravdě, ano v polovičním přetvařování;
Neb, vyznám-li, nebezpečnost blízká nevolá mne
Z otcovského domu, ani mysl vysoká mne nabádá,

Bych pomocen byl vlasti a stal se nepříteli strašliv;
 Jen pohná slova jsem mluvil a před vámi ukrývat
 Se snažoval svůj cit, jímž mi v těle srdce se proučí.
 Tak tedy nechte i vy mne matinko! že v útrobě marnou
 Touhu chovám, ať můj i život mně marně pomíjí.
 Neb já dobře to vím, že jeden sám vždycky škodí si,
 Když za jiné se vydá a každý k celku nepřítí.“

„Jen pokračuj,“ tak řekla jemu na to matka rozumná.
 „Největší jako nejmenší to všecko mi vyprav.
 Prudčít jsou mužové, jen vždycky ku posledu myslí,
 Snadno i odvádí je prudké z cesty překážka;
 Než žena, tať schopnější jest prostředky nalezi,
 Moudře okolku hledíc jak nejlíp cíle by došla.
 Řekni mi všecko tedy, proč tak náramně se pohnul,
 Jak tebe jsem nespátřila nikdy, a krev se ti bouří,
 A proti vůli z očí valné slzy tobě hrnou se?“

Tehdy jinoch dobrý oddal se bolesti a pláči,
 Hlasně plakal na prsou své matky a rozčilený řekl:
 „Pravda, že se mne dnes slovo otcovo dotklo bolestně,
 An ho nezasloužil jsem nikdá, dnes jako jindy,
 Ctít rodiče mně vždycky bylo nejmíleji. Nikdo
 Moudřejším nezdál mi se nad ty a opatrnějším,
 Jenž mi život dali a v temném čase vedli dětinstva.
 I mnoho spolníkům při hrách jsem častěji trpěl,
 Když mně zlým skutkem mou dobrou zpláceli vůli;
 Často i jim jsem rád urážku i rány promíjel;
 Jestli však kdy smáli se otcovi, anto ve svátek
 Slušně krokem vážným k domu z kostela byl se ubíral
 Smáli se pentli na čapce, aneb květnému župánku,
 Jež tak statně nosil, jenž tepruva dnes darován byl:

Tehdy mi pěst se strašně zatínala; u vzteku brozném
 Řítil jsem se na ně a je bil, si počínaje slepě,
 Nevěda kam, s krvavým že nose m tu bečtvali smělci,
 Sotva mohouce ujít ukrutné šlápě a rázu.
 Takto vyrostal jsem, ač přemnoho trpě od otce,
 Jenžto, na místě jiných, byl mne slovy často nabíral,
 Když mrzutosti plný v dům od sezení se navrátil,
 Já pak místo druhů jeho falše a vady zažíval.
 Častoť vám mne líto bylo, neb jsem mnoho snášel,
 Dobrodiní rodičů v mysli ctě vždyc ky srdečně,
 Statku přispáření nám se stále vynasnažujících,
 Sobě na ujmu samým, aby jen děti jich měly více.
 Než samo jen spoření statků, aby pozdě požíval,
 Ach! nedělá štěstí, nedělá jeho kůpa na kůpě,
 Neb za polem pole, jakkoli jím trata pěkně se končí.
 Stárne otec, stárnou i s ním synové den ode dne
 Bez potěchy všeliké donní, ve starosti o zítřek.
 Jen pohleďte matinko a řekněte, jak spanile zde
 Líchy leží bohaté, dole vinnice, zahrady pěkné,
 Se stodolou chlévy, sličná v pořádku majetnost!
 Však zadu tam pozřím-li na dům, kdež ve hlavinách se
 Nám to okénko jeví od mé tam na střeše jízby,
 I vzpomním-li na čas, kolikrát jsem lúny měsíčné
 Ždál v noci, neb kolikrát rauního slunce paprsků
 Ve spání jen málo hodin maje dosti posilku,
 Ach, tu zdá mi se býť samotou jak světlice, tak dvůr,
 Zahrada i spanilé pole, jenž ty chlumce pokrývá,
 Všecko vidí mi se pusto, neb ach, já bez družě bydlím.“

Tehdy mu odvece zas dobrá na to matka rozumně:
 „Víc ty věsti, synu, druž v ložnici sobě nežádáš,
 Tvá aby noc pěknou života stala tobě se páli,

Volněji pak denní i vlastněji práci konával,
 Nežli otec žádá to i má. Domlouvali my jsme
 Tobě a nutkali skůro tě, bys nevěstu si vybral.
 Avšak známo mi jest a nyní mi to srdce povídá,
 Jestli nepřijde pravá doba člověku, jestli na době
 Dívka pravá neukáže se, zůstane v dáli vyběrka,
 Nejvíc pak tu činí, nepravou snad vybratí, bázeň.
 Mám-li ti říci, synu, jak myslím, tys vyvolil již,
 Neb jsi na srdci raněn, citliv, než jindy, jsi více.
 Zrovna to řekni jenom, neb již to praví mně i duch můj:
 Tamto u vyhnanství jest dívka ta, již vyvolil jsi.“

„Máti milá, řekly jste!“ pravil na to živě její syn,
 „Jest ona to! druží jestli domů ji nemožno přivésti
 Ještě dnes, odtáhne-li a snad na věky zmizne
 Válečném v změtení a smutném se stěhování,
 Darmo, matinko, potom bohatá mi daří se majetnost
 Před zraky; úrodná jsou darmo mi léta budoucí,
 Ba zvyklý bude dům mně i zahrada odporovat se,
 Ach, ani matčina láska nemůž potěšit mne hubence.
 Rozvazujet vše vazby jiné tam, kde svoje váže
 Láska, to já cítím, nejenom pak dívka opouští
 Otce i matku svou, za mužem když pojde nevěsta,
 Rovně i tak mládec nedbá víc otce a matky,
 Pryč když svou milenou uzří odcházeti dívku.
 Nuž tedy, kam vede zoufání, tam dejte mi jíti.
 Neb slova vyřkl otec rozsudná; dům jeho býť mým
 Více nemůže domem, kdy milou onu dívku vyloučí,
 Jižto domů jedině já ze všech věsti si žádám.“

Odevece pak na ručest jemu máť dobrá i rozumná:
 „Předc jako skály stojí dva muži pak naproti sobě!

Urputný a hrdý druh ke druhu nechce se blížit,
 Ni k dobrému slovu jazykem sám dřívěji hnouti.
 Ještě, pravím ti synu, v mém jest živa nádeje srdci,
 Žel ji otec zasnoubí, jestli že dobra i hodna,
 Necht' chuda, jakkoli on se chudé rozhodně byl odřekl.
 Neb mnoho někdy mluví ve svém on způsobu prudkém,
 Což nikdá neplní, a co nechtěl, pak to připouští,
 Však žádá dobrého slova, toho žádati pak smí,
 Neb je otec! Též vím, že hněv jeho skůro po jídle,
 Prudčeji když hovoří a cizí myšlénky zamítá,
 Neznamená mnoho; víno budí v něm veškeru mocnost
 Násilného vření a nedá jemu důvodu šetřit,
 Jejžto jiní pronesou, i slyšit sebe jen vždy samého;
 Avšak přiblíží se večer, jeho rozmluvy hlasné
 S přátely, konce zatím se dostřídavše, umlknou.
 Dobrotivější jest vím, když mine podnapilost jej,
 Pak též krívdu jiným činěnou on živě pocítí.
 Pojd'! osmělme se hned, se chutí co se počne, daří se,
 Potřeba nám přátel tam pospolu ještě sedících,
 Důstojný pak nám obzvláště pomůže duchovník.“

Tak pravila v rychlosti a táhla, vstavši se sídla,
 Též syna, jenž volně sledoval. Pak sestupující
 Co předsevzali, teď vážnou rozjímali myslí.

P o l y h y m n i a .

Světobčané.

Tři oni pohromadě seděli vždy ještě mluvíce,
 Lékárník a farář u hospodského ode Lva.
 Vždyckyť pak rozmlouvání to samé bylo ještě,

Důkazy an sem a tam na vše strany dlouho se vedly.

Tehdy duchovní pán tak řekl ušlechtilomyslně:

z **Odporovat** vám nechci, i vím, že státi o lepší
Člověku příslušno; však v pravdě stále po vyšším
On dychtí, co vidět; novot aspoň stále pilen jest.

Nejděte však daleko příliš! nebo k těmto citům nám,

Štípila příroda chuť při starém zůstávati věrně,

I z toho mítí radost, čemu každý dlouho přivyknul.

Dobrý stav každý, hdyž přirozený a rozumný.

Má veliké člověk žádosti a potřebu skrovnou.

Jest pak osud omezen, jsou též dny krátky smrtedlných.

Já nehaním muže, jenž neklidně a činně, proháněn,

Dálku moří hlubokých i vše světa dráhy projíždí,

Odvážník pilný, a těší nabytému se zisku,

Jenžto kolem něho se hromadí i kolem jeho rodných;

Jest ale ten mi také velevzácen, jenžto pokojný

Obchází zděděná měšťan kroky půlka tichými.

Jak doba rozličná jemu káže, dělá role on své,

Každý rok nemění mu se půda, a nevztahuje strom

Kvapně haluz k nebi teď sazený, květy hojně okrášen,

Mítí musí on trpělivost, a mítí i čistý,

Vždy stejný a pokojný smysl a rozum blahopřímý.

Neb jen málo semen svěřuje zemi, matce živící,

Málo jenom zvířat vychovává s rozmnožováním,

Oužitek an jediný sám vládne celou jeho myslí.

Šťastný jest, komu tak spravené dala příroda srdce,

On nás všechny krmí. A měšťanu města malého

Sláva, kterýž polní s městskou zná loučiti živnost.

Ouzkostný nádav jej jak vesníka netíží,

Jej mnohožádostných měšťan též nehněte péče,

Jižto po nádherném a skvostném, málo mohouce,

Vždycky jenom dychtí, ženy pak jich zvláště a dcerky.

A proto pak mírnou synovu blahoslavte vy snažnost,
I druží, již vyvolí on sobě, stejně myslící.“

Takto mluvil. Se synem tu pojednou vstoupila matka,
Jej za ruku přivedouc a před chotě postavující.
„Otče,“ mu dí, „jak často my dva hovořivali o dni,
Jenžto radostný nám měl svítati, an by konečně
Nás Herman potěšil, manželku sobě volivší.
Myť sem a tam rozmýšleli, hned to, hned ono děvče
Jednou dáti chtějíce jemu, v rozmlavě rodické.
Řihle nyní nastal ten den, nebe teď mu nevěstu
Poslalo a zjevilo, rozhodlalo teď se mu srdce.
Myť tenkrát říkávali vždycky, nech ať vyvolí sám.
Zdaž jsi nežádal ještě prvé, aby bodře a živě
Lásku k dívce počil? Doba, již jsme žádali, přišla.
On ji počil, ba i již vyvolil, rozhodna se mužně:
Dívka ona hle to jest, ta cizí, co ho potkala ráno.
Dej mu ji, anto jinak se zaříká choť kdy pojíti.“

Řekl pak syn: „Můj otče, tu dejte mi! Čisto a jisto
Méhe to srdce bylo zvolení; bude vám dcera hodná.“

Nepromluvil nic otec. Vyvstal pak rychle duchovní
A slovo takto přejal: „Jediný jen jesti okamžik,
Jenž život ustanoví i celé zde člověka štěstí.
Neb po radě dlouhé předc každý rozmysl jest jen
Skutkem okamžiku, jen moudrý uchopí se pravého.
Vždycky nebezpečnoť v volení ono neb toto vedlé
Rozvažovat na změl citu. Čist jest Herman, i znám jej,
Z mládi po tom neb onom ruky nevztahovalť on;
Co chtěl, přiměřeno vždy bylo; toho pevně držel se.
Nuž se neděste ni divte, že vám se ukázalo jednou,

Co jste si žádali dlouho. I pravdať, tento že úkaz
 Měň podoběn žádosti vaší, již v srdci měli jste,
 Však žádost temná i to, což žádáme, pokrývá:
 Ve vlastních podobách se jeví dary s hůry chodící.
 Nuž tedy, dbejte o dívku, kteráž dobrému, milému,
 Rozmyslnému čilou poprvé duši pohnula synku.
 Šťastný, kdož první milenou hned dívku pojímá.
 Touha mu nejsladší neumírá v srdci potajmo!
 V pravdě vidím to na něm, jeho již rozhodnut osud jest.
 On stálý: odřeknete dívky mu této, bojím se,
 Žeť nejpěknější v smutném bytu léta minou mu.“

Hned na to líkárník rozvážlivě takto se ozval,
 Dlouho bylo slovo již ve rtech mu na poskoku stále:
 „Předce i tenkrát jen prostřední cestu vyvolme!
 Zdlouhavě pospíchej! Augusta to císaře heslo.
 Rád, kdy milému mohu proukázati sousedu službu,
 Svým skrovným rozumem k oužitku mu přispěti chvátám;
 Zvlášť toho pak, by ji vedl starší, má potřebu mládež.
 A proto jítí dovolte mi ven; chci skoumati dívku,
 Tam se na ni, kde bydlí a známa je, optati obce.
 Mneť žádný tak snadno nepodvede; vím cenu já slov.“

Odpověděl na to syn zase hned slovy křídloletými:
 „Dojděte tam a ptejte se, sousede. Já ale bych přál,
 S vámi duchovní pán by také nalezal se ve spolku.
 Dvou tak výborných je mužův neomylně svědectví.
 Ó můj otče! není poběhlíce, vezte, ta dívka
 Žádná, ježto snad v zemi dobrodružně se toulá,
 Zapletajtc jinocha v svá nezkušeného osidla.
 Nic toho; ukrutná všekazící žádava vojny,
 Ježto hubí ves svět a mnohá vyvrátila pevná

Z základu již stavení, ubohou též zahнала dívku.
 Zdaž z vysokého muží rodu neplahočí se ve bídě?
 Kníže prchá zakrytý, v vyhnanství zříme i krále.
 Ach! tak ona, svých od sester, dobroušek a vlastní
 Země vypověděná zde jiným, své bídy nepomnic,
 Přispívá, a i bez pomoci vždy je předce pomocna.
 Nouze a strast veliká se kolem nás po světě šíří;
 Zdažli nemůž z toho neštěstí vzniknouti i štěstí,
 Mněť pak v náruči nevěsty, nébrž choti věrné
 Vojna přinesti radost, jako vám ke radosti požár byl?“

Dí mu otec na to, ústa svá významně otevřev:
 „Jak se ti, synku, jazyk rozvázal, jenžto ti v ústech
 Léta vžezel dlouhá, a jenom tak nuzně se hýbal.
 Dnes to musím zakusit, každému co otcí hroznívá,
 Vřli že urputné vždycky přflišně povolná
 Matka synově hová, a i každý volkuje soused,
 Když něco jest, co se otce aneb co se manžela týká.
 Já ale vám všechněm nikolivěk nezprotivím se;
 Což to i platno? vidím napřed již tu vzdory, tam pláč.
 Dojděte tam se ptát a přiveďte mi ve jmenu Páně
 Dceř do domu; když nic, nech pustí z myslí tu dívku.“

Takto otec. S veselou ozval syn hnedky se tváří:
 „Ještě před večerem dnes dostane vám se nevěsta,
 Jak jí muž žádá, jemuž um žive v útrobě moudrý.
 Dobrá dívka také bude šťastna, smímt se nadíti,
 I z toho věčně mi též děkovať, žeť matku i otce
 Zase nalezne ve vás, jako si přeje dítě rozumné.
 Déle však váhať nebudem, koně přistroje hnedky
 Přátele ven povezu, kde se na stopu přijde milence.
 Tam muže sobě samým i rozumné zůstavě myslí

Řídit se chci, to vám přísahám, cele tím, co usoudí.
 A dřív, než bude mou, ni okem nespátíti holky.“
 Tak vyšel, anto druzí všelicos rozmýšleli moudře
 A spolkem na ručest rozmlouvali o věci vážné.

Herman pospíchal do konírny, kdež koně bujní
 Klidně stojíce kvapem čistého poživali ovsu,
 Též sena nejlepší sečeného za horka na louce.
 Spěšně tudíž lesklé vdíl on jim v ústa udidlo,
 Pěkně postříbrněných řemeny pak do přesek upiav
 A dlouhé široké jim oběma uzdy upevniv
 Do dvora je hned z chlíva vyvedl, volný kde koňák již
 Vůz vypravil z podkúlny, za oj jím rejduje lehko.
 Odměřeně k váhám napotom čistými provázky
 Křepkou lehce koní táhnoucích sílu zapřáhli.
 Vzal bič Herman i sedl, s rachotem pak zastavil u vrat.
 Když se dvě přátel v prostranná vmístilo sídla,
 Spěšně kočár rachotil za sebou nechávaje dlažbu,
 Zeď za sebou městskou zanechávaje i věže bílé.
 Takto ku povědomé se blížil silnici Herman
 Křepce, aniž váhal, brž před se vzhůru dolů jel.
 Když pak byl věži vesnickou již zřejmě uhlídal
 A stromy obsazené na blízku chaloupky ležící,
 Teď koně rychlonohé zadržet v své mysli umínil.

Stínu mrakem vážným obstřen tuto od vznešených lip,
 Po mnoho již století se na místě onom kořenících,
 Byl zelený oupor pažití prostranně porostlý,
 Před vsí, sedlákům blízkému i k rozkoši městu.
 Pod stromy vyhlubená se nacházela mělce studánka,
 K ní schody vedly dolů, kdež zřítí sedátka kamenná
 Postavená vůkol zdroje, jenž tam živě se prýštil,

Čistý, obděláný zřdkou, čerpadlo pohodlné.
 Ustanovil Herman koně tomto v stánu a chládku
 Též i kočár podržel. To zjednav ta slova vyřkl:
 „Sstupte milí, a nyní tam dojděte, by zkusili jste,
 Jestliže dívka také ruky hodna, kterouž chci podat jí.
 Já sice tak myslím, mně i nic nepovíte nového;
 Bych jen sám já jednati mohl, šel bych hbitě do vsi,
 Málem slov by dašenka milá rozhodla osud můj.
 Vyť poznáte ji hned mezi všechnými snadno jinými,
 Neb se ztěžka jiná podobou jí dívka vyrovná.
 Obleku ještě ale znamení čistého povím vám.
 Neb jí červenavý klenuté prsy dvíhne kyrýsek,
 Pěkně ovíjen, a černá jí šněrovačka přiléhá
 Těsně; košilný lem v okruží jsa švárně nabírá
 Obkličeje bradu jí kulatou čistotně a prostě.
 Bodro jeví se její sličná hlava v době vaječné;
 Jsou vrkoče pleteny mnohokrát o stříbrny jehly.
 Kdež se kyrys končí, modrá hned sukně se řásní
 A v lehké chůzi blahodobuá hlezna omítá.
 To však ještě pravím, výslovně i vás o to žádám,
 S ní nemluvte samou, ani proč jdete znáti nedejte.
 Nébrž ptejte druhých se a slyšte, co vypravují vám;
 Zprávu majíce, jakáž spokojíť můž otce i matku,
 Vraťte se ke mně, potom pomyslíme, co dále počítí.
 Tak to, když jsme jeli, jsem sobě po cestě vymyslíl.“

Domluvil on. Na to dva oni hned se ubírali ke vsi,
 Kde v stodolách i domích i sadech se hemžilo množství
 Vyhnancův, vedlé vozu vůz se na návsi pořádal.
 Dávali pći muži řvoucímu dobytku i koňstvu,
 Ženské na křovinách k sušení rozstírali prádlo,
 Šplechtáním u potůčka vodou kratochvílily dítky.

Skrz vozy, skrz dobytek, skrze dav lidu tak se tlačí
 Vyzvědači poslaní v pravo i v levo zírali vškol,
 Jestli by vyznačené obraz té uzřeli dívky;
 Avšak nikde se jim spanilá neukázala panna.
 Stal se tu dav hned silnější. U vozů byla váda
 Urputných mužských, mezi něž se přimísily ženské
 Křiklavě. Tehdy starec kroky sem vážnými se blížil
 Rychle; tudíž pak křik svádň utišil se lajících,
 Když ticho jim kázal, jim i přisně otecky vyhrázel.
 „Ještě-li nás,“ pravil on, „neštěstí dosti nedotklo,
 Tak že posléze bychom sebe uměli trpět a snášet
 Vespolek, ač každý skutkův by neodměřoval svých?
 Šťastný nesvorným bývá. Zdali vás kdy konečně
 Strast naučí jednou s bratrem se nehádati více?
 Přejte si místa na půdě cizí a zdělte se tím, co
 Máte, lidí dobrých smilování byste našli.“

Takto mluvil ten muž. Tu všichni umkli, a svorně
 Řádali jak vozy tak dobytek, jím smířeni opět.
 To slyše a klidnou rozsudce cizího duchovní
 Mysl znamenav přistoupil, i dí jemu ta slova vážná:
 „Oťe! to pravda, kdy lid v šťastné žije době ze země
 Tihna pokrm, ana otvírá své lno mu štědré,
 Obnovujíc dary žádoucí po rocích a měsících,
 Všecko samo jde, a nejmoudřejší sám je si každý,
 Sobě i nejlepší; se druhem druh svorně obývá,
 Muž nejmoudřejší co jiný a ne více je vázen:
 Neb vše, co se stává, jde svou, jako od sebe, chází
 Tíše; ale zvyklé života když cesty zadržne
 Nouze a dům oboří, zahubí sady a zcupe setby,
 Manžely odloučí od důvěrného chýdlí,
 Vlákne je pryč, by v den jako noc vždy bloudili teskně:

Tuť muže pilně potom nejmoudřejšího hledáme,
 A slova výborná on pak ne nadarmo pronáší.
 Řekněte otče, zajisté že jste vy soudce mužův těch
 Bloudících, ano myslí jejich pokojíte na rychlost?
 Jest, jako bych tu viděl z nejstarších jednoho vůdcův,
 V bludné poušti vyobcované pluky moudře vedoucích,
 Zdá mi se, s kým hovořím, buď Jozue být nebo Mojžíš.“

Odpověděl s přísným pohledem na to soudce povážný:
 „Nejřidším opravdu časům čas náš se vyrovná,
 Jež světské i svaté připomíná písmo dějinné.
 Neb kdo za těchto dnův živ byl koli, buď včera neb dnes,
 Ten byl již roky živ; takovým děje všecko davem se.
 Málo-li pomním zpět, šedivé mně na hlavě stáří
 Zdá se ležet, má ještě jará jest jakkoli síla.
 Ó! my jiní v pravdě k tomu se přirovnávati smíme,
 V době jemuž nuzné se ukázal ve kři horoucím
 Pán Bůh, v oblaku nám se také on a ohni ukázal.“

Když pak teď zas ještě farář na to dále mluvit chtěl,
 A kteraké muž a lid měl příhody vyptati žádal,
 Rychle mu v tom do ucha slovy druh tajnými pošeptal:
 „Mluvte se soudcem dál a hovor připravte na dívku;
 Já ale půjdu kolem ji hledat, zase pak se navrátím,
 Jak ji naleznu.“ I přisvědčil jemu kývna duchovník,
 A svědatel stodoly, kře i zahrady pilně prohlídal.

K l i o.

Když se duchovní pán pak soudce cizího otázel,
 Jak mnoho znášeli již, jak dávno vyhnání od obce,
 Řekl na to muž: „Nejsou krátké naše strasti obecné;

Neb my všechněch let hroznaou jsme vypíjeli bořkost,
 Hrozněji, žeť nejpěknější nám naděje zhasla.
 Kdož by zapírat chtěl, vysokot že mu plésalo srdce,
 A v hrudi volnějši hned čistěji pulsy mu tloukly,
 Když první osvět toho slunce nového vycházel,
 Když o právu slyšet bylo člověka, všechněm obecněm,
 O svobodě vroucné a o té rovnosti chvalebné!
 V době oné doufal každý, že živ bude sobě;
 Zdála se vezba trhat, co nejedny svírala země,
 Již drželo v ruce soběctví a zahálka ničemná.
 Zdaž zraku národové neobrátili v zádavě dnů těch
 K hlavnímu světa městu, kterým ono již bylo dávno.
 A spanilé to jméno nyní nejhodněji neslo?
 Jména-li zvěstitelů prvých přeblahého poselství
 Menší těch byla, ježto umístěno jest mezi hvězdy?
 Člověku pak každému duch, i mluva zdaž-li nerostla?“

„Myt nejprv, jako sousedové rozpálení živě.
 Povstala vojna, a ozbrojených se blížili Frankův
 K nám tahové, a přátelství se přináseti zdali.
 Což i přinášeli, neb duše jim byla nadchnuta všechněm;
 Utěšený pak strom svobody všude sázeli chutně,
 Všem vlastnost slibující i vlastní všem panování.
 Plésala tím velice mládež, radoval se starý věk,
 Tance se vedly kolem novopostaveného praporce.
 Skřiro bylo Frankům tak získati zvitězujícím
 Mysli mužův nejprv svým boдрým postapováním,
 Srdce potom ženštin povabem přemohoucně milostným.
 Sám i zdál lehkým mnohožádné vojny se nátisk,
 Neb zakrývala naděje nám před očma budoucnost,
 Do znova otevřených vábí naše pohledy prostor.

„Ó jak jest to radostný čas, když v tanci otáčí
 S nevěstou se ženich v blízkého sňatku nadání!
 Byl však onen spanilejší čas, kdy, co nejvyššího
 Zná člověk, blízké bylo nám a vidíno dosažné.
 Rozvázán každému jazyk; rozprávěli hlasně
 Starci, muži, jinoši citu a vznešené plni myslí.

„Než nebe se zkalilo brzy. O přednost panování
 Válčil rod zkazilý a nehodný zjednatí dobro.
 Druh druhu usmrcoval, i utiskali sousedy klidné,
 Bratry nové, i vysílali k nim svou lžzu soběckou,
 I kvasilit veličt mezi námi a loupili hrubě,
 Loupili a kvasili i do nejmenšího maličctí,
 Jen pečujíce, by nezbylo nic od dneška na zejťrek.
 Náramná byla nouze, a zrostal den co den útisk,
 Nikdo nedoslechl nářku; byliť oni té doby pány.
 Tehdy jala vzteklost i toho, kdož myslí pokojné;
 Každý jen dychtil, jak všecku by pomstil urážku,
 A dvakrát zklamané hořkou jak nádeje ztrátu.
 Ke straně Germánův posléz se obrátilo štěstí,
 Pospěšným od nás pochodem Frank na zpět utikal.
 Ach, tu teprv smutný jsme osud byli cítili vojny!
 Velké jest duše vítězitel, neb zdá se alespoň,
 A překonav napotom, co svého, člověka šetří,
 Když k oužitku mu jest nábytkem slouže mu denně;
 Zákona však nezná utěkač, kdy se jen smrti brání,
 A všeliké tráví bez rozpaku dobro na rychlost.
 Pak jeho mysl rozpálena jest, a v srdci probouzí
 Ukrutnou zlobu zoufání. Již nic mu svatého
 Více není; loupť to všecko. Divá jeho žádost
 Násilná ctným jsouci ženám zděje z rozkoše hrůzu.

Smrt všude jedno vidí, a poslední chvíle užívá
Ukrutně, krvi rád jsa, i rád též kvílí a lkání.

„Tehdy nyní zápal vztekly uchopil se našincův
Pomstiti za ztracené a statně chrániti zbytku.
Ke zbrani sáhl každý váben spěchem utěkajících,
A bledavou tváří a zraku strašivého plachostí.
Tak neustále nyní zvonu válečného hlahol zněl,
Ani i nebezpečnost zuřivý neuhášela zápal.
Všecka nyní na ručest ve zbroj rolnictva pokojná
Příprava se změnila; s kosy krev, tu i krápěla s vidlí,
Bez šetrnosti padal nepřítel, bez smilování.
Soptila tu vzteklost i slabost potutedlně bojácná.
Kěž bych člověka víc v mrzkém tom zmatku neuzřel!
Na vztekla přjemnější jest zvířata pohled.
Nemluviž o svobodě, jako sám by se řídití uměl!
Všecko tudíž rozpuštěno jest, kdy se hradba odejme,
Zlé, jež byl hluboko zákon do kouta zaháněl.“

„Ó muži výborný!“ jemu odvece vážně duchovník,
 „Jestli na člověka nevrhete, vám proto nelze je láti,
An zloby již jste vytrpěli dost od pustoty lidské!
Však když na smutné pohlednete na dny ty zpátky,
Sám vyznáte, že též dobré jste uhlédali často.
Zůstávat v lidském mnoho dobroty ukryto srdci,
Leč že nebezpečnost ji budí a nouze pobádá
Člověka býti jiným za boha nebo anjela strážce.“

Odpověděl na to s usmáním jemu soudce nehanný:
 „Moudře vy mi připomínáte, jako v domě po ohni
Se připomínává pohořelcovi truchlícím
Na zlato a stříbro ztopené, v rumu různě ležící.

Málo toho v pravdě, však i málo to jest drahocenné ;
 Zchudlý chutně kutá vlastník a nálezu rád jest,
 Tak já rád veselou obracím mysl k nemnohu dobrých
 Skutkův, jež posavad zachovává ještě mi pamět.
 Vyznávám, že viděl jsem já se nepřátele mřít
 Město chtějící vysvobodit, já lásku i přátel,
 Lásku viděl rodičův i dětí na se bráti nemožnost ;
 Jak se mužem stal náhle jinoch, jak zmladnuli opět
 Starci a jak jinochem se v náhle ukázalo dítě.
 Též i slabé pohlaví ono, jakž obyčejně pravíme,
 Objeviloť ducha přítomnost, ba i sílu rekovnou.
 Tak přede všim jen čin spanilý ten ještě připomním,
 Ježž směte dívka u nás, výborná panna, dovedla,
 S holčaty ježto sama v velkém byla zůstala statku ;
 Neb mužové spolkem byli též na nepřitele táhli,
 Náhle ono stavení rozběhlá chátka přepadla
 Loupeživá, a tudíž se v světnici vedrala ženských.
 Užřeli tam panny tvářnost přesličně urostlé,
 Holčata líbezná, nazval by spíše je dětmi.
 Podjala je sveřepá žádost, že se bez citu řítí
 Na hlouček zděšený i na dívku tu myslí hrdinské,
 Tehdy vytrhší hned z nich jednomu od boku šavli
 Sekla ho násilně, svalený že krvácejce zheknul.
 Pak ranami zmužilými udatně vyprostila dívky.
 Ještě tala čtvero loupežníků, ti však uprchli.
 Pevně uzamkši dvůr, na pomoc tak ve zbroji žďála. “

Tehdy duchovní pán uslyšev té pochvalu dívky,
 Naději tu pro přítele hned v své myslí pojímal,
 I kde se octla, tudíž vyptávati byl si umínil,
 V outěku tom smutném zdali teď se s lidmi nachází ?

Avšak líkárník přistoupil k nim tu na rychlost,
 Uběhaný, a potrhna farářem, dí mu pošepmo :
 „Předce tu dívku mezi sty jiných posléze našel jsem
 Podlé popsání! tedy pojdte a vizte ji očma;
 Vezměte soudce také, abychom ji vyšetřili dále.“
 Když se poohledli, zmizel od nich soudce tu chvíli
 Odvolaný, nebo lid moudré jeho byl rady žádal,
 Tehdy farář se za líkárníkem rychle ubíral
 Ke skulině hradby, kdež tento mu chytře okázal,
 A řka: „Vidíte-li dívku? onu hle, co dítě oblačí,
 Dobřeť znám vetchý kartun, jako cejšku tu modrou,
 Již Herman jí v uzlu přinesl. Dary rozdala dobře.
 Toť patrná znamená, i ostatní všecka hodí se;
 Neb jí červenavý klenuté prsy dvihne kyřýsek,
 Pěkně ovjien, a černá jí šněrovačka přiléhá
 Těsně; košilný lem v okruží jsa švárně nabírá
 Obkličuje braďu jí kulatou čistotně a prostě;
 Bodro jeví se její sličná hlava v době vaječné,
 Jsou vrkoče pleteny mnohokrát o stříbrny jehly;
 Ač že sedí, spanilou my předce vidíme urostlost,
 Sukni také modrou veleřádnou od šněrovačky
 Faldy mnohými dolův k blahodobným vláti se hlezňum.
 Bez pochybyť že to jest. Nuže pojdme a zvidati hleďme,
 Jestli také dobrá, ctnostná a dívka domácná.“

Opět řekl mu farář ji skoumaje očma sedící:
 „V pravdě mi divno není, že mládce zažehla milostí:
 Před zkušeného muže zraky snadno drží ona průbu.
 Šťastný ten, komu tvář sličnou dala příroda matka!
 Tať všude jej chválí a není on nikde cizincem.
 Každý blízko je rád a každý dlíti si žádá,
 Jestliže přívětivost toliko k jeho tváři se loučí.

Dívka, ujišťuji vás, taková mládenci se našla,
 Ješto stkvostně mu obveselí života dny budoucí,
 Věrně silou ženskou v každé jemu době pomocná.
 A v tělu tak sličném čistá duše jistě obývá,
 Zdá i mladost se jará šťastné připovídati stáří.“

Tehdy se líkárník na to zas rozvážlivě ozval:
 „Často klamává lesk! nevěřím já snadno površku:
 Neb jsem pravdu oné přápkovědi častěji poznal:
 Na kvap hned žádnému nevěř, leda žeť by prvé s ním
 Prostici byl strávil soli: neb tebe čas jen ujistí,
 K tobě se on jak má a jaké mezi vámi je družství.
 A proto my dobrých u lidí se ohledněme nejprv,
 Jimžtoť holka ta známa, o ní pak zprávu daří nám.“

Dí mu farář, jda za ním: „Chválím též já tu pozornost:
 Sobě nenamlouváme, jiným namlouvati trudno.“
 I šli přímo potom statnému naproti soudci,
 Jenž po svých se pracech teď v úlici semto ubíral.
 A k němu hned moudrý se obrátil takto duchovník:
 „Řekněte, my v blízké té zahradě spatřili dívku,
 Tam hle sedící pod jabloní, an dítě obláčí
 V obnošený kartun, ježž dostala bez pochyby v dar.
 Nám se její způsob líbil: zdá býti se hodná —
 Řekněte nám, coť víte; my ptáme se v ohledu chvalném.“

Když pak soudce tudíž přistoupiv k zahradě ji zhléd,
 Odpověděl: „Tu znáte; předešle co vypravoval jsem
 O spanilém činu tom, ježž panna dovedla udatná
 Šavli chopivši a jí sebe i svojat ochraňovavši —
 Toť byla ta! hned znáti na ní; jest od rodu statná,
 Však dobrá jak silná; příbuzníka starého

Dochovala smrti, an ho žalost utrápila posléz
 Nad nehodou vlastních dědin i městečka celého.
 Též i bolesti neméně tichou ona snášela myslí
 Nad ztrátou ženicha zmlělého; jinoch to šlechetný
 V ohni prvé vysoké myšlénky snažit se o čestnou
 Zvolnost sám do Paříže pošed, nesl záhubu hroznou:
 Neb tam jak doma on proti křivdě a svévoli válčil.“
 Tak řekl soudce. Obadva se loučili, díky činíce.
 Vyňma duchovní minci zlatou (neb stříbro prvé již
 Před některou hodinou milosrdné všecko porozdal,
 Když byl vyhnančův smutné tahy mjeti uzřel),
 Soudci podal ji a takto pravil: „Rozdělte peníz ten
 Nuznějším mezi vámi, a rač Bůh žehnati dárku!“
 Odtahoval se však ten muž, nic nechtěje vzíti.
 „My jsme,“ pravil, „něco předce peněz, něco šatstva unesli;
 Doufámek pak, než bude ztráveno, dříve se vrátit.“

Odpověděl tu farář, do ruky vtisknuv jemu minci:
 „Těchto dnův ať nikdo nemešká dávat, nikdo
 Bráti se nezpěčuje, co mu dobré srdce podává!
 Nikdo neví, co pokojně drží, bude dlouho-li míti;
 Nikdo, cizí zdali dlouho jemu procházeti země
 Vzdálenou od zahrad a rolí jej věrně živících.“

„Ajta!“ pravil na to líkárník, veda sobě ochotně:
 „Bych já vzal byl k sobě peníze, ty všecky by měl jste,
 Drobné jak veliké; neb jsou mezi vámi potřebni
 Jistě mnozí: však bez daru předce neodejdete, aspoň
 Váli vidouc, skutek ač že za váli zpátky ostává.“
 To řka vytáhl za řemen pytlík, byl pěkně vyšíván,
 Ves kožený, v němž veždy tabák byl sobě schovával.
 Zdobně otevra dělil; nebo tam několik bylo dýmek.

„Dar to malý,“ připojil. Jemu pak na to soudce pravi zas :
 „Vždycky tabák dobrý, příjemný jesti pocestným.“
 Pak na to líkárník svůj jal se chváliti knaster.

Avšak pryč ho farář odtáhl. Od soudce odešli.
 „Pospíchejme!“ pravil muž věhlasný, „očekává
 S ouzkostí mládec, by slyšel veselé to poselství.“
 Šedše pospěšně o vůz mládence podeprěna našli
 Pod lipou. Bujní kopytem koní deptali trávník ;
 On je na uzdě držel stoje tíše a zíraje před se
 V myšlénkách ani neznamenal pak dříveji přátel,
 Až volali zdáli znamení mu dadouce radostná.
 Jižť opodál hovořit líkárník kvapně počínal.
 Přikročili však blíž. I ujav ruku mládce duchovník
 Rychle mu dí, vzav od úst slovo líkárníkovi, a řka :
 „Sláva ti, ó mládenče ! tvoje zraky a tvoje srdce
 Věrné dobřet jsou zvolily ! Blaze tobě i družce
 Tvé mladosti. Ta hodna tebe ; proto pojdiž a obrať
 Vůz, abychom na konec tam vesnice skůro dojevše
 Hnedky požádali jí a domů tu dušinku povezli.“

Avšak mládec stál a slyšel bez zjevný radosti
 Poslovu řeč veselosti plnou a nebesky znějící.
 Zastenal on hluboko, řka : „My rychlou sem jeli jízdou,
 A snad zdlouha domů pojedem a zaňanbeni zpátkem ;
 Neb hle, když tu čekám, mne nedávěra, péče, pochybnost,
 Všecko napadlo, co jen milující stěsňuje srdce.
 Myslíte, když přijdeme jen, hned dívka že půjde
 S námi, že poň bohata jsme, chudá ona po světě bloudí ?
 Pozdvihá chudoba, kdy nevinná. Dívka na mále
 Přestává, činná se vidí ; tak jesti její svět.
 Myslíteť, takové že krásy a způsobu ženská

Mohla vyrůst, by nikdy dobrého nevábila mládce?

Myslíte, došavad že uzavřela srdce milosti?

A proto náhle nejezdíme tam; neb snad bychom odtud

S hanbou zdlouha domův obrátili. Já se obávám,

Žet nějaký mládec tím srdcem vládne, zadána

Jest ruka již statná, a jinému přislíbila věrnost.

Ach! já s svým potazem před ní budu státi zahanben.“

Tehdy farář jeho k utěšení již otevřel ústa,

Leč do řeči vpadnul spolník jemu rychle hovorný:

„Před časy arcí bychom takovou byli nejměli těžkost,

Když každá vlastním byla věc jednána během svým.

Rodičové synovi správnou nevěstu vyhlídli;

Pak nejprv zavolán přítel důvěrně domácí;

Ten napotom k rodičům zvolené poslán jsa nevěsty

Námluvčí, v oděvu slušném, obyčejně po jídle,

Ve svátek byl navštívil nevěstina otce,

Měšťana hodného, rozmlouvaje dříve obecně,

Pak rozmlouvání sem a tam rozváděje chytře.

Po dlouhých oklikách posléz i o dceři zmínka

Chvalná i chvalná o domu, odkud šlo poselství.

Moudří snadno domyslili se; i posel se domyslil

Váše jejich na ručest, i mohl se vyjádřiti dále,

Sám ani koš mrzutý nebyl, an se zavrhlo podání.

Však když se zdařilo, vždy potom námluvce prvním byl

Hostem v domě u každičké u veselky domácí.

Coť živi manželové takovi pomnívali vděčně,

Či ruka způsobná spojitelně jich byla svazku.

Než pak teď to všecko, jakož i jiné zvyky dobré,

Přestalo již, každý namlouvá sobě jenom sám;

Nechť i také tedy koš rukama vlastníma si vezme,

Když bude snad mu podán, a stáj si zahanben u dívky.“

„Buď jak buď!“ řekl dále jinoch, jenž sotva pozor měl
 Na slova ta všecka, již i ustanovil se na myslí:
 „Sám já půjdu a sám uslyším z úst dívky osud svůj,
 Jízto se důvěruji, ženě jak kdy se důvěřoval muž.
 Dobré jest a rozumné vše, co praví ona, vím to.
 Byť mělo být to naposledy, předcet ještě jedenkrát
 Rád uvidím černých těch očí ten pohled upřímný;
 Nelze-li pak tisknouti ji k srdci, to tilko a tu hruď
 Ještě také uvidím, jež obemklo by rámě to rádo;
 Ještě ta ústa i rád uvidím, jichž bosk jeden a slib
 Ušťastní mne věčně a odkaz věčně zamoutí.
 Avšak opusťte mne, nečekejte a běrte se nazpět
 K otci a matce domů, aby se přesvědčili vámi,
 Žet se nemýlil syn, že hoden jest dívky šlechetné.
 Tak tedy pusťte mne! pěšinou já přímo po chlumci
 Tam ke hrušce naší a po vinnici sejda dolův mám
 Blíže domů. Kéž roztomilou i radostně a spěšně
 Tam přivedu! Snad možno, že poplízím se samotný
 Tou stezkou a nikdy vesel na ni více nepůjdu.“

To řka duchovnímu hned otěž v ruce pánu odevzdal,
 Jenž ji rozumně ujal pěnávými zavládaje koňmi,
 Rychle na vůz vstoupiv na vozkovo sídlo zasednul.

Ty však prodlévals prozřetelný sousede a řka:
 „Příteli! rád svěřuji duši vám s duchem i vší myslí,
 Však tělo, kosti tuším tak dobře opatřeny nejsou,
 Když otěže světské osobí ruka sobě duchovní.“
 Tys k tomu pak moudrý usmál se faráři, a řekl jsi:
 „Sedněte jen směle a mně s tělem duši bez strachu světte.
 Neb ruka ta způsobna otěž již dávno je věsti,
 A zraky ty cvičeny volič obrat vždycky prozorně.“

Bývali my v Strasburce také vůz řídití zvyklí,
 Průvodcím jsa mladého baróna; kdežto co den vůz
 Průjezdem hlučným vedený rachotíval ode mne
 Silnici na prašnou až tam ku palouku a lúpám,
 Skrz valný lidu hluk, jenž den procházkami tráví.“

Odpoly utěšený vstoupil na kolesnici soused,
 A seděl, as kdo jako k chytrému se odskoku chystá.
 Cválali rychle domů ořové, po kontrně bažíce,
 Oblak ale prachu pod kopyty hmotnými vlnil se.
 Dlouho jinoch stál ještě a prach vystoupati spatřil,
 A prach spatřil uléhati; tak stál dlouho zamyšlen.

E r a t o .

Dorota.

Jak, kdo světem putuje, kdy na slunce, západu dříve,
 Svůj zřetel obrátí posledně, na rychlomizící,
 Ve křovinách temných napotom neb v oubočí skalní
 Zřít podobiznu jeho; kamž on koli očma pohledne,
 Spěšně předeň vstoupí a barvami krásně se mňhá:
 Takto se Hermanu líbezná děvy mňhala tvářnost
 Tíše kolem, k obilí stezkou pak zdála se jíti.
 On z divného se ze sna vytrh' a zdlouha obrátíl
 K vesnici, opět pak podívil se; neb aj, jemu opět
 Přišla vstříc vysoká spanilá té postava dívky.
 Dívá se s pozorem; i není podobizna to prázdná,
 Jest děva, džbán velký a malý za držadla nesoucí,
 Každý z nich v jedné ruce; kráčela ke zdroji bystře.
 V ústřety jí jda radostně, její pohled mu dodával

Síly a myslí, ji zadívenou tak oslovil a řka:
 „V práci-li zas tebe, výborná ó dívko, nacházím?
 Ráda pomocna lidem je vodou občerstviti pítš.
 Řekni mi, proč sama ty k daleké studánce přicházíš,
 Anto jiní pokojí se vodou, již vesnice dává?
 Ovšem žeť tato jest zvláštní moci a k chuti líbá.
 Jistě nemocné té ji neseš, co jsi chránila věrně.“

Pozdravení dobrá hned vřídne mu oddala dívka,
 Řkouc: „Tak nahrazenou již mám zde ke studni tu cestu,
 An nalezám dobrého, kterýž nám tak mnoho poskytl.
 Neb je na dárce pohled jako dar sám potěšitelný.
 Pojďte, pohledněte sám, kdo vaší štědrosti požívá,
 Díky tiché přijmouc těch, jenž občerstveni vámi.
 Avšak byste hned zvěděli, proč semto přicházím
 Já vody čerpat, kdež čistý neustavně teče zdroj,
 Řeknu to vám, že lidé nepozorní zmoutili všecku
 Ve vsi vodu, šlapajíc s koni i s voly ve zdroji, jenžto
 Nápoj bydlitelům dává, tak i všecka mytím též
 Zašpiniliť koryta, zanečistili všecky i studny.
 Každý jea na sebe myslí, jak potřebu blízkou
 By spokojil hned rychle, nemyslí pak na budoucnost.“

Řekla a s průvodcem k nízké sestoupila studni
 Po stupních širokých, oba tam spolu sedli na zídku
 U zdroje. Nahnula pak se ona, aby čerpala; ihned
 Džbán uchopiv též on vedlé nahnul se a čerpal.
 Uzřeli obraženou podobu svou v modru nebeském
 Míhati, a sklonilí se a pozdravilí se v zrcadle.
 „Dejže mi píti,“ pravil bodrý jinoch; i dala džbán mu,
 Pospolu pak seděli důvěrné, na nádoby jsouce
 Opřeni. Tehdy potom děva opět příteli řekla:

„Pověz, jak nalezám zde tebe, proč bez vozu, dále
Od místa, kde prvé tě jsem uzřela? Jak jsi přišel sem?“

Díval se k zemi on rozmýšleje; pak zraky tíše
Pozdvihl zřáru, a jí do očí laskavě pozíral
S utěšeným pokojem; jí však rozprávět o lásce
Nelze nijak mu bylo; z zraku jí nesvítila láska,
Jasný jedno rozum, veleje slova věsti rozumná.
Rychle se pak sebrav důvěrně tak odvece dtvoce:
„Já ti povím mé dítě, a na tvou řeknu otázku:
Skrz tebe jsem já semto přišel! nač bych te zapíral?
Já sice šťastně živu se svými milými rodičmi;
Jimž spravovat jich dům a statek rád věrně pomáhám,
Syn jediný, mnohonásobně pak jsou naše práce:
Já pole zastávám a otec doma hospodaří nám.
Pilně, celek v činné zachovává matka živosti.
Však snad seznala ty jsi také, jak velmi čeládka
Hospodyně zde z nevěry, tam ze svévole trápí,
Vždycky měnit ji nutí a za jednu druhou chybu brátí.
A proto dávný čas již máti si žádala dítvy,
Ježto nejen by rukou, ale jí i pomáhala srdcem,
Místo její dcery, již bohužel, postrádala záhy.
Když jsem dnes u vozu spatřil tebe, bodroobratnou,
Oudy zdravoti plné uviděl, též rámě mohutné,
Když slova tvá uslyšel moudrá, zůstal zaražen jsem,
Pospíšil pak hned k rodičům tebe chvále cizinku
Zásluhy podlé tvé. Ale teď já sem jdu ti říci
Žádost jich jako mou. Odpust, že zajíkávě dím to.“ —

„Nic se neostýchejte,“ mu dí ona, „všecko mi říci,
Vyť neurážíte mne, i jáť to vděčně přijímám.
Zrovna to řekněte jen, slovo to polekat mne nemůže,

Vy mne najímáte na službu pro otce a matku,
 Bych zastávala vám věrně blahozachovaný dům,
 Ve mně i pak hodnou doufáte nalezti děvečku,
 K práci způsobilou, též měň surového i smyslu.
 Předložení krátké; bude má odpověď i krátká.
 Já jdu s vámi následující, kam osud mne volá můj.
 Jest zaplacen můj dluh; k svojatům omladnici opět
 Jsem tu přivedla, její zachování mílo je všechněm;
 Již jich pohromadě nejvíce, druží se vynajdou.
 Všickni za jisto mají, že domův se v krátce navrátí:
 Tak se vždycky kojí vyhnanci; i neklamu já se
 Marně, po té smutné smutná doba nastane ještě:
 Rozpojena světa vazba; spojit ji nemůže nic opět
 Než, co přijde na nás, nejvyšší k posledu nouze!
 Když se v domě živiť hodného člověka službou
 Výborné před očma paní mohu, ráda činím to;
 Neb putující dívka je veždy pověsti pochybné.
 Já jdu s vámi, co jedno našim ty džbány odevzdám,
 Těch dobrých i lidí požehnání sobě vyžádám.
 Pojdte! vidět je musíte, i též přijmouti mě od nich.“

Uslyšel on s potěchou hotovost tu dívky ochotné
 V rozpaku, měl-li by jí tou chvílí vyznati pravdu;
 Však ji nechat v omylu prozatím jemu zdálo se nejlép,
 Věsti domů a teprv o její se ucházeti lásku.
 Ach! a zlatý ten kroužek uhlídl na děvčíně prstu;
 Tehdy nechal ji mluvit poslouchaje pilně, co řekla.

Takto nyní pak dlonžila řeč: „Navratme se, každý
 Dívku haní, kteráž n studny dlouho prodlévá;
 A předeč pak tam, kdež se pramen řine, libě se žvatlá.“

Tak vstali a spolkem jednou ohlédli se ještě
Zpět na pramen čistý, sladká oba podjala touha.

Mlčky potom vzavší do rukou oba džbány za oucha
Zhůru šla po stupních, Herman pak dívku provázel.
Jednoho džbánu na ní žádal, by břímě ulehčil.

„Nechte,“ mu dí ona; „líp se nosí tak tíhota rovná.
Pán, co budoucně poroučeti má, ten nech mi neslouží.
Nehleďtež na mě příliš opravdově, jak by nejistý

Můj byl osud! Žena záhy služiz pro své povolání:

Neb sloužíc toliko panování dojde konečně,

Jak zaslouženy vlády, paní v domu náležející.

Slouží svým rodičům dcera, slouží bratrovi sestra,

A všecken po život pro jiné sem tam chozením a

Dvřháním, nošením, chystáním věčně baví se.

I blaze jí, jestliž tomu zvykne, že cesta nižádná

Jí odporna není, v noci pak jako ve dne je rovno,

Nikdy že práce malá, neb tenká jehla není jí,

Zouplna žet sebe zapomenouc živa jedno jiným jest!

Neb jako matka všech těch má ona potřebu ctností,

Když kojenec jí budí v nemoci, krmi žádaje od ní

Oslablé, tak jí připojí se péče k bolestem.

Dvadcet v spolku mužů nesneslo by tíže podobné.

Nést jí pak nemají, nébrž uznávati vděčně.“

Takto mluvíc s vůdcem po boku skrz zahradu přišla

Až na mlat stodoly, kdež šestinedělku ležící

Zastala, dcerky také veselé, ona děvčata, ježto

Druhdy vyprostila mužně, ty obrazy krásy nevinné.

Vstoupili a v jednom s dvěma dítkama vstoupil i soudce,

V každé jedno drže v ruce, ty ztracené v davu on teď

Matce přivedl, běželiť celovat jí hnedky radostné,

Pak se bratru těšit, druhu, jež byli neznali ještě;
 Pošli potom k Dorotě přátelsky ji pozdravující,
 O chléb žádali ji, o jablka, a píti přede vším.
 Tehdy podávala džbány kolem. Pily dívky i chutně
 Šestinedělka pila s dcerami, pil i k posledu soudec.
 Všickni očerstvíli se, i chválili pak vodu stkvostnou.
 Nákyslá, čerstvá a zdravá byla člověku píti.

Tehdy ta jim pravila s vážným děva pohledem a řkouc:
 „Dnes to, lidičky, taším je naposledy, vám že podávám
 Džbán k ústům a vedou vyprahlé navlažuji rty:
 Když však vás napotom v čase horkém nápoj očerství,
 Když čistý uhasí zdroj žížeň v chládku sedícím,
 Na mne také a na mou přátelskou pomněte službu,
 Ne pro příbuznost konanou jako víceji z lásky.
 Dobro, co vy mně prokázali, v mé bude paměti věčně.
 Loučím já se neráda sice, v té době druhým však
 Každý více těžek než k rozkoši; všickni konečně
 Jestli není brzo návratu, rozptýlit se musíme.
 Mládenec aj tato jest, jenž dárky ty obětoval nám,
 Ten dětský oblek jako hojnou zásobu jídla.
 Tento přišed mne najal, bych já v jeho sloužila domě
 Výborným rodičům bohatým. Neodepřela jsem to;
 Neb sloužit všude dívka, i těžko by jí bylo v domě
 Poň na zahálce sedět a sloužit dávati sobě.
 Půjdu tedy a ním ráda; vidí mi se býti rozumný.
 Takž i budou rodiče, jako jest pak slušno majetným.
 Dobře se mějte, milá přítelkyně; těšte se míle
 Svému rozcovci, jenžto na vás tak zrávě se dívá,
 Když jej k svým přítulkte prsům v tom rubku barevném,
 Pomaňte na mládence, jehož ten dobroty dar jest,
 * i také mě, vašíčku, šatit a živit chce budoucně.

Již muži výborný,“ tak řekla obrácena k soudci:
„Mějte vy děk, ve mnohé že příhodě byl jste mi otcem.“

Kleksi před dobrou posléz ona šestinedělku
Pohnutě líbala ji; ta plačíc děvů žehnala šepmo.
Tys ale soudce zatím chvalný tak Hermanu řekl:
„Příteli! vás k dobrým domosprávcům slušno počísti,
Jižtoť hospodařit s notným lidem usilují vždy.
Neb jsem často viděl, skot a brav že se při méně skoumá,
Člověka pak, jenž všecka chová dobra, jestliže správný,
Všecka hubí a ruší, když sobě neprávě počíná,
Jedno berou tak na zdařbůh a na náhodu v dům svůj
Pozdě potom pykajíc, že se tak rozmyslili kvapně;
Však vy tuším tomu lépe rozumíte, vybravše si dívku
Hodnou sobě i svým rodičům ke službě domácí.
Važte si jí! dokavad bude v domě ta hospodařit vám,
Sestry nepohřešíte, aniž dcery matka — otec váš.“

Přišlo zatím několik příbuzných koutnice blízkých
K ní s ledačims, lepší jí příbytek ohlašujce.
A slyšeli dívčin rozmysl, i žehnali mládce
Dobro tušice a obzvláštní myšlénky majíce.
Neb tak jedna druhé k uchu říkaly tajně a běžně:
„Jestli bude z toho pána ženich, ta schována je dobře.“
Herman ujav ji potom za ruku jí takto pravil, řka:
„Pojdme; neboť den se schyluje, městečko podál jest.“
S živějším hovorem ženy teď objímaly dívku,
Táhl jí jinoch, vzkazující ještě pozdravování.
Tehdy děti s křikem a náramným chvátaly pláčem
Dívku za sukni, druhé nechtíc se spustiti matky;
Než ženy jedna druhá jim říkaly rozkazujce:
„Tíše, děti! ona půjde do města a k vám se navrátí

S cukrovinou dobrou, již vám byl onehdy bratříček .
 Objednal, když čáp ho okol cukráře přinášel.
 Zas brzo ji uvidíte s pozlacenými pentzky.“
 Pak děvů pustily dítky a Herman sotva uvedl ji
 I objímáním i plachetkám z dále kynoucím.

M e l p o m e n e .

Herman a Dorota.

Tak dva ti se proti nakloněnému ubírali slunci,
 Ježto, hrozíc bouřkou, v hlubokých se skrývalo mračnách,
 Z zákrovu pak brzy tu brzy tam žeřavými paprsky
 Předtušení nosné metalo v pole osvěcování.
 „Kéž nám nepřinese,“ pravil on, „snad bouře hrozící
 Kroupy aneb lijavec silný! neb žeň je překrásná.“
 A s potěchou vysoké, vlnobitné zhlíželi žito
 Ježto vzrůstu jejich vysokého dosáhlo klasmí.
 Řekla potom svému průvodci a příteli dívka:
 „Dobrounký! vy jemuž lepší nejblíže povinna
 Svůj jsem osud a přítulek, anto mnohým v poli štrém
 Bouře hrozí vyhnancům! Řekněte vy mně přede vším
 A rodiče mne znáti naučte, kterýmžto budoucně
 Sloužiti mám z toho srdce; i může vyhověti snadno
 Pánovi, kdož ho zná, čině, což jemu důležitější,
 Neb na čem on strnulé peven ustanovil se ve myslí.
 Pověztež mi tedy, jak získám otce i matku.“

Odpověděl na to pak mládec dobrý a rozumný:
 „Ó děvů výborná, dobrá, jak velmi tě chvám,
 Žeť se na mysl rodičův ty našich nejprvněji tážeš!

Neb jsem darmo posud snažoval se sloužit otci,
 Hospodařiv nejnak, než jak by to mé bylo vlastní,
 Ráno večer byv jak o roli tak o vinnici pečliv.
 Máteř jsem spokojil, ta toho znala vážit sobě,
 Nejvýbornější ona v tobě i dívku nalezne,
 Hospodyní kdy budeš, jakobys o své měla péči.
 Všakže otec ne i tak; poněkud ten lesku milovný.
 Dobrá dívka, nemysli, že jsem snad bez citu, chladný,
 Tobě cizí že tudíž já svého tak odhalil otce.
 I přísahám, takové slovo teď že svobodně ponejprv
 Vstoupilo můj na jazyk nezvyklý žvatlati darmo.
 Ty však důvěrnost děvo všecku ze srdce mi vábíš.
 V živobytí nějaké dobrý otec ozdoby žádá,
 Zevnitřních znamení žádá jak lásky tak úcty.
 On by snad s horším služebníkem zaspokojil se,
 Jenž by užil toho, zůstana pak na dobrého nelaskav.“

Řekla radostně na to, spolu též kroky cestě po temné
 Rychlejší zdvojujíc velelehkým pohybováním:
 „Jistou nádeji mám, oba snadno že uspokojím je;
 Neb mateřin smysl jest jakoby vlastní moje bytnost,
 Ozdobu zevnitřní jsem pak hned poznala v mládi,
 Sousedové naši francouzští mnoho dávali jindy
 Na zdvořilost; byla měšťanu tak jako šlechtě obecná,
 Též sedláku také; každý svojatům ji poroučel.
 Tehdy u nás obyčejně děti u večer jako ráno
 Pokloněním nízkým, slušným ruky pocolováním
 Pozdravili rodičův, způsobně i za dne si vedli.
 Cožkoli já tedy vím, čemu jsem hned z mládi nvykla,
 A co mi srdce velí, rodičům to ráda prokáži.
 Však kdo mě teď poučí a poví, jak k tobě se mltí,
 Ans jich syn jediný a budoucně také velitel můj.“

Tak pravila, když pod hruškou byli právě se octli.
 V náplni lesk' se měsíc spanilé k zemi sšlajje světlo;
 Noc byla, poslední cele zakryty slunce paprsky.
 Odporné ležely proti sobě před nimi spousty
 Zřejměji, jasno co ve dne, a temné jak v noci stíny.
 Rád pak přivětivou uslyšel ve stínu otázku
 Výtečného stromu Herman, na milém jemu místě,
 Kdež slzy dnes jeho pro sličnou vyhankyni tekly.
 Když si pak odpočinouc poněkud byli u stromu sedli,
 Řekl jí láskyplný mládec za ruku v tom ujav ji:
 „Nech ti to srdce poví, jím ve všem řed' se svobodně.“
 Dále mluvit nesměl, doba jakkoli přízniva nadšla,
 Odkazu bál se, na prstu pak ach! ten kroužek ucítil.
 Trápicí znamení; sedělit tedy tíše a mlčky.
 Dívka protrhla však mlčení, řkouc: „Ó, co je sladká
 Ta spanilá lúna, rovná se i jasnotě denní.
 Zřejmé v městě vidím domy i dvory, tamto i okno
 V lomenici, skoro žeť bych mohla tabulky počítat.“

„Co zde vidíš,“ na to zdrželivý jí odvece mládec,
 „Jest byt náš, do něhožto nyní tebe přímo uvádím;
 Okno to — jest od světlice mé, tam ve střeše, okno.
 Snad že nyní bude tvým; udělámeť proměnu v domě.
 Nám, co vidíš, obilí, k zítřejší ke žni dozrává.
 V tomto si odpočinouce budemeť obědvati stínu.
 Již tu dolů přes vinnici a přes zahradu sejdem.
 Neb hle k nám těžká od západu bouře se blíží
 S blyškáním a libé plnolúnf zakryje temnem.
 Tehdy dolů valným se ubírali žítem
 ...covské, rádujíce se jasnotě noční;
 Pak ke vinohradu octli a stoupili ve mrak.“

Takto ji přes mnohočíslné vedl desky kamenné,
 Jež z hruba jen kladené za stupně sloužily v odří.
 Kráčela zdlouha dolů, ruku na plece vůdci kladouci,
 An kmitavým světlem skrze listí zírala lúna,
 Dřív než zůstavila ve tmách, mrakem ukryta, párek.
 Pečlivě podpíral mládec děv, pověšenou naň,
 Než ta, nepovědomá těch cest i nerovnoty stupňův,
 Potkla se v chůzi, zachrupla noha, ona k pádu se chýlí.
 Kvapně jinoch ruku důmyslný hned vztáhna, milenku
 Zhůru chopí a drží; ona pak naň sklesla po lehku,
 Hruď se obou se hrudí i s lícem potkalo líce.
 Tak stál mramorové podoben soše, nepřítuliv jí
 Toužeji, brž, vůlí přísnou, se zpíraje tíží,
 Cítil břímě její spanilé i teplotu srdce,
 I balsam duše teď na rtou svých v oddychování.
 A s pocitem mužným vznešenou nesl dívky hrdinnost.

Avšak ona zatajivši bolest, žertovně mu řekla:
 „To znamená mrzutost, říká, kdo v rozpaku bývá,
 Když do domu jdoucím noha před prahem u vchodu chrupne.
 Lepšíhoť v pravdě znamená bych žádala sobě!
 Počkejmež trochu, bys rodičův s haněním se nepotkal,
 Služku chromou že vedeš, vybral si neuměje lepší.“

U r a n i a.

Naděje.

Músy, vy ježto pravé býváte milosti pomocny,
 Cestou až dosavad mládence dobrého jste vedly,
 A před námluvami k hrudi ještě mu dívku přitiskly,
 Líbezného sňatek mi pomozte skončiti páru.

- Jenž nad jich štěstím se dělá, rozdělte ten oblak.
Řekněte však nejprv, co nyní v domě se udává.

Matka netrpělivá po třetí teď přišla do jízby,
Kdež mužové seděli, odkudž vystoupla nedávno,
Vypravující o bouře a zamračení se měsíce,
Noc že nebezpečná, tak dlouho že nejde domů syn.
Přátely pak haněla, že, nerozprávěvše se dívkou,
Od syna, bez námluv, se hned rozloučili rychle.

„Aj, nedělej pak zlé horším!“ jí takto nevrlý
Trestal otec; „my čekáme také sami, jak to vypadne.“

Tehdy, pokojně sedě, promluvil k nim, ujav slovo, soused:
„Vždycky za to v takové nepokojné chvíli činívám
Díky nebožci tatíkovi, vši že netrpělivosti
Chlapci kořen mi vytrh', že nezůstalo ni vlaseníčka.
Já naučil se čekat jako žádný v jistotě mudřec.“

„Řekněte,“ dí mu farář, „kterakým během on to dokázal.“
„Rád to povím, neb pamatovat můž sobě to každý,“
Řekl opět soused. „V neděli kdysi, ještě chlapec, jsem,
Ždátí netrpělivý, očekával chtivě kočáru,
Jenž nás měl pod lípami tam k studánce dovezti.
Dlouho nejel; já čerstvě běhal sem a tam co lasička
Přes schody zhůru dolů, ke dveřům a hned zase k oknu.
Já se celý třepetal, ruce mi třměly, já stoly drápal,
Já i dupal nohama, k hotovému i pláči nabíral.
Na vše se muž díval mírný, ale k posledu, když jsem
Durdil se příliš, tu pojav za ruku mne pokojně
K oknu dovedl a mluvil ke mně slova takhle povážná:
„Proti jest, ač zavřena dnes, truhlářova dílna.“

Zítřka otevře ji; tuť bude hýbati se struh a pilka;
 Takto pak od rána pracují až k večeru pilně.
 Však pamatuj na to, přijde že jitro budoucně jedenkrát,
 An bude se všemi tam tovaryšmi se hýbati mistr
 Odměřujíc ti rakev, hotovíc i ji pilně a sličně.
 I přinesou odtamtud ochotně tu chýži prkennou,
 Jež nás, trpělivého netrpělivého uzamkne,
 A střechu tížící brzo velmi je určena nésti.““
 Hned jsem všecko viděl ve své se to stávati myslí,
 Prkna viděl spojená, hotovíc černidlo viděl jsem;
 Pak sedě trpělivě očekával u okna kočáru.
 Jestli lidé čekajíc běhají teď někdy pohybně
 A všelijak se duří, tu přijde rakev mi na paměť.“

••
 Dí usmáv se farář: „Pohnutliv jest smrti obraz,
 Moudrému však ne strašidlem, zbožnému ne koncem.
 Neb k životu prvního puďi a učí jeho jednať,
 A druhu ke spasení v zámutečích naději sílť.
 Oběma se stává životem. Neprávě otec váš
 Rozčilenému tak ukazoval smrt ve smrti chlapci.
 Radše ukažme mladým cenu, co blaho dospělo, stáří,
 Pak i starci mladost; z věčného nech okruhu vezmou
 Potěšení, a život životem nech takto se končí.“

Avšak dvěře se otevřily. V tom pár se ukázal
 Výtečný; podivem jala přátele, otce i máter
 Způsobu nevěsty mládeňcovu způsobu rovná.
 I samy dvěře zdály se být k přijetí podob ouzké
 Tak vysokých, spolu jižto nyní vystoupili na práh.
 Herman svým ji uvedl rodičům slovy rychloletými:
 „Ejhle! tu dívka,“ pravil, „jak jí žádáte vy sobě.
 Otče milý! laskavě ji přijměte, zasluhujet to,

A vy matinko se jí hned vyptávejte na všechno,
 Byť jste hospodyně v ní seznali hodnou se býti.“
 Na stranu spěšně potom veda výborného faráře
 Dí jemu: „Důstojný pane! rychle mi v nouzi pomozte,
 Rozvážíc uzel, an jeho rozvazu já se užásám.
 Neb já dívky nenamlouval za nevěstu, i myslí,
 Služka že jest; utečeť, zmíníme-li náhle o sňatku.
 Však buď hned rozhodnuto! dél ona zůstati nesmí
 Ve bludu tom, jako já i nejistoty nesnesu déle.
 Spěšně ukažte i tu svou moudrost, jižto my ctíme.“
 Obrátil se tudíž výborný k spolku duchovní,
 Avšak, žel! zarmoucena již duše dívčina slovní
 Otce, jež on vesele, v dobrém ale smyslu pronášel:
 „Jsem tomu rád, mé dítě, vidímť to radostně, že syn má
 Otcovu chuť, jenž svým to časem byl zřejmě ukázal.
 Nejkrásší brával jen k tanci, naposledy pak vzal
 Nejkrásší i domů si paní; byla jest to matinka.
 Neb z nevěsty, jakouž vyvolí kdo si, hnedky je znáti,
 Čihože muž ducha jest a jak mnoho sám sebe váží.
 Však k rozmyslu vy též měly potřebu jen času málo?
 Neb se vidí, žeť následovat jeho těžko ne příliš.“

Zběžně to jen Herman zaslechl, jemu tráslы se oudy
 U vnitř, a ticho pak ve celém bylo spolku najednou.

Než děva výtečná slovy ousměšnými takými
 Jakž jí zdálo se, horšena, a v duše dotknuta hloubi,
 Stála tu ruměncem letavým od líce do šíje
 Jak politá, zdržela však předc se a sebrala smysly.
 Řekla starému potom netající do celka bolesti:
 „Ku přijetí takovému, věru! mne nepřipravil syn,
 Způsob vážného když měšťana v otci mi líčil.

Vímť, že před vámi, vzdělaným mi státi je pánem,
 Jenž moudře, dle osob, s každým jistotně zachází.
 Zdá se ale, s chudinou dost utrpnosti nemáte,
 Ježto nyní na práh vstoupá, vám sloužiti volná;
 Sic neukázali by mně nyní tak v úsměchu hořkém,
 Žeť daleká od vás jako od syna podstata má jest.
 Ovšem s uzlíkem že malým a chudá že přicházím
 V dům blahozásobený žitele bezpečny činící;
 Znáám ale já se, celý i stav ten jasně ponímám,
 Hodno-li to, mne hned takovými tu ousměchy týrat,
 Jichž trpkost nazpět mne z práhu takořka zahání?“

S ouzkostí Herman velebnému příteli kýval,
 By v to kročív jako prostředník blud zahnatí pšil.
 Spěšně přistoupil mudřec. Vida dívky potichlou
 On mrzutost a bolest tajenou, slz krůpěje v očkách,
 Ne hned rozplésti zmatení v své mysli umínil,
 Nébrž radše její děl ještě skoumati srdce.
 A protož on slovy jí tak zkoušebnými domlouval:
 „Jistě nedobřes to rozvážila dívka cizinná,
 Kdyžž u cizího se tak sloužit rozmyslila kvapně,
 Co znamená pánů v dům stoupiti rozkazujících;
 Ustanovit na celý rok osud ruky jedno podání,
 A slib ten jediný napotom mnoho snášeti váže.
 Nejsou nejtěžší v službách chody unavující,
 Nejsou pot hořký, nebo věčné nádava práce;
 Neb se sluhou dělný snažujet se stejně svobodník;
 Avšak páně trpět nevrlost, kdy neprávě hanívá,
 Neb kdy tu tak, tu jinak sám v sobě na rozpaku, žádá.
 A k tomu prudkost ještě paní, ano snadno hněvá se,
 Pak surová i svévolná nezpůsobá dítek:
 Těžko je to snášet a konať k tomu ještě povinnost

Hned bez meškání, ani pak mrzutosti ukázat.
 Ty k tomu způsobná nezdáš se, an otce nevinný
 Tak tebe žert urazil, vždy však obyčejno to bývá
 Škádliťi, žeť se jinoch jí líbí, dívku svobodnou."

Důtklivě tak mluvil on. Jeho řeč tuze cítila dívka;
 Nezdrželať tu se déle, její cit vyskytoval se
 Mocně, i nadvíhnouc hrudť tesknou vzdechla srdečně.
 Pak na to řekla tudž, horké slzy hojně ronci:
 „Nikdy neví člověk moudrý v zámátku radit chťe,
 Jak slovo málo jeho chladné ducha osvobodit můž
 Od bolu, jenžto se nám vysokým nebe soudem ukládá.
 Vy jste šťastni a bodři, i jak že by vás urazil šprým!
 Než churavý, kdy se lehce ho dotkne, bolestně to cítí.
 Nic mi platno není, bych i se přetvářeti mohla.
 Ať se ukáže hned, co by později jen mi bolesti
 Přimnožilo, v trávicí tajně i vehnalo bídu.
 Pusťte mě opět pryč! nesmím v tom zůstatí domě;
 Půjdu hledat svojiny strašné, již opustila já jsem
 V neštěstí, sama sobě volíc, což zdálo se lepší.
 Pevně umíněno jest; a protož mohu vyznati vám teď,
 Cožby v srdci jinak bylo mém se skrývalo léta.
 Tenť osměch otcův hluboko mne ranil, ne že tak snad
 Pyšna i citliva jsem, jak nepřistojno je služce,
 Nébrž v srdci že mém k mládenci vznikla opravdu
 Sklonnost, jenž vyprostitelem mi dnes se ukázal.
 Neb hned prvnikrát, kdy na silnici byl mne opustil,
 Stále mi v mysli tkví; i pomměla jsem na tu dívku
 Šťastnou, jižto chová ve svém snad srdci nevěstu.
 A když jsem ho u studny nalezla, tu pohledu tak jsem
 Radovalať se jeho, jako byl by zjevil se nebešťan;
 Ráda i posla za ním, když za služku mne najímal.

Srdce mi ovšem lahodilo, upřímně to vyznám,
 Sem po cestě, že snad by mi jej bylo někdy zasloužit,
 Bych domu potřebnou učinit se podporou mohla.
 Ach! ale teď teprve cítím, do jaké dala jsem se
 Já tu nebezpečnosti, na blízce tichého miláčka
 Bydleti, teď cítím, jak vzdálena dívka chudobná,
 Byť nejhodnější byla, od jinochů bohatějších.
 Všecko to vám jsem řekla jenom, byste znali srdce
 Z náhody uražené, jež příčina této žalosti.
 Neb měla jsem se nadíti, tiché žádosti kryjící,
 Žeť by skřivo přivedl do domu on sobě nevěstu;
 Ó, jak bych napotom tajné já snesla bolesti!
 Šťastně nyní jsem vystražena, i šťastně tajemství
 Z teskných vyšlo prsou, pokavad zlo to jest lečitelné.
 Tak povědíno budiž. A nyní v tom domě nemůže
 Nic mě držet, kde trvám plna jsouc úzkosti a hanby,
 Náklonnost směle vyznavší i tu čáku nemoudrou.
 Nic mi nezbrání ani noc nízkými se mračny
 Zastroucí, ani hrom hrochající, ježto slyšíme,
 Nezbrání ljavec, jenž vně násilně se sráží,
 Bouře ani hlučná. Toť jsem již trpěla všecko
 Outěku na smutném, rychlých na blízku nepřátel.
 Do světa půjdu nyní opět, zachváčena vírem
 Jsouc času a zvyklá již dávno opouštěti všecko.
 Mějte se dobře! nezůstanu déleji; jest veta po všem.“

Tak pravila, ke dveřím nazpět se rychle beroucí
 S uzlíkem dosavad pod paždí, ježto přinesla. .
 Matka však rukama uchvátila oběma dívkou
 Kol těla ji vezmouc, a hlasně divíc se a žasnouc
 Řekla: „Co to znamená? k čemu jsou ty pláče daremné?
 Já tě nepustím pryč; vždyz pak syna mého nevěsta.“

Avšak otec s nevolí stojí naproti a hledě na pláč
 Dívčiny, ta slova jim mrzutá hned promluvil, a řka:
 „Tehdy za nejvyšší hovění mi se dostalo posléz,
 Ke dne že závěrku se mi věc děje nejnemilejší.
 Nic mi protivnějšího není jako ženské pláče,
 Vášněplní křikové konajíc úsilně to zmatkem,
 Což by trochu rozumu vykonat se událo pohodlně.
 Na to počínání divné je mi těžko se déle
 Dívati. Skončete vy si to; já do postele půjdu.“
 Hned se i obrátil v pospěch a do ložnice kráčet,
 Kdež jemu manželské lože stálo, i kde v noci lhal.
 Jej ale syn zadržel, pak dí jemu takto prosebně:
 „Otče, nespíchejte, aniž se hněvejte na dívku:
 Neb jen já jediný na celém tom zmatku vinen jsem,
 Jejž přítel zveličil svým ještě přetvařováním.
 Mluvte velebníce! svěreno bylo vám co ode mne.
 Nemnožtež mrzutost jako ouzkost, skončete radše
 Věc tu, neboť bych vás nectil tak velmi budoucně,
 An zloradost místo spanilé moudrosti jevíte.“

Odvece důstojný s usmáním takto duchovník:
 „I kteraká chytrost krásné to vyvábiti mohla
 Vyznání té dušce a nám to srdéčko otevřít,
 Zdaž ti z péče tudíž rozkoš nepovstala i slast?
 Mluv tedy sám! neb načže jiný by měl to vyjasnit?“
 Vystoupil tedy Herman a řekl jí ta slova vlídná:
 „Láto nebuď ti sží ani krátké této bolesti,
 Neb dokonává mé a, co žádám, i tvoje štěstí.
 Já ne za služku cizí výtečné dívky najímat
 K studni přišel; nébrž bych tvé mohl žádati lásky.
 Ach, ale bázněplné zraky mé sklonnosti nemohly
 Srdce tvého vidět, přátelství spatřily jedno,

Když ze zrcadla pokojného zdroje pozdravilas mne.
 Jen tě domů přivésti, to již mně půl bylo štěstí.
 Teď je celé mi činíš! Ó buď vítána srdečně!“ —
 Se hlubokým pocitem na mládce pohlížela dívka,
 Objata pak nebránila se jeho pocolování,
 Ježto milovníkům toužícím slib je radostný
 Šťastného života, jež konce vidí se nemíti.

Ostatním pak vysvětlil hned všecko duchovník.
 Avšak dívka srdečně milá přistoupila k otci,
 Skláněla se, ruku odtáženou jemu líbala, řkouci:
 „Z mysli vypustíte právem slzy, ježto prvé jsem
 Překvapená lila od žele, teď liji v ohni radosti.
 Ó, odpusťte onen mi pocit, odpusťte i tento,
 Dejte i do štěstí vepřavit se, co nově mi přáno!
 První pak mrzutost, již já zmatená vinu nesla,
 Buď též poslední! K čemu vám se zavázala služka,
 K věrné službě a láskyplné, dcera vám ji prokáže.“

Objal hned ji otec zatajiv slzy; přišla i matka
 Důvěrná, a srdečně ji líbala, pak ruku dívky
 Vezmouc třásla rukou; tak stály tu obě plačíc.

Pak na to rychle farář uchopiv, dobrý a rozumný,
 Nejprv otce ruku, stáhl oddavací jemu prsten,
 (Zdlouha jenom, neb pevně na silném on vězel oudu),
 Vzav i potom matčin prsten děti snoubil a řekl:
 „Ještě jedenkrát kroužky zlaté tyto určeny buďte
 Pevně upíti svazek, cele by podobal se prvému.
 Tento jinoch hlubokou láskou jest k dívce proniknut,
 Dívka ta vyznává, že jinoch jí rovně je žádán.
 Vás tedy zasnujuj zde a žehnám k době budoucí,
 Vůli obou maje v tom rodičův a přítele svědka.“

I hned se skláněl, požehnání jim přeje, soused.
 Však kdy duchovní pán se potom jal vtýkati kroužek
 Dívce na prst, i druhý uviděl, tomu divě se, prsten,
 Ježto i pečlivě byl znamenal již u zdroje Herman,
 Přívětivým žertem jí hned na to oslovil a řka:
 „Jak? po druhé ty se snoubíš? ať první se ženich snad
 Nepřihodí k oltáři a nám oddavky zakáže!“

Řekla mu dívka na to: „Ó, nechtež této památce
 Chvilí mě obětovať! vele zasluhujet to dobroušek,
 Jenž mi ji v rozchodu dal, víc pak se domův nenavrátil,
 Všecko viděl napřed, kdy čilá k zvolnosti ho láska,
 Když žádost v změněné oučinně pomáhati vládě
 Pohnala jej do Paříže, žalář kdež naň čekal a smrt.
 „„Buď tu zdráva,““ pravil. „„Já půjdu, všecko se hýbá
 Teď na zemi jednou, i zdá se, že všecko se různí.
 Zákony základní pevných vlád rozpadují se,
 Od dávného majetníka loučí se majetnost,
 Od přátel přítel, loučí od lásky se láska.
 Zůstavuji zde tebe; kde tě opět někdy naléznu —
 Kdo ví? rozmluva ta snad jest mezi námi poslední.
 Dobře praví, člověk na zemi žet jedno cizincem,
 Více cizincem teď než jindá staltě se každý.
 Poklady se stěhují, a není naše půda ta více.
 Stříbro, zlato se topí z nádob vetších a posvátných,
 Svět se ruší blahoutvořený, jako měl by pojtí
 Ve směs a noc, na se obnovenou pak způsobu brátí.
 Srdce-li mi zachováš, najdem-li i druhdy se opět
 Na ssutinách světa, pak tvory jistě stanem se novými,
 Celkem přetvoření, osudů prostí a svobodní.
 Neb takové kdo dny přečkal, co ho poutatí může!
 Všakže, nemá-li to být, abychom kdy z pohromy této

Šťastně vynikše, s radostí se objímali opět,
 Ó, tedy můj obraz zachovej vždy na srdci tanoucí,
 Bys rovnou myslí neštěstí nesla i štěstí.
 Jestli nový tebe byt a nové svazy někdy přivábí,
 Cožkoli tobě osud připraví, toho ráda požívej.
 Čistě miluj milujícího, buď vděčna dobrému,
 Však i potom jen lehce nohou postav se pohybnou;
 Neb pro ztrátu novou dvojitě pojmu tě bolesti.
 Buď ti svat sice den; života však více nevaž si
 Než jako dobra jiného, a dobro je všecko omylné.“
 Takto šlechetně mluvil, nezjevil pak nikdy se více.
 Všecko jsem ztratila, i na výstrahu myslila často,
 Teď na ni též myslím, an zde znova pěkně mi láska
 Připravuje štěstí, spanilou i mi nádeji chystá.
 Odpusť výborný mně příteli, žeť tě držíš
 Já drkotám! Tak plavci vidí se, kdy ke břehu přistal,
 Žeť nejpevnější pod ním vždy se země kolísá.“

To řkouc, nastrčila vedlé sebe prsteny dívka.
 Tehdy ženich s mužným pocitem jí odpověděl tak:
 „Tím tedy stálejší při povšechném buď kolotání
 Náš spoj, dívko milá! setrvejme a držme,
 Pevně se držme a pevně i pěknou statku majetnost.
 Neb člověk v čase nestálém nesmysleje stále
 Rozmnožitel psoty jest, a ji dále a dáleji šíří.
 Kdo však pevně se ustanoví, světa sám je si tvůrcem.
 Neslušnosť jest nám to strašné pohybování
 Dáleji vésti a tak sem tam kolotať se na myslí.
 Naše to jest! tak pravme a tak toho brániti hledme!
 Neb posavad vždy ti národové chválí se udatní,
 Jenž pro zákon a Bůh, štěstí rodičův, žen a dítek
 Válčili a, spolu se protivivše nepříteli, klesli.

Tys moje; a co nyní moje, jest než jindy mojejší.
 Nechci choval toho zkormoucen a požívati pečliv,
 Brž udaten a silen. Zahrozí-liť nám vrah obecný
 Teď či budoucně, sama mne ty vystroj, braň ty podej mi.
 Vím-li, že dům ostarán je tebou se milými rodičmi,
 Ó, tedy se protiví tato hruď nepříteli bezpeč.
 A kdyby každý tak myslil, tu by povstala síla
 Naproti síle, a všechny pokoj by oblažoval nás.

O B S A H.

	Stránka
O jazyku českém	3
O různění českého písemního jazyka	30
O klassičnosti v literatuře vůbec a zvláště české	37
O bezních akademických	48
Plívník	54
Hra v šachy	63
Atala, aneb láska dvou divochů na poušti (z franciny Frant. Aug. Chateaubrianda)	79
Spolky střídmosti	146
Troji způsob (z franciny)	155
Rozeprě mezi písmeny	165
Herman a Dorota (z Göthe)	172

mi.

24

3

10

17

8

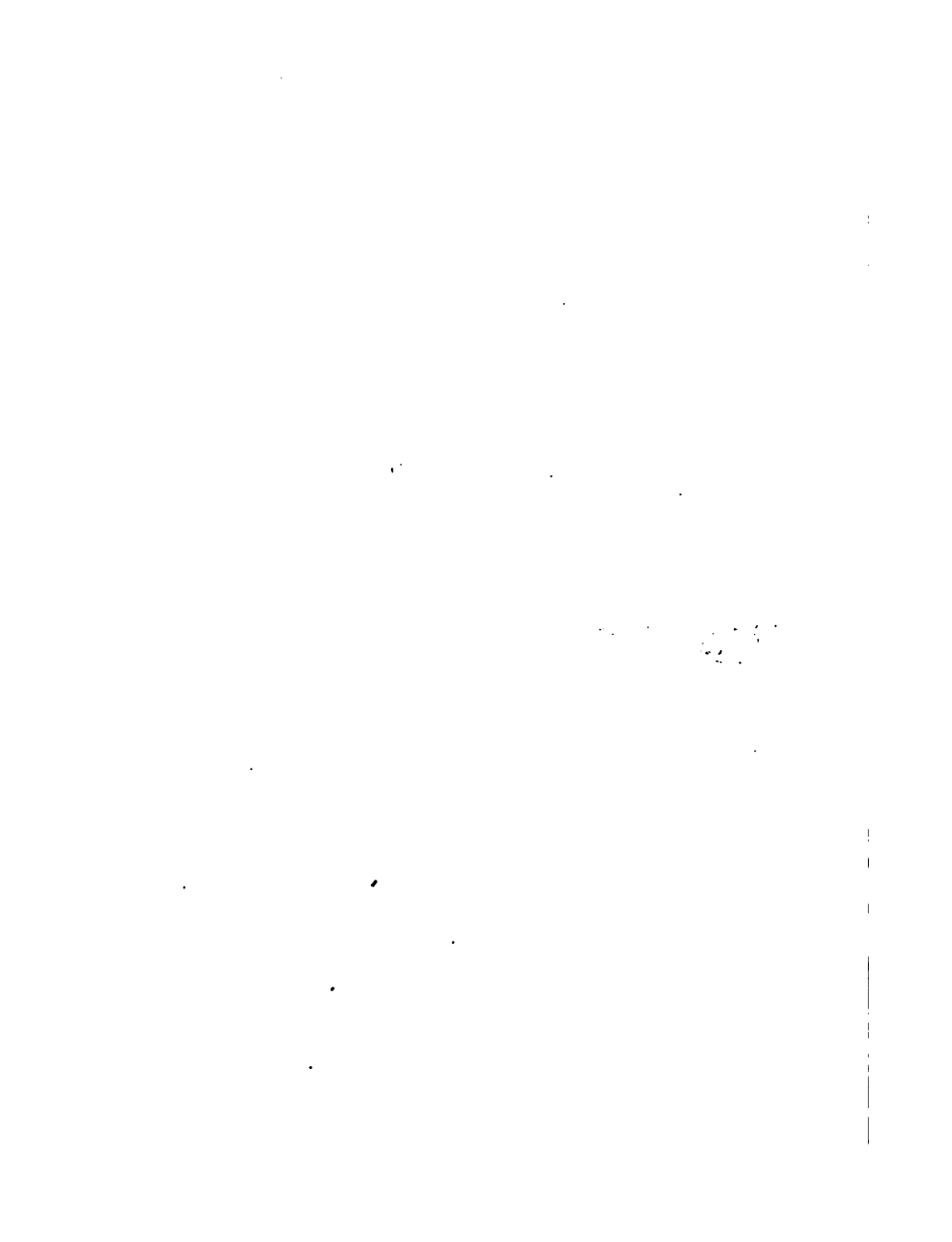
4

3

9

3

5

40
J
19
V

Stanford University Libraries

3 6105 004 660 952

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(415) 723-1493

All books may be recalled after 7 days

DATE DUE

MAR 20 9 1994
MAR 20 9 1994
MAR 20 9 1994

JUN 06 2001
JUN 06 1999

